

Magyar Rendészet

XVII. évfolyam
2017/5.

KISS Anna: A sértett szerepének változása az új büntetőeljárás törvényben

NAGY-NÁDASDI Anita Rozália: A menekülő exgyermekkeatonák integrációhoz való joga

SZÉP Ferenc: Helyzetkép a déli határszakaszon bekövetkezett tömeges migráció rendészeti kezeléséről

TÓTH Judit: Challenged Public Security by Non-resident Nationals

BUDHÁZI Árpád: A bizonyítási kísérlet egy empirikus kutatás tükrében

SIMON Béla: A bűnüldözés előtt álló digitális kihívások

BEZSENYI Tamás – LÉNÁRT András: „Maguknál így soha nem lesz Amerika!”
A bűnözés és a rendőrség ábrázolása a Kádár-korszak játékfilmjeiben

DEÁK József: *Belügyi Szemle* 1953–1990: politikai elkötelezettség versus tudomány

NAGY Nikolett: Rendőri feladatokat ellátó szervek Spanyolországban

VÁRI Vince: Teljesítményértékelés és hatékonyságmérés a rendőrségen.
Kérdőíves kutatás az egyéni teljesítményértékelésről

TIHANYI Miklós: A börtönmisszió helye, szerepe a büntetés-végrehajtásban

A NEMZETI KÖZZOLGÁLATI EGYETEM
RENDÉSZETTUDOMÁNYI SZAKMAI FOLYÓIRATA

Magyar Rendészet

A NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM RENDESZETTUDOMÁNYI SZAKMAI FOLYÓIRATA

A szerkesztőbizottság elnöke:

A szerkesztőbizottság tiszteletbeli elnöke:

Alapító szerkesztőbizottsági elnök:

Szerkesztőbizottsági tagok:

Felelős szerkesztő:

Alapító felelős szerkesztő:

Olvasószerkesztő:

Szerkesztőség:

Dr. habil. Boda József nb. vezérőrnagy (nyá.), dékán

Prof. dr. Katona Géza ny. r. dandártábornok, c. egyetemi tanár,
az MTA doktora

Prof. dr. Blaskó Béla ny. r. vezérőrnagy, PhD/CSc, egyetemi tanár

Prof. Dr. Barabás A. Tünde, osztályvezető, Országos Kriminológiai Intézet, tanszék- és intézetvezető egyetemi tanár, NKE RTK

Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, CSc, főigazgató, BM KSZF

Prof. Dr. Fantoly Zsanett tanszékvezető egyetemi tanár, NKE RTK

Prof. dr. Farkas Ákos CSc, egyetemi tanár, dékán, ME ÁJK

Dr. Felkai László közigazgatási államtitkár, BM

Dr. habil. Fenyvesi Csaba egyetemi docens, PTE ÁJK

Prof. dr. Finszter Géza egyetemi tanár, az MTA doktora, ELTE ÁJK

Dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, az MRTT főtitkára

Prof. dr. Karsai Krisztina intézetvezető egyetemi tanár, SZTE ÁJK

Dr. Madai Sándor tanszékvezető egyetemi docens, DE ÁJK

Prof. dr. Mezey Barna egyetemi tanár, az MTA doktora, rektor, ELTE

Fialka György elnök, SZVMSZK

Prof. dr. Sallai János tanszékvezető egyetemi tanár, NKE RTK

Dr. Németh Zsolt PhD, ny. r. ezredes, egyetemi docens

Dr. Szakács Gábor

Balla Nóra, Gergely Zsuzsanna

1121 Budapest, Farkasvölgyi út 12.

magyarrendeszet@uni-nke.hu, +36 1 392 3506

A folyóirat előfizethető a szerkesztőségnél a fenti címen.

Előfizetési díj: 500 Ft/lapszám

XVII. évfolyam, 2017/5. szám

Kiadó:

Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó

www.dialogcampus.hu • www.uni-nke.hu

1083 Budapest, Ludovika tér 2.

kiado@uni-nke.hu • +36 1 432 9000

A kiadásért felel: Petró Ildikó ügyvezető

Nyomdai kivitelezés: Nordex Nonprofit Kft.

ISSN 1586-2895 (nyomtatott)

ISSN 1787-050X (online)

Megjelenik évente 5 alkalommal.

Magyar Rendészet

PROFESSIONAL JOURNAL OF LAW ENFORCEMENT OF THE NATIONAL UNIVERSITY OF PUBLIC SERVICE

Chairman of the editorial board:
Honorary chairman of the editorial
board:
Founding chairman of the editorial board:

Dr. habil. József Boda state sec. major general, dean
Prof. dr. Géza Katona ret. pol. brigadier general, hon. university
professor, doctor of the Hungarian Academy of Sciences
Prof. dr. Béla Blaskó pol. major general, PhD/CSc, university professor

Editorial board:

Prof. dr. Andrea Tünde Barabás, head of department, National Institute of
Criminology, university professor and head of Institute of Criminal Sciences,
NUPS, Faculty of Law Enforcement
Dr. Valér Dános ret. pol. major general, CSc, general director, General
Directorate of Public Service Staff Development, Ministry of Interior
Prof. dr. Zsanett Fantoly head of department, university professor,
Faculty of Law Enforcement, National University of Public Service
Prof. dr. Ákos Farkas CSc, university professor, dean, Faculty of Law,
University of Miskolc
Dr. László Felkai under-secretary for public administration, Ministry of Interior
Dr. habil. Csaba Fenyvesi university reader, Faculty of Law, University of Pécs
Prof. dr. Géza Finszter university professor, doctor of the Hungarian
Academy of Sciences, Faculty of Law, Eötvös Loránd University
Dr. Frigyes Janza ret. pol. major general, general secretary of the Hungarian
Association of Police Science
Prof. dr. Krisztina Karsai head of department, university professor,
Faculty of Law and Political Sciences, University of Szeged
Dr. Sándor Madai head of department, university reader, Faculty of Law,
University of Debrecen
Prof. dr. Barna Mezey university professor, doctor of the Hungarian
Academy of Sciences, rector, Eötvös Loránd University
György Fialka chairman, Chamber of Bodyguards, Property Protection and
Private Detectives
Prof. dr. János Sallai head of department, university professor, Faculty of
Law Enforcement, National University of Public Service

Managing editor:
Founding managing editor:
Proofreader:
Editorial office:

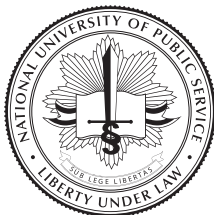
Dr. Zsolt Németh PhD, ret. pol. colonel, university reader
Dr. Gábor Szakács
Nóra Balla, Zsuzsanna Gergely
1121 Budapest, Farkasvölgyi út 12.
magyarrendeszet@uni-nke.hu, +36 1 392 3506
Subscriptions are available at the editorial office, at the above address.
Subscription: HUF 500/issue

Vol. XVII. 2017/5.

Publisher:
Nordex Non-profit Ltd. – Dialóg Campus Kiadó
www.dialogcampus.hu • www.uni-nke.hu
H-1083 Budapest, Ludovika tér 2.
kiado@uni-nke.hu • +36 1 432 9000
Responsible for publishing: Ildikó Petró, Managing Director
Print and bind: Nordex Non-Profit Ltd.

ISSN 1586-2895 (printed)
ISSN 1787-050X (online)

Published five times a year.

Tartalom

Szerzőink 7

Lektoraink 9

Büntetőeljárás

KISS Anna: A sértett szerepének változása az új büntetőeljárás törvényben. 11

Idegenrendészet

NAGY-NÁDASDI Anita Rozália: A menekülő exgyermekkatona integrációhoz való joga. 23

SZÉP Ferenc: Helyzetkép a déli határszakaszon bekövetkezett tömeges migráció rendészeti kezeléséről 39

TÓTH Judit: Challenged Public Security by Non-resident Nationals 51

Kriminálisztika, bűnüldözés

BUDHÁZI Árpád: A bizonyítási kísérlet egy empirikus kutatás tükrében 67

SIMON Béla: A bűnüldözés előtt álló digitális kihívások 83

Média és rendészet

BEZSENYI Tamás – LÉNÁRT András: „*Maguknál így soha nem lesz Amerika!*”
A bűnözés és a rendőrség ábrázolása a Kádár-korszak játékfilmjeiben 105

DEÁK József: *Belügyi Szemle* 1953–1990: politikai elkötelezettség
versus tudomány 127

Rendészettudomány

NAGY Nikolett: Rendőri feladatokat ellátó szervek Spanyolországban 145

VÁRI Vince: Teljesítményértékelés és hatékonyságmérés a rendőrségen.
Kérdőíves kutatás az egyéni teljesítményértékelésről 161

TIHANYI Miklós: A börtönmisszió helye, szerepe a büntetés-végrehajtásban. 183

Szerzőink

BEZSENYI Tamás dr., r. őrnagy, tanársegéd, NKE Rendészettudományi Kar, Kriminálisztikai Intézet, Krimináltaktikai és Metodikai Tanszék, PhD-hallgató, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

BUDAHÁZI Árpád dr., r. őrnagy, PhD, adjunktus, NKE Rendészettudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, Büntetőeljárásjogi Tanszék

DEÁK József dr., tanársegéd, NKE, Nemzetbiztonsági Intézet, Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék, PhD-hallgató, Hadtudományi Doktori Iskola

KISS Anna PhD, tudományos főmunkatárs, OKRI, megbízott oktató, PPKE JÁK

LÉNÁRT András történész, szociológus, OSZK 1956-os Intézet és Oral History Archívum

NAGY-NÁDASDI Anita Rozália dr., jogi főreferens, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, PhD-hallgató, PPKE Jog- és Államtudományi Kar, Doktori Iskola

NAGY Nikolett mesterszakos hallgató, NKE Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kar, Nemzetközi közszolgálati kapcsolatok, rendészeti szakirány

SIMON Béla tanársegéd, NKE Rendészettudományi Kar, Bűnüldözési és Gazdaságvédelmi Tanszék

SZÉP Ferenc r. százados, határrendészeti alosztályvezető, Gyula Határrendészeti Kirendeltség, PhD-hallgató, NKE Hadtudományi Doktori Iskola

TIHANYI Miklós tanársegéd, PhD, NKE Rendészettudományi Kar, Közbiztonsági Tanszék

TÓTH Judit CSc, tanszékvezető, egyetemi docens, SZTE Állam- és Jogtudományi Kar, Alkotmányjogi Tanszék

VÁRI Vince dr. PhD, r. őrnagy, tanársegéd, NKE Rendészettudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, Büntetőeljárásjogi tanszék

Lektoraink

DEÁK József dr., tanársegéd, NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék, PhD-hallgató, NKE Hadtudományi Doktori Iskola

FANTOLY Zsannett prof. dr., tanszékvezető egyetemi tanár, NKE Rendészettudományi Kar, BTI Büntetőeljárásjogi Tanszék

FARKAS Ákos prof. dr., egyetemi tanár, dékán, ME Állam- és Jogtudományi Kar

GÁRDONYI Gergely dr., PhD, rendőr ezredes, rendőrségi főtanácsos, főosztályvezető, Nemzeti Szakértői és Kutató Központ

LŐRINCZ József dr., ny. bv. dandártábornok, c. egyetemi tanár, SZTE Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete

MOGYORÓDI Gergely r. őrnagy, mb. osztályvezető-helyettes, SIRENE Iroda, Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ

NÉMETH József főszerkesztő, Társadalom és Honvédelem, NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

PÖLÖSKEI Erna r. alezredes, kiberbűnözés szakvonal-vezető, Országos Rendőrfőkapitányság

TÓTH Judit dr., tanszékvezető egyetemi docens, SZTE Állam- és Jogtudományi Kar, Alkotmányjogi Tanszék

A sértett szerepének változása az új büntetőeljárás törvényben

KISS Anna¹

A büntetőjog fejlődése folyamán a sértett elveszítette korábbi szerepét, és az igazságszolgáltatás perifériájára szorult. Ma már egyre többen hangoztatják, hogy ez nem fair a sértettel szemben. Az európai dokumentumok is felhívják a jogalkotás figyelmét arra, hogy a sértett rossz helyzetén változtatni kell. Az elmúlt évben Magyarország Kormánya elfogadta az igazságügyi miniszter javaslatát a büntetőeljárás reformjával kapcsolatban. Az új Be.-t 2017 júniusában fogadta el a parlament azzal, hogy 2018-ban lép majd hatályba. A tanulmány azokat a jogszabályi változásokat elemzi, amelyek a sértett helyzetét erősítik a jövő büntetőeljárásában, és utal arra is, hogy maradtak még adósságaink a változtatásokat illetően.

Kulcsszavak: sértett, áldozat, magánfél, polgári jogi igény, magánvádló, pót-magánvádló, tanú, aktív legitimáció, jogi személy, új büntetőeljárás törvény, nyilatkozati jog, lemondási jog, sérülékeny csoportok, különleges bánásmód, jóvátételi igény, jogutódlás

A sértettre vonatkozó szabályozási elvek a büntetőeljárás reformjánál

A büntetőeljárás reformnál a jogalkotó fokozottabban figyelembe vette a sértett érdekeit, így a korábban kivívott jogok mellett igyekezett egyéb olyan feltételeket is megteremteni, amelyek a jövőben lehetővé teszik, hogy a sértettek a büntetőeljárásban az egyéni jellemzőiken alapuló megkülönböztetett bánásmódban részesülhessenek.

A sértett jogainak folyamatos bővítése nem véletlen. Maga a jogalkotó is felismerte, hogy a büntető igazságszolgáltatás nem korlátozódhat a terhelt büntetőjogi felelősségének a megállapítására, hanem szükségképpen reflektálnia kell egyéb szempontokra is, mint például a sértettnek okozott kár valamilyen formában történő jóvátételére, továbbá a sértett eljáráson belüli akarati autonómiájának erősítésére,² de nagyon fontos figyelembe venni azt is, hogy a sértetti jogok bővítése nem történhet a terhelti jogok hátrányára.

A sértetti jogok szempontjából új rendelkezése lett a 2018-ban hatályba lépő büntetőeljárás kódexnek, miszerint az eddigiektől eltérően lehetősége lesz a sértettnek arra, hogy egyrészt nyilatkozzon arról, kéri-e a terhelt megbüntetését, másrésztől

¹ KISS Anna PhD, tudományos főmunkatárs, OKRI, megbízott oktató, PPKÉ Jog- és Államtudományi Kar Anna KISS PhD, Senior Research Assistant, National Institute for Criminology, Budapest, Hungary; PPKÉ JÁK orcid.org/0000-0002-3379-763X, kiss@okri.hu

² Bércecs (2017a) 53.

pedig a jogalkotó lehetővé teszi a számára azt is, hogy az őt ért sérelmeket előadhassa. Ez utóbbi lehetőségnek a gyökere abból a felismerésből fakad, miszerint azzal, hogy meghallgatják a bűncselekmény áldozatát, jobban fel fogja tudni dolgozni a történeteket.

További pozitív változtatás, hogy a sértett jóvátételi igénye is nagyobb szerepet kap az eljárásban, és jogának érvényesítése is könnyebb lesz a jövőben. Például emellett szól az a szabály is, miszerint a legtöbb feltételes ügyészi felfüggesztés esetén a terhelt számára magatartási szabályként elő kell írni vagy a kár megtérítését, vagy az eredeti állapot helyreállítását.

A sértett tehát a következő évtől több jogot kap majd a büntetőeljárásban. Persze a jogok érvényesítése, a sértett számára nyitva álló lehetőségek igénybevétele nem kötelezettség, csupán jog, amivel a bűncselekményt elszenvedett személy élhet, de dönthet úgy is, hogy lemond ezekről. Így a kierőszakolt jogérvényesítés helyett az új Be. a kímélet szempontjait figyelembe véve a sértett belátására bízva, milyen jogokkal él majd.

Az új Be.-ben a jogalkotó megteremtette a sérülékeny csoportok kategóriáját, és ennek létrehozásával együtt plusz garanciákat is adott. A sérülékeny csoport – mint név – nem jelenik meg a törvényben, hanem a jogalkotó úgy szabályozza az erre vonatkozó normákat, hogy a különleges bánásmód biztosításának külön fejezetet szentel. Így az egyéniesítés tényleges érvényesülése biztosítva lesz.

A sértett aktív legitimációja, avagy ki lehet sértett a büntetőeljárásban?

A *sértetti* név sajátos büntetőeljárás fogalom. A viktimológia az áldozat kifejezést alkalmazza, a büntetőjog pedig az e körhöz tartozó személyek valódi elnevezését kerülve a *valaki* és a *más* szavakat használja. A büntetőeljárásban aktív legitimációt kapó áldozat neve pedig: *sértett*. Nemcsak az elnevezésben vannak különbségek, hanem eltérő az egyes nevek mögötti kör is. Mászt értünk áldozaton, és a bűncselekmény következtében sérelmet szenvedett személy anyagi jogi fogalma is különbözik az eljárásban fel lépő sértettétől.³

Mivel a sértett elsősorban olyan természetes vagy jogi személy, aki (vagy ami) a Be. egyik szereplője – leginkább büntetőeljárás kategória⁴ –, így az aktív legitimációs joggal felruházott személy fogalmának pontos meghatározása nélkülözhetetlen.

1973 előtt a sértett fogalmának törvényi szinten való megfogalmazása teljesen hiányzott. Látszólag az 1973. évi I. tv. pótolta ezt a hiányosságot. Ha nem is teljes mértékben, de igyekezett eleget tenni a jogelmélet követelésének, és meghatározta a sértett fogalmát. A régi Be. 53. § (1) bekezdése szerint „sértett az, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette”.

³ E dogmatikai kérdésekkel több 20. századi külföldi tanulmány is foglalkozott, lásd Mendelson, Benjamin: *A bio-pszicho-szociológia új távlatai: az áldozattan*; Hentig, Hans von: *A bűnöző és áldozata*; Schäfer, Stephen: *The victim and his Criminal*. Bércecs (2009) 20.

⁴ Belovics–Busch–Molnár (2000) 64.

Bár a törvénybe bekerült a sértetti fogalom, a jogalkalmazás mindennapjaiban a sértett aktív legitimitációja a mai napig nem egyértelmű. Tényleges fellépése esetén továbbra is vannak nyitott kérdések. Az 1998. évi XIX. tv. – a jelenleg hatályos Be. – ugyanis csak a szakasz számát változtatta meg, a meghatározás tartalmát nem. Igaza van tehát Bócz Endrének, amikor azt írja, hogy „a Be. nem a 'sértett' fogalmának meghatározását, hanem a büntetőeljárás egy meghatározott jogokkal felruházott résztvevője eljárásjogi pozíciójának elnevezését közli”.⁵

A Be. későbbi módosításai sem tisztázzák pontosan, hogy kinek a fellépését akarja a jogalkotó sértettként elfogadni.

A jogelmélet régóta igyekszik a sértetti legitimitáció kérdésére pontos választ adni úgy, hogy körülhatárolja a sértett fogalmának tartalmi jegyeit.

Király Tibor 1968 óta hangsúlyozza, hogy törvényben kell pontosan meghatározni, ki is lehet sértett a büntetőeljárásban. Nem is a definiálás kedvéért hasznos ez, „hanem inkább azért, hogy világos legyen, kinek a fellépését akarja elfogadni a törvény sértetti pozícióban, és ennek alapján kinek a fellépését fogadhatja el a jogalkalmazó [...] Ezen túlhat, van-e valakinek joga vádat emelni, a vádat képviselni stb., vagyis az úgynevezett aktív legitimitáció. Ezért indokolt, hogy a törvény mondja meg, kik azok, akiknek joguk lesz sértettként fellépniük. Indokolt az is, hogy szükség esetén a hatóság határozatban döntsön arról, ki szerepelhet, vagy nem szerepelhet az ügyben sértettként.”⁶

Tremmel Flórián szerint a törvényben megjelenő sértetti meghatározás nincs összhangban az ártatlanság vélelmével. Szerencsésebb lenne az alábbi meghatározás: „Sértett az, akiről alaposan feltehető, hogy jogát, vagy jogos érdekét az eljárás tárgyát képező cselekmény sértette, vagy veszélyeztette.”⁷

Kemény Gábor pedig azt gondolja, ha a gyanú fogalmát kétféleképpen értelmezzük, akkor a tárgyi gyanú, vagyis a bűncselekmény megtörténte irányuló egyszerű gyanú elegendő ahhoz, hogy a büntetőeljárás meginduljon. Az ártatlanság véelme ehhez a gyanúhoz még nem kötődik, hanem sokkal inkább csak a személyi gyanúhoz, vagyis ahhoz, amikor konkrét személy ellen olyan bizonyítékok merülnek fel, amelyek vele szemben megalapozzák a gyanút. A sértetti pozíció viszont már a tárgyi gyanú megléte esetén megnyílik, nem sértve ezzel az ártatlanság véelmét.⁸

A bűncselekmény következtében sérelmet szenvedett személy sértetti minőségét a büntetőeljárásban nem állapítják meg. Nem ismeri tehát a magyar igazságszolgáltatás az úgynevezett *sértetté nyilvánítás* jogintézményét, mint például az orosz büntetőeljárás. Ez a hiány a jogalkalmazás mindennapjaiban érezteti hatását. További bonyodalmat okoz, hogy a sértett eljárásjogi fogalmát – a 90. BK-ra hivatkozva – a joggyakorlat szűken értelmezi: sértett alatt a passzív alanyt és azt a személyt értik, akivel kapcsolatban a tényállásban megfogalmazott eredmény megvalósult.

⁵ Bócz (2007) 120.

⁶ Király (1968) 81.

⁷ Tremmel (2001) 169.

⁸ Kemény (2003) 148.

Mészáros Ádám hangsúlyozza, hogy a passzív alany és a sértett nem azonos kategóriák, és léteznek olyan bűncselekmények, amelyeknek bár nincs passzív alanyuk, sértettjeik ettől függetlenül lehetnek.⁹

Igaza van Mészáros Ádámnak, hiszen a passzív alany – mint anyagi jogi fogalom, ahogy a Be.-javaslat előtti tervezet indokolása is vallja – „a bűncselekmény megállapításával kapcsolatos egyfajta objektív körülmény, és elkülönül a passzív alany személyétől, személyes akaratától. Ezzel szemben a sértett eljárásjogi pozíciója a sértett jogérvényesítésével van összefüggésben, és nem függetleníthető a sértett személyétől, személyes akaratától”.¹⁰ A két fogalom együttes kezelése helytelen a fenti érveken túlmenően azért is, mert a sértettekhez vonatkozó EU-irányelvnek¹¹ (a továbbiakban: irányelv) való megfeleltetés is ezt indokolja.

Békés Ádám szerint a bíróságok gyakran dogmatikai elemzéssel jutnak el ahhoz, hogy ki a sértett, és a védett jogi tárgyából vezetik le a sértett fogalmát.¹² Amennyiben ez absztrakt fogalom, akkor senkinek sem ismerik el sértettként az aktív legitimációs jogát. (Például a csődbűncselekmény esetén nem vesz részt sértett az eljárásban.)¹³

Büntetőeljárásunk fentebb említett hiányosságai és a joggyakorlat szűk értelmezése azt eredményezik, hogy az irányelv – amely a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályokat állapítja meg – rendelkezéseinek nem mindenben felelünk meg: sem törvényi, sem jogalkalmazási területen.

Ha a jogalkotó orvosolni akarja ezeket a problémákat, akkor nincs könnyű helyzetben, mivel az irányelvben megjelenő áldozat szinonim értelemben semmiképpen sem ugyanaz, mint a sértett. A sértettnak és az áldozatnak megfelelő személyi kör csak részben azonos. Az előbbi egyrészről szűkebb abban az értelemben, hogy nem öleli fel azokat az áldozatokat, akikre a bűncselekmény kihatással volt, másrészről pedig tágabb, mert a magyar büntetőeljárásban a hatályos szabályok értelmében sértettként nemcsak természetes személy, hanem jogi személy is felléphet.

Békés Ádám az irányelv átültetésével és gyakorlati alkalmazhatóságával kapcsolatban kiemelte az eljáró szervek megfelelő felkészültségének és az áldozatok speciális bánásmódjának a fontosságát is.¹⁴

Mit is vár el tőlünk az irányelv, és egyáltalán mit ért áldozat alatt?

Az irányelv többletet jelent annak tekintetében, hogy új áldozati köröket jelöl meg a korábbihoz képest. A bevezető rendelkezések 19. pontja kimondja:

„Egy adott személyt áldozatnak kell tekinteni függetlenül attól, hogy az elkövetőt azonosították-e, elfogták-e, ellene vádat emeltek-e, illetve elítélték-e, továbbá tekintet nélkül az elkövető és az adott személy közötti családi kapcsolatra. Lehetséges, hogy

⁹ Mészáros Ádám (2015) 115.

¹⁰ Az új. Be. norma szöveg tervezetének indokolása (2016. november 21-i állapot).

¹¹ A 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló 2012/29/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv. Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=HU> (2017. 05. 01.)

¹² Békés (2011) 65–71.

¹³ Békés (2013) 95–109.

¹⁴ Békés (2015) 144–146.

az áldozatok családtagjai szintén sérülnek a bűncselekmény következtében. Különösen a közvetlenül bűncselekmény miatt elhunyt személy családtagjai szenvedhetnek sérelmet a bűncselekmény következtében. Ezért az ilyen családtagoknak, akik a bűncselekmény közvetett áldozatai, szintén védelemben kell részesülniük ezen irányelv alapján. A tagállamok számára ugyanakkor lehetővé kell tenni, hogy eljárásokat hozzanak létre abból a célból, hogy korlátozzák azoknak a családtagoknak a számát, akik részesülhetnek az ezen irányelvben meghatározott jogokban. Gyermekek esetében a gyermeknek vagy – kivéve, ha az nem szolgálja a gyermek mindenekfelett álló érdekét – a gyermek nevében a szülői felügyeleti jog gyakorlójának kell jogosultnak lennie az ezen irányelvben meghatározott jogok gyakorlására.”¹⁵

Az áldozat fogalmát az irányelv 2. cikke határozza meg, amelynek értelmében az áldozat „olyan természetes személy, aki közvetlenül bűncselekmény következtében sérelmet szenvedett – ideértve a fizikai, szellemi vagy érzelmi sérülést, vagy gazdasági hátrányt”.¹⁶ Áldozat továbbá az is, aki „a bűncselekmény következtében életét vesztett személy családtagjának tekinthető. A közvetett áldozatok azért tekinthetők áldozatoknak, és azért terjednek ki rájuk az irányelvben biztosított jogok, mert a közvetlen áldozat „elhalálása folytán sérelmet szenvedtek”.¹⁷

Az irányelv tehát ugyanúgy az áldozatról és nem a sértettről szól, mint elődje, a kereghatározat.

A sértett/áldozat kettősége abból is fakad, hogy az angol nyelv a *victim* szót használja, és ezt leginkább áldozatnak fordítják, de sértettet is értenek alatta, ami nem felel meg hazánkban a jelenleg hatályos állapotnak. Az irányelvben foglalt követelményektől eltérően az áldozatoknak csak egy része kap aktív legitimációt a magyar büntetőeljárársban. Ugyanakkor maga az irányelv is kimondja, hogy a közvetett áldozatok felépési lehetőségét korlátozni kell, így egy részük más tagállami büntetőeljárársban sem léphet fel sértettként, de az irányelv védelmi köre ettől függetlenül szélesebb áldozati körre terjed ki.

A sértett fogalmának bővítésére tett kísérlet a büntetőeljárási reform során

A büntetőeljárási törvény tervezete bővíteni akarta a sértetti kört. A hatályos szabályok szerint legitimációs joggal rendelkezők mellett beengedett volna a büntetőeljárársba egyéb áldozatokat is. Az áldozat/sértett kettőségét persze így sem tudta volna feloldani.

¹⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=HU> (2017. 05. 01.)

¹⁶ Uo.

¹⁷ Uo.

A jogszabály fogalmazói a reform korábbi szakaszában több verzióban gondolkodtak:

I. verzió

Sértett az a természetes vagy jogi személy, illetve polgári jogi jogalanyisággal felruházott egyéb szervezet, akire vagy amelyre a bűncselekmény behatást gyakorolt vagy mint behatás irányult, valamint az, akinek vagy amelynek a jogát (vagy jogos érdekét) a bűncselekmény (közvetlenül) sértette vagy veszélyeztette.

II. verzió

Sértett az a természetes vagy jogi személy, illetve polgári jogi jogalanyisággal felruházott egyéb szervezet, akinek vagy amelynek a jogát (vagy jogos érdekét) a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette, ideértve azt is, aki a bűncselekmény közvetlen következtében testi, érzelmi sérelmet szenvedett, illetve akinek vagy amelynek a bűncselekmény vagyoni hátrányt okozott.

III. verzió

A büntetőeljárásban sértettként részt vehet az a természetes vagy jogi személy, illetve polgári jogi jogalanyisággal felruházott egyéb szervezet, akinek vagy amelynek jogát (vagy jogos érdekét) a büntetőeljárás tárgyát képező (esetleg büntetendő) cselekmény sértette vagy veszélyeztette, különösen, ha az számára közvetlen testi, érzelmi vagy vagyoni sérelmet okozott.

Az első egyeztetések után az alábbi sértetti kör került be a tervezetbe:

„A sértett az a természetes vagy nem természetes személy, akinek vagy amelynek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette, ideértve azt is, aki a bűncselekmény közvetlen következtében testi, lelki sérelmet szenvedett, illetve akinek vagy amelynek a bűncselekmény közvetlen vagyoni hátrányt okozott.”¹⁷

A reform későbbi szakaszában, az újabb egyeztetések során több bíráló érte a fogalom-meghatározásnak azt a részét, amely lehetővé tette volna, hogy a lelki sérelmet szenvedett áldozatok is felléphessenek sértettként a büntetőeljárásban, ezért a parlament elé terjesztett javaslat lényegében visszalépést jelent a sértetti kör kialakítása szempontjából. A javaslat szerint ugyanis:

„Sértett az a természetes vagy nem természetes személy, akinek vagy amelynek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette.”¹⁸

A javaslatot a korábbi tervezetekkel összehasonlítva látható, hogy a sértett fogalmának meghatározása a javaslatban szűkült, bár a hatályos Be.-hez képest valamivel tágabb lett.

¹⁷ Az új Be. tervezetének 48. §-a (2016. május 31-i állapot).

¹⁸ Az új Be. javaslatának 50. §-a (2017. június 6-i állapot).

Korábban Bócz Endre is felhívta a jogalkotó figyelmét arra a problémára, miszerint joga vagy jogos érdeke jogi személynek is lehet, ezért az „aki” szó használata a jogszabályban nem megfelelő.¹⁹ Az új Be. orvosolja ezt a hibát. A javaslat indokolása szerint a sértett fogalma a hatályos törvényi fogalomhoz²⁰ képest annyiban változik, hogy a szöveg egyértelművé teszi, miszerint a sértett természetes és nem természetes személy egyaránt lehet. Ezt a hatályos szöveg kifejezetten nem jeleníti meg. Bérces Viktor szerint ez az új Be. szövegének egyik legfontosabb újításaként értékelhető, hiszen a jelenlegi 1998. évi XIX. törvény szövegezése alapján mindez csak bírósági döntések nyomán vált egyértelművé a gyakorlatban.²¹

Az új fogalomban továbbá egyértelműen utalnak a sértett személyt ért közvetlen sérelemre: sértett az lehet, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény *közvetlenül* sértette vagy veszélyeztette.

A jogalkotó az elfogadott és kihirdetett új Be.-ben²² a javaslat fogalmát úgy fogadta el, hogy csupán egy plusz névelőt iktatott be a törvény szövegébe. Az érvényes, de még nem hatályos törvény szerint: „A sértett az a természetes vagy nem természetes személy, akinek vagy amelynek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette.”²³

Látható tehát, hogy a sértett fogalmát illetően olyan nagy változás nem történt: sem a javaslatban meghatározott sértetti fogalom, sem az ez alapján elfogadott törvény, ahogy a hatályos jogszabály sem teszi egyértelművé a jogalkalmazó számára, pontosan kinek a fellépéséről van itt szó.

Továbbra sincs a jogszabályban az, amit Király Tibor már 1968-ban is hiányolt, miszerint szükséges lenne, hogy egyrészt a jogszabály pontosan határozza meg, vajon kinek a fellépését akarja elfogadni sértetti pozícióban, másrészt pedig „a hatóság határozatban döntsön arról, ki szerepelhet, vagy nem szerepelhet az ügyben sértettként.”²⁴

A sértett jogai az új Büntetőeljárás törvényben:

- bizonyíték előterjesztése;
- indítványozási jog;
- észrevételezési jog;
- jelenléti jog (a tárgyaláson és a törvényben meghatározott eljárási cselekményeknél);
- kérdések feltevése (a Be.-ben meghatározottak szerint);
- az ügyiratok megismeréséhez való jog (az őt érintő bűncselekménnyel összefüggésben keletkezett iratokra vonatkozik; a Be. kivételeket tehet);
- felvilágosításhoz való jog;

¹⁹ Bócz (2007) 120.

²⁰ A sértett fogalma a jelenleg még hatályban lévő 1998. évi XIX. tv. értelmében: „Sértett az, akinek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette.”

²¹ Bérces (2017) 857.

²² 2017. évi XC. tv. A büntetőeljárásról. *Magyar Közlöny* (2017) 99. sz.

²³ Uo. 50. §

²⁴ Király (1968) 81.

- jogorvoslati jog (a Be.-ben meghatározottak szerint);
- segítő közreműködésének igénybe vételéhez való jog;
- polgári jogi igény érvényesítéséhez való jog a bírósági eljárásban (a nyomozás során kell bejelentenie az erre vonatkozó szándékát, de érvényesíteni csak a bírósági eljárásban tudja);
- magánvádlóként felléphet;
- pótmagánvádlóként felléphet.

A sértett sajátos nyilatkozási jogai

A sértett új jogosítványai közé tartozik, miszerint joga van nyilatkozni arról, hogy a bűncselekmény következtében milyen testi, lelki sérelmet szenvedett, milyen vagyoni hátrány érte, kívánja-e a terhelt bűnösségének megállapítását, továbbá kívánja-e a terhelt megbüntetését.

Úgy tűnik, hogy ez az új jogosítvány csupán gesztus a jogalkotó részéről, ugyanis pontosan nem tisztázta, milyen helyet szán e sajátos nyilatkozattételnek a bizonyítási eljárás folyamatában.

Lemondási jog

A sértett az eljárás folyamán bármikor lemondhat sértetti jogainak gyakorlásairól. Mivel ettől kezdve nem sértettként, többnyire „csak” tanúként vesz részt a büntetőeljárásban, így bár sértetti jogokkal már nem rendelkezik, a bizonyítási eljárásban részt kell vennie, ugyanis tanúként kihallgatható.

A tanúzási kötelezettségei tehát megmaradnak. Ez azt jelenti, hogy az eljárási cselekményeken részt kell vennie, kivéve, ha ezt a törvény nem engedi meg, továbbá a szakértői vizsgálatok esetében a tūrési kötelezettsége megmarad.

Ha a sértett lemond a jogairól, akkor polgári jogi igényt sem terjeszthet elő, kivéve ha korábban, mielőtt lemondott volna a jogairól, sértettként ezt már megtette. A sértetti jogokról történő lemondás esetén a polgári jogi igényről való későbbi rendelkezési jogát elveszíti.

A sértett a lemondási nyilatkozatát viszont bármikor visszavonhatja, de az „elmulasztott jogaival” utóbb már nem élhet. Jogai így csak a lemondás visszavonásának időpontjától kezdve „élednek fel” (*ex nunc* hatály).

Tájékoztatáshoz való jog

A sértettet a hatóságok (ügyészség, nyomozó hatóság) és a bíróság köteles felvilágosítani eljárási jogairól és kötelezettségeiről. Egyes esetekben viszont a felvilágosítás a sértett kérelmére történik, és nem automatikusan az említett jogalkalmazók kötelezettségévé teszi a jogalkotó.

Kérelemre az alábbi esetekben tájékoztatnak:

- a terhelt szabadon bocsátásáról;
- a terhelt szökéséről;
- a végrehajtás felfüggesztéséről;
- a kényszergyógykezelt vagy a fiatalkorú terhelt elbocsátásáról stb.

Polgári jogi igény

A sértett polgári jogi igénye a mindennapok jogalkalmazásában leginkább kártérítési igényt jelentett, pedig a jogalkotó eddig sem korlátozta kizárólag erre a magánfél jogosítványát. Az új Be.-ből kiderül, hogy a sértett a kártérítés mellett más igénnyel is felléphet. Kérheti a jogalap nélküli gazdagodás visszatérítését, a jogsértés abbahagyását, a sérelmes helyzet megszüntetését, az eredeti állapot helyreállítását, továbbá a törvény azt is ki mondja, hogy egyéb igényeket is támaszthat, például kérheti a dolog kiadását is.²⁵

A sértett kötelezettségei

A sértett kötelezettségei részben sértetti, részben tanúi pozíciójából erednek. Így a sértett-tanú – ahogy fentebb már írtam – köteles egyes eljárási cselekményeken részt venni, tanúként kihallgatható, és ebben az esetben igazmondási kötelezettség terheli. Köteles továbbá a lakcímét (tartózkodási vagy értesítési helyét) bejelenteni, lakcímének változása esetén pedig az új elérhetőségét három munkanapon belül a hatóságokkal vagy a bírósággal közölni.

Jogutódlás

Érdekes kérdést vett fel a sértett jogutódlása. A sértett halála esetén helyébe egy hónapon belül hozzátartozója, törvényes képviselője vagy eltartottja léphet.

Nem természetes sértett esetén a jogutódlás úgy történik, hogy a megszűnt jogi személy sértett helyébe egy hónapon belül a jogutódja léphet.

A jogutódlás több fellépésre jogosult esetén úgy történik, hogy az érintettek megegyezhetnek, és kijelölhetik maguk közül a sértettet megillető jogokat. Megegyezés hiányában a sértett jogait az gyakorolja, aki elsőként fellépett.

A jogutód gyakorolhatja a sértettet megillető jogokat, vagyis az eljárási cselekményeken részt vehet (jelenléti jog), különböző eljárási cselekményekre tehet indítványokat, észrevételeket, kérdezési stb. jog illeti meg.

---

²⁵ A sértetti igények megtérítésének számos példája ismert az egyes európai államok büntetőeljárás gyakorlatában. Így például a francia *összekapcsolt* (adhéziós) modell, amely a polgári és büntetőjog egy eljárásban való érvényesítését jelenti egységes döntéshozatal céljából; a svájci *átengedő* modell, amelyben az állam lemond a sértett javára a pénzbüntetésből befolyt összeg egy részéről; az angol *szankció* modell, ahol a kárjövátétel önálló büntetési nemként szerepel. Lásd Bérces (2010) 90–91.

A jogutód is lehet magánvádló és pótmagánvádló, de kérdés, hogy vajon magánfél lehet-e. Ez utóbbi eldöntése nem annyira egyszerű, hiszen az új Be. erre a kérdésre nem ad egyértelmű választ.

Az új törvény 52. § (1) bek. a) pontja értelmében a jogutód a fellépése esetén nem rendelkezik polgári jogi igényvel. A jogszabály pontos szövege szerint: a jogutód „a polgári jogi igény érvényesítését kivéve gyakorolhatja a sértettet megillető jogokat”.²⁶

Ugyanakkor három szakasszal később – 55. § (2) bek. – a jogszabály kimondja, miszerint a jogutód „magánfélként felléphet, ha a jogutódlás a sértett halála vagy megszűnése miatt, illetve jogszabályi rendelkezés alapján következett be”.²⁷

Az ellentmondást az *Indokolás* úgy oldaná fel, hogy megmagyarázza, miszerint az új Be. a magánfél tekintetében eltér a sértetti jogutódlásra vonatkozó általános rendelkezésektől. A hozzátartozó, a törvényes képviselő és a sértett által eltartott személy helyett egységesen – az igény magánjogi jellege miatt – a jogutódnak biztosítja a magánfélként történő fellépés lehetőségét.

A jogutódot kötelezettségek is terhelik, mint például lakcím- (tartózkodási hely) bejelentési kötelezettség, továbbá ezek megváltozása esetén az új elérhetőségét közölnie kell.

Összegzés helyett

A fentiek alapján látható, hogy az új Be., bár továbbra is adósa marad a sértett fogalmának pontos meghatározását illetően, a bűncselekményt elszenvedett (természetes vagy jogi) személy jogállásának – ahogy Bérces Viktor nevezi – objektív és szubjektív oldalát megteremti. Előbbi kategóriába tartoznak a már eddig is létező, „természetes eljárási jogosultságok” (például indítványozási, észrevételezési, jelenléti jog), utóbbiban pedig megjelenik a különleges bánásmód – mint a hatóságok megítélésén alapuló különleges kategória.²⁸

IRODALOMJEGYZÉK

- Belovics Ervin – Busch Béla – Molnár Gábor (2000): A sértett jogai és helyzete a közvédelmi büntető ügyekben. In: *Békés Imre ünnepi kötet*. Budapest, PPKE JÁK könyvek.
- Békés Ádám (2011): A sértett helyet követel magának. In Gál István László szerk.: *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére*. Pécs, PTE ÁJK.
- Békés Ádám (2013): A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények. In Polt Péter szerk.: *Új Btk Kommentár*: 8. kötet, Különös rész. Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó.
- Békés Ádám (2015): *Nemzetek feletti büntetőjog az Európai Unióban*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

²⁶ Új Be. 52. § (1) bek. a) pontja.

²⁷ Új Be. 55. § (2) bek.

²⁸ Bérces (2017) 858–859.

- Bérces Viktor (2009): A büntetőügyekben alkalmazott mediáció perspektívái Magyarországon. *Büntetőügyi Szemle*, 2. sz. 18–31.
- Bérces Viktor (2010): A magyar büntetési rendszer reformjával kapcsolatos jogalkotási kérdések. *Iustum, aequum, salutare*, 6. évf. 2. sz.
- Bérces Viktor (2017a): A sértett magatartásának büntetőjogi relevanciájáról: beleegyezés, közrehatás, utólagos hozzájárulás. *Büntetőjogi Szemle*, 6. évf. 2. sz.
- Bérces Viktor (2017b): A sértett perjogi pozíciójában beálló változások elemzése és kritikája az új büntetőeljárás törvény tükrében. *Kúriai döntések, bírósági határozatok*, 65. évf. 6. sz.
- Bócz Endre (2007): Passzív alany, áldozat, sértett. *Rendészeti Szemle*, 55. évf. 9. sz.
- Kemény Gábor (2003): Sértetti jogok, kötelezettségek az új büntető eljárásjogi törvény tükrében. In: *Emlékkönyv Vargha László egyetemi tanár születésének 90. évfordulójára*, Pécs, PTE ÁJK.
- Király Tibor (1968): A sértett a büntetőeljárásban. *Magyar Jog*, 15. évf. 2. sz.
- Mészáros Ádám (2015): Recenzió Ambrus István dolgozatáról. Ambrus István: *Egység és halmozat – Régi dogmatikai kérdés új megközelítésben. Állam- és Jogtudomány*, 56. évf. 1. sz. Forrás: http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/Allam-%20es%20Jogtudomany/2015_1/2015-1-beliv-Recenzio-3.pdf (2017. 06. 15.)
- Tremmel Flórián (2001): *Magyar büntetőeljárás*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.

Jogsabályok

A 2017. évi XC. tv. A büntetőeljárásról. *Magyar Közlöny* (2017) 99. sz.

A 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló 2012/29/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=HU>

Az új Be.-norma szöveg tervezetének indokolása (2016. november 21-i állapot)

ABSTRACT

Changing the Role of the Victim in the New Criminal Procedure Act

KISS Anna

During the course of the development of criminal law the victim party lost his/her former leading role in the procedure and was pushed to the periphery of justice. Legal experts have come to realize that this tendency is drastically unfair towards the victim. The European documents on the legal position of the victims increasingly called the attention of the legislature to the need of bringing about changes. Last year the Government of Hungary adopted the presentation of the Minister of Justice on the new concept of criminal procedure. The new law was passed in June 2017. The Code will come into effect in 2018, and will strengthen the procedural position of the victim. The study analyses legislative changes related to the role of the victim. However, we still have debts concerning the improvement of the victim's situation.

Keywords: *victim, private party, private complainer, civil law claim, private prosecutor, additional private prosecutor, witness, active legitimacy, legal person, new criminal procedure law, declaration right, waiver right, vulnerable group, right of reparation, legal succession*

A menekülő exgyermekketonák integrációhoz való joga

NAGY-NÁDASDI Anita Rozália¹

A cikk A gyermekek fegyveres konfliktusba történő bevonásáról szóló, a Gyermekek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyvben szereplő integrációhoz való jogot és annak feltételit értelmezi és vizsgálja, valamint azt, hogy az függ-e a hatóság vagy állami szerv döntésétől. Mivel a fegyveres konfliktus gyakran életveszélyes helyzetbe sodorja a gyermekeket, a legtöbb gyermek jogosult a nemzetközi védelemre, de még abban az esetben is, ha nem jogosultak védelemre, joguk van integrációra a Gyermekek jogairól szóló Egyezmény részes államában, függetlenül attól, hogy gyermekketona volt-e vagy sem.

Kulcsszavak: gyermekketona, integráció, menekült, nemzetközi jog, ICC, gyermekjogok

A cikk² A gyermekek fegyveres konfliktusba történő bevonásáról szóló, a Gyermekek jogairól szóló Egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv (a továbbiakban: OPAC)³ áldozatok integrációjával kapcsolatos részeinek értelmezésével foglalkozik. A gyermekeket a fegyveres konfliktus gyakran életveszélyes helyzetbe sodorja, és azok, akik egy másik országba kényszerültek vándorolni, hol egyedül, hol a családtagokkal, általában jogosultak lesznek nemzetközi védelemre a menekültek jogállásáról szóló 1951. évi genfi egyezmény⁴ alapján. Azonban kettős helyzetről van szó, mivel a fegyveres konfliktus során elkövetett bűncselekményeik miatt nemcsak áldozatként tekintenek rájuk, hanem elkövetőként is, és ez kizárhatja őket a nemzetközi védelemre jogosultak köréből. Ugyanakkor gyermekjogaikat a fegyveres konfliktus súlyosan sérti. A Gyermekek jogairól szóló 1989. évi New York-i egyezmény⁵ (a továbbiakban: CRC) részes államainak kötelessége a gyermekjogok gyakorlásának biztosítása, így az erőszak áldozatainak integrációja is.

¹ NAGY-NÁDASDI Anita Rozália dr., jogi főreferens, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, PhD-hallgató, PPKÉ Jog- és Államtudományi Kar, Doktori Iskola
Anita Rozália NAGY-NÁDASDI dr., senior legal expert at Office of the Commissioner of Fundamental Rights, PhD student, PPCU, Faculty of Law, Doctoral School
orcid.org/0000-0003-1684-1296, nadasdi.anita.rozalia@hallgato.ppk.hu

² Jelen cikk angol nyelvű átdolgozott változata a Hungarian Yearbook of International and European Law 2017. évi számában jelent meg.

³ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Involvement of the Rights of the Child into force Children in Armed Conflicts, adopted 25 May 2000, G. A. Res. A/RES/54/263 (12 Feb. 2002). Magyarországon a 2009. évi CLX. törvénnyel lett kihirdetve.

⁴ A menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény, valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1989. évi 15. tvr.

⁵ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény kihirdetéséről.

A fegyveres konfliktusba bevont gyermek jogi definíciója a CRC-n és az OPAC előtt a humanitárius jog alapját képező genfi egyezményekben és azok kiegészítő jegyzőkönyveiben⁶ jelent meg, ahogy a harcokban való közvetett és az aktív részvétel problematikája is. További problémakört jelent a fegyveres erőkre, illetve a fegyveres csapatokba való önkéntes belépés kérdése. A magyar büntetőjogi szabályozás rövid áttekintését követően a statisztikai adatok bemutatása vezet át az integrációhoz való jogról szóló második részhez.

Nemzetközi humanitárius jog⁷

Többek között a IV. Genfi Egyezmény és annak II. Kiegészítő Jegyzőkönyve rendelkezik a gyermekek védelméről, és a katonai szolgálat alsó korhatárát 15 évben határozza meg. Ez a kor a fegyveres konfliktusok szabályait rögzítő szerződés megkötésének időpontjában egy általánosan elfogadott nézet volt a felnőttkor kezdetére, ami különböző kultúrák általános minimumához is igazodni akart. Azonban a Nemzetközi Vöröskereszt kommentárjai alapján ez értelmezhető úgy is, hogy a CRC-definíció szerinti idősebb személyeket is gyermeknek lehet tekinteni.⁸ A humanitárius jogi normák módszeresen a gyermekek *közvetlen, illetve aktív részvétele* kifejezést használják, ugyanakkor a *közvetlen* jelző fogalmát nem határozzák meg.⁹

A Gyermekek jogairól szóló Egyezmény (CRC)

A CRC volt az első, a nemzetközi jog szabályai szerint a szerződő államok számára kötelező instrumentum, amely a gyermek fogalmát meghatározta akképp, hogy a gyermek az a személy, aki a 18. életévét nem töltötte be. A CRC-t mára a világ minden országa aláírta, bár nem ratifikálta mindegyik.¹⁰ Már a CRC szövegezése során is komoly vitákat okozott a szerződő felek között a fegyveres konfliktusba bevont gyermekek életkorának meghatározása, ugyanakkor az aláíróknak a 38. cikkben a 15 éves korhatárt konszenzussal kellett megalkotniuk, és ez a kényszer kikövezte az utat az OPAC létrejöttének.¹¹ A CRC végrehajtását ellenőrző Gyermekjogi Bizottság már az első ülésének második napját a fegyveres konfliktusba bevont gyermekek kérdésének szentelte, és az eljárási szabályai közé is beemelte a kérdést mint rendszeresen vizsgálandó témakört.¹² Az OPAC létrehozásában is meghatározó volt az NGO-k szerepe, és ezek

⁶ A hadifoglyokkal való bánásmódról szóló genfi egyezmény, 1949 (I. Genfi Egyezmény) 51. cikk, A polgári lakosság háború idején való védelméről szóló genfi egyezmény, 1949 (II. Genfi Egyezmény) 140. cikk, Az 1949. augusztus 12-i genfi egyezményeket kiegészítő és a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló jegyzőkönyv (I. Jegyzőkönyv) 1978, 85. cikk, Az 1949. augusztus 12-i genfi egyezményeket kiegészítő és a nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló jegyzőkönyv (II. Jegyzőkönyv) 1978.

⁷ Bővebben: Csapó (2011) 20–54.

⁸ Csapó (2011) 50.

⁹ Csapó (2011) 223.

¹⁰ [Treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=_en](http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=_en) (2015. 02. 05.)

¹¹ Breen (2003) 460.

¹² Breen (2003) 461.

közül a legjelentősebb az 1998-ban alapított *Coalition to Stop the Use of Child Soldiers* ernyőszervezet, amely a lassan haladó OPAC szövegezésére is jótékony hatással volt.¹³ 1995-ben az ENSZ Főtitkár megbízására Graca Machel elkészítette a *Tanulmány a fegyveres konfliktus gyermekekre gyakorolt hatásáról* című munkáját,¹⁴ és ezt követően hozta létre az ENSZ-főtitkár a fegyveres konfliktusokba bevont gyermekekért felelős különmegbízotti pozíciót¹⁵ (a továbbiakban: SR SG CAC). Az SR SG CAC éves jelentéseket készít a fegyveres konfliktusok gyermekekre gyakorolt hatásáról, és ajánlásokat fogalmaz meg az OPAC államainak.¹⁶

Véleményünk szerint az OPAC-kal teljesedett be a CRC-nek az eredeti célja, miszerint az emberi jogi instrumentum lefedte azt a hiányosságot, amit a humanitárius jog nem tud.¹⁷ Tehát 15 éven aluli gyermekek katonaként alkalmazása háborús bűncselekmény a humanitárius jog szabályai szerint, a 18 év alatti személyek kötelező, illetve önkéntes toborzása, a fegyveres harcokban való részvétele¹⁸ pedig emberi jogi jogsértés. Bár ez még távoli jövőnek tűnik, de a tendenciát az SG SR CAC jelölte meg, miszerint ahogy a humanitárius jog része lett a 15 éven aluliak toborzásának és alkalmazásának tilalma, az OPAC teljes ratifikációja a jövőben szokásjogi normává alakítja a 18 év alatt gyermekek toborzásának és fegyveres konfliktusokban való részvételének a tilalmát.¹⁹

Párizsi Elvek és Kötelezettségvállalások (2007)

Az OPAC szövegezésének idején az UNICEF Afrikában szervezett konferenciáján fogadták el az úgynevezett Cape Town Elveket (1997), amelyek aktualizálásukat követően Párizsi Elvek és Kötelezettségvállalások néven a nemzetközi szokásjog részeivé váltak.²⁰ Az instrumentumok csupán normatív sztenderdekert tartalmaznak, jogi kötelező erővel nem bírnak. A fegyveres konfliktusba bevont gyermek a Párizsi Elvek szerint nemcsak a harcos, hanem az is, aki passzívabb, támogató feladatokat lát el. Ide tartoznak az örök, a hordárok, a kémek, a szakácsok, a „bushwife” szerepbe kényszerített lányok és fiúk, akik sorozatos nemi és fizikai erőszak áldozatai.²¹ Az *aktív* és a *közvetlen* részvétel kérdése ebben a fogalomban szintetizálódik.

¹³ Coomaraswamy (2010) 537.

¹⁴ childrenandarmedconflict.un.org/mandate/the-machel-reports/ (2017. 01. 28.)

¹⁵ childrenandarmedconflict.un.org (2017. 01. 15.)

¹⁶ Az OPAC-t 166 ország ratifikálta: childrenandarmedconflict.un.org/mandate/country-status-2/ (2017. 02. 05.)

¹⁷ Breen (2003) 463.; Csapó (2011) 40. (A Nemzetközi Vöröskereszt Bizottsága 1948-ban a IV. Genfi Egyezmény 24. és 89. cikkének értelmezése során jutott a fenti következtetésre.)

¹⁸ Az önkéntes toborzás esetén a fegyveres összeütközésekben való részvétel alsó korhatára 16 év. De számos ország fenntartásaiban 18 évre emelte ezt a korhatárt.

¹⁹ Coomaraswamy (2010) 539. Lásd még: Everett (2009) 298.

²⁰ A gyermekek törvénytelen toborzással és fegyveres erőben vagy fegyveres csoportokban való felhasználásával szembeni védelméről szóló, 2007. február 6-án elfogadott párizsi kötelezettségvállalások és a fegyveres erők vagy fegyveres csoportok kötelékébe tartozó gyermekekről szóló, 2007. február 6-án elfogadott párizsi elvek és iránymutatásról.

²¹ Párizsi Elvek (2007) 1.0.–1.1.

Bírósági döntések

A legjelentősebb ítéletek a gyermekketonák alkalmazásával kapcsolatban a Nemzetközi Büntető Bíróság (ICC) előtt zajlott ügyek kapcsán születtek.²² Ezek és a magánszemélyek felelősségét kimondó ítéletek erősítik azt az üzenetet, hogy a gyermekek bevonása fegyveres konfliktusokba nem marad büntetlenül. Az ICC-01/04-01/06 számú ügyben²³ a kongói Thomas Lubanga Dylot 15 év alatti gyermekek sorozásáért és ellenségeskedések során való bevetéséért 14 évre ítélte az ICC. Sajnos a Lubanga-ügyhöz hasonló ítéletek a politikai és a stratégiai szempontok szerencsés együttállása miatt születhettek meg.²⁴

A nemzetközi szerződések átültetésének hiányosságai vezetnek oda, hogy háborús bűncselekmények miatti büntetőeljárást nehezen indítanak meg a szerződésekben részes államok a fejlődő nemzetközi szabályozás ellenére. A monista-dualista rendszer mellett a fenntartások is akadályozhatják egyes államok esetén a szerződésre mint jogalapra való hivatkozást. Cassese ezen okok mellett – amelyet Francis főként afrikai országok vonakodásának okaiként sorol fel – negyedik okként jelöli meg, hogy a nemzeti hatóságok igyekeznek a lehető legszűkebben értelmezni az univerzális joghatóságot, ezáltal elkerülni a nemzetközi normák alkalmazását.²⁵

A joghatóság kérdése: áldozat vagy elkövető?

A magyar Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 3. § (2) bekezdés *ac*) pontja szerint a Btk.-t kell alkalmazni a külföldi állampolgár által külföldön elkövetett bűncselekmény esetén, ha annak üldözését Magyarországon törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés írja elő. Magyarország a nemzetközi közjog szempontjából dualista ország,²⁶ és a 2009. évi CLX. törvénnyel hirdették ki a Fakultatív Jegyzőkönyvet, amelynek a 4. §-a a kötelező és az önkéntes toborzás alsó korhatárát 18 évben állapította meg.

Az eljárásjogi szükségesség miatt alkották meg²⁷ az univerzális joghatóság alkalmazásának két feltételét: a kettős inkriminációt és azt, hogy a legfőbb ügyész rendelje el a büntetőeljárás megindítását. A kettős inkrimináció követelménye alól kivételt jelent, ha nemzetközi szerződés a bűncselekmény üldözését írja elő. Néhány szakértő szerint pedig az, hogy csak a legfőbb ügyész rendelheti el a büntetőeljárás megindítását, kielégíti a méltányosság szempontjait, és kellő garanciát jelent az elkövető érdekeinek figyelembe vételére is, függetlenül a kettős inkrimináció követelményétől.²⁸

²² Lásd még: Bemba-ügy, ICC-01/05-01/08 www.icc-cpi.int/car/bemba (2017. 01. 20.)

²³ www.icc-cpi.int/drc/lubanga (2017. 01. 20.)

²⁴ Példaként említhető Sierra Leone és a bíróság felállítását és működését támogató USA közti „98. cikkről szóló Megállapodás”, amelynek értelmében a felek egymás hozzájárulását kéri ki először, mielőtt az ICC-nek átadnák a másik fél gyanúsított állampolgárát. Francis (2007) 226.

²⁵ Francis (2007) 224.

²⁶ Sulyok (2007) 17–18.

²⁷ Varga (2014) 61–62.

²⁸ Btk. Kommentár (2013) 54–55.

Elfogadva, hogy a magyar hatóságok alkalmazhatják az univerzális joghatóság elvét, a büntető eljárás megindítására vonatkozó indítványt kötelesek a legfőbb ügyésznek eljuttatni, amennyiben egy külföldi állampolgár hivatalos szervek előtt kijelenti, hogy 18 éves kora előtt állami fegyveres erőkre vagy fegyveres csapatokba való részvételre toborozták, illetve sorozták be.²⁹

Az, hogy szükséges-e mindkét elkövetési formát nevesíteni, megosztja a szerzőket,³⁰ az OPAC-ba végül mindkét fogalom bekerült, bár nehéz megállapítani, hogy az önkéntes belépés a fegyveres csapatba milyen egyéb kényszerítő körülmény eredménye.³¹ Az áldozatok igazságszolgáltatáshoz való jogát támasztja alá az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának véleménye is, amely szerint, ha egy külföldi bebocsátást nyer a részes állam területére, attól kezdve az állam által vállalt kötelezettségekből, így a nemzetközi szerződésből fakadó jogok élvezetére is jogosult.³² A háborús bűncselekmények nem évülnek el, ezért irreleváns a sértett aktuális életkora, egyedül az a fontos, hogy a bűncselekmény elkövetésekor még gyermek volt, azaz 18 év alatti személy. Bár a Btk. 146. § (3) bekezdése szerint csak a Magyarország területén elkövetett tiltott toborzás bűncselekmény, azonban ez álláspontom szerint szükségtelen korlátozás.

Külön megfontolást igényel azoknak az áldozatoknak az esete, akik háborús bűncselekményt követtek el az olyan országok részéről, amelyek nem részesei a Fakultatív Jegyzőkönyvnek (sem): áldozatként vagy elkövetőként vesznek részt a büntetőeljárásban?³³ A humanitárius jog szerint a harcok végeztével kombattánsként vádat kell emelni ellenük az általuk elkövetett hadijoggal ellentétes cselekmények kivizsgálására, ugyanakkor az ítélet kiszabása és végrehajtása során figyelembe kell venni, hogy emberi jogi jogsértések áldozatai és túlélői, akiknek joguk van egy új életkezdésre, az integrációra.³⁴ Ennek nyomán javasolják több fórumon,³⁵ hogy alternatív eszközöket és jogintézményeket alkalmazzanak a túlélőkkel szemben a büntetőjogi felelősségre vonás során.³⁶

A származási országon kívül tartózkodó áldozatokkal leggyakrabban a menekültügyi hatóság találkozik. A kérelmezővel szemben elkövetett sorozás, illetve toborzás olyan háborús bűncselekmények, amelyek gyanúja esetén a menekültügyi hatóságnak a nyomozó szerveket *ex officio* értesítenie kell. Abban az esetben, ha menedékkérelmem elbírálását folytatja a hatóság, az érintett azon a jogcímenen, hogy menedékkérő, jogosult a Befogadási Irányelv³⁷ alapján integrációs célú támogatásokra és szolgáltatásokra

²⁹ Btk. Tiltott sorozás 152. §, Tiltott toborzás 149. §

³⁰ Happold (2000); Francis (2007) 214–215.

³¹ A szegénységet, az éhezést, a fizikai védelem iránti igényt jelöli meg a szakirodalom, ezek az érvek hangzottak az OPAC szövegezése során is. Coomaraswamy (2010) 540.

³² Csapó (2011) 64.

³³ Rosen (2010) 8.; Everett (2009) 289.

³⁴ CRC 37. cikk.

³⁵ "I call upon Member States to treat children associated with armed groups, including those engaged in violent extremism, as victims entitled to full protection of their human rights and to urgently put in place alternatives to detention and prosecution of children." SRSG 2016 évi jelentés 4. Forrás: https://childrenandarmedconflict.un.org/wp-content/uploads/2015/10/15-18739_Children-in-Conflict_FINAL-WEB.pdf (2017. 02. 01.)

³⁶ Drumt (2013) 256.

³⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/33/EU-irányelve (2013. június 26.) a nemzetközi védelmet kérelmezők befogadására vonatkozó szabályok megállapításáról *HL L 180.*, 2013. 06. 29., 96–116.

minden EU-tagállamban, így Magyarországon is. A menedékjogi eljárásból viszont azok az érintettek, akik saját maguk is háborús bűncselekményeket követtek el, kizárhatók.³⁸ Követve a Gyermekjogi Bizottság 6. számú Általános Kommentárjának 88. pontját³⁹ és az SR SG CAC jelentésében tett javaslatot,⁴⁰ a gyermekkatónaság áldozatai a CRC 37. cikke, illetve az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsának 2005-ben megfogalmazott irányelveiben⁴¹ szereplő speciális garanciák betartása mellett felelősségre vonhatók,⁴² de áldozati „státuszukat” ez nem befolyásolja.

Ahogy a magyar állampolgárok esetében is elegendő a hatóság részéről a gyanú arra, hogy bűncselekmény áldozata az állampolgár, az áldozatvédelmi intézkedések megtételére a korábban fegyveres konfliktusokba bevont gyermekek esetében sem lehet szigorúbb követelményeket állítani az áldozati minőség megállapításához.⁴³

A Gyermekjogi Bizottság 6. számú Általános Kommentárja szerint a korábbi gyermekkatónáknak tartózkodási jogcímet kell biztosítani a szerződő államoknak, ami nem kizárólagosan a menekült vagy oltalmazott státusszal járó tartózkodási jogosultság, de egyéb humanitárius jogcím, vagy befogadotti státusz is lehet. Értelmezésünk szerint az integrációs kötelezettség kiterjed azokra az áldozatokra és akár egyben elkövetőkre is, akiket nem lehet kiutasítani Magyarországról, és nemcsak azokra, akik nemzetközi védelemben részesültek.

Statisztika

Az ENSZ fegyveres konfliktusba bevont gyermekekkel foglalkozó munkacsoportja évente teszi közzé jelentéseit és következtetéseit.⁴⁴ A legutóbbi jelentés szerint érintett országok: Afganisztán, Közép-Afrikai Köztársaság, Chád, Kolumbia, Kongói Demokratikus Köztársaság, Irak, Mali, Mianmar, Szomália, Dél-Szudán, Szudán, Szíria, Fülöp-szigetek és Jemen. A legújabb, az A/70/836–S/2016/360 számú jelentés kiemeli az extrémizmus káros hatását a gyermekekre, és egyúttal az integráció akadályának tartja, ha a tagállamok elkövetőként tartják számon a gyermekeket.⁴⁵ A jelentés ajánlása (219. pont) felhívja a figyelmet az örök dilemmára, hogy megfelelő pénzügyi forrásokat kell biztosítani a reintegrációs programokra.

Az SR SG CAC legújabb jelentése⁴⁶ szerint 7 kormány és 34 fegyveres csapat harcai során vannak be manapság gyermekeket fegyveres konfliktusba, 3 kormányzati

³⁸ Bővebben: Szép (2013) 48–58.; Rossi (2013) 392–461.

³⁹ Vessd össze 76. lábjegyzet. Forrás: www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/GC6.pdf (2017. 02. 01.)

⁴⁰ https://childrenandarmedconflict.un.org/wp-content/uploads/2015/10/15-18739_Children-in-Conflict_FINAL-WEB.pdf (2017. 02. 01.)

⁴¹ UN Guideline on justice for child victims and witnesses of crime. ECOSOC Resolution 2005/20 of 22 July 2005. Doc. E/2005/INF/2/Add.1 of 10 August 2005.

⁴² Csapó (2011) 228.

⁴³ Bővebben: Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU-irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról *HL L 315.*, 2012. 11. 14., 57–73., 1–2. cikk.

⁴⁴ www.un.org/sc/suborg/en/subsidiary/wgcaac/sgreports (2017. 02. 01.)

⁴⁵ 16. pont: www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2016_360.pdf (2017. 02. 01.)

⁴⁶ Lásd: 38. lábjegyzet.

biztonsági erő és 15 fegyveres csapat öl és csonkít meg gyermekeket, 2 kormányzati és 12 fegyveres csapat tagjai követnek el nemi erőszakot vagy egyéb erőszakot gyermekeken, 1 kormányzati és 8 fegyveres csapat támad meg kórházakat és iskolákat. Az ENSZ békefenntartó misszióinak – ahol szükséges – része a korábbi gyermekkatónák részére elérhető Lefegyverezési, Áthelyezési, Beillesztési és Reintegrációs (*Disarmament, Demobilization, Reinsertion, Reintegration*, a továbbiakban: DDR) program.⁴⁷

Bár ezek távoli országokban játszódó események, a jelenlegi migrációs válság is megmutatta, hogy egyre kevésbé vannak határok, és a térben távol zajló konfliktusoknak közvetlen hatása is van Magyarországra, sőt a gyermekkatónákat alkalmazók maguk is menekülnek akár ide.

Sajnos jelenleg nincs részletes adat arról, hogy hány kiskorú menedékkérő volt fegyveres konfliktusba bevont gyermek.⁴⁸ Olyan gyermekek jelennek meg a menekültügyi statisztikában, akik menedékjog iránti kérelmet nyújtottak be Magyarországon, kísérelés nélkül érkezve, és ezek közül kiválogattuk azokat az országokat, ahol gyermekeket fegyveres konfliktusba vontak be 2015-ben. Ez nem jelenti azt, hogy minden menedékkérő gyermek, aki az SR SG CAC-jelentésben érintett országból származik, az gyermekkatona volt, de lehetett ilyen is köztük.

Az SR SG CAC-jelentésben szereplő ország	Menedékkérő gyermekek száma (2015)		
	Összesen	Fiú	Lány
Afganisztán	4575 (2568) ⁴⁹	4358 (2248)	372 (320)
Csád	0	0	0
Kolumbia	0	0	0
Kongói Dekorativus Köztársaság	4 (3)	1	3 (3)
Kongói Köztársaság	3 (3)	3 (3)	0
Közép-Afrikai Köztársaság	0	0	0
Irak	310 (187)	246 (137)	58 (50)
Jemen	2 (2)	1 (1)	1 (1)
Mali	2 (1)	2 (1)	0
Mianmár	2 (1)	2 (1)	0
Nigéria	7 (5)	3 (2)	4 (3)
Fülöp-szigetek	0	0	0
SzírIA	2238 (1552)	1666 (1069)	556 (483)
Szómália	16 (8)	14 (6)	2 (2)
Összesen	7159 (4330)	6296 (3468)	996 (862)

Forrás: SR SG CAC-jelentés

⁴⁷ A DDR-programokban való részvétel feltételeit a békeszerződések tartalmazzák, és széles alanyi kört határoznak meg, mert a társadalom minden csoportjába tartozó exkombatáns esetén fontos a leszerelés, a demobilizálás és a rehabilitálás. A DDR-programokban való részvétel a feltétele a fegyveres erőben vagy csapatokban való egyéni részvétel vizsgálata, akár aktív akár támogató szerepben. Bővebben: unddr.org (2017. 02. 01.)

⁴⁸ 13. pont: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fOPAC%2fHUN%2fCO%2f1&Lang=en (2017. 02. 05.)

⁴⁹ A nemi bontásban a 15 év alattiak száma szerepel zárójelben.

Nemzetközi védelemben, a táblázatban szereplők közül, 2015-ben Magyarországon két fiú és két lány részesült, mind 14–18 év közöttiek.⁵⁰

A rehabilitációval kapcsolatos feladatok

A nemzetközi szerződés célja a nemzetközi szerződéssel összegyűjtött és kodifikált általános jellegű elvek és a vonatkozó szokásjog betartatása a szerződő felek által, amelyek a nemzetközi közösség alapvető etikai és morális rendszerét jelentik. A CRC-ben megjelenő védelmi jellegű jog biztosításának kötelezettsége elsősorban az államot mint szerződő felet kötelezi, és egyben a gyermekek oldaláról emberi jogként jelenik meg.

A CRC 39. cikke tartalmazza azt a kitétel, hogy a részes államok segítik a gyermekek rehabilitációját,⁵¹ bár eredetileg az erősebb kötelezést implikáló „biztosít” kifejezést akarták használni.⁵² A fegyveres konfliktusba bevont gyermekek reintegrációját az OPAC 6. cikk (3) bekezdése és 7. cikk (1) bekezdése tartalmazza.

„OPAC 6. cikk 3. A részes államok minden lehetséges intézkedést megtesznek annak biztosítása érdekében, hogy leszereljék vagy más módon szolgálatukból felmentsék azokat a saját joghatóságuk alatt álló személyeket, akiket a jelen Jegyzőkönyvvel ellentétes módon toboroztak vagy alkalmaztak háborús cselekményekhez. A részes államok szükség esetén minden megfelelő segítséget megadnak ezeknek a személyeknek testi és lelki felépülésük és a társadalomba való visszailleszkedésük érdekében.”

„OPAC 7. cikk 1. A részes államok együttműködnek a jelen Jegyzőkönyv végrehajtásában, beleértve a Jegyzőkönyvvel ellentétes valamennyi tevékenység megakadályozását, továbbá az ezen Jegyzőkönyvvel ellentétes tevékenységek áldozatainak rehabilitációját és társadalomba való visszailleszkedését, beleértve a technikai együttműködést és a pénzügyi támogatást is. A fenti segítségnyújtás és együttműködés az érintett részes államok és releváns nemzetközi szervezetek közötti konzultációk segítségével valósul meg.”

Az integrációhoz való jog történeti értelmezése

Az OPAC történeti elemzésével már a korábbiakban foglalkoztunk. Részletesebben most csak a Párizsi Kötelezettségvállalások 7.3.–7.5. pontjait emeljük⁵³ ki, mert ezek foglalkoznak a túlélők integrációjának gyakorlati és policy szintű meghatározásával.

⁵⁰ Adatok: Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal.

⁵¹ CRC 39. cikk: Az egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést arra, hogy az elhanyagolás, a kizsákmányolás és a durva bánásmód, a kínzás vagy a kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód bármely más formájának, illetőleg a fegyveres konfliktusnak áldozatává vált bármely gyermek testi és szellemi rehabilitációját és a társadalomba való beilleszkedését megkönnyítsék. Ennek a rehabilitációnak és a társadalomba való beilleszkedésnek a gyermek egészségét, önbecsülését és emberi méltóságát fejlesztő körülmények között kell történnie.

⁵² Csapó (2011) 59.

⁵³ https://childrenandarmedconflict.un.org/publications/ParisPrinciples_EN.pdf (2017. 02. 04.) (Fordítás a szerzőtől.)

„7.3 A szükséges helyzetelemzés, ami a fegyveres erőkkkel vagy fegyveres csapatokkal kapcsolatba került gyermekek átadásának és reintegrációjának tervezéséhez szükséges különös figyelmet kell fordítania azokra a területekre, ahova visszatérnek és ahol szintén háború sújtotta gyermekek és családok élnek.

7.4 A programok tervezése során ki kell emelni a közösségi elköteleződést, a gyermekek és annak közösségeknek bevonását, ahova visszatérnek, építeni kell a meglévő erőforrásokat és figyelembe kell venni a gyermekek jogait és törekvéseiket, egyensúlyban tartva a közösség prioritásaival és értékeivel. A programok felérésének szintén el kell ismernie a változó szerepeket, felelősségeket, hierarchiákat és társadalmi dinamikákat amelyek felmerülnek a közösségben, amelyeket a konfliktus kitörése okozott. Továbbá tekintettel kell lenni a gyermekek megszerzett képességeire és tapasztalataira és arra, hogy ez milyen hatással lesz az integrációs folyamatokra.

7.5 A felkészülésnek magában kell foglalnia egy stratégiát, amely tartalmazza azoknak a gyermekeknek a szükségleteit, akik részt vesznek az átadási folyamatban és azokét is, akik nem mennek keresztül ilyen folyamaton, de elhagyták a fegyveres erőket vagy fegyveres csapatokat és vagy visszatértek a családjukhoz és közösségeikhez, vagy máshol keresnek beilleszkedési lehetőséget.”

A Párizsi Kötelezettségek, ahogy a gyakorlatban az ENSZ békefenntartó missziói is, az áldozatok eredeti közösségeikbe történő visszailleszkedést hangsúlyozzák.⁵⁴ Ugyanakkor a 7.4 és 7.5 pontok az integráció kereteinek megteremtésére vonatkozó ajánlásaival mintaként szolgálhatnak az egyes, a háború által nem érintett államok számára is az integrációs tevékenységek tervezéséhez.

A civil szervezetek jelentései az önkéntes belépés kérdéskörét kellően megvilágítják. A családban, védett közegben való növekedés hiánya sodort sok gyermeket a harcoló csapatok tagjai közé.⁵⁵ Ezekén kívül számos további tényező játszik közre a fegyveres csapatokba történő belépés mellett.⁵⁶ A fizikai kényszeren⁵⁷ kívül a szegénység, a marginalizálódás, a fizikai biztonság és az éhezés elkerülése is faktor, és meg kell említeni az önkéntes csatlakozást is. Vannak gyermekek, akik nem választják a csatlakozást, és vannak, akik hagyományból, családi elvárások miatt lépnek be. Chon és Goodwin-Gill a társadalmi ökológiák kifejezést használta, amivel a családok, illetve a közösségek értelmezik a konfliktust, és azt, hogy ezek az értelmezések hogyan hatnak a gyermekekre úgy, hogy hozzájárulnak ahhoz, hogy besorozzák őket.⁵⁸ Számos interjú készült a harcokban részt vevő gyermekekkel, és ez alapján az önkéntes csatlakozás mögött sem mindig az úgynevezett *Rambó-komplexus* áll,⁵⁹ hanem a kiútkeresés. A gyermekek egy része az oktatás, az országból kijutás lehetősége miatt csatlakozott önként

⁵⁴ Bővebben: Betancourt et al. (2008), Kiyala (2015)

⁵⁵ Breen (2003) 470.

⁵⁶ Gallagher (2010) 129.

⁵⁷ Reush (2008) 195.

⁵⁸ Francis (2007) 213.

⁵⁹ Francis (2007) 211.

a fegyveres csapatokhoz, noha az ILO 182. egyezmény tiltja a 18 év alattiak veszélyes, egészségtelen és erkölcsromboló munkára való alkalmazását, mint amilyen a fegyveres harc segítése vagy az abban való közreműködés.⁶⁰

Az önkéntesség kapcsán érdemes figyelembe venni az ICC előtt folyamatban lévő ICC-02/04-01/15 számú Ongwen-ügyet⁶¹ is. A tényleges kérdés a bíróság előtt az, hogy van-e lehetősége választani a gyermeknek aközött, hogy a helyes vagy helytelen magatartási mintának tesz eleget.

Az integrációhoz való jog nyelvtani értelmezése

Az integráció fogalmát számos tudományág meghatározta, de jelen cikkben csak a jogi, jogszociológiai jelentéseit vizsgáljuk. Az ENSZ DDR programjainak definíciója:

„Reintegráció egy olyan folyamat, amely során a korábbi kombattáns civil státuszt szerez, és létfenntartást biztosító foglalkozásra és jövedelemre tesz szert. A reintegráció egy szociális és gazdasági folyamat egy nyitott időkerettel, elsősorban helyi szinten, közösségekben zajlik. Egy ország általános fejlődésének része és egy nemzeti felelősség, ami gyakran hosszú távú külső segítséget igényel.”⁶²

Az ENSZ-missziók célja a helyi békefenntartási folyamatok végrehajtása. A DDR-programok fejlődése⁶³ során hangsúly helyeződött a gazdasági fókuszú integráció mellett a szociális/pszichológiai, a politikai és a biztonsági dimenziókra is, elsősorban azok katalizátor szerepe miatt, ugyanakkor vannak esetek, amikor ezek előfeltételei a sikeres gazdasági fókuszú integrációnak.⁶⁴

A másik forrás, ami a nyelvtani értelmezést segíti, ha megvizsgáljuk, hogy mit ért a menekültek integrációja alatt az Európai Unió. Az UNICEF és az UNHCR közös álláspontja szerint a külföldre menekülő gyermekek számára nemzetközi védelmet kell biztosítani, és az UNHCR mandátumának megfelelően a tartós megoldások elve alapján az integrációjukat is előmozdítja a menedéket nyújtó államban, amíg a visszatérés a származási országba nem megoldható.⁶⁵

Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (a továbbiakban: EUMSZ) 79. cikk (4) bekezdése határozza meg azt, hogy a harmadik országbeli állampolgárok az unió in-

⁶⁰ C182 – Worst Forms of Child Labour Convention, 1999 (No. 182) Convention concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour (Entry into force: 19 Nov 2000). Forrás: www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C182 (2018. 02. 01.) Article 3. “For the purposes of this Convention, the term the worst forms of child labour comprises: (a) all forms of slavery or practices similar to slavery, such as the sale and trafficking of children, debt bondage and serfdom and forced or compulsory labour, including forced or compulsory recruitment of children for use in armed conflict.”

⁶¹ www.icc-cpi.int/uganda/ongwen (2017. 02. 01.)

⁶² unddr.org (2017. 02. 02.) (Fordítás a szerzőtől.)

⁶³ A kezdeti akadályokról részletesebben: Iacono (2002-2003) 450.

⁶⁴ Bővebben: http://unddr.org/what-is-ddr/how-has-ddr-evolved_3.aspx (2017. 02. 02.)

⁶⁵ Gyermekjogi Bizottság 6. számú Általános Kommentárja (2005) 59. Pont www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/GC6.pdf (2017. 02. 01.)

tegrációs politikának személyi körébe tartoznak.⁶⁶ Az EUMSZ 74. cikke szerint, ahogy a Bizottság a Közös Alapelvekről⁶⁷ szóló szakpolitikai ajánlása szerint is, az integráció egy kétoldalú folyamat a bevándorló és a fogadó ország között, ami mindkét oldal részéről közös erőfeszítéseket igényel. A harmadik országbeli állampolgárok integrációja tagállami hatáskörbe tartozik.⁶⁸ A helyi sajátosságokra való tekintettel az integrációs programokhoz való tényleges hozzáférést biztosít(hat)nak a tagállamok a Kvalifikációs Irányelv⁶⁹ 34. cikke szerint a nemzetközi védelemben részesítettek számára. A Befogadási Irányelv 7. és 10–19. cikkei alapján pedig a menedékkérők is jogosultak olyan integrációs célú támogatásokra, szolgáltatásokra, mint a munkavállalás, az egészségügyi ellátás, a lakhatási lehetőségek, az oktatás, a szakképzésben való részvétel. Ezeket a szolgáltatásokat vagy a meglévő szociális, oktatási, foglalkoztatási rendszereken keresztül nyújtja a tagállam, vagy külön rendszert épít ki a bevándorlók részére.⁷⁰

Az integrációhoz való jog cél szerinti értelmezése

A teleologikus értelmezés a szerződés preambulumának és a főszövegnek az együttes olvasatát jelenti.⁷¹ Az integrációhoz kapcsolódó preambulum rész a következő:

„Abban a meggyőződésben, hogy meg kell erősíteni a nemzetközi együttműködést a jelen Jegyzőkönyv végrehajtása, valamint a fegyveres konfliktus áldozatává vált gyermekek testi és lelki rehabilitációja és társadalomba való visszailleszkedése tekintetében, [...]”

A nemzetközi együttműködés nem helyettesítheti az OPAC átültetését és végrehajtását, de a fókusz a cselekvésre irányítja: inkább nemzetközi, mint egyedi, nemzeti megoldások szükségesek a probléma tartós rendezéséhez. Az OPAC 6.3. és 7.1. cikke szintén a nemzetközi közös erőfeszítéseket tartalmazza a visszailleszkedés elősegítése kapcsán, tehát nem egy állam kizárólagos feladata. Minden szerződő fél köteles integrálni az OPAC-ban foglaltakkal ellentétes cselekmények áldozatait.

Rendszertani értelmezés

A rendszertani értelmezés során azt vizsgáljuk, hogy az OPAC által lefedett területeken milyen egyéb jogi normák, szokásjogi elemek jelentek meg, ezen belül is a rehabilitáci-

⁶⁶ Bár evidenciának tűnik az alanyi kör az uniós állampolgárság miatt, de időről időre felmerül az igény a nyugati tagállamoktól a keleti tagállamokból érkező bevándorlóakra is vonatkozó integrációs cselekvési tervek, főként a nyelvtudás hiánya vagy alacsony szintje miatt.

⁶⁷ www.eesc.europa.eu/resources/docs/common-basic-principles_en.pdf (2017. 01. 31.)

⁶⁸ COM (2016) 377 final, EU Integrációs Akcióterv ajánlás a tagállamoknak a szakpolitika fejlesztésére a munkavállalás, az oktatás, a szakképzés, a kulturális orientációs tanfolyamok, az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása terén.

⁶⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/95/EU irányelve (2011. december 13.) a harmadik országbeli állampolgárok és hontalan személyek nemzetközi védelemre jogosultként való elismerésére, az egységes menekült vagy kiegészítő védelmet biztosító jogállásra, valamint a nyújtott védelem tartalmára vonatkozó szabályokról *HL L 337*, 2011. 12. 20., 9–26., 22–34. cikk

⁷⁰ Barcza–Nádasdi (2013) 85–106.

⁷¹ Kovács (2011) 125.

óra és az integrációra vonatkozó szabályok bírnak jelentőséggel. Az ENSZ Biztonsági Tanácsának határozatai a nemzetközi jogban különleges szerepet töltenek be.⁷²

A fegyveres konfliktusba bevont gyermekekkel foglalkozó határozatok⁷³ közül ki kell emelni az 1265. (2005) határozatot, mivel ennek a határozatnak a végrehajtása során a kiszabadult gyermekek saját családjaikba és közösségeikbe történő reintegrációja elkezdődött. A többi releváns határozat elemzése során látható a jogosultság szélesedése és részletezettebbé válása: állami felelősség, lányok jogai, oktatáshoz való jog és további emberi jogi vívmányok beemelése. Az integrációs jog biztosítása elsősorban a fegyveres konfliktusban részt vevő államok kötelezettsége, és a saját közösségbe történő visszatérés, a félbeszakított tanulmányok folytatását vagy megkezdését jelenti. Viszont azok, akik nem belső menekültként élnek,⁷⁴ hanem elhagyják a származási országukat, egy másik, a Gyermejjogi Egyezmény részes államától jogosultak integrációra – anélkül, hogy menedékjog iránti kérelmet nyújtanának be – azon az alapon, hogy fegyveres konfliktusba bevont gyermekek.

A Gyermejjogi Bizottság 6. számú Általános Kommentárja⁷⁵ szerint a menekülőket esetében alkalmazandó tartós megoldások egyike a helyi integráció, amellyel kapcsolatban kimondja:

„A helyi integrációnak egy biztos jogi státuszon (ideértve a tartózkodási jogcímet) kell alapulnia és az Egyezményben foglaltakkal összhangban kell irányítani, amelyek teljes mértékben alkalmazandók minden gyermekre, akik az ország területén maradnak, tekintet nélkül arra, hogy erre azért kerül sor, mert menekültként elismerik vagy egyéb jogi akadályai vannak a visszatérésének vagy a mindenképp felett álló érdekei szempontjából lefolytatott vizsgálat alapján úgy döntöttek nem küldhető vissza.” (88. pont).

A korábbi gyermekkatónák esetén (56–57. pont) csak akkor mellőzhető az integráció, ha komoly biztonsági kockázatot jelent a 15 éven felüli gyermek. A fegyveres konfliktusba bevont gyermek estében minden állam köteles kor és nemi szempontoknak megfelelő pszichológiai szolgáltatás fejlesztésére (60. pont).

Összegzés és következtetések

A nemzetközi szerződések átültetésének hiányosságai vezetnek oda, hogy a szerződésekben részes államok nehezen indítanak meg háborús bűncselekmények miatti eljárást a gyermekeket toborzók, alkalmazók és fegyveres konfliktusba bevonók ellen. Ugyanakkor az univerzális joghatóság alapján más, jogkövető államokat ez nem akadályozhat meg a felelősségre vonásban.

⁷² Az Alapokmány 25. cikke szerinti a határozatok nem kötelezők a Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleménye értelmében.

⁷³ Az ENSZ BT 1325 (2000), 1314 (2000), 1379 (2001), 1460 (2003), 1539 (2004), 1612 (2005), 1882 (2009), 1988 (2011), 2068 (2012), 2143 (2014), 2225 (2015) határozatai.

⁷⁴ Lásd: Breen (2203) 462. “the international community should recognize that refugee children were tempted to join armed forces for the protection and assistance they promised”.

⁷⁵ www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/GC6.pdf (2017. 02. 01.)

Az integrációhoz való jog a történeti elemzés szerint az áldozatok újra fegyveres erőkké történő „önkéntes” belépésének elkerülését célul kitűző állami tevékenység, ami komplex megközelítést igényel. A nyelvtani értelmezés alapján mind Európában, mind a fegyveres konfliktus országában sokféle jogból és igényből álló feltételrendszert jelent, ami az egyén számára lehetőséget kínál az újrakezdesre. A rendszertani értelmezés szerint elsősorban a fegyveres konfliktusban érintett államok feladata az integráció, de a menekülésre kényszerült áldozatok miatt minden menekültet és gyermeket a területén fogadó szerződő állam köteles erre. A teleologikus értelmezés pedig a nemzetközi közösség közös felelősségére mutat rá. A korábbi gyermeknek számára a CRC és az OPAC biztosít jövelemet az integrációra.

A hazai büntetőjogi normák elemzése alapján megállapítható, hogy nem függhet az áldozat integrációra való jogosultsága attól, hogy a büntetőeljárást megindítják-e vagy sem, ha a gyermekkor akadály a felelősségre vonásnak. Magyarországnak mint szerződő félnek külön integrációs szolgáltatásokat és támogatásokat kell nyújtania az áldozatoknak, korukra való tekintet nélkül.

IRODALOMJEGYZÉK

- Barcza Ildikó – Nádasi Anita (2013): On Stop Shop, Egyablakos ügyintézési rendszer Portugáliában. In Bodalai Borbála Anna – Kovács András szerk.: *A nyelvtanulástól a politikai részvételig, Bevándorlók integrációját támogató programok az Európai Unióban*. Budapest, ICCR.
- Betancourt, Theresa S et al. (2008): High Hopes, Grim Reality: Reintegration and the Education of Former Child Soldiers in Sierra Leone Background and Context. *Comparative Education Review*, 52. 565–587.
- Breen, Clair (2003): The Role of NGOs in the Formulation of and Compliance with the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on Involvement of Children in Armed Conflict. *Human Rights Quarterly*, Vol. 25. No. 2. 453–581.
- Coomaraswamy, Radhika (2010): The Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict – Towards Universal Ratification. *The International Journal of Children's Rights*, Vol. 18, No. 4. 535–549.
- Csapó Zsuzsanna (2011): *Fegyverekkel szemben, fegyverekkel kézben*. Pécs, Publikon Kiadó.
- Drumt, Mark A. (2013): Child Pirates: Rehabilitation, Reintegration, and Accountability. *Case Western Reserve Journal of International Law*, Vol. 21. No. 46. 234–278.
- Everett, Jennifer C. (2009): The battle continues: Fighting for a more child-sensitive approach to asylum for child soldiers. *Florida Journal International Law*, Vol 21. No. 2. 285–356.
- Francis, David J. (2007): Child soldiers in Africa's conflict zones. *Journal of Modern African Studies*, Vol. 45. No. 2.
- Gallegher, Kristin (2010): Towards a gender-inclusive definition of child-soldiers: The Prosecuto v. Thomas Lubanga. *Eyes on the ICC*, Vol. 7. No. 1. 115–136.
- Happold, Matthew (2000): Child Soldiers in international law: The legal regulation of children's participation in hostilities. *Netherlands International Law Review*, Vol. 47, No. 1. 25–52.
- Hautzinger Zoltán (2016): *Idégen a büntetőjogban*. Pécs, AndAnn Kiadó.
- Iacono, Mark (2002–2003): The child soldiers of Sierra Leona: Are they accountable for their actions in war? *Suffolk Transnational Law Review*, Vol. 26. No. 2. 445–467.

- Kiyala, Jean Chrysostome K. (2015): Challenges of Reintegrating Self-Demobilised Child Soldiers in North Kivu Province: Prospects for Accountability and Reconciliation via Restorative Justice Peacemaking Circles. *Human Rights Review*, Vol. 16. No. 2. 99–122.
- Kovács Péter (2013): *Nemzetközi közjog*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Polt Péter szerk. (2013): *A Büntető Törvénykönyv Kommentárja*. Budapest, Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó.
- Rosen, David (2010): The Dilemma of Child Soldiers How should international law treat children engaged in armed conflicts? *Law & Society American Bar Association*, Vol. 10. No. 1. 6–9.
- Rossi, Elisabeth (2013): Special Track for Former Child Soldiers: Enacting a “Child Soldier Visa” as Alternative to Asylum Protection. *Berkeley Journal of International Law*, Vol. 31. No. 2. 392–461.
- Ruesch, Benjamin (2008): Open the golden door: Practical solution for child-soldiers seeking asylum in the United States. *University of La Verne Law Review*, Vol. 29. 184–219.
- Sulyok Gábor (2012): A nemzetközi és a belső jog viszonyának alaptörvényi szabályozása. *Jog, Állam IV.*, 17–60.
- Szép Árpád (2013): A menedékjog mint a büntetőjogi felelősségre vonás akadálya. *Büntetőjogi Szemle*, Vol. 1–2. 48–58.
- Varga Réka (2014): *Challenges of domestic prosecution of war crimes with special attention to criminal justice guarantees*. Budapest, Pázmány Press.

Internetes források

- childrenandarmedconflict.un.org (2017. 01. 15.)
- childrenandarmedconflict.un.org/mandate/country-status-2/ (2017. 02. 05)
- childrenandarmedconflict.un.org/mandate/the-machel-reports/ (2017. 01. 28.)
- childrenandarmedconflict.un.org/publications/ParisPrinciples_EN.pdf (2017. 02.04.)
- childrenandarmedconflict.un.org/wp-content/uploads/2015/10/15-18739_Children-in-Conflict_FINAL-WEB.pdf (2017. 02. 01.)
- http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fOPAC%2fHUN%2fCO%2f1&Lang=en (2017. 02. 05.)
- http://unddr.org/what-is-ddr/how-has-ddr-evolved_3.aspx (2017. 02. 02.)
- Ttreaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=_en (2015. 02. 05.)
- unddr.org (2017. 02. 01.)
- www.eesc.europa.eu/resources/docs/common-basic-principles_en.pdf (2017. 01. 31.)
- www.icc-cpi.int/car/bemba (2017. 01. 20.)
- www.icc-cpi.int/drc/lubanga (2017. 01. 20.)
- www.icc-cpi.int/uganda/ongwen (2017. 02. 01.)
- www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D-/s_2016_360.pdf (2017. 02. 01.)
- www.un.org/sc/suborg/en/subsidiary/wgcaac/sgreports (2017. 02. 01.)
- www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/GC6.pdf (2017. 02. 01.)

Jogszabályok

1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről

- A hadifoglyokkal való bánásmódról szóló genfi egyezmény, 1949 (I. Genfi Egyezmény) 51. cikk, A polgári lakosság háború idején való védelméről szóló genfi egyezmény, 1949 (II. Genfi Egyezmény) 140. cikk, Az 1949. augusztus 12-i genfi egyezményeket kiegészítő és a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló jegyzőkönyv (I. Jegyzőkönyv) 1978, 85. cikk, Az 1949. augusztus 12-i genfi egyezményeket kiegészítő és a nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló jegyzőkönyv (II. Jegyzőkönyv) 1978.
- A menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény, valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1989. évi 15. tvr.
- Az ENSZ BT 1325 (2000), 1314 (2000), 1379 (2001), 1460 (2003), 1539 (2004), 1612 (2005), 1882 (2009), 1988 (2011), 2068 (2012), 2143 (2014), 2225 (2015) határozatai
- Az Európai Parlament és a Tanács 2011/95/EU irányelve (2011. december 13.) a harmadik országbeli állampolgárok és hontalan személyek nemzetközi védelemre jogosultként való elismerésére, az egységes menekült vagy kiegészítő védelmet biztosító jogállásra, valamint a nyújtott védelem tartalmára vonatkozó szabályokról *HL L 337.*, 2011. 12. 20., 9–26., 22–34. cikk
- Btk. Kommentár (2013) 54–55.
- Btk. Tiltott sorozás 152. §, Tiltott toborzás 149. §
- C182 – Worst Forms of Child Labour Convention, 1999 (No. 182) Convention concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour (Entry into force: 19 Nov 2000), www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C182 (2018. 02.01.) Article 3.
- CRC 37. cikk
- CRC 39. cikk
- Gyermekjogi Bizottság 6. számú Általános Kommentárja (2005) 59. pont, www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/GC6.pdf (2017. 02. 01.)
- Párizsi Elvek (2007) 1.0.–1.1.

ABSTRACT

The Right to Integration of Migrating Child Soldiers

NAGY-NÁDASDI Anita Rozália

The article is about the interpretation of the right for integration stated in the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict. It examines whether it is conditional or depends on the decision of a state authority. Since an armed conflict often puts children's lives in danger, most of them will be entitled to international protection. But in case they won't be, they have the right for integration in the signatory of the Convention regardless of the fact that he/she is a former child soldier or not.

Keywords: *child soldiers, integration, refugee, international law, ICC, children's rights*

Helyzetkép a déli határszakaszon bekövetkezett tömeges migráció rendészeti kezeléséről

SZÉP Ferenc¹

A publikációm elkészítésével nem egy újabb, a migráció tárgykörével foglalkozó, az eddigi ismereteket új összerendezésben megjelenítő témát szerettem volna megcélozni. A migráció és annak kezelése stratégiai kérdés, ezért a kitűzött célokat is ennek megfelelően súlyoztam. A témában számos írás született. Ettől függetlenül doktori értekezésemben foglalkozom a migráció fogalmával, általános helyzetével. Áttanulmányozom a balkáni, a közel-keleti, és az afrikai térségből elinduló migrációs mozgások fő útvonalait, miérettjét, kiváltó okait, trendjeit. Bemutatom a szerb-magyar államhatáron napjainkra kialakult tömeges méretű migráció hazai kezelését, hatásait a rendőrség szempontjából.

Kulcsszavak: migráció, tiltott határátlépés, Ideiglenes Biztonsági Határzár

2015-ben több biztonságot veszélyeztető kihívás is megterhelte mindennapjainkat. Közöttük felerősödtek az illegális migráció hullámai, és példa nélküli intenzitással nehezedtek Magyarországra. A társadalmi előrelátás számolt ezzel a lehetőséggel, mert globalizált világunkban a biztonság nem a határainknál kezdődik. A távoli biztonsági kockázatok, kihívások és veszélyforrások drámai gyorsasággal kerülhetnek határainkon belülre. Bármikor, rövid időn belül, komoly előjelek nélkül is történhetnek olyan változások, amelyek gyorsabb választ követelnek meg, akár nagy földrajzi távolságokon átívelve. A biztonsági kihívások kezelésében meghatározó szereppel bír a rendőrség, amelynek alapvető feladata a bűncselekmények megakadályozása, a felderítés, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme.²

A migráció általános helyzete

A migráció értelmezése és megközelítése érdekmotivált és gondolkodásspecifikus. Szűkebb és tágabb körülhatárolása mindig nézőpont és helyzetfüggő. Fontos szerepet kap

¹ SZÉP Ferenc r. százados, határrendészeti alosztályvezető, PhD-hallgató, Gyula Határrendészeti Kirendeltség, Nemzeti Közszerződési Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola
Ferenc SZÉP police captain, border police subdivision leader, PhD student, Gyula Border Police Office, National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences
orcid.org/0000-0002-3125-3380, szepferenc1986@gmail.com

² Varga (2015) 231.

e téren az érintettség. Sok fogalom létezik, sokféle értelmezés és modell áll rendelkezésre, de adott helyzetben a magyar sajátosságokat célszerű a globális kitekintés ellenére a prioritás célkeresztjébe helyezni. A migráció fogalmának vizsgálatánál az értekezés a következő aspektusokat veszi figyelembe: a fogalom etimológiai értelmezése, a migráció jelensége és folyamatának jellege; illetve az előnyök és a hátrányok szempontjából közelíti meg a migráció következményeit. A migráció fogalmát különböző tudományos források más-más módon értelmezik.³

A *Hadtudományi Lexikon* szerint a migráció: „A népesség mozgása, vándorlása egy országon belül vagy országok között. Ha egy országon belül vizsgálják a lakosság áramlását, akkor belső mozgásról, belső vándorlásról beszélnek, az országok közötti mozgást pedig migrációnak, vándorlásnak hívják.”⁴ Az emberi tényező mobilitását és a migráció fogalmát egyenértékűnek tekintem, beleértve az emberi lakóhely-változtatás, az emberek mobilitásának minden formáját, a kényszerű és az önkéntes vándorlást egyaránt.⁵

A nemzetközi migráció napjaink egyik legaktuálisabb problémája. A migráció, legyen az legális vagy illegális, földünkön globális jelenség. A történelmi múlt és a prognosztizált jövő egyaránt arra mutat, hogy a migrációval mint társadalmi jelenséggel együtt kell élnünk, azonban annak törvényes keretek közé szorítása, vagyis az illegális megszüntetése már feladatként jelentkezik számunkra. Az Európai Unió egyre komolyabb biztonságpolitikai kihívásként szembesül az illegális migráció jelenségével, tekintettel arra, hogy évről évre illegális migránsok áradata érkezik Európába. Valós veszélye az ellenőrizhetetlenség, továbbá a hozzá kapcsolódó bűncselekmények.

A nemzetközi vándorlás társadalmi gyökere a kibocsátó országok szempontjából belső társadalmi egyensúly felbomlásából eredeztethető, valamint a kibocsátó és fogadó nemzet közötti gazdasági és politikai érintkezés aszimmetrikus hatalmi viszonyainak történetében keresendő. Történelmi valóság, hogy konszolidált társadalmi viszonyok között a szegénység ellenére is kisebb a lakosság elvándorlási motiváltsága, mint a válságtól, átalakulásoktól terhes időszakokban, gazdasági-társadalmi formációváltás idején, amikor tömeges méreteket is öltött a migráció.⁶ A lakhely elhagyására ösztönző okok meghatározóan társadalmi, gazdasági tényezőkre vezethetők vissza, de szerepet kaphatnak a természeti (árvizek, földrengések, területek elaszályosodása) és a civilizációs (atomerőművek, vegyi üzemek meghibásodása) katasztrófák is. Gazdasági tényezők körébe tartozik a világ déli térségeinek növekvő lemaradása a fejlett világoktól.

Az illegális migráció – modernkori népvándorlás – délkelet-északnyugat irányú tartós fennmaradása és eseti vagy tartós megerősödése mellett számolni kell az emberkereskedelem, az embercsempészi, az árucsempészi tevékenység aktivizálódásával, a kábítószerek, a fegyverek, a lőszer, a biológiai és vegyi anyagok terjesztéséhez kapcsolódó bűncselekményekkel, illetve az illegális migrációra egyre inkább ráépülő nemzetközi

³ Görbe (2010a) 10.

⁴ Szabó (1995) 923.

⁵ Görbe (2010a) 11.

⁶ Szép (2013) 17.

szervezett bűnözés térnyerési törekvéseivel, a terrorizmus egyes sajátos formáinak megjelenésével.

A gazdasági migrációhoz kapcsolódó állampolgárok kiszolgáltatott helyzetével vizsgálva a szervezett bűnözés terén jelentős növekedés figyelhető meg a jelenségekkel összefüggő deliktumok tekintetében. A jogsértések közül kiemelkedő szerepet játszik az embercsempészet és a velejáró közokirat-hamisítás. Az illegális migráció tekintetében az embercsempészek a kibocsátó országtól egészen a célországok határainak illegális átlépéséig hamis, hamisított, fiktív okmányokkal, továbbá különböző gépjárművekben megbújási lehetőségeket biztosítva jelentős anyagi haszonszerzés végett nyújtanak segítséget az adott országba való beutazáshoz, átutazáshoz, valamint kiutazáshoz. A tranzitországok, mint például Magyarország, esetében is a bűnszervezetek az illegális továbbutazáshoz szükséges pihenőhelyeket alakítanak ki, olcsóbb szállásokat bérelnek (például hotel, panzió, magánházak, tanyák, elhagyatott mezőgazdasági épületek) az elkövetők „pihentetése” céljából.

A bűnügyi és nemzetbiztonsági helyzet negatív változása, konkrét események kapcsán az Európai Unió tagállamainak politikai nyomása kikényszerítheti a belső határokon az ellenőrzés időszakos visszaállítását is, ami feltételezi a megfelelő áthelyeződéssel, mobilitással, mobilizálható stratégiákkal rendelkező országos hatáskörű határellenőrzési szervezet létét.⁷ A belső határon a határforgalom-ellenőrzés megszüntetésével a biztonság komplex értelmezéséből kiindulva az egész ország területére kiterjedő, úgynevezett „illegális migrációt ellenőrző mélységi hálót” vezettek be, amelynek koordinátora a rendőrség. A mélységi ellenőrzés a Határforgalom-ellenőrzési Szabályzatról szóló 24/2015. (X.15.) ORFK-utasítás alapján történik. A schengeni külső határszakaszok jellege megkövetelte az erő és az eszközök átcsoportosítását, az ideiglenes ellenőrzés tevékenységi formáinak kialakítását, a speciálisan képzett szakemberek felkészítését és alkalmazását. Megerősödtek a határőrzést végrehajtó elemek.

A prognosztizálható migrációs nyomás és a hozzá kapcsolódó, közbiztonságot veszélyeztető jogellenes tevékenység visszaszorításában csak egységes szervezetű, országos hatáskörű, korszerűen felszerelt és széleskörű jogosítványokkal bíró, más rendvédelmi szervekkel szorosan együttműködő szervezet lehet eredményes. A 21. században a nemzetközi migrációhoz kapcsolódó illegális migrációt, ami évezredes múltra tekint vissza és a jövőben is létezni fog, az egyik legnagyobb, a biztonságunkat érintő kihívások közé soroljuk.⁸

Az illegális migráció fő irányai

A migráció eltérő módon érinti az Európai Unió tagországait mint célterületet. A célországoknak az illegális migráció elleni harc során különböző feladataik vannak. A schengeni térség legvesélyeztetettebb tagországai Olaszország, Magyarország,

⁷ Szép (2013) 18–20.

⁸ Szép (2013) 20–21.

Görögország, Bulgária és Spanyolország. A mediterrán országokba jellemzően vízi úton próbálnak bejutni Észak-Afrika, illetve Törökország irányából, valamint a görög–török szárazföldi határon és a Spanyolországhoz tartozó Melilla és Ceuta városok esetében szárazföldi úton is.

„A klasszikus Balkáni-útvonal jellemzője, hogy a legnagyobb migrációs folyamat Törökországból indul és Görögországon, Albánián és Szerbián keresztül éri el hazánkat, ezzel jelentős nyomás alá helyezve a szerb–magyar szárazföldi határszakaszunkat.”⁹

Említést érdemel a 2015 elején tapasztalt gazdasági migránsáradat vonatkozásában a Koszovó–Szerbia–Magyarország migrációs csatorna. Az elfogások során meghatározó az iraki, a szíriai, a szomáliai, az afganisztáni, a pakisztáni, a koszovói és a szerb állampolgárok jelentős száma. A közép-európai országok, így Magyarország is átmeneti zónát képeznek a nyugati és keleti országok között, tehát a nyugati migráció szempontjából a tranzitfolyosó szerepét töltik be.¹⁰

A Magyarországra illegálisan beutazók meghatározó többsége jelenleg Szerbián keresztül érkezik. A migránsok fennmaradó elenyésző hányada jellemzően Románia, illetve Ukrajna felől lépi át az országhatárt. Az illegális migránsok fő magyarországi útvonalaik kiválasztása során arra törekednek, hogy az országot minél előbb elhagyhassák. A hazánk különböző pontjain jogellenesen bejutó illegális migránsok úti célja szinte minden esetben valamelyik jóléti társadalmi formát felmutató nyugati ország, és csak alacsony számban jelennek meg a kijelölt befogadó állomások valamelyikén. A jogellenes határátlépést követően cél az M5-ös, M3-as autópálya elérése, onnan Budapest, majd a magyarországi „migrációs tölcser” végén az M1-es autópályán vagy vasúton keresztül jellemzően Ausztria irányában próbálják elhagyni hazánkat. A jogsértő személyek által – dél- és nyugat-európai úti céljuk elérése során – Szlovénia érintése sem zárható ki.

A migrációt kibocsátó országok

Az üldöztetés elől menekülők zöme a közel- és közép-keleti térségből, a gazdasági okok miatt útra keltek pedig a Balkánról érkeznek (érkeztek), jellemzően jogellenes határátlépőként. A fő kibocsátó országok a Közel- és Közép-Kelet terrorizmustól és polgárháborútól sújtott államai, így különösen Afganisztán, Szíria és Irak, viszont Koszovóból is kisebb városnyian érkeztek 2014 végén és 2015 elején.

Afganisztán: A szerb határszakasz viszonylatában az éves adatokat tekintve jelenleg a második legjelentősebb migránst kibocsátó ország. Afganisztán a világ harmadik legszegényebb országa, az ország lakosságának háromnegyede megfelelő ivóvízhez sem jut. Afganisztánból 2015-től fokozatosan vonják ki a NATO-csapatokat. Az afganisztáni nemzetközi részvétel az eddigi formától eltérően, de fennmarad. Az afgán állampolgárok főként csoportosan követnek el tiltott határátlépést, általában gyalogo-

⁹ Lukács (2015) 25.

¹⁰ Lukács (2015) 35.

san. Csekély fizetőképességük miatt ritkán veszik igénybe embercsempész segítségét, az embercsempészek terelőcsoportnak¹¹ használják őket. Az elkövetők egy részénél előfordul a többszöri próbálkozás.

Szíria–Irak: Körülbelül tizennégymillió ember kényszerült lakóhelye elhagyására az Irakban és Szíriában dúló háború miatt. A szám magába foglalja a hétmillió szíriai, lakóhelyét elhagyni kényszerülő embert, a hárommillió szíriai menekültet, a kétmillió iraki menekültet, valamint további kétszázezer embert, akik elhagyták otthonukat biztonságot keresve. A válságot övező menekültkérdés egyre terebélyesedő problémát jelent nemcsak a környező államoknak és a Földközi-tengert övező országoknak, hanem az egész Európai Uniónak. Jelentős mértékben emelkedett a bolgár–török határon a tiltott határátlépések száma. Elsődleges cél a nyugat-európai országokba való kijutás. A bizonytalan belpolitikai helyzet, valamint az iszlám háború miatt a jövőben is jelentős számú szíriai állampolgár kel útra a jobb élet reményében.

Koszovó: A Koszovóban élő lakosság majdnem fele szegénységben él. Azaz a helyi lakosság 18%-a extrém, napi 0,90 centből, illetve 27%-a szegénységben, napi 1,40 euróból él. Az ország lakosságának körében 60%-os a munkanélküliség. A korrupció, a szervezett bűnözés és az ismeretségen alapuló foglalkoztatás Koszovó legnagyobb ellensége, amely távozásra kényszeríti a lakosságot. Jellemző a megélhetési, a jövedelemszerzési menekülés, a segélyszerzési rendszer adta lehetőségek kihasználása.¹²

Afrikai térség: Az utóbbi években jelentősen megnőtt az afrikai országokból (Kamerun, Szomália, Nigéria, Mali, Ghána, Elefántcsontpart) Európába tartó gazdasági menekültek száma, akik a jobb megélhetés reményében hagyták el otthonukat.

Kitekintés, menekültstátuszt kérelmezők

A hazánkba érkező, menekültkérelmet benyújtó harmadik országbeli állampolgárok jellemzően – a koszovói gazdasági menekülteket nem számítva – valamelyik fegyveres válságba sodródott ország állampolgáraként próbálnak hazánkon keresztül Európa fejlettebb országaiba jutni. Ilyen válságba sodródott térség több is kialakult 2014-ben Földünkön, azonban négy politikai és katonai szempontból is súlyos konfliktushelyzetről, és annak migrációs következményeiről külön említést kell tenni. Az egyik az iraki Mosul városának iszlám szélsőségesek általi elfoglalásával indult, majd a területet az Iszlám Államnak kikiáltó radikális iszlám harcosok által Irak, majd Szíria más területeinek elfoglalásával folytatódott. A terület rövid időn belül hírhedtté vált a vérontásról és kegyetlenkedésekről, amelyeket megtapasztalva százezrével menekültek el az emberek a térségből.

A másik a szíriai válsághelyzet. Ebben az esetben a kormány és a felkelők között kialakult több éves fegyveres konfliktust kihasználva a szélsőséges Iszlám Állam fegyveresei elfoglalták az ország területének jelentős részét. Az évek óta húzódozó konfliktus

¹¹ Terelőcsoport: a hivatalos szervek megtévesztésére szolgál, a fő csoportról igyekeznek a figyelmet elvonni.

¹² Lukács (2015) 30.

következtében millió számra menekültek szír állampolgárok a szomszédos országokba, elsősorban Törökországba.

A harmadik az 1945 óta folyó, a 2015 közepén kieleződött palesztin–izraeli konfliktus, amelynek következtében több százan haltak meg, és a folyamatos rakétatámadások miatt több ezren kényszerültek elhagyni otthonaikat, sokan a szomszédos országokba menekültek.

A negyedik az elhúzódó ukrán–orosz konfliktus, amely elsősorban Ukrajna azon területein csúcsonyul ki, ahol az orosz nemzetiségű lakosok vannak többségben. A kialakult válság azonban nem gerjesztett Nyugat-Európa irányába menekülési hullámot, a migráció elsősorban Ukrajna határain belül alakult ki, illetve az orosz nemzetiségűek esetében Oroszország irányába.

A nagy migrációs nyomás kapcsán Magyarország déli határszakaszán megnövekedett az embercsempészek száma. Az illegális migrációra települő, azt szervező embercsempész szervezetek jól jövedelmező üzleti vállalkozásokká nőttek ki magukat. Jelentős az általuk folytatott megtévesztő propaganda, amely következtében hamis elképzelések alakulnak ki a menekültekben a nyugat-európai viszonyokat és életfeltételeket illetően. A csábítás óriási, sokak a jelentős kockázatokat vállalva is útra kelnek, jelentős pénzüsségeket juttatva az őket megtévesztő és kihasználó gátlástalan bűnözői csoportoknak egy tévesen vizionált jobb jövő reményében.

Az illegális migráció kezelésének főbb formái

Magyarország 2004. május 4-én csatlakozott az Európai Unióhoz, majd 2007. december 21-től teljes jogú schengeni taggá vált. A rendőrség és a határőrség összevonása 2008. január 1-jén valósult meg. Jelen esetben a legfontosabb, hogy a két csatlakozással, valamint a szervezeti átalakítással a rendőrségre nagy felelősség hárul az államhatár őrzetében, az újonnan jelentkező határrendészeti szakterületi feladatok miatt. A fő hangsúly természetesen 2007-től a külső határok őrzetére helyeződik, mivel a belső határokon az ellenőrzést meg kellett szüntetni. Ez azt jelenti, hogy aki bejut a schengeni térség tagállamainak területére, az különösebb akadály nélkül eljuthat bármely tagállamba.

A Magyarország és a Szerbia között lévő szárazföldi határszakasz a fő helyszíne az illegális bevándorlással kapcsolatos cselekmények felfedésének a nyugat-balkáni országokkal közös schengeni külső határon. Ezen a határszakaszon 2015 elején jelentősen megnövekedett a felfedések száma. 2013-tól kezdődően a magyar hatóságok jelentős kihívásokkal néztek szembe a nyugat-balkáni vízumliberalizációt követően megnövekedett utasforgalom kezelése során, valamint a tiltott határátlépések és a menedékkérelmek megnövekedett száma miatt.

A déli határszakasz viszonylatában a döntő figyelem a szerb szakaszra, különösen a Szeged Határrendészeti Kirendeltség területére, a schengeni szárazföldi határok legforgalmasabb részére irányult. A szerb–magyar határszakasz hossza 174,393 km, amelyből 156,889 km szárazföldi határszakasz. A szerb határviszonylatban a helyi

határrendészeti kirendeltségek egymaguk képtelenek voltak a nyomásnak ellenállni, a határrendészeti és a hatáskörükbe utalt idegenrendészeti feladatokat végrehajtani.

Csongrád megyében és Bács-Kiskun megyében az elmúlt öt évet érintő illegális migrációval kapcsolatos adatokat elemezve megállapítható, hogy 2010-től 2014 júniusáig folyamatosan emelkedett, majd 2015. szeptember 15-ig jelentősen megnövekedett a tiltott határátlépők száma. Az ugrásszerű növekedés Csongrád megye szerbiai határszakaszán 2014. júliusában kezdődött. A 2014. október és a 2015. február közötti időszakban folyamatosan nagyszámú koszovói migráns érkezett Magyarország területére, akik esetében az illegális határátlépések (vagy annak kísérletének) száma elérte a napi 1700 főt. Ez év februárjának második felétől jelentős változás állt be az állampolgársági összetétel terén. A német és az osztrák szakértők Szerbiába történő vezénylésének, a szerbiai rendészeti szervek határozottabb fellépésének, Németország koszovóiakkal kapcsolatos menekültügyi eljárásainak, valamint a koszovói kormány szigorító intézkedéseinek köszönhetően közel 80%-kal visszaesett a Koszovóból érkező személyek által elkövetett tiltott határátlépések száma.

Miközben a koszovói személyek száma csökkent, a Közel-Keletről, Afganisztánból és más országból érkezők száma rohamosan növekedett 2015 májusától, amely adat 2015 augusztusáig elérte a 366 409 főt. A személyek többsége a magyar–szerb határszakaszon keresztül érkezett. A határsértéseket jellemezte a csoportos jelleg, amelyeknél előfordult 5-10 fős, de nem ritkán 100-200 fős csoport is. Horvátországon keresztül 161 500 fő, Szerbiából 203 ezer érkezett. Az egy napra eső legtöbb illegális bevándorló 9380 fő volt, amelyet szeptemberben regisztráltak. A 2015. január 1. – december 1. közötti időszakban több mint 176 ezer fő nyújtott be menekültkérelmet.¹³

A migrációs helyzet kezelésével kapcsolatos feladatok összehangolt végrehajtásának támogatása érdekében három rendkívüli intézkedést vezettek be:

- új jogi szabályzást;
- a személyi és a technikai feltételek jelentős mértékű megerősítését;
- fizikai akadály létesítését a határon.

Az államhatárral összefüggő jogsértések megelőzése érdekében a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényt kiegészítették, amely szabályozás 2015. szeptember 15-én lépett hatályba. A határzár tiltott átlépése, megrongálása, valamint építésének megakadályozása bűncselekménynek minősül. Átdolgozták a menedéjogról szóló szabályozást is, amely lehetővé teszi a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalnak a menedékkérelmek gyorsított eljárás keretében történő intézését.

A rendőrség legfelsőbb vezetése stratégiai elvként határozta meg az egyre növekvő migrációs hullám okán, hogy a határrendészeti szervek csak megfelelő erő, illetve eszközök biztosítása mellett tudják felvenni a harcot. A személyi állomány megerősítésének vonatkozásában a szerb határszakaszon lévő határrendészeti kirendeltségek először a rendőrség más szerveitől, a megyei rendőr-főkapitányságoktól, és különösen

¹³ Határrendészeti helyzetkép.

a Készenléti Rendőrségtől kaptak megerősítő erőket. Megalakult a Határrendészeti Operatív Törzs (HOT), majd 2015. szeptember 15-től a feladatok végrehajtását koordináló központi operatív munkaszerv, a Központi Operatív Törzs, amikor is egy ideiglenes Határrendészeti Igazgatóságot hoztak létre megközelítőleg 2000 fővel, akiket az államhatárra vezényeltek. Ezenkívül a Frontex¹⁴-műveletek intenzívebbé váltak, és honvédségi erőket vezényeltek az államhatára. A parlament döntése alapján a honvédség erőinek támogatniuk kellett a határrendészeti szervek munkáját a zöldhatáron történő járőrözés során. A honvédségi megerősítő erők tevékenységét a rendőrség irányította.

Végezetül a schengeni vívmányok maradéktalan megtartása végett az illegális migránsok államhatáron történő tömeges megjelenésének ellensúlyozására 2015 szeptemberében a szerb–magyar szakaszon – kivéve a folyami határszakaszt – felépítették először a gyorstelepítésű drótakadályt (GYODA), majd az Ideiglenes Biztonsági Határzárát (IBH), hogy a bevándorlók lehetőleg a legális belépési pontokat vegyék igénybe, amelynek kivitelezését a magyar honvédség végezte.

Ez a fizikai akadály fémkerítéséből áll, szögesdróttal megerősítve. A kerítésen két kilométerenként ajtó található, amely átjárást biztosít a határrendészetteknek a kerítés Szerbia felőli oldalára, amennyiben valakinek segítségre van szüksége a szerbiai oldalon, és ott intézkedés szükséges. Ezenkívül öt kilométerenként kapu található, amely gépjárműveknek biztosít átjárást. Ezek a kapuk az illegális bevándorlók részére beléptetési pontként is használhatók, amennyiben a megfigyelőkamerák felvételei alapján vagy a járőrök részéről erre vonatkozó igény merülne fel. A fizikai akadály rongálásának és az illegális határátlépések elkerülésének érdekében állandó rendőrségi járőrszolgálatot biztosítanak, katonai erők támogatásával. Az Ideiglenes Biztonsági Határzár létesítése óta a szerb–magyar határszakaszon a tiltott határátlépések száma jelentősen csökkent. Statisztikai adatokat elemezve megállapítható, hogy 2015. szeptember 1. és 15. között 47 050 főt fogtak el, akik még az Ideiglenes Biztonsági Határzár felállítása előtt igyekeztek bejutni a schengeni területre. Az Ideiglenes Biztonsági Határzár, illetve a Határrendészeti Igazgatóság felállításával 2015. szeptember 16. és 30. között 3377 főt fogtak el.¹⁵

A határsértések főként azokon a szakaszokon történtek, ahol erdős, bokros, mezőgazdasági növényzet van, vagy csak gyorstelepítési drótakadályt telepítettek, háromméteres határzárak nem.

A rendőrség az idegenrendészeti eljárások során több mint 76 ország állampolgáraival szemben intézkedett, amelyeknél a határrendészeti kirendeltségek állították elő az illegális bevándorlókat, illetve idegenrendészeti kényszerintézkedéseket hajtottak végre; a területi szakirányítás pedig kiutasította, visszaadta, kitoloncolta, idegenren-

¹⁴ Frontex: Az Európai Unió Tagállamainak Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásért Felelős Európai Ügynökség.

¹⁵ Határrendészeti helyzetkép.

dészeti őrizetbe vette őket. Az idegenrendészeti eljárás után az elfogott személyeket átadták a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalnak.¹⁶

A határvonalnál tranzitzőnák vannak, ahol a Szerbia felől ékező illegális bevándorlók nagy többsége az elfogásukat követően menekültstátusz iránti kérelmet nyújt be. Ezek a tranzitzőnák Rösztke és Tompa határátkelőhelyek közelében találhatóak. A tranzitzőnák kerítéssel vannak körülvéve, és 100 fő ügyének feldolgozására, valamint elszállásolására alkalmasak naponta. A tranzitzőnákban, amelyek a határrendészeti szervek és a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal ellenőrzése alatt állnak, kezdődik a menekültügyi eljárás és a regisztráció. Itt a maximum tartózkodási idő 4 hét. Az ellenőrző bizottság rendelkezésére bocsátott információk szerint a bevándorlókat általában egy nap után tovább szállítják. 2015. szeptember 15. és október 15. között 579 menekültkérőt regisztráltak a tranzitzőnákban. Az általános eljárásnak megfelelően minden egyes személyt, aki tiltott határátlépést követett el, rögzítenek a nemzetközi adattárakban.

Érdemes megemlíteni, hogy a tranzitzőnákban külön felügyelők (*supervisor* – ellenőr) vannak, akiknek a feladatuk az alapvető jogok betartásának ellenőrzése. Ezek a személyek hivatalos státusszal rendelkeznek, azonban nem tagjai sem a kormányzatnak, sem pedig a közigazgatásnak. Rendszeresen ellenőrzik az őrizeti helyeket, úgymint a börtönöket, a rendőrkapitányságokat és az előbb említett tranzitzőnákot.

Prognózis

A szír, az iraki és az afgán állampolgárok esetében a továbbiakban is számolnunk kell azzal, hogy a térségükben uralkodó válság következtében nagy számban hagyják el hazájukat, és jellemzően úti okmányok nélkül kívánnak jogellenesen Nyugat- és Észak-Európa valamelyik országába jutni, sok esetben Magyarország érintésével a „zöldhatáron” keresztül. Ezek függvényében szigorítani kell a mélységi ellenőrzéssel kapcsolatos helyi szintű feladatok végrehajtását. A szerbiai határszakasz biztonságos őrizete, a határrend fenntartása érdekében továbbra is szükséges a megerősítő erők és a katonaság alkalmazása.

A horvát–magyar határszakaszon is kiépítették az Ideiglenes Biztonsági Határzárát, az érintett határszakaszt 2015. október 16-án lezárták. A teljes déli határzár létrejötte új útvonalak keresésére ösztönözte, ösztönzi az embercsempész szervezeteket. Tekintettel arra, hogy a szerb–román határszakasz igen hosszú, és domborzati viszonyai sem visszatartó erejűek, várható egy bizonyos mértékű romániai irányú átrendeződés. Az átrendeződés valószínűségét igazolja, hogy egyes információk szerint az embercsempész szervezetek a szerb–román határszakaszt már feltérképezték.

Az Európai Unióra nehezedő, minden szakértői előrejelzést felülmúló illegális bevándorlás utánpótlásbázisa kifogyhatatlannak tűnik, így a schengeni térségbe napi

¹⁶ Lukács (2015) 32.

szinten jogellenesen belépő személyek száma sem fog csökkenni várhatóan a kemény hidegek beálltaig. A téli időjárás enyhülésével viszont a migrációs hullám szinte biztosan felülmúlja majd a jelenlegit.

Az Európai Unió vezetői szerint 2016-ban hozzávetőleg hárommillió menekült és bevándorló érkezik majd a tagországok területére. A jelentés szerint az idén Európába érkezett menekültek és bevándorlók száma a friss kalkulációk szerint jövőre megnégyszereződhet. Nem számítanak arra, hogy 2017-ig lassulna a bevándorlás folyamata.

A Magyar Tudományos Akadémia munkacsoportja szerint a nemzetközi elemzések eredményei alapján a menekültek beáramlása várhatóan nem áll le, sőt talán nem is mérséklődik 2020 végéig. Ez még akkor is igaz lehet, ha a helyzet esetleg stabilizálódik Szíriában, Irakban vagy Afganisztánban. Ráadásul a klímaváltozás valószínűleg tovább erősíti a migrációs folyamatot. A bevándorlási útvonalak elemzése alapján a kutatók azt valószínűsítik, hogy a migráció volumene sem fog csökkenni. A „küldő” országok csoportja nyugat felé bővül. Az etiópai, eritreai és szómáliai eredetű bevándorlás már korábban növekedésnek indult, újabban pedig a szubszaharai Afrika nyugati része is megjelent a „küldő” régiók között.¹⁷

A migráció, a külföldiek bevándorlása változó intenzitással, de állandóan jelen lévő problémája, érzékeny pontja az európai társadalmaknak. Ebből a tényből kiindulva foglalkozni kell a bevándorlás különböző, az egyes európai országokra jellemző demográfiai és gazdasági következményeivel, illetve azokkal a társadalmi konfliktusokkal is, amelyek miatt az idegenellenesség kialakul. Az idegenellenességre vonatkozó, a civil lakosság és a rendőrség körében végzett kutatásokról lásd bővebben Görbe Attiláné Zán Krisztina *A rendőrök és a külföldiek* című tanulmányát.¹⁸

Összefoglalás

A 2015 nyarától kialakult válsághelyzet az európai államok, köztük Magyarország egyik legfőbb próbatételévé vált. A rendőrség hazai és nemzetközi társszervekkel történt együttműködésének köszönhetően hazánkban normalizálódni látszik a migrációs helyzet kezelése. Magyarországon az új törvény hatályba lépése és a szerb határ fizikai értelemben vett lezárása együttese hatással volt a migrációs áradatra, és az áthaladásukat Horvátország és Szlovénia irányába fordította. Az intézkedések sorozatának köszönhetően töredékére csökkent a migrációs mozgások száma.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a védelmet továbbra is fenn kell tartani, mert határainktól délre naponta tízezrek áramlanak az Európai Unió országaiba.¹⁹

¹⁷ MTA (2015) 6.

¹⁸ Görbe (2010b) 84–108.

¹⁹ A tanulmány lezárva: 2016. január 29-én.

IRODALOMJEGYZÉK

- CSMRFK Szeged Határrendészeti Kirendeltség 2015. október havi jelentése.
CSMRFK Szeged Határrendészeti Kirendeltség 2015. november havi jelentése.
Görbe Attiláné Zán Krisztina (2010a): *A magyarországi migráció helyzete, kezelésének feltételei és lehetőségei*. PhD-értekezés.
Görbe Attiláné Zán Krisztina (2010b): A rendőrök és a külföldiek. *Belügyi Szemle*, 59. évf. 10. sz. 84–108.
Lukács János (2015): A tömeges méretű illegális migráció rendészeti kezelésének Csongrád megyei tapasztalatai 2010–2015. *Határrendészeti Tanulmányok*, 12. évf. 1. különszám, 25–35.
Szabó József szerk. (1995): *Hadtudományi Lexikon*. 2. kötet. Budapest, Akadémiai Nyomda.
Szép Ferenc (2013): *A határrendészeti és bünyügyi szolgálati ágak együttműködése Magyarország schengeni külső határszakaszain*. Diplomamunka.
Varga János (2015): A nemzetközi együttműködés lehetőségei az illegális migráció rendőrségi kezelésében. In Hautzinger Zoltán szerk.: *Migráció és rendészet*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat kiadvány.

Internetes források

- Határrendészeti helyzetkép. Forrás: www.police.hu/sites/default/files/hatarrendeszet_hk_2015.12_angol_1.pdf (2016. 01. 20.)
MTA (2015): *Az Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői, irányjai és kilátásai*. In Csuka Gyöngyi – Török Ádám szerk.: *A Magyar Tudományos Akadémia Migrációs Munkacsoportjának elemzése*. Forrás: http://mta.hu/data/cikkek/106/1060/cikk-106072/_europabairanyulo.pdf (2016. 01. 25.)

ABSTRACT

The Situation of Mass Migration Policing Management on the South Border Section

SZÉP Ferenc

Composing my publication, I did not aim to present a new topic on the field of migration. Migration and its handling are questions of strategy, that is why I emphasized my goals regarding strategy. There are already quite a few materials in the field of migration, but - independently from this - I deal with the concept and general situation of migration. I examine the migration routes - which start from the region of the Balkans, the Middle-East and Africa - and their grounds, trends and reasons. I present the national handling of migration and its effects at the Hungarian-Serbian border from the point of view of the Hungarian police, which escalated nowadays.

Keywords: migration, illegal border crossing, temporary security, border barrier

Challenged Public Security by Non-resident Nationals¹

TÓTH Judit²

Hungary as a laboratory may demonstrate the concept on how the nationality law framed by human rights and EU law is using ethnical preferences without textual reference on ethnicity in acquisition. It appears in the amendments of the laws but without impact assessment how the far descendant of ex/nationals living all over the world enjoy preference in acquisition while immigrants residing in Hungary without Hungarian ancestors are treated in a different way. Furthermore, the amendments provide easy acquisition of citizenship and long-term migrant status for non-resident applicants although they are not ethnic Hungarians. There is a common point in these two reverse trends, namely that these facts – together with underestimated procedural and infrastructural needs – are endangering public security. It is proved by the increase of withdrawal for abusive claims and corruption cases relating to the non-resident investors. The absence of impact assessment in legislation may typify a political intention for stretching the base of voters.

Keywords: nationality law, naturalisation, loss of citizenship, security check, resettlement bond

A citizenship model is determined by legal and non-legal (social, historical, geographic and economic) determinants including their interactions. The domestic regulation is strongly framed by the relevant human right standards and EU law as binding rules.³ However, the national legislative power has a forceful belief that sovereignty in this internal domain is absolute. Hungary has partly recognized that union citizenship shall not be lost arbitrarily, and proportionality in the involuntary loss shall be ensured, preferences for certain migrant persons must be provided including the combating of statelessness, respect for refugees, family ties and procedural guarantees in nationality law; these together shall reduce her maneuvering room in setting up conditions of acquisition and loss of citizenship. In other words, a model-making of nationality is less free.

---

¹ This research was supported by the project Nr. EFOP-3.6.2-16-2017-00007, entitled “Aspects on the development of intelligent, sustainable and inclusive society: social, technological, innovation networks in employment and digital economy.” The project has been supported by the European Union, co-financed by the European Social Fund and the budget of Hungary.

² Judit TÓTH dr., Associate Professor of Law, Department of Constitutional Law, University of Szeged, Faculty of Law. TÓTH Judit dr., CSC, tanszékvezető egyetemi docens, Alkotmányjogi Tanszék, Szegedi Tudományegyetem, Állam-és Jogi Tudományi Kar.
orcid.org/0000-0001-5236-0436, skula@juris.u-szeged.hu

³ De Groot (2012) 600–619.

Hungary as a party state of human rights treaties has to respect the minimum criteria forming her own nationality law. Without the entire review of all legal principles and requirements I only mention the most important documents as determinant to the nationality law: the European Convention on Nationality (1997), UN Convention on prevention and reduction of statelessness (1961), Universal Declaration of Human Rights (1948), UN Convention of Child's Rights (1989), UN Convention on the Status of refugees (1951), UN Convention on the status of stateless persons (1954) and the European Convention of Human Rights (1950). This set of rules includes: (a) the right to a citizenship that has to avoid statelessness at birth. This regulative principle includes the right to retain the existing citizenship, the prohibition of arbitrary loss of citizenship, i.e. all legal titles of termination shall be objectively determined by law, reasoning of decisions and redress shall be ensured; (b) acquisition of a citizenship at the minor's birth shall be provided *ex lege* and additionally upon request if *ex lege* acquisition cannot cover all cases; (c) preferential naturalisation for stateless persons and refugees is required; (d) no more than ten years of residence prior to submission of application for naturalisation/acquisition would be demanded, however, there is no minimal period of residence determined in multilateral treaties; (e) genuine link between the applicant/individual and the state inside. This requirement appears in acquisition, retaining citizenship or in state succession in the right to opt a citizenship. The effective connection may be manifested in residence, family tie, inherited nationality, language ability, property or investment in the country, worthiness or patriotic duties or through the registration at authority/embassy. Although the genuine link has been disputed in customary law, it exists in domestic and international treaties and they are encapsulated into the term of integration of migrants applying for naturalisation or acquisition of nationality;⁴ (f) dual nationality is tolerated if it is acquired *ex lege* such as by birth or marriage; (g) minimal procedural guarantees in nationality cases are ensured (reasoning, decision within a reasonable time, limited fee/charge that is not excluding the right to apply for acquisition/renouncement and the right to legal remedy in merit); (h) ban of discrimination in acquisition, loss and retention of citizenship; (i) individualisation in each case of discretionary decision of the authority taking into account (for instance the best interest of a child, the intention of the person concerned as married woman or minor over 14, personal hearing, genuine link to the country, abusive manner of applicant); (j) equal treatment and status of nationals regardless how they have acquired their citizenship (at birth or by naturalisation, etc.)

On the other hand, Hungary as a member state of the EU must accept that EU law divides mankind into two groups: union citizens (nationals of all member states) and others (third country nationals, non-union citizens). However, this European legal realm has decisive principles (in EU Treaty, Treaty of the Functioning of the EU, EU Charter of Fundamental Rights) in this domain as follows: (a) non-discrimination in particular on the ground of nationality, race, colour, ethnic origin, sex or age of per-

---

⁴ Tóth (2015a) 45–56.

sons applying fundamental rights including procedural rights; (b) the union citizenship as a derivative status and shall not be lost due to arbitrary or dysfunctional provisions coming from the national law in member states;⁵ (c) fair procedure in public administration and civil law justice that cover preparatory and merit decisions on citizenship law cases including reasonable time frame, access to the files, reasons, judicial revision and communication with applicants; (d) loyalty to the EU law prohibits derogation of values and guarantees of EU law in national legislation or authority measures endangering or hindering the performance of the aims of the European integration, for instance the free movement of union citizens and their family members and local voting right of residing union citizens; (e) acquisition of citizenship contributes to the integration of the immigrant and to his/her participation in public life. Thus *ex lege* acquisition of citizenship for second and third generation of immigrant residing in member states is more or less expected as influential precondition of employment, education, income and participation.⁶

Summing up, these mandatory components of the regulation and loyalty to the EU would be respected also in Hungary. However, the conditions of acquisition of citizenship, in particular of naturalization cannot be described in an isolated way because it is surrounded at least by various tracks of public policies. The Hungarian migration policy covers only the transit of foreigners (protection seekers, illegal or labor migrants) and the implementation of the minimum of the relevant EU legal norms. The nation-building policy extends the acquisition of Hungarian citizenship and unification of the nation across the borders living ethnic Hungarians in diaspora or as kin-minority members.⁷

The Hungarian model is dominated by the nation-building policy tolerating the dual citizenship, and using the nationality law as a neutral and hidden instrument to recruitment of additional supporters and voters of the ruling party with assistance of the kin-minority elites. The nationality law has no textual reference on ethnical Hungarians just for the upper mentioned human rights restrictions but the implementation of the legal provisions, their sociological target groups, the gesture of granted citizenship of Hungary as a union citizenship form together an ethnic preferential citizenship model. However, the definition of ethnic membership or ethnicity cannot be defined in legislation. The triadic concept of Rogers Brubaker is partly applicable because he considers the Hungarians living across the border in the adjacent states a constrained community, a forced diaspora that has rather a conflicted relation with the representatives of the ruling power of territorial nation state while its main point of reference is Hungary as the kin-state.⁸ However, social surveys made in Romania⁹ indicate how

⁵ De Groot – Vink (2015) 41–115.

⁶ The Zaragoza Declaration was passed on 10 April 2010 by the Ministers responsible for immigrant integration issues and approved by the JHA Council on 3–4 June 2010.

⁷ Kántor (2015) 36–48.

⁸ Brubaker (2005) 1–19.

⁹ Kiss (2015) 3–35.

the centralized, Budapest-driven unification of nation policy including the introduction of the accelerated acquisition of Hungarian citizenship since 2011 has polarised the elite of the minority. Moreover, the acceptance of this trans-border dual citizenship is not uniform by the kin-minority because this kin-state's policy treats the ethnic community as a mass of directed supporters of the governmental actions but not an organic political community in a partnership.

Rainer Bauböck indicates how the extra-territorial citizenship may confront with certain minority strategies in the context of loyalty. Emigration, assimilation/integration to the major society, requirement of autonomy, secession as main strategies would be complemented by diaspora-identity or maintenance of differences taking into account the kin-state as a point of reference or the shared sovereignty that all intend to compensate the disadvantages coming from the minority being. According to him the extra-territorial (dual) citizenship is not compatible with the strategy of the minority's autonomy.¹⁰ Thus the accelerated acquisition of citizenship on ethnic Hungarians across the borders excludes the existence of their independent political community status.

According to Dieckhoff the simplification and polarization of the idea in culture or ethnic versus political nation shall be revised because each national development, its social and legal aspects vary, and the same terms include different substances. Other authors (Rogers Brubaker, Hendrik Conscience, Will Kymlicka) also draw the attention to the ambiguity of the term of ethnic and ethnicity that may refer on common descent, cultural belonging, culture as an ascriptive principle which draws rigid "ethnic fences" between groups, certain national lineage or closed communities that are defined on a religious basis. The conceptual difficulties are not confined to the term "ethnic", they are also quite obvious with the term "civic" and they are best stressed by a historical sociological approach. He underlines that politics and culture are never disconnected in national mobilization processes, although the time sequences and the practical terms may differ from case to case.¹¹

Some surveys among minorities in Slovakia, Serbia and Ukraine¹² prove that reception of the extraterritorial citizenship is partly emotional connecting the minority member to the nation (to the kin-state), partly the second (Hungarian) citizenship is considered as a toolbar in accession to certain advantages (free movement, employment or social benefits) but the majority of respondent treats the acquisition of further citizenship as an improvement of their regional identity (ethnic, cultural and habitual identity that differs from the kin-state and the local majority, too).

In brief, the main division between models is based on whether the political and identity mobilization – also through the nationality law – are rather inclusive for different ethnics or rather exclusive. Beyond the technical and normative deficiencies of the term of ethnicity, the Hungarian model is inclusive for non-resident applicants and exclusive for potential or really residing migrants from the perspective of national mobilization.

¹⁰ Bauböck (2007) 69–91.

¹¹ Dieckhoff (1996) 43–55.

¹² Danero-Sata-Vass (2015) 59–93.

Acquisition of citizenship

The constitutional reform in 1989 has gradually developed a diaspora scheme including the Act on Hungarian Card in 2001. It was a disputed effort of the nationalist-conservative coalition to extend trans-nationally the ethnic preferences to the kin-minorities living in neighbour states (with exception of Austria). Together with its seven executive decrees issued by the Government and responsible ministers forms a chapter in diaspora law: it has provided benefits to their travel to and inside of Hungary, to education in Hungarian language at home or in Hungary, scholarships, other supports to students and teachers, subvention to public media and civil organizations. The extraterritorial scope of these rules on legal ties to the kin-state was introduced in a one-sided way, without bilateral negotiations. This diaspora scheme strongly polarized the public opinion that manifested in the invalid referendum on ex lege acquisition of kin-minority living across the borders (4 Dec 2004). It has divided painfully the voters into civic and ethnic citizenship supporters in a hysterical society and in the Diasporas, too.¹³

This mono-ethnic model appears in the new Constitution passed in 2011. Its Preamble starts: *'We, the members of the Hungarian nation'* while the national minorities (13 recognised minorities including Roma) are *'components of the state power'* – so they are entitled to maintain their own self-identity living in Hungary, they have specific cultural and self-governing rights (Art. 29) but their voting right in general elections is limited.¹⁴ The reference on Union citizenship is missing, the citizens of other member states of the EU residing in Hungary are mentioned in the Constitution (Art. 23) concerning the enfranchisement); the term of political community is totally absent. This way the nation shall be interpreted as an ethnic community. The unified Hungarian nation is labelled as a political program and reality in the Constitution: *"preserving the spiritual and mental unity of our nation"*, *"achievements of the Constitution demonstrates the unity of our nation"* (Preamble); *"taking into account the unity of our nation, Hungary as a kin-state is responsible for ethnic Hungarians living all over the world"* supporting their contacts with the state (Art. D). While the Hungarian and sign-language is protected (Art. H) the mother tongues of minorities are applicable but without official/protected status. The acquisition by *jus sanguinis* has a priority toward other kinds of acquisition and involuntary loss of Hungarian citizenship is not possible. Hungarian nationality is regulated in the act that shall be passed by qualified majority of votes (Art. G) but this condition is not applicable on the ratification or approval of international treaties concerning citizenship law.

Act LV of 1993 on the Hungarian Nationality has been modified yearly in average. Despite numerous modifications it cannot meet all requirements of international human rights obligations including the prevention of statelessness and fair nationality

¹³ Kovács-Tóth (2009) 151–176.

¹⁴ Act CCIII of 2011 provides preferential mandate for the minority community in the Parliament so the registered member of a minority cannot vote to the list of parties but only on the candidate of minorities. It is optional.

procedure.¹⁵ Furthermore, there is no redress in case of quasi loss of nationality, for instance if presumption of acquisition is rebutted or the application for citizenship certificate is refused.¹⁶

There are the following legal titles of the acquisition: (a) *ex lege (ius sanguinis)* means acquisition by birth from the parent of a Hungarian national that cannot be withdrawn; this family tie – paternity/maternity – may be established after the birth of the child by the marriage or declaration of paternity or judicial statement on parenthood; *ius solii* principle comes into effect at birth on the territory of Hungary from unknown parent or from stateless parents with registered address in Hungary as long-term migrants or refugees but *ius soli* acquisition is conditional because later clarified identity or nationality of the parent would terminate the Hungarian citizenship); (b) with *non-discretionary decision of state president* (reinstatement of citizenship within three years from renunciation; restitution of citizenship if it was unlawfully terminated in the Communist past; upon request on *ius soli* if applicant is born on the territory of Hungary and was not acquired his/her parents' foreign citizenship as a birthright, under the law of the state where the parents hold citizenship, provided that the non-national has resided in Hungary on the day of his/her birth and has been residing continuously here for at least five years prior to the submission of the request within one year of full age; upon request on *ius soli* if the applicant was born before 1957 to a mother who was a Hungarian citizen and a father who was a foreign national and if no Hungarian citizenship was acquired by birth); (c) with *discretionary decision of state president* (naturalisation, re-naturalisation). In brief, the term of ethnicity is lacking from the provisions at first sight.

The conditions of naturalisation are as follows: (a) *Non-preferential application*: A non-Hungarian citizen may be naturalized upon request if the applicant has resided in Hungary continuously over a period of eight years prior to the submission of the application; according to Hungarian laws s/he has a clean criminal record and is not being indicted in any criminal proceedings before the Hungarian court; s/he has sufficient means of subsistence and a place of abode (accommodation) in Hungary; his/her naturalization is not considered to be a threat to the public order and national security of Hungary; and s/he has passed the successful examination in basic constitutional studies in the Hungarian language, unless s/he is exempted; (b) *Preferential application based on family ties or human rights*: An applicant may be naturalized upon request if s/he has resided in Hungary continuously over a period of three years prior to the submission of the application; according to Hungarian laws s/he has a clean criminal record and is not being indicted in any criminal proceedings before the Hungarian court; s/he has sufficient means of subsistence and a place of abode (accommodation) in Hungary; his/her naturalization is not considered to be a threat to the public order and national security of Hungary; s/he has passed the successful examination in basic constitutional

¹⁵ Gyulai (2014)

¹⁶ Tóth (2015) 235–249.

studies in the Hungarian language, unless s/he is exempted, and (i) he/she has lived in the household of a Hungarian citizen in lawful marriage for at least three years, or the marriage has been terminated upon the spouse's death; (ii) his/her minor child is a Hungarian citizen; (iii) he/she has been adopted by a Hungarian citizen; (iv) he/she has been recognized as a refugee by the competent Hungarian authority, or (v) he/she is stateless. A non-Hungarian citizen who has resided in Hungary continuously for at least five years prior to the date of submission of the application meeting all of the above mentioned criteria may be naturalised upon request, if he/she was born in the territory of Hungary, and had established residence in Hungary before reaching the legal age. However, requirement of continuous residence may be waived in the case of minors, if the minor's application for naturalization is submitted together with that of the parent's or if the minor's parent was granted Hungarian citizenship; (c) *The most preferential, accelerated application*: A non-resident may be naturalized upon request if s/he has a clean criminal record according to Hungarian laws and s/he is not being indicted in any criminal proceedings before the Hungarian court; his/her naturalization is not considered to be a threat to the public order and national security of Hungary; and his/her ascendant was a Hungarian citizen or his/her Hungarian origin is made probable, and s/he proves the Hungarian language knowledge unless s/he is exempted for his/her legal incapacity or limited capacity; (d) *Chain-naturalisation in an accelerated way*: A non-resident applicant may be naturalized upon request if s/he has a clean criminal record according to Hungarian laws and s/he is not being indicted in any criminal proceedings before the Hungarian court; his/her naturalization is not considered to be a threat to the public order and national security of Hungary; s/he proves his/her Hungarian language knowledge – unless s/he is exempted for his/her legal incapacity or limited capacity – and at least he/she has lived in the household of a person in lawful marriage for ten years with a Hungarian citizen at the time of submission; or at least he/she has lived in the household of a person in lawful marriage for five years with a Hungarian citizen in time of submission and they have a child; (e) *Re-naturalisation*: Upon request, a person whose Hungarian citizenship was terminated and who proves his/her Hungarian language knowledge may be re-naturalised if s/he has a clean criminal record according to Hungarian laws and s/he is not being indicted in any criminal proceedings before the Hungarian court; his/her naturalization is not considered to be a threat to the public order and national security of Hungary.

Statistics on naturalization

Looking at statistics of the UN indicates: the total number of persons that were born in Hungary but emigrated somehow abroad and living outside of Hungary was 528,000 in 2013 while the net-migration is not necessary positive.¹⁷ The rate of the foreign-born population is growing in Hungary, in January 2014 it was 4.5 per cent (in the EU27 it

¹⁷ Available: <https://esa.un.org/migmgprofiles/indicators/files/Hungary.pdf> (Downloaded: 01.10.2017.)

was 11.3 per cent). Their 70 per cent are from the neighbouring states and their two-third has acquired Hungarian citizenship.

The census (2011) registered 143,000 foreign-born non-nationals (1.4 per cent of the population) and 90,000 foreign-born persons with dual (Hungarian and other) citizenship staying longer than one year in the country. The proportion of third-country national in EU27 was 4.1 per cent among the foreign residents. The naturalisation rate was 13 per cent in 2012 (in EU27 it was only 3 per cent) although the probability of naturalisation for third-country national was only 19 percent (in the EU27 the rate of third-country nationals in naturalisation was 87 percent). This increase was connecting to the most preferential, accelerated naturalisation. Within less than six years the number of newly, preferentially naturalized persons could reach 845,000 while 155,000 applications were processing in July 2017.¹⁸ Before this peak the total number of naturalised and re-naturalised persons in 1994–2010 was 134,887, and the non-preferential naturalisation is less than 500 persons per annum.¹⁹ Another benchmark would be that 841,200 people acquired citizenship in EU28 and EFTA states together in 2015. From them 86 percent had previously been citizens of non-EU, only in Luxembourg and Hungary were the majority of newly obtained citizenship (90 percent) derived from another EU Member State. As regards Hungary, the number of naturalised people (in 2010: 6,100, in 2011: 20,600, in 2012: 18,400, in 2013: 9,200, in 2014: 8,700 and in 2015: 4,000) in fact covers only persons that are living as residents in Hungary. An indicator commonly used to measure the effect of national policies on citizenship is the ‘naturalisation rate’ or ratio of the total number of citizenships granted over the stock of non-national population in a country at the beginning of the year. It is important to note that changes in naturalisation rates can also be attributed to changes in the non-national population and in the way the non-national population is measured. In 2015, in the EU-28 and EFTA as a whole, 2.4 per hundred non-national citizens were granted citizenship in average but in Hungary in 2011–15 it was 7.8 percent on average.²⁰

According to the available data,²¹ only 9 percent of applicants in 2011–2015 were registered as residents in Hungary while 647,000 newly naturalised persons are living across the borders acquiring dual citizenship (95 percent of them have Romanian, Serbian, Slovakian or Ukrainian nationality). From the non-residents only 54,000 naturalised have established residence (at least, in part) in Hungary after acquisition. In 2015 only 61,000 newly naturalised persons from the 708,000 recently naturalised were living as registered residents in Hungary. This small amount cannot compensate the growing outflow of people. This newly naturalised population during the period of 2011–2015 living in Hungary (a) is less educated than the average adults in Hungary thus the better qualified ethnic minority members are not attracted to the kin-state;

¹⁸ *Magyar Nemzet*, 23 August 2017. Most már nem sláger a magyar állampolgárság.

¹⁹ Gödri (2015) 187–211.

²⁰ Available: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Acquisition_of_citizenship_statistics (Downloaded: 01.10.2017.)

²¹ Új magyar állampolgárok. Változások az egyszerűsített honosítási eljárás bevezetése után. Budapest, KSH. 64.

(b) 12 percent of these resident people were unemployed; (c) more than two-third of them were residing less than 8 years up to naturalisation on average (e.g. applicants coming from Romania about 7 years while applicants from Serbia about 9–10 years) but the average of the all applicants' residing period takes 13 years. (d) The high rate of ethnic Hungarians among the applicants is stable, so 85 percent of the applications was based on this reason in the claim, 8.6 percent was related to spouse of a Hungarian national and 8 percent was connecting to the applicant's paternity/maternity of a minor with Hungarian nationality. The total rate of re-naturalised persons inside the newly naturalised persons was 2.2 percent. This trend has being continuous as we know: in 1994–2010 about 95 percent of re/naturalised persons belonged to the term of ethnic preferences,²² 3 percent to the family preferences and the rest to the term of non-preferential naturalisation.²³ Moreover, cumulative effects of subjective conditions that are hardly met by a well defined group of applicants can be considered discrimination.²⁴ The indirect discrimination is visible because certain conditions are based on objective, neutral requirements at first glance for applicants but statistically it can be proved that a well defined group of applicants is mainly targeted.

Our knowledge on loss of citizenship and refusal rate of naturalisation claims is limited. On one hand, the refusal rate in application for naturalisation in 2005 was 4.8 percent, in 2006: 4 percent, in 2007: 6.8 percent, in 2008: 7.8 percent, in 2009: 10 percent, and in 2010: 8.8 percent. The introduction of the accelerated, hyper-preferential naturalisation affects the refusal rate of traditional, non-accelerated (residence-based) naturalisation: it was 87 percent in 2011, and 114 percent in 2012 and also in 2013 by the data of Office of Immigration and Nationality Affairs (OIN). It means that in 2014–2015 about 100 residence-based naturalised persons face 114 denied applicants. Further research is needed, how and why but accelerated naturalisation has an ousting effect for non-ethnic applicants. Looking at the first citizenship of the refused applicants in 2011–2012 from them 38 percent was Romanian, 36 percent Ukrainian and 17 percent Serbian. The only published reason of refusal was that applicants applied identification documents issued by USSR, Yugoslavia or Czechoslovakia.²⁵ However, the rate of refusal for accelerated naturalisation process is below 4 percent, the 23,000 refusal to 850,000 positive decisions is really minimal.²⁶

²² The ethnic applicant may be naturalised if s/he resides in Hungary (at least for one year prior to submission of the application that was deleted in 2005) with a registered address as long-term migrant (permanent residence permit with registered address), self-subsistence and accommodation is provided for him/her (together with his/her family), s/he has a clean criminal record and his/her naturalisation does not violate the state interests, and s/he declares him/herself as ethnic Hungarian with an ancestor that was a former Hungarian citizen.

²³ Örkény–Székelyi (2010)

²⁴ Tóth–Körtvélyesi (2011) 54–73.

²⁵ Data from HVG, 4 April 2013.

²⁶ Data from *Index*, 8 July 2016.

Security threats

In a deeper analysis the non-equal treatments in favour of ethnic Hungarians are outlined. The different treatment of ethnic applicants to the non-ethnic and resident applicants is manifested in some points of the regulation that mean the security challenges. (a) *Ius sanguinis* is unlimited by domestic law, only international treaties could break its inheritance in past. It means that unlimited lineage neglects the genuine link principle. (b) The inclusive component means that family members, minors, recognised refugees and stateless persons on the grounds of human rights commitments enjoy preferences but mainly for resident immigrants. On the other side, the ethnic preferences and derivative naturalisation of the (not necessary ethnic) spouse of the newly naturalised national, as well as the re-naturalisation are available for applicants without their (ever) residence in Hungary. The non-resident applicant's ancestor should have ever been a Hungarian citizen (in any time and in any grade of relationship) or his/her Hungarian origin is made probable. The term of 'origin' has never been explained by the court or by any legislation so its substance is enigmatic although the Act in force does not refer on ethnicity. (The term of 'ethnic Hungarian' was deleted in 2010.) Moreover, the acquisition of citizenship is eligible upon request to the President of the state (declaration of the ex-national) as a tool of rehabilitation of the citizenship for his/her involuntary loss in past, thus the place of his/her residence is irrelevant. Furthermore, requirement of applicant's residence in Hungary does not exist in accelerated naturalisation, chain-naturalisation and re-naturalisation, while in other versions it is strictly needed: it shall be continuous (interruption size is not defined) and address shall be registered that is based on certain legal status (recognised refugee, registered union citizen with right to free movement that is performed in Hungary, long-term migrant status). In this way staying period of non-preferential applicants in Hungary is longer than ten years in fact. (c) The knowledge of Hungarian language is hardly controlled without a standard in checking.²⁷ Applicants in non-preferential acquisition have to meet communication competence orally and in written inside the exam on constitutional issues. Exemption from the exam – inclusively the language knowledge – may be given if applicant is incapable or his/her ability to act is limited. On the other side, claimants in accelerated naturalisation and re-naturalisation are only formally controlled when they submit the format without its standardisation or designated competence level of their language ability. It means discrimination for assumed non-ethnic applicants. (d) Applicants in naturalisation and re-naturalisation processes may request modification of surname, given name, marriage name, his/her mother's maiden name and geographical name of birth using the Hungarian version of family and forename and the official name of a settlement from the Hungarian Kingdom. Naturally, it is applicable only for native, ethnic applicants and/or coming from ex-territories of the Hungarian Kingdom. It means that many dual citizens have totally different personal data in each identifica-

²⁷ Tóth (2010) 211–240.

tion document. This growth of nationals means the climbing number of dual citizens (mainly from the adjacent states, one-third of them out of the EU, such as Serbia, the Ukraine, Russia and Israel). Consequently, migratory movement of persons using Hungarian passport – allowing free entry without visa to 150 states today – does not automatically demonstrate emigration from or return to Hungary if they relate to other countries of citizenship, family ties, etc. (e) Almost all (enigmatic) conditions relating to the integration of applicants (exam, evaluation of self-subsistence, accommodation or public order criteria) are evaluated administrative documents by the governmental offices/ministries and OIA without local information (e.g. from place of residence). (f) Procedural guarantees are fragmented (absence of reasoning and legal remedy) so arbitrary procedure is not avoided. (g) Involuntary loss of citizenship is impossible for persons acquired on the ground of *ius sanguinis* while naturalisation is allowed to be withdrawn. It means that citizens legally are not equal.

The growth in application for accelerated naturalization was not calculated in details and controlling capacity has not been upgraded. The totally clean criminal record, the non-transparent security checking and the never-reasoning refusal of the application have pushing effects on resident non-ethnic applicants because their data are available due to residing for long years in Hungary. Taking into account the ‘good character’ test by the clean criminal record and absent of security risk of the applicant this ‘zero tolerance’ is very restrictive (for instance, a minor offence excludes the naturalization of many persons). Furthermore, data on how and why an applicant would endanger the public order can be gathered and processed if s/he has spent a certain period of time in Hungary. Naturally, foreign authority can share relevant data concerning the foreigner but basically on the ground of different national legal systems its implementation is diverse including the conclusion whether the applicant is endangering the interests of Hungary. However, the clean criminal record and non-explained or processed security screening are inserted to all types of naturalization/re-naturalization including the applicants staying and living permanently abroad.

The refusal rate in naturalisation is growing. In absence of reasoning and remedy the changes may be explained by extended arbitrariness. Exceptional growth of non-resident applicants and naturalised persons are coming from the accelerated authorisation without an effective evaluation system of applicants’ conditions and submitted documents. In this way the risk of unfounded decisions becomes great. Moreover, the threat of formal decisions en masse is based on shortened deadlines in the preparatory period of naturalisation.

The non-registered address of many naturalised (dual) nationals may upgrade uncertainty of their intention of migratory movement to Hungary. It means a legal limbo if new Hungarian nationals are expelled or transferred to Hungary. “Today registry is not available on naturalised people thus proper address and data on them do not exist. For this reason, we introduce a personal ID number given them in the moment of acquisition” – said the Minister of Justice and Public Administration (7 March 2011)

in the parliamentary session in his explanation to the Bill. Despite of this amendment the size of the resident population is hardly known.

The list of side-effects is long. The growth of population relates to the accelerated naturalisation. The number of people determines certain distribution in the EU (for instance, the number of votes in the Council, mandate in the European Parliament, accession rate from funds). Changing population would urge a recalculation of these rates but how can we consider the 'virtual increase'? Moreover, the high rate of nationals without address and residence in Hungary are third country nationals while they are eligible to union citizens' rights. If their masse wants to move and reside in Hungary using public services that may put to unpredictable troubles. By good fortune, due to the high mortality and emigration rate as well as low fertility and immigration the gross amount of the population is stable.

The modification of the domestic regulation was performed without bilateral or multilateral discussions with first citizenship states. All of these would violate the principle of sincere co-operation principle inside the Union and loyalty to the EU law, the aims of the European integration as determined in the Lisbon Treaty.²⁸

The involuntary loss of acquired citizenship – even causing statelessness – is difficult. There was zero withdrawal of citizenship in 1993–2012 according to the OIN statistics but the accelerated naturalisation has changed this solid statistics: in 2013–2014 the number of cases was 4, in 2015: 61, in 2016 it was 62, in 2017 (20 Oct) it was 16. From these 143 persons there were 18 minors (ages 4–16) with family members, and the share of the applicants' first citizenship may inform us for whom the attraction rate of the Hungarian citizenship is high. Accordingly, 48 persons with Yugoslavian/Serbian documents, 79 with Soviet/Russian/Ukraine documents and 15 with Romanian. Beyond the published withdrawal resolution of the State President there are many headlines on corruption and other criminal cases, started trials concerning the naturalization process.²⁹

A rise in withdrawal of citizenship from naturalised persons in accelerated procedure has been observed. It relates to fast, unfounded decision on naturalisation and to (released) corruption (e.g. falsified documents are attached to the claim, uncontrolled Hungarian language knowledge, etc). The first case represents the method of abuse. The Official Journal published the first withdrawal of citizenship from Mr. Jenő Lackó. His Hungarian nationality was obtained through the most preferential, accelerated naturalisation. He was misleading, providing false or untrue data on his identity (name and birth data) to the authority, and the Minister of the Interior proposed the withdrawal to the President. His abusive conduct was released after his citizenship oath had taken. The decision entered into force on the day of publication and his citizenship was ceased

²⁸ TEU Art.4 (3). Pursuant to the principle of sincere cooperation, the Union and the Member States shall, in full mutual respect, assist each other in carrying out tasks which flow from the Treaties. The Member States shall take any appropriate measure, general or particular, to ensure fulfilment of the obligations arising out of the Treaties or resulting from the acts of the institutions of the Union. The Member States shall facilitate the achievement of the Union's tasks and refrain from any measure which could jeopardise the attainment of the Union's objectives.

²⁹ For instance: *HVG*, 24 April 2013; *Index*, 16 September 2014 and 17 September 2014.

on the same day, not affecting his Ukrainian citizenship. The press release of the Office of the President contains no explanations of the decision, so the press investigated how the upgraded speed of naturalisation process contributed to the public security risks because the authority had no proper time on individual checking and hazard analysis of applicants. According to the official explanation the withdrawal is based on the Art 4 and Art 9 of the Act on Nationality.³⁰ It means that either security requirements (clean criminal records) are missing or the applicants' Hungarian language knowledge, Hungarian ancestors have been manipulated. Police has launched criminal investigations for receiving bribe from applicants and for counterfeiting documents at least against eight officials. Another official's case was released receiving 700 EUR for a naturalization application, while three non-Hungarian speaking persons were arrested in the middle of a naturalization oath ceremony in a corruption case together with the mayor and the clerks in the Eastern region of Hungary. The Ukraine mafia established business contacts in accelerated naturalization using middlemen for 5–30,000 EUR in application procedure due to the fear of applicant's loss of Ukraine citizenship for voluntary accession of another citizenship.³¹

Non-resident inventors

The toolkit of the investment policy includes acquisition of residence and immigration (long-term migrant) permit for the purchase of treasury bonds (settlement bond) by third country nationals. The price of the bond with commission (2–2.5 percent) shall be reimbursed to the buyer after five years thus it is a loan to the Treasury. According to the government it shall be separated from migration policy³² although the owners with family members are entitled to entry, stay in Hungary and free movement inside the EU.³³ In analogy, the free movement of skilled Hungarian workers and students to another Member State of the EEA is not part of the migration scheme because their remittances contribute to the national GDP (about 5 per cent) – thus their action is part of the economic development. Following this track, the easy admission to Hungary is possible through the immigration bonds for non-resident third country national investors attracting at first their money. Buying the minimally required bonds for 300,000 EUR together with further 50,000 EUR as procedural cost they can obtain a long-term migrant status that establishes the application for naturalization in near future. These persons would contribute to the growth of dual nationals. Within less than four years (2012–2016) this legal institution results 890 million EUR

³⁰ *Magyar Közlöny*, 13 July 2013. Resolution of the State President No. 339 of 2013, and *MTI*, 29 September 2015.

³¹ Corruption cases in accelerated naturalisation were released in the press, e.g. bribery for accepted naturalisation application was 700 EUR, *HVG*, 9 January 2014. For the 'non-speakers' story see Thorpe, N.: Hungary creating new mass of EU citizens. *BBC*, 7 November 2013, Subotica; *MTI*, 11 April 2015; *MTI*, 13 May 2015; *MTI*, 9 January 2014; *MTI*, 5 November 2014; *HVG*, 6 September 2014. The method of abusive cases is analysed in *Népszava*, 15 July 2013.

³² Statement of State Secretary Rogán A. in *MTI*, 26 January 2015.

³³ Act II of 2007 on Third Country National's entry and residence in Hungary in the amendment of the Act (Art.4[9] in the Act XXXVI of 2012).

to the Treasury, and 3,490 long-term (settlement) permission owners with 6,148 family members from China (85 per cent), from Russia (7 per cent) and other third country nationals (from Pakistan, Iran, Turkey, Ukraine).³⁴ Until the end of June 2017 the total number of issued long-term migrant permission including the family members was 16,000 and taking into account the pending cases, the final amount of third country nationals in this scheme is over 20,000 or more if residence permit (and bond) holders would apply for long-term migrant authorisation.³⁵ These persons may travel to Hungary and move further to another Member State of the EU or would apply for naturalization in Hungary. Their registered address in Hungary is required if they enjoy the right to free movement or application in naturalization.

Due to security priorities the never-resident investors that purchase settlement bonds are checked in part in long-term residence authorization living far from Hungary. Investor's self-subsistence and security risk can be assessed smoothly because s/he must pay a high sum as a loan to the Treasury but neither public order nor otherwise solid material resources can hinder their non-migration scheme: bond owner is eligible to obtain a national settlement permit (that is valid to five years) together with all family members within a month. This non-migration scheme promises free movement for the settlement permit holders, they can submit an application for naturalization later living in Hungary. This scheme precedes chances for family unification, unity of family and naturalization of integrated resident migrants. It means that loan to the Treasury even from money-laundering and procedural fees for private companies is more important than a genuine link, humanitarian reasons and family life of checked immigrants. Contrarily, the actors of migration-scheme, namely the third country nationals that are residing, working or studying here shall be excluded from the residence permission, as well as from the acquisition of citizenship either for public order reasons or for low incomes in their household.

Conclusions

Without textual reference on ethnic substance inside the legal requirements of nationality acquisition, Hungary has developed an ethnic-driven citizenship model. The kin-state policy inspires a mixture of inclusive and exclusive components in the nationality law that is closely connected to nation-building, immigration policy, investment scheme and the free movement of workers. These are forming an incoherent model. The nation-building policy includes the Act on Hungarian Card in 2001, as a formal tie of ethnic Hungarians in diaspora to the kin-state and it has been institutionalized through the new Constitution and amendments of the Act on Hungarian Nationality. The accelerated acquisition for non-resident diaspora members and descendant of

---

³⁴ Data from the Minister of the Interior and President of the Tax Authorities, *444.hu*, 25 April 2016 and 26 April 2016.

³⁵ *Magyar Nemzet*, 18 July 2017.

emigrants provides preferences for them discriminating the resident and non-ethnic applicants for entry, residence and naturalization.

The extension of the voting base is obvious, and a deterrent message for resident, ethnically neutral migrants and refugees is release. The enfranchisement of the voting right to non-resident (newly naturalized) nationals³⁶ can approve the antidemocratic characters of the general elections but it was enough to recruit surplus governmental voters in 2014.³⁷ Thus the naturalization as a basis for further voters may mobilize the ethnic diaspora.

The impact assessment before submission of proposals of amendments has poor practice in the Hungarian law-making. Although it has been mandatory since 1987,³⁸ the will of legislation and law-makers has been absent to pass the legal rules on fact-finding and data-based impact analysis.

There are further contradictions in the model. It refuses the admission of refugees or applicants' relocation inside the EU on the grounds of emergency and solidarity measures although the total number of staying and living protected persons in the country is below 5,000 persons (including recognized refugees, subsidiary protected and tolerant migrants in the statistics). The lost referendum against the admission of refugees (2 October 2016) and the governmental anti-refugee propaganda is not in harmony with the sale of settlement bonds and legalized free entry and movement of hardly checked 20,000 third country nationals at least.

Taking into account the security screening and conditions of self-subsistence, as well as registered address, the non-ethnic residing applicants are marginal in naturalisation because family members of naturalised/citizens and persons with Hungarian citizen's ascendant or origin form the mainstream. Furthermore, the resident immigrants are treated in a different, discriminative way in acquisition although they have strong efforts to establish a genuine link to the local society. The accelerated naturalization with various abusive actions in the procedure has not been controlled and about 150 withdrawing cases demonstrate the minimal scrutiny. The political opponents require parliamentary investigation and judicial process.³⁹

BIBLIOGRAPHY

- Brubaker R. (2005): The 'Diaspora' Diaspora. *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 28, No. 1. 1–19.
- Bauböck, R. (2007): The trade-off between Transnational Citizenship and Political Autonomy. In Faist, T. – Kivisto, P. (eds.): *Dual Citizenship in Global Perspective*. London, Palgrave Macmillan. 69–91.

³⁶ Act CCIII of 2011 on the Voting Right provides partial voting right for non-resident nationals because they can vote by letter on party lists and not on candidates in constituency.

³⁷ Pogonyi (2014)

³⁸ Act XI of 1987, Act CXXX of 2010 on the law-making process, Cabinet Ministerial Decree No. 12 of 29 April 2016, on preparatory of legal rules and impact assessment.

³⁹ See HVG, 4 March 2016, 8 July 2015; *hvg.hu*, 8 March 2013; *MTI*, 12 May 2016.

- Dieckhoff, A. (1996): La déconstruction d'une illusion. L'introuvable opposition entre nationalisme politique et nationalisme culturel. *L'Année sociologique*, Vol. 46, No. 1. 43–55.
- Danero, I. J. – Sata R. – Vass Á. (2015): Állampolgárság és identitás. Magyarak lenni Szlovákiában, romának lenni Szerbiában és Ukrajnában. *Pro Minoritate*, Vol. 24, No. 1. 59–93.
- Gödri I. (2015): Nemzetközi vándorlás. In Monostori J. – Óri P. – Spéder Zs. szerk.: *Demográfiai Portré 2015*. Budapest, KSH NKI. 187–211.
- De Groot, G. R. (2012): Nationality. In Smits, J. (ed.): *Encyclopedia of Comparative Law*. 2nd edition, London, Edgar Elgar. 600–619.
- De Groot, G. R. – Vink, M. P. (2015): A Comparative Analysis of Regulations on Involuntary Loss of Nationality in the European Union. In Carrera, S. N. – De Groot, G. R. (eds.): *European Citizenship at the Crossroads – The Role of the European Union on Loss and Acquisition of Nationality*. Oisterwijk, Wolf Publishers. 41–115.
- Gyulai, G. (2014): *Nationality Unknown? An overview of the safeguards and gaps related to the prevention of statelessness at birth in Hungary*. Hungarian Helsinki Committee. Available: <http://helsinki.hu/wp-content/uploads/Nationality-Unknown-HHC-2014.pdf> (Downloaded: 01.10.2017.)
- Kántor Z. (2015): Nemzetpolitika és állampolgárság. *Pro Minoritate*, Vol. 24, No. 1. 36–48.
- Kiss T. (2015): Etnikai hegemonia és transznacionalizmus? A román közvélemény viszonya az erdélyi magyar etnopolitikai célkitűzésekhez és a magyar nemzetpolitikához. *Pro Minoritate*, Vol. 24, No. 1. 3–35.
- Kovács, M. – Tóth, J. (2009): Kin-state responsibility and ethnic citizenship: The Hungarian case. In Bauböck, R. – Perchinig, B. – Sievers, W. (eds.): *Citizenship Policies in the New Europe*. Expanded and Updated Edition, Amsterdam University Press. 151–176.
- Örkény A. – Székelyi M. (szerk.) (2010): *Az idegen Magyarország – a bevándorlók integrációja*. Budapest, MTA NKI – Eötvös Kiadó.
- Pogonyi, Sz. (2014): Non-resident votes may tip the balance in Hungarian parliamentary elections. *EUDO Citizenship Observatory*, 7 April 2014.
- Tóth, J. (2010): Ethnic Citizenship – Can it be Obtained and Tested? In Van Oers, N. – Ersbøll, E. – Kostakopoulou, D. (eds.): *A Re-definition of Belonging? The Netherlands*, Koninklijke Brill NV. 211–240.
- Tóth, J. (2015a): The 'Genuine Link' Principle in Nationality Law. In Szabó, M. et al. (eds.): *Hungarian Yearbook of International Law and European Law 2014*. Eleven International Publishing, The Haag. 45–56.
- Tóth, J. (2015b): Is it Possible to Lose the Hungarian Nationality? In Carrera, S. N. – De Groot, G. R. (eds.): *European Citizenship at the Crossroads – The Role of the European Union on Loss and Acquisition of Nationality*. Oisterwijk, Wolf Publishers. 235–249.
- Tóth, J. – Körtvélyesi, Zs. (2011): Naturalisation in Hungary: Exclusion by Ethnic Preferences. *Open Citizenship*, Vol. 2. Summer "Exclusion and Discrimination". 54–73. Available: www.citizenshipfo-reurope.org (Downloaded: 01.10.2017.)

A bizonyítási kísérlet egy empirikus kutatás tükrében¹

BUDHÁZI Árpád²

A bizonyítási kísérletet ritkán alkalmazzák, ennek ellenére helye és szerepe van a büntetőeljárásban. A tanulmány alapját a 320 nyomozó és vizsgáló körében végzett kérdőív alapú empirikus kutatás képezi, amely arra keresi a választ, hogy a nyomozó hatósági munkában milyen tapasztalatok vannak az eljárási cselekménnyel kapcsolatban. Szintén kérdéses, hogy mi lehet az oka a ritka alkalmazásnak, illetve milyen nyomozási hibák fordulnak elő a bizonyítási kísérlet foganatosítása során.

Kulcsszavak: bizonyítási kísérlet, nyomozás, büntetőeljárás, tárgyalás, nyomozó

A bizonyítási kísérlet egy olyan bizonyítási eljárás (a 2018. július 1-jén hatályba lépő új Be. kódex³ alapján bizonyítási cselekmény), amelynek elrendelésével és megtartásával évtizedek óta arra keresik a választ, hogy „valami történhetett-e úgy, ahogy a verzió szerint felállították, ahogyan a terhelt vagy netán a sértett, a tanú elmondja”.⁴ Korábban a szemle részeként került sor a bizonyítási kísérletre, majd az I. Be.⁵ hatálybalépésével vált önálló nyomozási cselekménnyé nyomozási kísérlet elnevezéssel, és napjainkban is az önállóság jellemzi. Kérdéses azonban, hogy az önállóságra továbbra is szükség van-e, illetve indokolt volt-e, hogy az új Be. kódex nevesített bizonyítási cselekménnyé tegye? Ahhoz, hogy ezekre a kérdésekre válaszolni lehessen, érdemes megvizsgálni, hogy a mindennapi gyakorlatban mi jellemzi a bizonyítási kísérletet.

A nyomozók, vizsgálók körében végzett empirikus kutatás adatai

Korábban nem végeztek empirikus kutatást a bizonyítási kísérlettel kapcsolatban. Az egyetlen, amely érintette, az az 1980-as években történt, amikor is iratok alapján 800 vétségi eljárást vizsgáltak a bírósági szakban, és arra jutottak, hogy bizonyítási

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Egyed István Posztdoktori Program keretében, a Nemzeti Közszerológiai Egyetem felkérésére készült.

² BUDAHÁZI Árpád dr., r. őrnagy, PhD, adjunktus, NKE Rendészettudományi Kar, Bünyügyi Tudományok Intézete, Büntetőeljárásjogi Tanszék

Árpád BUDAHÁZI dr., PhD Police Major, Senior Lecturer, National University of Public Service, Faculty of Law Enforcement Institute of Criminal Sciences, Department of Criminal Procedure Law
orcid.org/0000-0003-0092-3860, budahazi.arpad@uni-nke.hu

³ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.

⁴ Fenyvesi (2017) 101.

⁵ 1962. évi 8. tvr. a büntetőeljárásról.

kísérletet a 800 ügyből mindössze három alkalommal rendeltek el (szemlére vagy felismerésre bemutatásra nem került sor).⁶ Vétségi nyomozásokat is vizsgáltak, a 800 ügy 1%-ában tartottak csupán bizonyítási kísérletet (szemle: 20,5%; felismerésre bemutatás: 0,6%).⁷ Más adatokat nem közölt a monográfia a bizonyítási kísérlet kapcsán, éppen ezért és az azóta eltelt hosszabb idő miatt is szükségessé vált egy újabb empirikus kutatás elvégzése, amely immár kizárólag a bizonyítási kísérletre fókuszál. Módszerét tekintve az empirikus kutatás kérdőíves formáját választottam. A 31 kérdést tartalmazó kérdőívet 185 nyomozó és 135 vizsgáló töltötte ki, mindnyájan a rendőrség állományában teljesítenek szolgálatot, 18 megyében, illetve Budapesten járnak el büntetőügyekben.

A bizonyítási kísérlet alkalmazási gyakorisága

Csatlakozva az 1980-as évek empirikus kutatásához, magam is rákérdeztem a kérdőívben, hogy napjainkban a magyar büntetőügyek hány százalékában tarthatnak bizonyítási kísérletet. Bár a számok vélhetően nem olyan pontosak, mint ha akták alapján történt volna a felmérés, azonban abban segítséget nyújtanak, hogy valamelyest látni lehessen az alkalmazási gyakoriságot. A kérdőívet kitöltők jelentős része, a 320-ból 109-en 0 és 5% közé teszik a bizonyítási kísérletes ügyek előfordulását, vagyis a kérdőívet kitöltők 34%-a vélte úgy, hogy nem megy 5% fölé az eljárási cselekmény gyakorisága. Ha a '80-as években végzett empirikus kutatás adatait nézzük, akkor úgy tűnik, hogy a bizonyítási kísérletek száma emelkedhetett, de ez az emelkedés nem jelentős, mert bár vannak, akik 50%-ék fölé teszik a bizonyítási kísérletes ügyek arányát, de csak egy-egy kitöltőről van szó. Érdeemes újra megjegyezni, hogy ennél az empirikus kutatásnál szubjektív tényező lehet, hogy becsült arányokat adtak meg a nyomozók és a vizsgálók, viszont érződik az értékeken, hogy valahol 1 és 5% között lehet az alkalmazási gyakoriság. Fenyvesi Csaba 291 rendőr körében végzett kérdőíves empirikus kutatást a szembesítés témakörében.⁸ Nála a bűnügyek 40%-ára tették a rendőrök a szembesítéses ügyek arányát, ami jelentősen több, mint a bizonyítási kísérletes empirikus kutatásomban megjelölt arány.⁹

⁶ Szabóné (1985) 281.

⁷ Szabóné (1985) 245.

⁸ Fenyvesi (2008) 99.

⁹ Szintén mutatja a bizonyítási kísérlet ritka előfordulását, hogy 2013-ban például az Érdi Rendőrkapitányságon nagyszámú 5000 büntetőügy folyt, ezek során közel 300 szemlé tartottak és szintén közel 300 szembesítést, továbbá 156 felismerésre bemutatást, 21 helyszíni kihallgatást és mindössze 3 bizonyítási kísérletet. Szakértők párhuzamos meghallgatása egy sem volt. Zierer (2014) 1–47.

1. táblázat: Bizonyítási kísérletek aránya a magyar büntetőügyekben

Ön szerint a magyar büntetőügyek hány százalékában van bizonyítási kísérlet?			
Nyomozók (185 fő)		Vizsgálók (135 fő)	
A bizonyítási kísérletek aránya	A válaszolók aránya	A bizonyítási kísérletek aránya	A válaszolók aránya
1% alatt	4,86% (9 fő)	1% alatt	3,7% (5 fő)
1–5% között	27% (50 fő)	1–5% között	33,33% (45 fő)
6–10% között	22,7% (42 fő)	6–10% között	22,96% (31 fő)
11–20% között	17,83% (33 fő)	11–20% között	17,77% (24 fő)
21–30% között	9,18% (17 fő)	21–30% között	6,66% (9 fő)
31–40% között	4,32% (8 fő)	31–40% között	2,22% (3 fő)
41–50% között	2,16% (4 fő)	41–50% között	0%
51–60% között	0,54% (1 fő)	51–60% között	0%
61–70% között	0,54% (1 fő)	61–70% között	0%
71–80% között	0,54% (1 fő)	71–80% között	0%
81–90% között	0%	81–90% között	0%
91–100% között	0%	91–100% között	0%
nem tudja	10,27% (19 fő)	nem tudja	13,33% (18 fő)

(Forrás: a szerző szerkesztése)

A kérdőív arra is választ kívánt kapni, hogy a büntetőügyekben hány százalékot tehet ki az eredményes bizonyítási kísérletek száma. Az elvárás az lett volna ettől a kérdéstől, hogy visszajöjjenek az előző kérdésre adott válaszok, illetve annál valamelyest alacsonyabb értékek szerepeljenek a válaszokban, hiszen az eredményesség nem feltétlenül jellemzi a bizonyítási kísérletes ügyek 100%-át. A bizonyítási kísérletnél az eredményesség kétirányú lehet: az eljárási cselekmény eredménye megerősít vagy megcáfol egy vallomást, illetve hatósági feltételezést. Mind a negatív, mind a pozitív eredmény eredményességet jelent. Még akkor is, ha a negatív, lezáró-kizáró eredménnyel bíró bizonyítási kísérlet értékesebb lehet abból a szempontból, hogy szembesülési feszültség jön létre, a valóság és a vallomás közötti ellentét, amelynek következménye akár beismerő vallomás is lehet.¹⁰ Ez a szembesülési feszültség hiányzik a pozitív eredményű bizonyítási kísérletnél, viszont a vallomás, illetve a hatósági feltételezés megerősítése szintén fontos eredménynek tekinthető. Az eredményesség feltétele mind a negatív, mind a pozitív eredményű bizonyítási kísérletnél az, hogy az eredményhez vezető folyamat törvényes legyen, és megfeleljen a krimináltaktikai követelményeknek.¹¹ Ezen feltételek nem teljesülése mellett az eredménytelenség oka az lehet például, hogy valamilyen körülmény miatt az elrendelt bizonyítási kísérlet végrehajtása megghiúsul, illetve ellehetetlenül. Gondolhatunk itt arra a körülményre, hogy váratlanul elkezd esni az eső, ezért

¹⁰ Fenyvesi (2009) 64–65.¹¹ Tremmel–Fenyvesi–Herke (2005) 321.

idő előtt befejezik a bizonyítási kísérletet. Vagy az is lehet, hogy az idézett személyek nem jelennek meg az eljárási cselekményen (tanú, terhelt, szakértő), és úgy ítéli meg a hatóság, hogy nélkülük nem tartható meg a bizonyítási kísérlet. A kérdőív válaszok azt mutatják, hogy arányaiban a legtöbb nyomozó (27,02%) 1 és 5% közé teszi a nyomozás során végrehajtott eredményes bizonyítási kísérletek arányát, és ugyanez figyelhető meg a vizsgálóknál is, akiknél 25,18%-ot mutat a ráta. A szám adatok itt is jogalkalmazói becslés eredményei, és az is látszik a válaszokon, hogy több esetben nem konzekvens a válaszoló, mivel többször is előfordul, hogy nagyobb arányt határoz meg az eredményes bizonyítási kísérletes ügyek számánál, mint amennyit megjelölt, amikor arra irányult a kérdés, hogy a bizonyítási kísérletes ügyek hány százalékot foglalnak el a hazai büntetőügyekhez viszonyítva.

2. táblázat: Az eredményes bizonyítási kísérlet aránya a nyomozási fázisakaszban

Ön szerint a magyar büntetőügyekben hány százalékot tesz ki az eredményes bizonyítási kísérlet a nyomozási fázisakaszban?			
Nyomozók (185 fő)		Vizsgálók (135 fő)	
A bizonyítási kísérletek aránya	A válaszolók aránya	A bizonyítási kísérletek aránya	A válaszolók aránya
1% alatt	4,32% (8 fő)	1% alatt	4,44% (6 fő)
1–5% között	27,02% (50 fő)	1–5% között	25,18% (34 fő)
6–10% között	8,1% (15 fő)	6–10% között	11,85% (16 fő)
11–20% között	9,18% (17 fő)	11–20% között	5,18% (7 fő)
21–30% között	6,48% (12 fő)	21–30% között	8,14% (11 fő)
31–40% között	1,08% (2 fő)	31–40% között	0,74% (1 fő)
41–50% között	6,48% (12 fő)	41–50% között	3,7% (5 fő)
51–60% között	2,7% (5 fő)	51–60% között	3,7% (5 fő)
61–70% között	3,24% (6 fő)	61–70% között	2,22% (3 fő)
71–80% között	7,02% (13 fő)	71–80% között	5,92% (8 fő)
81–90% között	2,7% (5 fő)	81–90% között	5,18% (7 fő)
91–100% között	0%	91–100% között	1,48% (2 fő)
nem válaszolt	22,7% (42 fő)	nem válaszolt	22,96% (31 fő)

(Forrás: a szerző szerkesztése)

Az eredményesség kérdésként megjelent akkor is, amikor a kérdőív a kitöltő gyakorlatára kérdezett rá. Jelentős számban (a nyomozók 11,89%-a, a vizsgálók 10,37%-a) a 91 és 100%-os tartományt jelölték meg mint eredményességi rátát, ami mutatja, hogy jellemzően eredményesnek értékelik a végrehajtott bizonyítási kísérleteket. Persze a becsült ráta ennél a kérdésnél is igen szétszóródó, mivel az 1% alatti eredményesség tartománya kivételével mindenhol vannak válaszok. Mivel a kérdőív további kérdéseire adott válaszok sem utalnak arra, hogy a végrehajtott bizonyítási kísérletek többségében eljárásjogi vagy krimináltaktikai hiba, esetleg nem várt körülmény

történik, levonható az a következtetés, hogy a csekélyebb eredményességi százalék megjelölésének oka az lehet, hogy mind a nyomozók, mind a vizsgálók hajlamosak arra, hogy a pozitív, esetleg a negatív eredményű bizonyítási kísérletet ne értékeljék eredményesnek.

3. táblázat: a bizonyítási kísérlet eredményessége

Az Ön gyakorlatában a bizonyítási kísérlet hány százalékban végződik eredményesen?			
Nyomozók (185 fő)		Vizsgálók (135 fő)	
A bizonyítási kísérletek aránya	A válaszolók aránya	A bizonyítási kísérletek aránya	A válaszolók aránya
1% alatt	0%	1% alatt	0%
1–5% között	3,78% (7 fő)	1–5% között	5,18% (7 fő)
6–10% között	1,08% (2 fő)	6–10% között	0,74% (1 fő)
11–20% között	4,86% (9 fő)	11–20% között	3,7% (5 fő)
21–30% között	3,24% (6 fő)	21–30% között	2,22% (3 fő)
31–40% között	2,16% (4 fő)	31–40% között	2,96% (4 fő)
41–50% között	5,4% (10 fő)	41–50% között	4,44% (6 fő)
51–60% között	2,16% (4 fő)	51–60% között	1,48% (2 fő)
61–70% között	1,62% (3 fő)	61–70% között	2,22% (3 fő)
71–80% között	2,16% (4 fő)	71–80% között	5,18% (7 fő)
81–90% között	3,24% (6 fő)	81–90% között	6,66% (9 fő)
91–100% között	11,89% (22 fő)	91–100% között	10,37% (14 fő)
nem válaszolt	58,37% (108 fő)	nem válaszolt	54,81% (74 fő)

(Forrás: a szerző szerkesztése)

A kérdőív arra is választ kívánt kapni, hogy a kitöltő gyakorlatában az ügyek kb. hány százalékában kerül sor bizonyítási kísérletre. Ennél a kérdésnél az 1% alatti tartomány mutat jelentős válaszarányt, a nyomozók 38,91%-a becsüli meg 1% alattinak a bizonyítási kísérletes ügyeinek számát, a vizsgálók esetében pedig 42,96%-uk teszi 1% alá az előfordulást. A nagyobb százalékok bejelölése zömében annak tudható be, hogy jelentős számú kérdőívkitöltő a BRFK Közlekedésrendészeti Főosztály állományában teljesít szolgálatot, ahol a közlekedési bűncselekmények esetén más ügyekhez képest gyakoribb a bizonyítási kísérlet alkalmazása.

4. táblázat: A bizonyítási kísérletek alkalmazásának aránya

Az Ön gyakorlatában az ügyek kb. hány százalékában kerül sor bizonyítási kísérletre?			
Nyomozók (185 fő)		Vizsgálók (135 fő)	
A bizonyítási kísérletek aránya	A válaszolók aránya	A bizonyítási kísérletek aránya	A válaszolók aránya
1% alatt	38,91% (72 fő)	1% alatt	42,96% (58 fő)
1–5% között	24,86% (46 fő)	1–5% között	27,4% (37 fő)
6–10% között	7,56% (14 fő)	6–10% között	8,14% (11 fő)
11–20% között	5,94% (11 fő)	11–20% között	2,22% (3 fő)
21–30% között	3,24% (6 fő)	21–30% között	2,22% (3 fő)
31–40% között	0,54% (1 fő)	31–40% között	2,22% (3 fő)
41–50% között	1,62% (3 fő)	41–50% között	1,48% (2 fő)
51–60% között	0%	51–60% között	1,48% (2 fő)
61–70% között	0%	61–70% között	1,48% (2 fő)
71–80% között	0%	71–80% között	2,22% (3 fő)
81–90% között	0%	81–90% között	0,74% (1 fő)
91–100% között	0%	91–100% között	0%
nem válaszolt	17,29% (32 fő)	nem válaszolt	7,4% (10 fő)

(Forrás: a szerző szerkesztése)

A számadatokat elemezve megállapítható, hogy a nyomozók és a vizsgálók ismerik a bizonyítási kísérletet, és alkalmazzák is, viszont az alkalmazás nem tekinthető gyakorinak.

A bizonyítási kísérlet és a jogi környezet

A bizonyítási kísérlet ritka alkalmazásának okai között kutatva érdemes megvizsgálni, hogy a jogi környezet támogatja-e a bizonyítási kísérlet elrendelését. Már a bevezető gondolatok között is utaltam rá, hogy a bizonyítási kísérlet évtizedeken keresztül a szemle részét képezte. Szalay László már 1841-ben arról ír, hogy a bíró kötelessége annak „kinyomozása”, hogy a tanú meggyőződése milyen mértékű, vagyis szabad-e hinni a tanúnak.¹² Ennek a bírói (vallomás)ellenőrzésnek egyik módszere lehet a szemlét akár meg is előző bizonyítási kísérlet, vagyis a szemle előtt annak megállapítása, hogy „lehetséges volt-e a bűntett elkövetése a sértett vagy a gyanúsított által megjelölt módon”,¹³ vagy választ adni arra, hogy a tanú a helyszín adott körülményei között tényleg láthatta-e az általa megjelölt személyt vagy tárgyat.¹⁴ Minderre a szemle részeként került sor, és ez a gyakorlat megmaradt az I. Bp.¹⁵ és a II. Bp.¹⁶ időszakában is.

¹² Szalay (1990) 103.

¹³ Szokolay (1845) 369.

¹⁴ Katona (1977) 253.

¹⁵ 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bünvádi perrendtartásról.

¹⁶ 1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról.

A bizonyítási kísérlet az I. Be.-ben¹⁷ jelent meg először, még nyomozási kísérletként nevesítve: az I. Be. 143. § (1) bekezdése arról rendelkezett, hogy a nyomozó hatóság az ügy eldöntéséhez szükséges adatok ellenőrzésére és pontosabb meghatározására nyomozási kísérletet végezhet. Az is szerepelt a törvényerejű rendeletben, hogy ennek során a nyomozó hatóság szükség esetén méréseket végezhet, továbbá fényképfelvételeket, helyszínrajzokat és vázlatokat stb. készíthet. A bíró is megtehetette ugyanezt a tárgyalás keretében, viszont sajátos helyzet alakult ki, mivel a tárgyaláson a korábbi gyakorlathoz hasonlóan a szemle keretében kerülhetett sor bizonyítási kísérletre, mivel az I. Be. csupán a nyomozási kísérletet különítette el a szemlétől. A II. Be.¹⁸ óta beszélhetünk a mai értelemben vett bizonyítási kísérletről, ekkor vált egységessé ugyanis a nyomozás és a tárgyalás keretében elrendelt és végrehajtott bizonyítási kísérlet szabályozása, amely a büntetőeljárás mindkét szakaszában alkalmazható bizonyítási eszközzé vált. Az I. Be.-hez hasonlóan a régi Be. is kötelezővé tette két hatósági tanú alkalmazását a bizonyítási kísérletnél [rég. Be. 135. § (1) bek.], és lehetővé tette a nyomozó hatóságnak, hogy jegyzőkönyv helyett jelentést készítsen az eljárási cselekményről [rég. Be. 150. § (1) bek.].

A hatályos Be.-ben,¹⁹ illetve az új Be. kódexben is megjelenő törvényi rendelkezések átvették a II. Be. törvényszövegét, amely szerint akkor rendelhető el a bizonyítási kísérlet, *ha azt kell megállapítani vagy ellenőrizni, hogy valamely esemény vagy jelenség meghatározott helyen, időben, módon, illetőleg körülmények között megtörténhetett-e*. Szintén követelmény, hogy a bizonyítási eljárást (2018. július 1-től: bizonyítási cselekmény!) *lehetőleg ugyanolyan körülmények között kell lefolytatni, mint ahogyan a vizsgált esemény vagy jelenség megtörtént, illetőleg megtörténhetett*. A hatályos Be. részletszabályait tartalmazó Nyor.²⁰ a bizonyítási kísérletről is tartalmaz rendelkezéseket. A Nyor. alapján a bizonyítási kísérletben elhangzott nyilatkozatok a vallomás részei [Nyor. 20. § (3) bek.], emellett szabályozza az eljárási cselekményről készített jegyzőkönyvet, útmutatást ad az elhangzó hatósági kérdésekhez.

A bizonyítási kísérlet törvényi szabályozásával kapcsolatban megfigyelhető, hogy a II. Be. óta az eljárási cselekmény definiálása nem változott, még az új Be. kódex is megtartotta a II. Be. szövegezését. Olyan módosulások történtek azonban a definiáláson túli szabályozásban, hogy a II. Be.-től eltérően a hatályos Be. már nem teszi általánosan kötelezővé hatósági tanú alkalmazását, csak bizonyos esetekben, és ugyanígy tesz az új kódex is. Szintén változás, hogy míg a II. Be.-ben a bizonyítási kísérlet a nevesített bizonyítási eszközök közé került, addig a hatályos Be.-ben bizonyítási eljárásként tekintünk rá, majd 2018. július 1-jétől az új kódexben bizonyítási cselekménnyé válik. Ennek leginkább

¹⁷ 1962. évi 8. tvr. a büntetőeljárásról.

¹⁸ 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról.

¹⁹ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról.

²⁰ 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól.

bizonyításelméletileg van nagy jelentősége, azonban várhatóan a végrehajtásra már nem lesz ekkora hatása.

Az empirikus kutatás is kitért arra, hogy a bizonyítási kísérlet végrehajtásban érintett nyomozók, vizsgálók hogyan tekintenek a szabályozásra, szükségesnek vélnék-e változtatásokat a jogi környezetben. Annak ellenére tartottam fontosnak feltenni a kérdést a kérdőívben, hogy az új kódex szövegezői megfelelőnek ítélték a bizonyítási kísérlet hatályos Be.-ben megfogalmazott szabályait. A válaszadók döntő többsége véli úgy a hatályos Be.-vel kapcsolatban, hogy valóban nincs szükség változtatásra. Volt, aki viszont kritikaként fogalmazta meg, hogy szükséztlenül szabályozza a Be. a bizonyítási kísérletet, például nincsenek pontosan meghatározva a bizonyítási kísérlet végrehajtásának körülményei, végrehajtási formái és eljárásjogi garanciái. A kitöltő szerint bár a Nyor. 40–43. §§-ai részletszabályokat tartalmaznak, ezeket és a további rendelkezéseket a Be.-ben kellene elhelyezni. Inkább értek egyet egy másik kitöltő véleményével, aki szerint nem a szabályozás minőségével és mennyiségével van gond, hanem inkább azzal, hogy nincs megfelelő tapasztalat, elegendő tudás a bizonyítási kísérlet végrehajtására, éppen ezért elméleti és gyakorlati oktatások során kellene megtanítani a bizonyítási cselekmény eredményes megtartásához szükséges fortélyokat. Ez szolgálhatná a végrehajtás egységesítését, amelynek hiányát többen is megjegyezték a kérdőívet kitöltők közül. A végrehajtás egységesítése persze nem azt jelenti, hogy ugyanarra a sémára épülne minden bizonyítási kísérletes ügy. Még az azonos típusú, egyszerűbb megítélésű ügyekben is jelentkeznek kisebb-nagyobb eltérések, nem beszélve a külső körülményekről, amelyek szintén befolyásoló tényezők.²¹

A magam részéről a részletszabályok elhelyezését a Be.-ben nem javasolom, azok a Nyor.-ban megfelelő helyen vannak. A garanciákkal kapcsolatban pedig azt lehet megállapítani, hogy a Be. által megfogalmazott garanciák a bizonyítási kísérlet esetén is adóttak, ugyanúgy, mint bármilyen más nyomozási vagy bírósági cselekménynél, így nem látom szükségét további garanciák nyújtásának specifikusan a bizonyítási kísérletre.

Az empirikus kutatás eredményei alapján levonható az a következtetés, hogy a bizonyítási kísérlet ritka alkalmazását nem a jogszabályi környezet indokolja, hiszen a kérdőívet kitöltők döntő hányada nem jelölt meg szabályozási aggályokat. Érdeemes volt azt is megvizsgálni, hogy a nyomozók, illetve vizsgálók tudják-e, hogy a hatályos Be. hogyan definiálja a bizonyítási kísérletet. Ezen kérdés azt az eredményt hozta, hogy a büntetőügyekben eljáró nyomozók és vizsgálók általában ismerik a bizonyítási kísérlet mibenlétét, 135 vizsgálóból 25-en voltak azok, akik egyáltalán nem tudták meghatározni, hogy a Be. mit ért bizonyítási kísérlet alatt. A nyomozóknál jobb volt az arány, 185 főből 26 volt olyan, aki meg sem kísérelte meghatározni a bizonyítási kísérlet fogalmát. 159 nyomozóból 12 adott a Be.-törvényhez hű meghatározást, 147-en pedig saját szavaikkal egy-egy lényeges elemét emelték ki a bizonyítási kísérletnek. A vizsgálóknál 110-ből 11-nél köszönt vissza a bizonyítási kísérlet törvényi definíciója, és 99-en fogalmazták meg saját szavaikkal. Ezek a meghatározások (hasonlóan a nyomozók definiá-

²¹ Kovács (2001) 31.

lásához) elfogadhatók voltak a tekintetben, hogy érezni lehetett rajtuk, a kitöltő tudja, hogy mi az a bizonyítási kísérlet. A statisztika szempontjából torzító hatása lehet annak, hogy a kérdőívet nem felügyelet mellett töltötték ki, így nem zárható ki annak lehetősége, hogy valaki segítségül hívta a Be.-törvényt a kérdés megválaszolásához.

A bizonyítási kísérlet alkalmazását hátráltató tényezők

A legfőbb ok, hogy ritkán rendel el a nyomozó hatóság bizonyítási kísérletet, abban kereshető, hogy az ügyek többsége nem igényli az eljárási cselekményt.²² Vagyis nem merül fel olyan adat, amelyet a bűncselekmény rekonstruálása révén kellene megerősíteni vagy cáfolni, de az is előfordulhat, hogy igényelné az ügy az eljárási cselekményt, viszont elegendő bizonyíték áll rendelkezésre ahhoz, hogy bizonyítottnak lehessen tekinteni a tényállást, ezért feleslegesnek tűnik az elrendelése. Az ügytípusokat tekintve jellemzően bizonyítási kísérletes ügyek lehetnek a Btk.²³ XXII. fejezetében szabályozott közlekedési bűncselekmények, valamint az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények (Btk. XV. fejezet), továbbá a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények (Btk. XXXV. fejezet) és a vagyon elleni bűncselekmények (Btk. XXXVI. fejezet).

Emellett a bizonyítási kísérletes ügyekre jellemző, hogy a gyanúsított, illetve a tanú egymástól eltérő vallomást tesz, vagy az egyik vallomás ellentmond a mindennapi élet tapasztalatainak (abszurd állítás). Például a gyanúsított azt mondja kihallgatása során, hogy egyedül emelte át a kerítésem a páncélszekrényt. Az is jellemző, hogy gyakran „kiemelt” ügyekben kerül csak sor bizonyítási kísérletre, amikor is a nyomozó hatóság muszájból nem spórolhatja meg az ezzel járó többletmunkát és a többletköltségeket, nem beszélve az időről, amelyből szintén sokat igényel az eljárási cselekmény (a megszervezés, illetve a végrehajtás is hosszadalmas; utóbbinak az egyik legfőbb oka, hogy elvárt a részletes jegyzőkönyvezés). A bizonyítási kísérlet jellegétől függően számos feltételnek együttesen kell teljesülnie, hogy egyáltalán elrendelhető legyen. Elég csak az időjárás viszonyokra gondolni, ha például nyári időszakban lenne szükséges a télies környezet biztosítása.

A nyomozók, vizsgálók leterheltsége mellett az is gátolja a bizonyítási kísérlet elrendelését, hogy végrehajtása viszonylag nagy személyi apparátust és speciális tárgyi feltételeket igényel. Adott esetben szükség van segítőkre, akik berendezik a helyszínt stb., kell egy bűnügyi technikus, aki kezeli a kamerát, illetve készíti a fényképeket az eljárási cselekményről, szükség lehet egy hasonló autóra például, amelyben a baleset idején ült a terhelt, és egy kerékpárra, amely olyan, mint a sértett összetört kerékpárja. Ha a sértett megsebesült a baleset következtében, szükség van egy alkatilag is hasonló dublőrre, aki a ruházatát tekintve is olyan, mint a sértett volt a baleset idején. A bizonyítási kísérlet idejére le is kell zárni az utat, és mindezt olyan időjárás körülmények, fényviszonyok mellett kell tenni, amelyek jellemezték a baleset bekövetkeztét is.

²² Budaházi (2014) 187.

²³ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

Emellett gondoskodni kell az idézések (bizonyítási kísérletről függően terhelt, tanú, szakértő) és az értesítések (például tanú ügyvédje, terhelt védője) kiküldéséről, az időpont egyeztetéséről és a szakértők kirendeléséről. Bonyolíthatja az eljárási cselekmény szervezését, ha az ügyész, illetve a rendőri vezetők is részt kívánnak venni az eljárási cselekményen, de gondolhatunk arra az esetre is, amikor például a gyanúsított nem tud írni-olvasni, ezért még hatósági tanú igénybevételére is szükség van. Emellett számos teendő van még, csak a legfontosabbakat emeltem ki, amelyek jelzik, milyen okok miatt írta le a kérdőívet kitöltő nyomozók és vizsgálók nagy része, hogy túl bonyolult és hosszadalmas a bizonyítási kísérlet megszervezése, ezért ha tehetik, el sem rendelik.

Felléphetnek olyan problémák is, hogy például nem áll rendelkezésre megfelelő technikai eszköz (például kamera) az eljárási cselekmény rögzítésére, vagy ha van, a nyomozó hatóság tagja éppen a kamera miatt nem akarja, hogy sor kerüljön a bizonyítási kísérletre, mert úgy érzi, feszélyezné, ha kamerával örökítenék meg, miközben eljár, fél attól, hogy a lámpaláz miatt hibázna. A bizonyítási kísérlet ellen szól az a körülmény is, hogy az eljárási cselekményt általában külső helyszínen kell tartani, ezért szükség lehet szolgálati gépjárművekre a lebonyolításhoz, amelyek nem feltétlenül állnak rendelkezésre a kívánt számban. Bár igénybe vehetők dublőrök, vannak esetek, amikor a tanú vagy a gyanúsított együttműködése nélkül lehetetlenné válik a bizonyítási kísérlet eredményes végrehajtása. A gyakorlat azt mutatja, hogy ritka a dublőrök bevonása, inkább arra törekszik a nyomozó hatóság, hogy mindenki a saját szerepét játssza.

Az alábbi okok merülhetnek például fel, ami arra sarkallja a gyanúsítottat, hogy ne vegyen részt a bizonyítási kísérleten:

- lelepleződéstől való félelem;
- nem akar (újabb) terhelő bizonyítékot;
- ha nincs ott, nincs mit ellenőrizni;
- inkább megvárja a bizonyítási kísérlet eredményét, és attól függően változtat a vallomásán, ha szükségesnek látja;
- nem akar belezavarodni a mondandójába;
- kellemetlen számára, hogy mások is látják (főként, ha közterületen végzik, ahol nézelődők is lehetnek);
- védő tanácsára;
- a nyomozást kívánja nehezíteni;
- nem akarja újra megélni a cselekményt, amelyet elkövetett.

Míg a terheltknél ügye válogatja, hogy milyen a részvételi kedvük a bizonyítási kísérleten, addig a tanúknál inkább a részvétel a jellemző, köszönhetően annak, hogy főszabály szerint kötelező az aktív részvételük a bizonyítási kísérletben.

Ahogy a terheltknél, a tanúnál is felmerülhetnek okok, amelyek miatt úgy dönt, hogy nem vesz részt a kísérleten:

- lelepleződéstől való félelem;
- fél attól, hogy hozzátartozójára tenne közben terhelő vallomást;

- „nincs kedve részt venni rajta”;
- lelki okok miatt;
- külföldön tartózkodik;²⁴
- nem akar a gyanúsítottal újra találkozni, esetleg fél tőle;
- attól tart, hogy egy esetlegesen negatív eredményű bizonyítási kísérlet a szavahihe-tőségét kérdőjelezné meg;
- nem akarja újra átélni a látottakat;
- nem biztos benne, hogy amit mondott, az a valóságnak megfelel, fél a tévedésé-nek következményeitől, illetve szégyenérzete támadna, ha kiderülne, mégsem közölt valós adatokat.

A legutóbbi oknál előfordulhat ugyanis, hogy például a szemtanú téved,²⁵ bár a kihallga-táson a hozzá intézett kérdésekre igyeckszik a legjobb tudomása szerint válaszolni, en-nek ellenére vallomása mégsem fedi a valóságot.²⁶ Az ő tévedése rossz megfigyelésből, vagy visszaemlékezésből ered,²⁷ és ezt, miután kihallgatták, az idő múlásával elkezdi felismerni, egyre bizonytalanabbá válik, de esetleges tévedését nem kívánja leleplezni.

Végül meg kell említeni a kérdőívet kitöltők körében a leggyakrabban felhozott okot, amely gátja a bizonyítási kísérlet elrendelésnek, ez pedig az a körülmény, hogy sok nyomozó, illetve vizsgáló nem rendelkezik megfelelő szakmai tapasztalattal, ezért egy általános félelem az újtól nem egyszer állja útját az elrendelésnek. Ezt csak tetőzi a tapasztalattal rendelkezők azon benyomása, miszerint gyakran történik meg, hogy ügyészi vagy bírói oldalról nem tulajdonítanak jelentőséget a bizonyítási kísérletnek, csupán úgy tekintettek rá, mint az esemény, cselekmény, jelenség egyik lehetséges be-következési módjára.

A bizonyítási kísérletes ügyek jellemzői

A már megjelölt bűncselekménykörökön belül is igen változatos a bizonyítási kísérlet alkalmazási lehetősége. Gyakran tartanak például bizonyítási kísérlet keretében látha-tósági vizsgálatot. Közlekedési balesetek nyomozásánál fontos kérdés lehet, hogy a bal-esetnél a gépjárművezető láthatta-e a gyalogost vagy elsőbbség meg nem adásánál volt-e takaró hatás (például reklámtábla), ami miatt a gyanúsított nem vehette észre a védett útvonalon közlekedő kerékpárost. Nemcsak közlekedési balesetknél, hanem más bűn-tetőügyekben is szükség lehet a láthatóság ellenőrzésére. Katona Géza például azt emeli ki a Magda-ügy kapcsán, hogy bizonyítási kísérlettel vizsgálták, a tanú láthatta-e az ismeretlen férfit olyan alaposággal, amely annak későbbi felismerését lehetővé tette.²⁸

²⁴ Budaházi (2015) 131.

²⁵ Dobos (1988) 25.

²⁶ Elek (2008) 23.

²⁷ Gyakorlati nyomozástan (1947) 37.

²⁸ Katona (1986) 97–98.

Személyazonosításra is szolgálhat a bizonyítási kísérlet. Rongálás büntette miatt indított büntetőeljárásban térfelügyelő kamerák alatt kellett elsétálnia a két feltételezett elkövetőnek ugyanúgy, ahogy korábban a kamera rögzíthette őket. Időtartam megállapítása is történhet kísérleti úton; az például, hogy bizonyos távolság megtételéhez mennyi idő szükséges.²⁹ Már az I. Bp. kommentárja is foglalkozott ezzel, hogy például meg kell határozni, lóháton, sebesen vágatva az egyik hely milyen messze van a másiktól.³⁰

Az empirikus kutatás és a szakirodalmi utalások is mutatják, hogy a bizonyítási kísérlet felhasználási köre igen széles, és az a következtetés is levonható, hogy a vizsgálati célok korszakokon átívelnek. Persze a körülmények változhatnak: míg a 19. században azt vizsgálták például, hogy mennyi időbe telik lóháton megtenni egy távolságot, ma már jellemzőbb, hogy autóval végzik a kísérletet, viszont a cél változatlan, az időtartam megállapítási igénye bármikor felmerülhet. Ugyanez a megállapítás más bizonyítási kísérletes céloknál is megfogalmazható.

Végrehajtási hibák, amelyek befolyásolhatják a bizonyítási kísérlet eredményét

Nem véletlenül nevezi Fenyvesi Csaba „veszélyskálája” veszélyesnek, ha a bizonyítási kísérlet alapján tévesen történik a kizárás, amely azt eredményezheti, hogy az elkövető elkerüli a felelősségre vonást.³¹ Emellett persze a hibák azt is okozhatják, hogy tévesen erősítik meg a személyre irányuló megalapozott gyanút, amely hozzájárulhat ahhoz, hogy a nem bűnöst vonják felelősségre. A kérdőívet kitöltők válaszai alapján úgy tűnik, hogy a végrehajtói állomány csak ritkán vét nyomozási hibát, de azért voltak olyan válaszok is, amelyek pontosan mutatták, hogy azért mégiscsak elő-előfordulnak hibalehetőségek, amelyek kiküszöbölésére mindent meg kell tenni.

Például az alábbi helyzetek veszélyeztethetik a bizonyítási kísérlet eredményét:

- nincs előre megfelelően megtervezve a végrehajtás;
- a váratlan helyzetekre nem készülnek fel (például mi a teendő, ha elered az eső);
- pontatlan a bizonyítási kísérlet alapját képező szemlejegyzőkönyv;
- a bizonyítási kísérletről készülő jegyzőkönyv pontatlan, ezért a bíróság nem tudja figyelembe venni az eredményét;
- nem azzal az eszközzel hajtják végre a bizonyítási kísérletet, amivel a gyanúsított elkövette a cselekményt, és nem is hasonlít rá, amivel helyettesítették;
- a dublőr nem hasonlít a helyettesített személyre (más öltözet, testalkat, magasság stb.);
- nem törekszik a nyomozó hatóság arra, hogy azonos, de legalább hasonló körülményeket teremtsen, mint amelyek fennálltak a kérdéses esemény, cselekmény vagy jelenség bekövetkeztekor;
- nem készül videofelvétel;

²⁹ Bócz–Finszter (2008) 175.

³⁰ Balogh–Edvi–Vargha (1909) 107.

³¹ Fenyvesi (2014) 173.

- nem megfelelő módon rögzítik az eljárási cselekményt video- vagy fényképfelvétellel;
- elkezd esni az eső, és annak ellenére megtartják a bizonyítási kísérletet, hogy száraz idő volt a vizsgált esemény bekövetkeztékor;
- a nyomozó hatóság nem tárja fel a mentőkörülményeket (ki kellene zárni az elkövetőt, de nem teszi);
- a bizonyítási kísérlet vezetője nem megfelelően kommunikál, nem közli érthetően, hogy kinek mit kell csinálnia, illetve rossz helyre állítja az ügy szereplőit;
- az alanyt a nyomozó túlzottan irányítja, befolyásolja;
- a bizonyítási kísérlet végrehajtásának irányítása kicsúszik a hatóság kezéből;
- a bizonyítási kísérlet előtt nem hallgatják ki a gyanúsítottat, illetve a tanút, vagy kihallgatják ugyan, de nem hangoznak el a Nyor. 41. §-ban meghatározott kérdések;
- idő előtt rendelik el a bizonyítási kísérletet;
- garanciák sérülnek, ha kötelező értesítések maradnak el, és emiatt lehetősége sincs például a védőnek vagy a tanú ügyvédjének, hogy részt vegyen az eljárási cselekményen;
- tapasztalathiány, mert ritkán alkalmazzák a bizonyítási kísérletet, illetve túl sok a fiatal rendőr.

A bizonyítási kísérlet helye a büntetőeljáráásban

Az I. Bp. idejében, amikor még a bizonyítási kísérletre a szemle keretében került sor, azt a bírósági elrendelés és foganatosítás jellemezte. Angyal Pál az I. Bp. nyomán azt írja a bírói szemlééről, hogy „a bíróság rendeli el és az is foganatosítja és pedig az előkészítő eljárásban a vizsgálóbíró, illetőleg a vizsgálatot teljesítő járásbíró, (Bp. 118., 525. §§.), a tárgyalás szakában pedig az ítélebíró, illetőleg ennek kiküldött tagjai (Bp. 306. § 4. bek., 543., 544. §§.).”³² Az I. Bp. 98. § (2) bekezdése alapján a nyomozást teljesítő „rendőri hatóság” is elrendelhetette és foganatosíthatta, de ezt csak „halaszthatatlan szükség” esetében tehetette, és ilyenkor „de ilyenkor a szemlét teljesítő rendőri közeg nyilatkozata szerepelvén bizonyító eszközként, tulajdonképpen nem bírói szemlééről, hanem tanuvallomásról van szó.”³³ A II. Bp.-től kezdve a nyomozás során az ügyész, illetve a nyomozó hatóság, a tárgyalási szakban pedig a bíróság vált elrendelőjévé és foganatosítójává az eljárási cselekménynek. Helyét tekintve a hatályos Be. és az új Be. kódex alapján elmondható, hogy egyrészt a nyomozási fázisban van, annak felderítési, illetve vizsgálati szakaszában, másrészt a bírósági eljárásban is sor kerülhet rá, elsősorban az elsőfokú bírósági tárgyalás keretében, de arra is van példa, amikor a másodfokú bíróság tart bizonyítási kísérletet.

³² Angyal (1915–1917) 333.

³³ Angyal (1915–1917) 334.

Az empirikus kutatásba bevont nyomozók és vizsgálók szerint előnyösebb, ha a nyomozás során rendelik el a bizonyítási kísérletet, mert frissebbek a bűncselekmény elkövetéséhez kapcsolódó emlékek, élmények, és könnyebb például az azonos időjárási körülmény biztosítása (például télen történt a bűncselekmény, amikor havazott). A bizonyítási kísérlet céljától függ, hogy a nyomozás melyik részében érdemes végrehajtani. Ha hatósági feltételezés megerősítése vagy cáfolása a cél, akár a nyomozás kezdetén is sor kerülhet rá. Vallomásellenőrzés céljából tartott bizonyítási kísérlet esetén először ki kell hallgatni a tanút, illetve a gyanúsítottat, és csak utána kerülhet sor az eljárási cselekményre. Ebben az esetben akár már vizsgálati szakaszban is lehet az ügy (ha már van gyanúsított is), ami azt jelentheti, hogy már hosszabb ideje is folyhat a nyomozás. A vádemelési szakaszt is elérheti az ügy, amikor megteheti az ügyész, hogy még a vádemelés előtt bizonyítási kísérlet elvégzésére utasítja a nyomozó hatóságot. A bizonyítási kísérletes ügyek kis százalékában fordul ez elő, és ugyanez jellemzi az ügyészi utasításra a nyomozás során elrendelt bizonyítási kísérletek számát is, a legtöbben 1%-ra becsülték ennek arányát.

Bírósági főszakaszban, az elsőfokú tárgyaláson akkor kerülhet például sor bizonyítási kísérletre, ha a tárgyaláson merültek fel olyan új tények, körülmények, amelyeket ellenőrizni kell. Ez utóbbi is ok lehet, hogy a nyomozás során végrehajtott bizonyítási kísérlet eredménye, illetve végrehajtása értékelhetetlen, vagy nem egyértelmű a bíróság számára. A bíróság által elrendelt és végrehajtott bizonyítási kísérlet bizonyító ereje növekedhet azzal, hogy maga a bíróság végzi az eljárási cselekményt. Nem hiába hívja fel a figyelmet arra Nagy Lajos, hogy „a vallomásban foglalt egyes adatokat, illetőleg a jelenség megtörténtét vagy azzal összefüggésben a tanú észlelésének lehetőségeit és körülményeit – azonos feltételek megteremtése, illetőleg a cselekménynek a bíróság előtt történt lejátszása mellett – konkrét tények alapján ellenőrizze a bíróság”.³⁴

Záró gondolatok

Az új Be. kódex 2018-as hatálybalépése azt jelenti a bizonyítási kísérletnek, hogy megmaradhat önálló eljárási cselekménynek, amely ugyanúgy része lehet a nyomozásnak, mint az elsőfokú, illetve kivételesen a másodfokú bírósági tárgyalásnak. Bár a bizonyítási kísérletes ügyek száma csekély, az empirikus kutatás is alátámasztotta, hogy ennek ellenére indokolt a megtartása, mert ügyek sora igazolja, hogy a törvényesen és a krimináltaktika követelményeinek megfelelően végrehajtott bizonyítási kísérlet erősíti vagy gyengíti a nyomozó által felállított verziót, és vallomásellenőrzésre is alkalmas, amely mind-mind olyan tulajdonsága az eljárási cselekménynek, amely érveket jelenthet mellette. A tanulmányban rámutattam azokra az okokra is, amelyek nyomozási hibát szülhetnek, elég csak a téves kizárás vagy a téves vallomás megerősítésének jelenségére gondolni, amely kedvezőtlen esetben akár az ügyet is félreviheti. Ezekre

³⁴ Nagy (1966) 363.

a hibalehetőségekre folyamatosan figyelemmel kell lenni a bizonyítási kísérlet fogantatása során.

Kérdéses az is, hogy szükség van-e a bizonyítási kísérlet önállóságának megtartására. Az önállóság megszűnése egyrészt a visszatérést jelenthetné az I. Be. előtti jogszabályi megoldáshoz, amikor is a szemle keretében kerülhetett sor bizonyítási kísérletre, de gondolhatunk egy másik megoldásra is, a helyszíni kihallgatásra, amely voltaképpen magában foglalhatja a mostani gyakorlat szerint is a bizonyítási kísérletet. Meglátásom szerint a bizonyítási kísérlet mint önálló eljárási cselekmény beivódott a gyakorlatba, és a már felsorolt körülmények sem indokolják a változtatást, vagyis megfelelően teszi az új Be. kódex is, amikor önálló bizonyítási cselekményként nevesíti.

IRODALOMJEGYZÉK

- Angyal Pál (1915–1917): *A magyar büntetőeljárás jog tankönyve*. Budapest, Athenaeum.
- Nagy Lajos (1966): *Tanúbizonyítás a büntetőperben*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferenc (1909): *A Bünvádi perrendtartás magyarázata*. Második kötet. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata.
- Bócz Endre – Finszter Géza (2008): *Kriminálisztika joghallgatóknak*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó.
- Budaházi Árpád (2014): Bizonyítási kísérlet a büntetőeljárás szolgálatában. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán szerk.: *Tanulmányok a „Biztonsági kockázatok – rendészeti válaszok” című tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV.*
- Budaházi Árpád (2015): Bizonyítási kísérlet a felderítésben és a bizonyításban. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán szerk.: *Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVI.*
- Dobos János (1988): *Kis nyomozástan*. Budapest, BM Könyvkiadó.
- Elek Balázs (2008): *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*. Debrecen, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft.
- Fenyvesi Csaba (2008): *Szembesítés. Szemtől szembe a bűnügyekben*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Fenyvesi Csaba (2009): *Kihallgatási taktika*. Egyetemi jegyzet a Kriminálisztikai Szakirányú Továbbképzési Szak hallgatói számára. Pécs, PTE ÁJK.
- Fenyvesi Csaba (2014): *A kriminálisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Fenyvesi Csaba (2017): A bizonyítási kísérlet és a hit. *Iustum Aequum Salutare*, 13. évf. 1. sz. 99–106.
- Gyakorlati nyomozástan* (1947). Budapest, Magyar Államrendőrség Országos Szaktanulmányi Felügyelője.
- Katona Géza (1977): *Bizonyítási eszközök a XVIII-XIX. században. A kriminálisztika magyarországi előzményei*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Katona Géza (1986): Még egyszer Magda János bűnügyéről. *Belügyi Szemle*, 24. évf. 8. sz. 96–104.
- Kovács Gyula (2001): *A bűnügyi vizsgálati munka tervezése, szervezése és ellenőrzése*. Tansegédlet a rendészeti vezetővé, illetve mestervezetővé képzés VI. modul 2.3. almoduljához. Budapest, ORFK.
- Szabóné Nagy Teréz (1985): *A büntető igazságszolgáltatás hatékonysága*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Szalay László (1990): A beismerésről, a tanúvallomásra és az esküdtszékről (1841). In Révész T. Mihály szerk.: *Büntető eljárásjogtudományi szemelvénygyűjtemény I. 1819–1867*. Budapest, Tankönyvkiadó.

Szokolay István (1845): *Büntetőjogtan a codificatio és tudomány legújabb elvei szerint, különösen bíráink és ügyvédeink számára*. Pest.

Tremmel Flórán – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor (2005): *Kriminológia Tankönyv és Atlasz*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.

Zierer Ildikó (2014): *A bizonyítási eljárások és azok végrehajtásának gyakorlati tapasztalatai*. TDK-dolgozat. Budapest, NKE RTK.

ABSTRACT

Reconstruction in View of an Empirical Research

BUDAHÁZI Árpád

Although rarely applied, reconstruction has a significant role in criminal procedure. The study's basis is formed by a questionnaire-based empirical research conducted among 320 detectives about the experiences in the detective's work in connection with reconstruction. Also, the reason of its rare presence and the investigative mistakes during its adoption are discussed.

Keywords: *reconstruction, investigation, criminal procedure, trial, investigator*

A bűnüldözés előtt álló digitális kihívások¹

SIMON Béla²

Ez a tanulmány célul tűzte ki, hogy áttekintést adjon arról, hogy a bűnüldöző szervek számára milyen kihívásokat jelentenek az információs forradalom által generált új jogviszonyok és lehetséges visszaélések. A kutatás módja a nemzetközi irodalom átvizsgálása és annak összevetése a magyarországi gyakorlattal. A cikk következtetései szerint fontosabbak között a feladatmegosztáson alapuló nemzetközi együttműködés fejlesztése, a legjobb gyakorlatok átvétele, az offenzív hírszerzési munka, a kiterjedt bűnmegelőzési tevékenység és az információs biztonság előtérbe helyezése a piaci szereplőknél.

Kulcsszavak: rendészeti szervek, kiberbűnözés, jövőkép, kihívás

E tanulmány címe némiképp félrevezető, hisz tartalmát illetően nemcsak a bűnüldözéssel, hanem a bűnmegelőzéssel, a bűnfelderítéssel, a büntető igazságszolgáltatással kapcsolatos kihívásokkal is foglalkozik, és természetesen nemcsak a digitális kérdéseknek kell megfelelni ezen rendszereknek, de a címválasztással arra is rá kívántam világítani, hogy bár a több évezredes múltra visszatekintő bűnüldözésünk az elmúlt évtizedek során robbanásszerű fejlődésen esett át, de még nagyon nagy fejlődésen kell keresztülmennie az eljövendő években, évtizedekben is. Ez a tanulmány próbál a következő évek fejlesztési horizontjának egyes szegmenseiből bemutatni néhányat, és tesz pár javaslatot a bűnüldözés hatókörén messze túlmutató kérdéskörben.

Számos olyan kérdés vetődik fel a – jelenleg is zajló – ötödik információs forradalommal összefüggésben, amelyre a jogalkotóknak és a jogalkalmazóknak választ kell találniuk vitás kérdések eldöntésekor. Ezek egy része kapcsolódhat bűncselekményekhez is. Például a kriptó valuták vagy a szellemi tulajdon sérelmével járó tevékenységek számos civiljogi problémát vetnek fel, de szorosan kapcsolódhatnak bűncselekményekhez is. Ezek kontraktuális viszonyaival például csak annyiban indokolt foglalkoznunk jelen tanulmány keretein belül, amennyire az a deliktuális felelősség eldöntéséhez szükséges. A társadalmat sértő normaszegések közül tehát csak a legsúlyosabbakat vizsgáljuk, azokat, amelyek bűncselekmény megvalósulását eredményezik. A hatályos büntető

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP- (tel:15201600001) azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Ludovika Kiemelt Kutatóműhely keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

² SIMON Béla tanársegéd Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Bűnüldözési és Gazdaságvédelmi Tanszék
Béla SIMON assistant lecturer, NUPS Faculty of Law Enforcement, Department of Law Enforcement and Economic Crime
orcid.org/0000-0002-1555-3690, simon.bela@uni-nke.hu

törvénykönyvünk alapján ez szándékos vagy – ha a törvény a gondatlan elkövetést is bünteti – gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre a törvény büntetés kiszabását rendeli. Kapcsolódóan a törvény rögzíti, hogy a társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, amely mások személyét vagy jogait, illetve Magyarország Alaptörvény szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendjét sérti vagy veszélyezteti.

Az elmúlt évtizedekben az informatika fokozatos térnyerése az idézett fogalom két elemének is jelentős bővülését okozta. Egyrészt maga a védendő érdek – a személyek veszélyeztetett jogai – növekedett: tulajdonképpen rendkívüli módon megerősödött és a legfőbb értékévé vált az információ. Kifejlődött és a modern társadalmak létezésének alapfeltételévé vált a jól működő IKT-szektor. Egy új veszélyeztetett érték jött létre, amely önmagához kötött minden, korábban nagy jelentőségüként számon tartott értéket. Például a nyersanyagok és az energia évszázadokkal korábban is értékek voltak, de a jelenlegi rendkívül összetett elosztásuk, hatékony felhasználásuk lehetetlen volna IT-infrastruktúrák nélkül. Egy termék gyártási folyamatai korábban is jelentős értéket képviseltek, de most már a folyamatokat vezérlő informatikai rendszerek és azok zavartalan működéséhez kapcsolódó érdek is jelentősen veszélyeztetett értékeknek minősülnek.

A másik – a fenti fogalomhoz kapcsolódó – bővülés a jogellenesség körének bővülése. Sokkal több olyan cselekmény vagy mulasztás van, ami a Magyarország Alaptörvénye szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendjét sérti vagy veszélyezteti. Ezek nemcsak abból adódnak, hogy a jogalkotó pönalizált olyan cselekményeket, amelyek korábban nem voltak tiltva, hanem a régóta kodifikált tényállásokat is sokkal több módon lehet kimerítenie az elkövetőknek.

A különböző szektorszintű modernizációs törekvések: e-kormányzat, e-bankolás, e-egészségügy, e-tanulás, új generációs energiaellátás és -vezérlés, a közlekedés és a közszolgáltatások automatizálása, az intelligens városok és az okosinfrastruktúra kialakítása – szerepelnek az első helyen a legtöbb állam hosszú távú innovációs stratégiájában. Kína, India, Európa, Észak-Amerika mind-mind a „digitális alapokon nyugvó tudásközpontú gazdaság” irányába szeretnének haladni, támogatva az IT-szektor számára a munkaerőt biztosító képzési és átképzési tevékenységeket és minél több, a szektorhoz köthető munkahelyteremtő beruházást vonzani az adott országba a pénzügyi, az egészségügyi, a tudásmenedzsment területén és más határterületeken is.³

Az Európai Bizottság 2015. évi digitális egységes piaci stratégiájára vonatkozó előterjesztése szerint is az internet és a digitális technológiák átalakítják világunkat. Az online tranzakciók útjában álló akadályok miatt azonban a fogyasztók nem férnek hozzá bizonyos termékekhez és szolgáltatásokhoz, az internetes és az induló vállalkozások kilátásai korlátozottak, és sem a gazdasági szereplők, sem a kormányok nem tudják teljes mértékben kihasználni a digitális eszközök nyújtotta előnyöket. Az EU egységes piacát ezért hozzá kell igazítani a digitális korhoz: meg kell szüntetni azokat

³ Horváth (2016)

a szabályozási akadályokat, amelyek az online szolgáltatások piacának széttagoltságát eredményezik. Ez évi 415 milliárd euróval gazdagítaná az uniós gazdaságot, és több százezer új munkahely létrejöttét eredményezné.⁴ Az egységes digitális piac létrehozásával Európa évente mintegy 500 milliárd euróval növelhetné GDP-jét,⁵ ami 1000 EUR/fő növekedési átlagot jelent. Az elmúlt években pedig ezt előmozdító intézkedések születtek:⁶ roaming, adatroaming költségek megszűnése, csökkenése, több európai felhőszolgáltatás,⁷ digitális hálózatok és szolgáltatások térnyerését elősegítő környezeti feltételek megteremtése.

Mindezek az innovációk nemcsak a piaci szereplők, a nyereséget termelő vállalkozások esetében kell hogy működjenek, hanem a rendvédelmi szerveken belül és azok között is hasonlóan nagy ívű tervek és erőforrások szükségesek. Az IT-szektorban a piaci szereplők egy őrült versenyfutásban vannak a fejlesztéseikkel a konkurencia megelőzésének érdekében.⁸ Ez sok esetben a biztonság rovására megy. A rendvédelmi szervek is versenyben állnak a bűnelkövetőkkel szemben, de a biztonság itt sokkal fontosabb tényező. Mindezekkel együtt is a rendvédelmi szerveknek alkalmazniuk kell azokat a folyamatmenedzselési, -fejlesztési eljárásokat stb., amelyeket az IT-szektor multinacionális vállalatai kialakítottak, de természetesen a rendészeti szervek megvalósíthatósági keretein belül. A magyar – és jellemzően más – rendvédelmi szervek sem a brainstorming, a Pareto-elemzés,⁹ az FMEA¹⁰-elemzés stb. eszközrendszerét használják a mindennapokban, de a hierarchikus működés egy félkatonai szervezetnél nagyon nehezen teszi lehetővé az egyébként működőképes eljárások alkalmazását is.

Nemzetgazdasági szinten hét pillére van annak az ökoszisztémának, amelybe a biztonsági aspektusoknak szervesen be kell épülniük ahhoz, hogy az adott országot megfelelően felkészültnek tekinthessük informatikai biztonsági kérdésekben, ahogy Melissa Hathaway és kutatótársai ezt megfogalmazták:

1. Létezik-e az adott országban nemzeti kiberbiztonsági stratégia?
2. Meg van-e oldva e szervezett incidenskezelés?
3. Megfelelően kezeli-e a törvényhozás és a bűnüldözés a kiberbűncselekményeket?
4. Része-e az adott ország azoknak az információmegosztó hálózatoknak, amelyek segítenek megfelelően és gyorsan reagálni a fenyegetésekre?
5. Megfelelő-e az informatikai-biztonsági kutatásfejlesztésbe való befektetések aránya?

⁴ www.ec.europa.eu/commission/priorities/digital-single-market_hu (2017. 08. 11.)

⁵ European Policy Centre (2010)

⁶ ec.europa.eu/digital-single-market/ (2017. 08. 11.)

⁷ ec.europa.eu/digital-single-market/en/%20european-cloud-initiative (2017. 08. 11.)

⁸ A szoftverfejlesztés területén már rég túlhaladtunk azon az állapoton, amikor a néhány kilobájtnyi kódot az emberi elme képes volt átlátni és megtalálni benne a hibákat. A jelenlegi szoftverek többsége olyan összetett és átláthatatlan, hogy nyilvánvalóan magában hordozza a hibák lehetőségét.

⁹ Egy elemzési típus, amely segíthet abban, hogy azonosíthassuk a fő problémákat, illetve differenciált stratégiát alakíthassunk ki a különböző fontosságú területek esetében.

¹⁰ „Lehetséges hibák és összefüggéseinek elemzése”; „hibamód és -hatás elemzés”. Az FMEA egy szisztematikus módszer a lehetséges hibák felismeréséhez, elemzéséhez, értékeléséhez, kezeléséhez és ezáltal a megelőzésükhöz.

6. Rész-e az IT-biztonsági problémák kezelése a diplomáciai, a külpolitikai, illetve a kereskedelempolitikai tevékenységnek?
7. Megfelelő szintű-e a kibervédelem és az incidenskezelés a honvédelmi, külső elhárítási területen?¹¹

Kijelenthetjük, hogy a fenti kritériumokkal Magyarország jó helyen áll, de ezek a pontok alkalmasak arra is, hogy az egyes területeken megvizsgáljuk, hogy a bűnüldöző szervek mindent megtesznek-e az informatikai biztonság érdekében. Magyarország Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégiája¹² a bűnüldözés, a bűnmegelőzés feladatait és koncepcióját nem részletezi, de európai megfelelője¹³ a jövőképet öt stratégiai prioritásban foglalta össze, amelyből a második a számítástechnikai bűnözés drasztikus csökkentése.

A bűnüldöző szervek részvétele az incidenskezelésben jelenleg nincs biztosítva intézményesítetten. Ezt igazolják azok a statisztikai adatok, amelyek a kormányzati, önkormányzati szektort ért támadások és az azok alapján indult büntetőeljárásokról adnak adatokat.¹⁴

A kibertérben elkövetett bűncselekmények ítélkezési gyakorlatának egységességére vonatkozóan további vizsgálatok szükségesek.

Bűnszervezetek a kibertérben

A jogrendet fenyegető egyik tényező a szervezett bűnözői csoportok megjelenése, amelyek számos kérdést adnak a bűnüldözésnek, de tulajdonképpen az egész jogrendszernek. Megítélésem szerint az anyagi javak kibertérbe történő eltolódása magával hozza a szervezett bűnözői csoportok fokozott aktivitását is a közeljövőben. A jelenlegi helyzet és a várható jövő prognosztizálása érdekében ezen alfejezetben áttekintem a lehetséges forgatókönyveket és az eddigi elméleteket.

Sok esetben felvetődött már a legfőbb államhatalmi szervek és a szervezett bűnözői csoportok összefonódása is. Ezek egy részében az állami szervek a bűnszervezetekhez hasonlóan az illegális anyagi előnyök megszerzése céljából létesítettek meg nem engedhető kapcsolatot,¹⁵ míg más esetekben titkos, operatív műveletek során kapcsolódik a kibertérben szervezeten elkövetett bűncselekményekhez állami megrendelés (iráni nukleáris dúsitó, az orosz állam érdekeit szolgáló DDOS- és hackertámadások stb.).

A határok nagyon elmosódtak. Egy ország létfontosságú rendszerelemét vezérlő informatikai eszközök ellen intézett támadás eredményét tekintve lehet teljesen azonos akkor is, ha csak egy cracker, ha egy terrorista szándékú elkövető, és akkor is,

¹¹ Hathaway et al. (2015)

¹² 1139/2013. (III.21) Korm. határozat.

¹³ Az Európai Unió kiberbiztonsági stratégiája (2013)

¹⁴ Simon (2016a) 161–174.

¹⁵ Perl (2007). Az észak-koreai drogsempészet esete: jellemzően elmondható, hogy a demokrácia alacsonyabb szintjén gyakoribb az összefonódás. A fejlettebb demokratikus berendezkedés során titkos, operatív műveletek során vetődhet fel az állami szervek és a szervezett bűnözői csoportok együttműködése.

ha egy állam kiberhadviselésre felkészített egysége hajtja azt végre. A valódi különbség csupán az elkövetők szándékában, céljában érhető tetten.

Természetesen vannak olyan jelek egy adott támadás során, amiből lehet következtetni az elkövető személyére (használt programkódok, azok nyelvezete, fejlettsége, a felhasznált eszközök, a célpont megválasztása stb.), ami ugyanúgy igaz egy létfontosságú rendszerelem ellen intézett bombatámadás esetén is (használt robbanószer anyaga, eszközök fejlettsége stb.), de a leglényegesebb különbség, hogy a kibertérben sokkal nagyobb a végrehajtók lehetősége arra, hogy az elkövető kilétére vonatkozó következtetések alapját meghamisítsák.

Mivel ezek a digitális bizonyítékok is a kettes számrendszer elemeiből állnak, elméletben visszamaradó nyomok nélkül hamisíthatók.

A számítógépes bűnözés típusainak és forrásainak sokfélesége miatt fontos elkerülni a számítógépes bűnözők sztereotipikus képét, vagy a valós veszélyhelyzetet messze meghaladó démonizálással egyfajta pánikot kelteni. A média híradásai alapján kialakultak már bizonyos képek: az anyagi érdekből fenyegető orosz hacker, a kínai „hackerpatrióta” vagy az észak-koreai államilag foglalkoztatott hacker. Az ilyen elkövetői csoportokról kialakított képek sokszor félrevezetőek lehetnek. A médiakép ellenére az elkövetők sok nemzetből származnak, és motivációik sokszínűek, bár vitathatatlan, hogy a korábbi szellemi kihívás helyébe a pénzügyi célok dominanciája került.¹⁶

Az ENSZ palermói egyezménye szerint¹⁷ szervezett bűnözői csoport a „bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több [...] súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve”. Ez az egységes fogalom meghatározás nem terjed ki olyan rendkívül kifinomult szervezési formákra, mint például akár több mint egymillió IT-eszközt magába foglaló zombigéphálózatok – botnetek – működtetése, amit akár egyetlen személy is megvalósíthat. Egyes szakértői vélemények szerint az egyedüli elkövető által mozgósított botneteket a szervezett bűnözés formájának kell tekinteni.¹⁸

Jól látható, hogy a szervezett bűnözés hagyományos definíciói mennyire elavultak, amikor a kibertér is a territórium egy része.

Ha kétségbe vonjuk a szervezett bűnözői csoportok kiterjedtségét, szerepét a kibertérben, azzal akadályozzuk a megfelelő ellenintézkedések kialakulását.¹⁹ Miközben egyre több szakértő úgy véli, hogy a számítógépes bűnözés a szervezett csoportok tartományává vált, és az egyedül dolgozó hackerek napjai egyre múlnak, még valójában

¹⁶ Néhány évtizeddel korábban a kártékony kódok alkotói sokkal inkább szellemi kihívásként tekintettek tevékenységükre, arra, hogy képesek-e egy program alkotóinak az eszén túljárni. Az idők folyamán ez a tevékenység sokkal magasabb képzettséget igényelt, és csak magasan kvalifikált személyek váltak képesek erre, akik ebből egyre inkább anyagi előnyt kívántak elérni.

¹⁷ 2006. évi CI. törvény: Az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről.

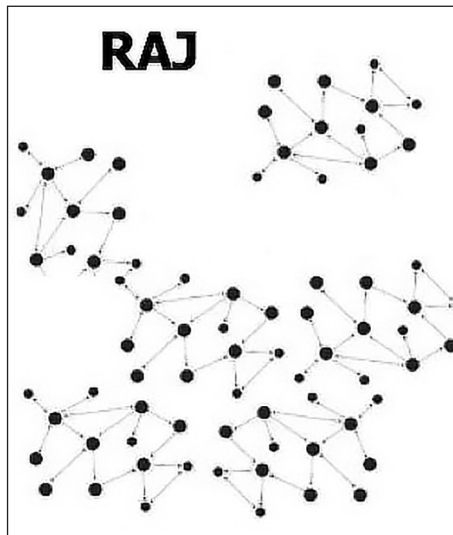
¹⁸ Chabinsky (2010)

¹⁹ A magyar szervezett bűnözés elleni harcra sem hatott pozitívan, amikor 2003-ban egy fővárosi rendőrfőkapitány kijelentette, hogy nincs szervezett bűnözés.

kevésbé ismertek a csoportok által előnyben részesített struktúrák és hogy miképpen biztosítják a bizalmat a szervezeten belül. Hiányzik a bizonyítékokon alapuló kutatás a támadó viselkedésről és a számítógépes térben való toborzásról, bár a tanulás és utánzás fontos szerepet játszik.²⁰

McGuire²¹ kutatásában nagy számú ismert esetet vizsgált meg. Úgy találta, hogy a számítógépes bűnözés legfeljebb 80%-a lehet valamilyen szervezett tevékenység eredménye. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ezek a csoportok hagyományos, hierarchikus szervezett bűnözői csoportok formáját öltik, vagy hogy ezek a csoportok kizárólag digitális bűnözést követnek el. A tanulmány inkább azt sugallja, hogy a hagyományos szervezett bűnözői csoportok új, lazább bűnözői hálózatok mellett bővítik tevékenységüket a digitális világra. A bűnözői csoportok különböző szervezeti szinteket mutatnak be attól függően, hogy tevékenysége kizárólag az online célokat szolgálja-e, vagy olyan online eszközöket használ, amelyek lehetővé teszik a „való” világban elkövetett bűncselekményeket, vagy kombinálják az online és az offline célokat.

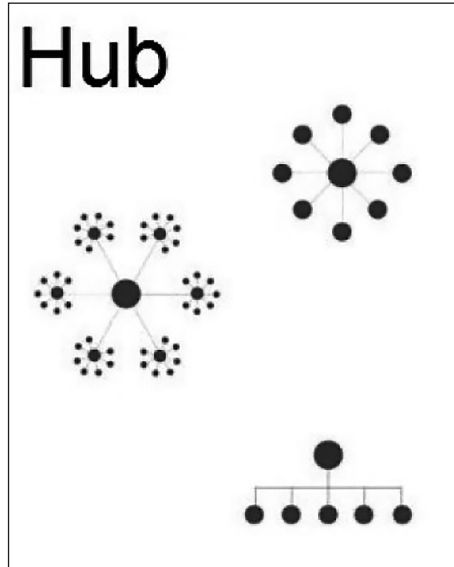

1. ábra: A „raj” típusú hálózatok ábrázolása. Forrás: Broadhurst–Grabosky (2014)

A „rajok” a hálózatok számos jellemzőjét mutatják, és „közös célok nélküli szervezetlen csoportok”-ként írhatók le. Tagjaik közt tipikusan kevés kapcsolat van. Ilyen formákban működhetnek a korábbi „hacktivistá” csoportok. Ez a típus leginkább az ideológiai-irányított online tevékenységekben (például a gyűlöletbűnözés és a politikai ellenállás) jelenik meg. Az Anonymous csoport egy tipikus raj típusú csoportot szemléltet.

²⁰ Broadhurst–Grabosky (2005) 347–360.

²¹ McGuire (2012)

2. ábra: A „hub” típusú hálózatok ábrázolása. Forrás: Broadhurst–Grabosky (2014)

A hubok mint tömeg lényegében aktívak az interneten, de sokkal szervezettebbek, és világos parancsszerkezettel rendelkeznek. Ezek magukban foglalják a központi bűnözői középpontot (az agyat), amely körül a perifériás társaik összegyűlnek. Online tevékenységeik sokszínűek, például a kalózkodás, az adathalász-támadások, a botnetek, valamint az online szexuális bűncselekmények, a bankkártyaadatok, a kábítószeres és a prekursorok kereskedelme. Például a Silk Roadot működtető piacok szintén illeszkednek ehhez a modellhez.

Központi parancsstruktúra, amely lehet hierarchikus. Erős kapcsolatok vagy folyamatos interakció az egyének között. Például a LulzSec rendelkezik a hub tulajdonságaival.

A hub típusú csoportoknak felrajzolhatjuk a különféle hibrid változatait: a fürtözött hibridben a bűncselekmény az egyének kis csoportja köré tagolódik, és konkrét tevékenységekre vagy módszerekre összpontosít. Némileg hasonlítanak a hubok struktúrájához, de zökkenőmentesen mozognak az online és az offline bűncselekmények között. E körben említhető tipikus csoportok a bankkártyás visszaélésekre szakosodott szervezetek, ahol a kártyaadatokat megszerző személyekre, majd azokat online vásárláshoz, vagy a megszerzett adatokat értékesítő személyekre tagolódnak.

A kiterjesztett hibrid hálózati formák a fürtözött hibridekhez hasonlóan működnek, de sokkal kevésbé centralizáltak. Általában sok munkatársat és alcsoportot foglalnak magukba, és számos bűncselekményt végeznek, de még mindig elégséges szintű koordinációt tartanak fenn működésük sikerének biztosításához.

A hierarchiában leginkább a hagyományos bűnözői csoportokat (például családi alapokon kialakított bűnöző csoportokat) írják le, amelyek néhány tevékenységet exportálnak az online térbe. A szervezett bűnözői csoportok tevékenysége a profit elérését célozza, így minden olyan tevékenységet megpróbálnak beindítani az online térben, ami az offline térben is hasznot hajt. Például a prostitúcióban tevékeny bűnözői csoportok érdeklődése kiterjed a pornográf weboldalakra vagy a szolgáltatások online értékesítésére. Ide tartoznak még az online szerencsejáték, a zsarolás az informatikai rendszerek leállításával összefüggésben, illetve a különféle nyilvántartások adatainak megszerzésével vagy hozzáférhetetlenné tételével kapcsolatos zsarolások – függetlenül attól, hogy az értékes adatokat hackeléssel, malware-ek segítségével vagy más módon érték el.

A csoportok tipizálása nem öncélúan történik. Ennek azért van kiemelt jelentősége, mert az ellenük való fellépés erőforrásigényét alapvetően meghatározza. Ha erős a személyes kapcsolattartás az adott csoportban, akkor ott lehetőség nyílna a bűnügyi hírszerzés hagyományos erőinek (informátor, bizalmi személy, fedett nyomozó stb.) alkalmazására, de ezek hiányában az alkalmazásuk csak a kibertérről magas szintű ismeretekkel rendelkező munkatársakkal, informatikai megoldásokkal lehetséges.

A legkifinomultabb számítógépes bűnözői szervezeteket jelentős funkcionális specializáció és munkamegosztás jellemzi. Az Egyesült Államok Szövetségi Nyomozóhivatal Cyber Divíziójának egyik képviselőjének beszédében az alábbiak mutatják be, milyen szerepet játszhatnak a nagy csalások összeesküvései:²²

- A kódolók vagy a programozók a rosszindulatú programokat, a kizsákmányolást és egyéb eszközöket írják le a bűncselekmény elkövetéséhez.
- A forgalmazók vagy a kereskedők eladják az ellopott adatokat, és garantálják a más szakterületek által kínált árukat.
- A technikusok fenntartják a bűnügyi infrastruktúrát és a támogató technológiákat, például a kiszolgálókat, az internetszolgáltatókat és a titkosítást.
- A hackerek az alkalmazások, a rendszerek és a hálózatok sebezhetőségét kutatják, és kihasználják annak érdekében, hogy rendszergazdai hozzáférést szerezzenek.
- A csalásszakértők „social engineering”-terveket fejlesztenek ki és alkalmaznak, beleértve az adathalászatot és a spameket.
- A szolgáltatók a „tiltott tartalomszerverek” és „helyek” biztonságos eszközeit nyújtják, gyakran bonyolult botnet- és proxyhálózatok révén.
- A pénztárosok ellenőrzik a folyószámlákat, majd ezeket a neveket és számlákat más bűnözőknek adják díj ellenében; tipikusan egyéni készpénzes futárokat is kezelnek.
- A pénzmosással foglalkozó személyek átruházzák a csalásokból származó bevételt, amelyet továbbítanak egy harmadik félnek, hogy helyezték biztonságos helyre.

²² Chabinsky (2010)

- Az elszámolókat nyilvántartják a tiltott bevételt a digitális pénznemben és a különböző nemzeti pénznemek között.
- A szervezet vezetői a bűncselekmény elosztásának irányításán kívül választják ki a célokat, és tagokat rendelnek a fenti feladatokhoz.

Talán más, potenciálisan hasznos paradigmákat is találhatunk a számítógépes bűnözéssel foglalkozó szervezetek leírásában. A gazdasági földrajzból kiindulva az olyan vállalkozások csoportosítása, amelyek hasonló termékeket kínálnak ugyanazon a környéken, általában az egész világon megtalálhatók. A Tor böngészőn keresztül például a Silk Road, a tiltott piacok számára „hot point”-okká váltak az online kábítószer-kereskedelemmel foglalkozó vevők és eladók számára.

Vajon a működő szervezett bűnözői csoportok a jelentős profit reményében üzletágot indítanak a kiberbűncselekmények terén, mint ahogy egy sikeresen működő élelmiszer-áruház vagy hipermarket a honlapján beindítja a webshopot, hogy még nagyobb piacot teremtsen magának? Vajon inkább előzmények nélkül alakulnak ki új szervezett bűnözői csoportok, amelyek kellő tudás birtokában rájönnek, hogy a kibertérben használható tudásukat illegális jövedelemszerzésre is használhatják? Minden bizonnyal mindkét irányváltásra találunk példákat. Míg a számítógépes bűnözés számos fajtája nagyfokú szervezést és szakosodást igényel, nincs elegendő empirikus bizonyíték annak megállapítására, hogy a számítógépes bűnözés most a szervezett bűnözői csoportok uralma alatt áll-e, és milyen formát vagy struktúrát igényel ez a csoport.²³

A kormányok, a bűnüldöző szervek, az akadémiai kutatók és a kiberbiztonsági ipar azt feltételezi, hogy a „hagyományos” szervezett bűnözői csoportok egyre inkább részt vesznek a digitális bűnözésben. A rendelkezésre álló empirikus adatok azt sugallják, hogy az online vagy a tartózkodási helyükön tevékeny, bűnöző személyek inkább a laza társulással működő tiltott hálózatokhoz csatlakoznak, mintsem formálisan is létező szervezetekhez.²⁴

Az elmúlt években arra is volt példa, hogy politikai céljaik eléréséhez anyagi erőforrások érdekében valósítottak meg informatikai bűncselekményeket. Erre példaként említhető Imam Samudra, a 2002-es Bali robbantások helyszíni koordinátora, aki követőit arra szólította fel emlékirataiban, hogy például bankkártyacsалásokkal teremtsék elő a szükséges anyagi forrásokat a szent háborúhoz.²⁵

Ez a megkülönböztetés idővel erodálódni fog, mivel a digitális technológia egyre átterjedtebbé válik.

Ahogy az összetett feladatokat ellátó informatikai vállalkozásoknak is specialistákat kell alkalmazniuk az egyes részfeladatok végrehajtásához, hasonló módon az összetett informatikai bűncselekmények elkövetéséhez is specialisták szükségesek.

Ha összevetjük a kibertérben és a való világban tevékeny bűnözői csoportokat, akkor számos hasonlóságot fedezhetünk fel. A leglényegesebb, hogy mindkét működési

²³ Lusthaus (2013) 52–60.

²⁴ Décary–Hétu (2012)

²⁵ Sipress (2004) A19.

formában szigorú konspiráció jellemzi, és céljuk az illegális profit. A való világban a csoportok tagjai sok esetben antiszociális személyiségjegyeket mutatnak, és a fizikai erőszaktól sem tartózkodnak, a kibertérben bűncselekményeket sorozatjelleggel elkövető személyek nem antiszociálisabbak, mint a legális tevékenységet folytató informatikusok.

A digitális technológiák az elmúlt évtizedekben lehetőséget biztosítottak az egyéneknek, hogy külső segítség és agresszív magatartás nélkül is jelentős hatást gyakoroljanak a kritikus infrastruktúrára.²⁶

Ezek az akciók természetesen reakciót váltottak ki az információs rendszerek üzemeltetői körében, és egyre nehezebbé vált magányos elkövetőként jelentős eredményeket elérni.

Tehát az elkövetői oldalon is szükségessé vált a szervezetekbe tömörülés. Nyilvánvaló, hogy sok, de nem minden típusú bünszervezet alkalmas a számítógépes bűnözésre. Az internet és a kapcsolódó technológiák tökéletesen alkalmazkodnak az egyes tevékenységek közötti koordinációhoz.²⁷

Egy, a kibertérben működő szervezett bűnözői csoport működhet nagyon strukturált, hagyományos maffiaszerű csoportként, amely bűnöző informatikai szakembereket vonz.

Elképzelhető, hogy egy meghatározott cél érdekében létrejön egy szigorúan konspirált bűnözői csoport, de az eddigi megismert esetekben ezek egy-egy konkrét bűncselekmény vagy egy konkrét sértett ellen, illetve cél érdekében szerveződnek, tehát nem tartós jellegű együttműködés, hanem sokkal inkább a projektszemlélet uralkodik.

A szervezett bűnözői csoportok végső célja a profit elérése, így abban az esetben, ha szervezeten, de politikai célzattal követnek el jogsértő cselekményeket, azt nem sorolhatjuk a szervezett bűnözői csoportok tevékenységéhez.²⁸

A kibertérrel kapcsolatban hosszú távú bűnös együttműködés sokkal inkább jellemző különféle illegális adatokkal összefüggésben: például szellemi tulajdon sérelmével járó tartalmak, gyermekek szexuális abúzusaival összefüggő illegális tartalmak. Ezekben az esetekben a sértetteket érő vagyoni kár²⁹ jellemzően nem jár együtt az elkövetők vagyoni gyarapodásával.

A számítógépes bűnözők laza hálózatokként működhetnek, de a bizonyítékok arra utalnak, hogy a tagok szoros földrajzi közelségben helyezkednek el, még akkor is, ha támadásaik a határokon átnyúlnak. Például a kis helyi hálózatok, valamint a rokonok és barátokra koncentráló csoportok továbbra is jelentős szereplők maradnak. A szervezett bűnözői csoportokkal való lehetséges kapcsolatokkal rendelkező számítógépes

²⁶ Morgenson (2000). Több esetben magányos tinédzserek légiforgalmiirányító-rendszereket kompromittáltak, leállítottak nagyobb e-kiskereskedőket, vagy akár manipulálták a kereskedelmet a NASDAQ tőzsdén.

²⁷ Netmeeting, weblearning, távmunka, home office stb.

²⁸ Azokat az eseteket, amikor a szervezett bűnözői csoportok politikai befolyást kívánnak szerezni bűnös úton – szintén a hatalom, és azon keresztül a vagyoni javak megszerzése motiválja.

²⁹ A szoftverkalózkodás, az illegális filmletöltés stb. esetében nem beszélhetünk vagyoni kárról, csak elmaradt vagyoni előnyről.

bűnözés forrópontjait Kelet-Európában és a volt Szovjetunióban találják.³⁰ Az orosz és az ukrán hackereket ügyes újítóknak tartják. Például a romániai Ramnicu Valcea kisváros központja ilyen centrumnak számít Kelet-Európában.³¹ Az elmúlt évtizedben a kínai számítógépes bűnözésről is egyre aggasztóbb információk érkeznek.³²

Nemzetközi egyezmények, nemzetközi együttműködés

A több mint 15 éves budapesti cybercrime egyezmény (*Convention on Cybercrime*) továbbra is a számítástechnikai bűnözésről és az elektronikus bizonyítékokról szóló legfontosabb nemzetközi megállapodás marad, nemcsak a belföldi jogszabályok iránymutatásaként és a nemzetközi együttműködés alapjaként, hanem az együttműködési kapacitásépítés katalizátoraként is.³³

Az Európai Unió a joghatósági korlátok ledöntése terén számos előremutató intézkedést tett. Például a korábbi irányelvek egyik közös jellemzője volt, hogy különleges szabályokat állapítottak meg az Európai Unió tagállamain kívül elkövetett extraterritoriumi bűncselekményekkel kapcsolatos joghatóság érvényesítésére, amennyiben az elkövető az érintett tagállami állampolgárok egyike. A 2011. december 13-i 2011/92/EU irányelv³⁴ azonban továbblép, és kifejezetten magába foglalja a joghatóság alárendeltségét és az elkövetők büntetőeljárás alá vételének követelményét.

A számítógépes rendszerekkel és az internetet használó támadásokkal kapcsolatos bűncselekmények tekintetében a joghatóság érvényesítésére vonatkozó európai jogi keret valószínűleg az egyik legátfogóbb. Annak ellenére, hogy a világ ezen régiójában a számítógépes bűnözés elleni bűnüldözésre vonatkozó joghatóság érvényesítésére törekszik, a valóság az, hogy az egyes uniós tagállamok által elfogadott megközelítések között még nincs teljes egységesség. Az Európai Unió tagállamainak nemzeti bíróságai továbbra is diszkrecionális jogköröket alkalmaznak a nemzeti eljárási büntetőjogi törvények alapján annak érdekében, hogy saját módszertanuk és jogi hagyományaik szerint járjanak el az internetes bűncselekményekkel vagy az információs technológiák támogatásával elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatos ügyekben.

A bűnüldözés nemzetközi hatóképessége érdekében szükséges, hogy a budapesti cybercrime egyezmény minél szélesebb körben elfogadottá váljon, vagy hogy szellemiségének megfelelő más egyezményeket írjanak alá az államok. Például Afrikában és az UNODC országokban az elmúlt években számos ország megreformálta a belföldi jogszabályokat, gyakran iránymutatásként a budapesti egyezményt alkalmazva. Ugyanakkor például az afrikai országok több mint fele még nem rendelkezik jelenleg a szükséges jogszabályokkal, de az Afrikai Unió Malabo Egyezménye tükrözi az afrikai

³⁰ Kshetri Nir (2013) 39–65.

³¹ Bhattacharjee (2011)

³² Wang Jingqiong (2010)

³³ Octopus Conference (2016)

³⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/92/EU irányelve (2011. december 13.) a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról.

vezetők világos politikai elkötelezettségét a kiberbiztonság, az adatvédelem és az internetes bűnözés vonatkozásában.

A föld minden országára kiterjedő egységes fellépés kialakítása természetesen utópisztikus vágyalom, ami sohasem fog megvalósulni. A kiberbűnözéshez hasonló és nagy számú sértettet érintő nemzetközi szintű jelenség a pénzmosás vagy az offshore paradicsomok működése.

Mindegyiknél megfigyelhetők párhuzamok:

- összességében káros folyamatok;
- az egyes szereplők hasznot realizálnak,³⁵
- nemzetközi jogi eszközökkel nehezen kényszeríthető ki az együttműködés;
- azon államokon belül, amelyek kárvallottjai a jelenségnek, szintén vannak előnyt élvezők;
- évtizedek óta megoldatlan probléma.

Voltak az elmúlt évtizedekben olyan folyamatok, amelyek a nemzetközi közös fellépést egy-egy jelenség kapcsán előmozdították. Példaként említhető, hogy a 9.11. után minden olyan nyomozásban, amely pénzmosással volt kapcsolatba hozható – a megkeresések szerte a világban, de különösen az Egyesült Államok részéről –, addig soha nem látott gyorsasággal és alaposzággal kaptak választ.

A számítógépes bűnözés joghatóságának jövője nem könnyű feladat,³⁶ de a bünygyi nyomozások sikere nagyrészt nemcsak a meglévő joghatósági elvek és a számítógépes bűnözők elleni törvények megfelelő érvényesítésének biztosításától fog függeni, hanem az igazságszolgáltatási szervek technológiai tudásszintjén, az internetszolgáltatók bűnüldözési hatóságokkal való segítségnyújtási hajlandóságán, a nemzeti és nemzetközi szintű nyomozások összehangolásán, valamint azon, hogy a nemzeti bíróságok mennyire alkalmasak és elkötelezettek az elkövetők felderítésére a földrajzi helyzettől függetlenül.³⁷

A határokon átnyúló bűnüldözési hozzáférés az adatokhoz és az elektronikus bizonyítékokhoz nagy kérdés, különösen a felhőalapú számítástechnika területén. Számos ország engedélyezi a határon átnyúló hozzáférést az adatokhoz közvetlenül vagy korlátozott körülmények között a szolgáltatókon keresztül.³⁸ Közös szabályokra és biztosítékokra van szükség.³⁹

Megítélésünk szerint az adatok fizikai hollétének figyelembe vétele nélkül, az eljárás ökonómiai szempontjai szerint a nyomozást folytató hatóság onnan jogosult

³⁵ Az offshore területeknek jelentős bevételük származik az offshore tevékenységből, de példaként említhető az is, hogy a banktitok jelentősen elősegítette/elősegíti például a svájci bankrendszer működését is, amiből 10%-ot messze meghaladó GDP származik (természetesen a svájci bankrendszer nyeresége nem pénzmosásból származik/származott, de az erős banktitok a bűnelkövetőket is segíti/segítheti).

³⁶ Council of Europe (2010)

³⁷ Velasco (2017)

³⁸ Sok esetben azonban problémát okoz, hogy az 'A' országban folyó nyomozásban a 'B' országban bejegyzett cég által 'C' országban tárolt információ esetén a jogsegélykérelem teljesítése kinek a feladata, vagy joga.

³⁹ Council of Europe – Octopus Conference (2012)

az adatokat kérni, ahonnan azokat a leggyorsabban beszerezheti.⁴⁰ Egy tengerentúli szolgáltató tárhelyén tárolt és a magyar jogot sértő tartalommal összefüggésben kért adatokat a magyar hatóságok magyarországi telephely/leányvállalat/megbízott esetén magyar nyelven helyben kérhetik, de a képvisellel nem rendelkező tengerentúli vállalkozásokkal vagy ismeretlen üzemeltetőkkel összefüggésben problémát okoz, ha a válaszadást vagy az intézkedést elmulasztja, vagy megítélése szerint a Magyarországon vizsgált cselekmény saját joguk szerint nem bűncselekmény.⁴¹ Ezekben az esetekben indokolt volna a rendbírsághoz és az elektronikus hírközlő hálózat útján közzétett⁴² adatok ideiglenes hozzáférhetetlenné tételéhez hasonló eljárásban a megkeresett szervezet rábírnai a kérések teljesítésére. Természetesen ez a kérdéskör az internetszolgáltatók, a tartalomszolgáltatók, a tartalomelőállítók felelősségi kérdéseinek minden vetületét nem hivatott megvilágítani – ehelyütt csak arra kívánjuk felhívni a figyelmet, hogy a nemzetközi egyezmények önmagukban nem elégségesek arra, hogy egyes szolgáltatók a saját elveik vagy üzleti érdekük ellenében segítsék a hazai nyomozásokat. Szükségesek olyan eljárások kidolgozása, amelyekkel az érintett feleket az államok büntetőjogi igényének elismerésére lehet kényszeríteni – jellemzően anyagi érdekeiken keresztül.

A igazságügyi hatóságok között egyfajta paradigmaváltás szükséges,⁴³ ami megköveteli, hogy új ötleteket, utakat és mechanizmusokat⁴⁴ fedezzenek fel a büntetőjogi jogszabályok érvényesítésére, és hogy a létező kölcsönös segítségnyújtási jogi mechanizmusok dinamikusabban és rugalmasabban működjenek. Azonban e tevékenység során is meg kell szüntetni a párhuzamosságokat. Az Európai Unió bűnüldöző hatóságai önállóan csak alacsony hatékonysággal tudnak kidolgozni jogi megoldásokat a nagy multinacionális cégekkel való együttműködésre, és szintén meg kell szüntetni a párhuzamosságokat a forenzikus eljárások fejlesztése területén.

Azt mondhatnánk, hogy a föld állami vezetőinek egységes és szigorú fellépéséhez – bármelyik előbb említett nemzetközi jogsértés esetében – „át kellene esnie a tűfokán”, hogy erre vonatkozóan radikális lépéseket tegyenek. Ha azonban sem a terrorcselekmények, de még a gyermekpornográfia sem képes a nemzeti territoriális korlátokat ledönteni,⁴⁵ akkor tulajdonképpen bízunk benne, hogy erre nem is fog sor kerülni.⁴⁶

⁴⁰ Lehetséges területiségre vonatkozó további elvek: elkövető állampolgársága, sérelem bekövetkezésének állama, adatok fizikai létének állama.

⁴¹ Az Egyesült Államoknak küldött megkeresések egy részében a szólásszabadság körébe esnek egyes cselekmények, például önkényuralmi jelképek.

⁴² Például ha egy adott tárhelyszolgáltató nem szolgáltat információt egy megkeresésre, vagy nem törli a tárhelyről a jogsértő tartalmat, akkor a Magyarországról való elérhetőség korlátozása indokolt lehet még akkor is, ha ez más, jogszerűen működő vállalkozásokat is érint.

⁴³ Mint a hírszerző szervek között: korábban a „need to know” szemléletet felváltotta a „need to share” szemlélet.

⁴⁴ Példaként említhető az európai bűnügyi jogsegély működésének módosulása, az EUROPOL, az EUROJUST segítségével továbbított adatok, az egységes európai körözési rendszer, a nemzetközi közös nyomozócsoportok, a JIT-ek.

⁴⁵ Azaz az államok vagy nem adnak, vagy csak hosszadalmas folyamatokon (nemzetközi jogsegély) keresztül adnak nyomozást segítő információkat más államok nyomozó hatóságainak.

⁴⁶ A második világháború például alapot szolgáltatott arra, hogy a föld országai belássák, hogy saját hatalmukat csak addig gyakorolhatják, amíg az mások hatalmát nem sérti. Ez volt az egyik ok, amiért az ENSZ létrejött.

Felkészülés a jövőre

A bűnüldöző szervezeteknek a jövőre való felkészülés keretében számos intézkedést kell foganatosítaniuk jelenleg is, amelyeknek eredménye csak később fog realizálódni. Az egyik ilyen a készletező adatgyűjtés. A jövő fekete kalapos hackerei ma még script-kiddiként bontogatják szárnyaikat. Minden elkövetőnek megvannak a rá jellemző jegyei, a modus operandik, amelyekből egy elkövetett bűncselekmény esetén a feltételezett elkövetőkre szűkíteni lehet. Ahogyan egy páncélszekrények feltörésére szakosodott elkövető az általa ismert és jól bevált eszközöket és metodikát használja vizsztatérően, úgy nyúl az eszközeihez a kibertérben működő elkövető is. Természetesen ezek a személyek is fejlődnek, de az információk jó irányvonalat adhatnak egy későbbi nyomozás során. A létrehozott adatbázisok pedig nem csak az elkövetett bűncselekményekre kell hogy vonatkozzanak. Az elkövetők előszeretettel térnek vissza korábban már használt nickneveikhez, e-mail-címükhöz,⁴⁷ és az ezekből létrehozott adatbázisok nagy segítséget nyújthatnak a bűnüldöző és a hírszerző szervezeteknek⁴⁸ is.

A következő előregondolást a bűnmegelőzés jelenti. Első körben itt azonnal a kibertérrel kapcsolatban álló szereplők széles körének tájékoztatására gondolunk – mindegy a célcsoportra optimalizált üzenetekkel: a fiatalok számára vonatkozó szexuális kizsákmányolás az általuk használt csatornákon,⁴⁹ míg például az átutalásos csalások⁵⁰ esetében a vállalati szektort az általuk inkább használt felületeken⁵¹ célszerű az információkkal ellátni. Itt a legköltséghatékonyabb megoldásokat a máshol kipróbált és haszonnal működtetett kampányok átvételével lehet megvalósítani. Fontos azonban, hogy ne csak az áldozattá válás megelőzését szolgálja a bűnmegelőzés. Sokkal nehezebben célba juttatható üzenet, de szintén nagyon fontos, hogy az elkövetővé válás megelőzésére is jelentős erőforrásokat dedikáljunk. Az elkövetővé válás egyszerű megvalósulását jól mutatja a szervezett bűnözéssel kapcsolatban már tárgyalt jelenség, amelyben az elkövetők a kiberbűncselekményt mint szolgáltatást nyújtják. Az egyes részcselekmények végrehajtása esetenként semmilyen kriminális magatartást nem igényel, mivel azok teljesen azonosak lehetnek a legális működéssel, például web-, adatbázis-, webshop-, programfejlesztés stb. Emellett komoly elvi kérdéseket vet fel, hogy a rosszindulatú céllal is használható informatikai ismeretek korlátlan hozzáférhetővé tétele mennyiben pozitív hatású társadalmi szinten.⁵² Meg lehet-e valósítani, hogy az információk átadását csak bizonyos erkölcsi, etikai normák elplántálása után kapják meg az érdeklődők, ahogyan ezt jellemzően a hagyományos felsőoktatásban is teszik. Indokolt a feltárt hibák, a sérülékenységek közzétételét megelőzően az érintett szerep-

⁴⁷ Ezek az adatbázisok hatalmas segítséget tudnak jelenteni például egy gyermekek online szexuális abúzusára szakosodott és felszámolt bűnözői csoport adataiból feltöltött Europol AWF-ekben, focal pointokban.

⁴⁸ Természetesen amennyiben a hírszerző szervezetek számára készletező adatgyűjtéssel ezek az információk rendelkezésre állnak, úgy megfontolás tárgyává kell tenni a bűnüldöző szervek számára a hozzáférhetővé tételt.

⁴⁹ ORFK Kommunikációs Szolgálat Nemzetközi kampány a gyermekek online szexuális kizsákmányolása ellen.

⁵⁰ Europol (2016a)

⁵¹ Europol (2016b)

⁵² Bratus (2007) 2-2 – a hackerek jelentős része iskolai forrásból szerzi ismereteit.

lők tájékoztatása annak érdekében, hogy a sérelmeket elkerülhessék.⁵³ Az illegális célra történő információmegosztás korlátozása úgyis lehetetlen küldetés.⁵⁴

Kijelenthető, hogy a kiberbiztonsági kockázatok és a költségek egyfajta adóként rákódnak a digitális növekedés hozadékaira. Az államoknak látniuk kell azt, hogy a biztonságos IT-infrastruktúra sokkal fontosabb annál, minthogy az egyes vállalkozások a kibertérben állami befolyásoktól és korlátoktól mentesen és ezáltal hatékonyabban tudjanak működni.⁵⁵ Az IT-vállalkozások számára a biztonsággal kapcsolatos kiadások a gépjármű kötelező felelősségbiztosításhoz hasonlóak. Annak is meg kell fizetnie a biztosítási díjat, aki csak hétvégén és nagy vezetői rutinnal ül a kormány mögé. Ennél a biztosítási területnél az államok úgy döntöttek, hogy az ilyen jellegű feladatokat kiszervezik biztosítási társaságoknak – magánvállalkozásoknak –, mivel a piaci szabályok mellett hatékonyabb a működés ezen a területen is. Természetesen a biztosítási vállalkozásokat komoly állami kontroll alatt tartják, de a biztosítási szerződések megkötését és a díjak megfizetését akár az állam legitim erőszak szervezetei is kikényszerítik.

A kibertér szereplőinek a tevékenységük megkezdését megelőzően a tervezési fázisban szükséges a biztonsági elemekkel mint feladattal és költségétellel számolniuk. Az állami szerepvállalás szükségessége itt is fontos szerepet játszik. E téren az építkezéssel húzhatunk párhuzamot: ha valaki egy házilag összeszerelhető kerti fészert vásárol, akkor ott nem követelik meg a jogszabályok, hogy minősített mérnök készítse el az engedélyezési tervet, amit aztán hatóságok hagynak jóvá. Egy többszintes lakóépület vagy híd esetén mindezek komoly követelményként szerepelnek. A kibertérben hasonlóan kell lennie a helyzetnek: ha valaki a kézműves termékeihez készít honlapot, amihez instant webáruházat telepít, ahhoz nem kell sem magas szintű szakértelem, sem hatósági engedélyeztetés. Egy nagyszámú vásárló személyes és fizetési adatait tartalmazó weboldal elindításához azonban szükséges volna előzetes engedélyezés.⁵⁶ A szabályozási igényt természetesen felismerték a döntéshozók olyan döntéseikkel, mint a GDPR.⁵⁷ Az adatvédelem azonban csak az egyik aspektusa a kibertérből származó fenyegetésnek. Kicsit olyan ez, mintha engednénk, hogy mindenki továbbra is olyan és akkora épületet építsen, amelyet csak akar – azzal a megkötéssel, hogy az értékeiket egy tűz- és vízálló stb. szekrényben kell tartaniuk. Ez a szabályozás viszont nem foglalkozik azzal, ha az „épület” összeomlik, vagy más javakban, más módon tesz kárt.

⁵³ Ez a „white hat hacker”-mentalitás az elmúlt időszakban teret hódít, hiszen a tudományos elismerést nem csorbítja az a tény, hogy a sérülékenységet időközben megszüntették.

⁵⁴ Például a Btk. 386. § (1) bekezdésébe ütköző: védelmet biztosító műszaki intézkedés kijátszása, a 424. § (1) bekezdésébe ütköző információs rendszer védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása, bűncselekmények elkövetése nagyon nagy számban megvalósul az interneten.

⁵⁵ A vasút kialakulásakor is komoly problémát jelentettek a mozdonyok szikrája által felgyújtott mezőgazdasági területek, de az államoknak be kellett látniuk, hogy a vasút fejlesztéséhez nagyobb érdekek fűződnek, így a károkat szétterítették.

⁵⁶ A helyzet eddig olyan volt, mint az új világ meghódításakor. Mindenki olyan épületet rakott a kitűzött területére, amelyet tudott vagy akart. Az épületek azonban a kibertérben már egymást és másokat is veszélyeztetnek (persze a kibertérben korlátlan mennyiségben áll rendelkezésre a „terület”).

⁵⁷ General Data Protection Regulation – Egységes Adatvédelmi Irányelv: www.eugdpr.org.

A túlszabályozás természetesen az internet egyik lényegét – a korlátlan szabadságot – ölné meg. Ha a tartalom létrehozását és az információ közzétételét anyagi javak és különféle erőforrások meglététől tennénk függővé, az rendkívül káros volna. A leglényegesebb választóvonal a terhek viselésére kötelezés eldöntéséhez az anyagi érdekelttség. A kibertérben anyagi előnyökre szert tevő, vagy az arra törekvő aktoroknak viselniük kellene a biztonsággal kapcsolatos költségeket, hiszen az internet ma már nem az adatok és információk elérésének hatékony útja, hanem „bombaüzlet”.

Annak eldöntése összetett kérdés, hogy a különféle kötelezően bevezetendő biztonsági auditok és engedélyek a rendészeti szervek, az államigazgatási szervek, a köztestületek vagy a koncesszióban működő magánvállalkozások feladataivá válnak.

A magyar rendészeti szervek – mint jellemzően más rendészeti szervek is – szenvednek a saját kötöttségeiktől, hagyományaiktól. A magyar rendőrség egyik nagy béklyója a tettes alapú bűnüldözési szemlélet.⁵⁸ A kibertérrel kapcsolatos jogsértésekkel összefüggésben is szükséges azt vizsgálni, hogy egy ügyféli bejelentés, feljelentés milyen célból született. Ezeknek az inputoknak sok esetben az a céljuk, hogy a jogsértő állapot szűnjön meg: a jogsértő (személyiségi, szellemi alkotáshoz fűződő) tartalom kerüljön le az internetről, a DDOS-támadás szűnjön meg, a zárolt/titkosított adatok váljanak elérhetővé, a csalás útján elvont javak kerüljenek vissza stb. A feljelentő – mint ügyfél – elégedettségét az szolgálja, ha az általa elérni kívánt cél minél gyorsabban és minél nagyobb arányban teljesül. Egy sorozatos aukciós csalás elkövetőjével szemben a nyomozó hatóságok elsődleges feladata a bűnösséget igazoló információk összegyűjtése mellett: a vagyoni reparáció érdekében a gyanúsítottól (vagy a tőle ingyenesen, vagy rosszhiszeműen szerző harmadik személyektől) a vagyon elvonása. Ha a bűnösség megállapításához (üzletszerűség, sorozatjelleg) szükséges bizonyítékokat összegyűjtik, és kiderül, hogy a gyanúsítottnak nincsen végrehajtás alá vonható vagyona, akkor azt követően minden további nyomozati cselekmény improduktív. A sértettek beidézése, tanúkenti kihallgatása, a további adatgyűjtések, megkeresések nem változtatnak érdemben a kiszabandó büntetés mértékén, mindössze azt eredményezik, hogy ez idő alatt a nyomozó hatóság erőforrásait elvonják más ügyek nyomozásától, az ügyben improduktív tevékenységre kényszerítik a beidézett tanúkat a nyomozati szakban és később a bírósági szakban is.

Ha egy elkövető az azonos sérülékenységet kihasználva, azonos eljárással számos weboldalt deface-el, és az okozott kár megtérítésére a nyomozás adatai szerint nincs reális lehetőség, akkor szintén felesleges költséges szakértői vizsgálatok folytatása, ha néhány eset bizonyításával a büntetőjogi felelősség tisztázható.

Természetesen ez a típusú szemlélet nemcsak a kibertérhez kapcsolódóan elkövetett bűncselekmények esetében jelent problémát, de az igazságszolgáltatás szereplőinek – különösen a nyomozó hatóságoknak és az ügyészségnek – fel kell készülniük

⁵⁸ Számos nagyon jól működő jogintézmény és eljárás működik, ami a sértetti reparációt, a felek megegyezését stb. célozzák, de ezek az eredmények nem elégségesek.

arra, hogy a számítástechnikai rendszerekhez kapcsolódóan a jövőben sokkal gyakoribbak lesznek a sorozatjellegű elkövetések.

A digitális forenzikus tudomány jövője

További, a bűnüldöző, az igazságszolgáltatási és a hírszerző szerveket érintő korlátként jelentkezik az e célra költhető anyagi javak mennyisége. Pedig az egy nyomozásban lefoglalt adatmennyiség már jelenleg is megközelíti a három terrabájt méretet,⁵⁹ ami még fokozódni fog. Ezen túlmenően a titkosítások használata, a felhő alapú tárolás további elterjedése, az IT-eszközök diverzifikálódása (például IoT-eszközök), a rohamos fejlesztések a mobileszközök piacán, a big data stb. egyre összetettebb és drágább adatelemző, nyomozást segítő szoftverek igénybevételét teszik szükségessé. A speciális célszoftverek egyik fontos célja, hogy a bizonyítékok hitelesített láncolatának megőrzése mellett lehetővé tegyék a nyomozó hatóságok számára, hogy az adatokból kigyűjtsék a bizonyítékokat olyan módon, hogy nagyon magas szintű informatikai ismeretekkel rendelkező munkatársakat és szakértőket kelljen foglalkoztatniuk. Ez azonban csak az ügyek kevésbé bonyolult szintjéig működik. A célszoftverek egyre bonyolultabbak, és képzett üzemeltető személyzetet igényelnek. A nyomozó hatóságoknak el kell dönteniük, hogy külső szakértőket vonnak be piaci alapon, vagy saját kapacitásukat fejlesztenek.⁶⁰ Ez utóbbi hosszú távon kifizetődőbb, de szintén jelentős erőforrásokat igényel.

A digitális forenzikus tudomány vitathatatlanul egyre több kérdéssel néz szembe. A Charlie Hebdo elleni terrortámadást követően az akkori angol miniszterelnök, David Cameron, majd az MI5 vezetője, Andrew Parker is olyan tartalmú kijelentéseket tett, hogy az egyéneknek egyre inkább rendelkezésére állnak olyan eszközök, amelyekkel kivonják magukat az állami ellenőrzések alól, ezáltal a digitális forenzikus vizsgálatok eredménytelenné válnak, és a bűnüldöző szervek nem tudnak eredményesen működni.

A digitális forenzikus tudománynak fel kell készülnie többek között az elkövetők ellenlépéseire is. Edward Snowden szivárogtatását követően a hírszerző szervek komoly kihívásokkal szembesültek, amikor a korábbi eszközeik⁶¹ eredményessége jelentősen visszaesett. A bűnüldöző szervek esetében ezt a hatást gyakorolja a *CSI-effektus*, ami a filmekből, sorozatokból ismereteket szerző bűnelkövetőknél jelentkezik.⁶² Azok, akik tisztában vannak a cselekvéseik által elhagyott bizonyítékokkal, és rendelkeznek azzal a tudással, hogy hatékonyan elpusztítsák azokat, egy lépéssel közelebb kerülnek a „tökéletes bűncselekmény” típusú forgatókönyv elkövetéséhez.⁶³

⁵⁹ iSOCTA 2016 által vizsgált ügyek.

⁶⁰ Simon (2016b) 87–105.

⁶¹ SIGINT, CYBINT, DNINT, MASINT eszközök.

⁶² Overill (2013) 81–89.

⁶³ Graeme Horsman (2017)

Az adathordozó, adattároló eszközök árának csökkenése szintén megnehezíti a nyomozó hatóságok tevékenységét, mivel ezek fizikai megsemmisítése a bizonyítékok elenyészésével jár.

Hagyományos forenzikus vizsgálatok közé tartozik a vérvizsgálat, amelyben hatalmas lépést jelentett a szerológiai vizsgálathoz képest a DNS-vizsgálat. A digitális forenzikus vizsgálatokkal kapcsolatban az a gond, hogy ahány informatikai eszközt kell vizsgálni, az tulajdonképpen annyiféle élőlény vére. Ha pedig sok vizsgálat segítségével megismertük ennek az „élőlénynak a véré”, akkor azzal kell szembenéznünk, hogy egy szoftver update, vagy firmware-frissítés elavulttá tette ismereteinket, miközben az emberi vér vizsgálata ugyanazon elveken nyugszik hosszú ideje.

A kibertérhez kapcsolódó nyomozásoknak két fő iránya van. Az egyik az elkövetőhöz kapcsolódó informatikai eszközök, míg a másik a különféle szolgáltatóktól beszerezhető digitális bizonyítékok. Mindkét frontvonal folyamatosan változik. Az elkövetőnél található eszközök titkosítása esetén TOR net használatakor, vagy ha a szolgáltatóknál az adatvédelmi elvek⁶⁴ előtérbe kerülnek, akkor a bűnüldöző szervek nyilvánvalóan vesztesre állnak, de a különféle operatív intézkedések a hátrány ledolgozását nagyban segítik. A titkosszolgálati eszközök alkalmazása csak akkor tud hatékony lenni, ha sorozatjellegű bűncselekményeknél alkalmazzák, illetve tervezett vagy folyamatban lévő bűncselekmények nyomozását segítik. Ehhez azonban elengedhetetlenül szükséges az operatív pozíciók kiépítése a kibertérben, azaz proaktív rendészeti fellépés és stratégia szükséges.

A fejlődés irányai: az online és az offline titkosítások egyszerűvé, felhasználóbaráttá válása, az elkövetők tudatosságának emelkedése, az elkövetési módszerek diverzifikálódása, a gyártók támogatásának hiánya⁶⁵ mind a digitális forenzikus vizsgálatok eredményességének csökkenését fogják eredményezni. Egyre kevesebb bizonyíték beszerzésére nyílik lehetőség az eszközökből, ezért azokat máshol lesznek kénytelenek keresni a nyomozó hatóságok tagjai.

További tényezők

A bűnüldöző szervezetekkel szemben felmerülhetnek olyan új jelenségek is, amiket egyelőre nem is lehet prognosztizálni. Lehetséges, hogy teljesen új viselkedési szokások alakulnak ki, amelyek a fejlett társadalmak működését is erőteljesen befolyásolják.

2004 februárjában⁶⁶ aligha gondolta volna bárki, hogy a közösségi kapcsolattartásnak ennyire meghatározó eleme lesz a Facebook. Az emberek és a tudósok számára is komoly fejtörést okoz, hogy valójában mi is a sikerének titka? Az vitathatatlan, hogy a közösségi oldalaknak jelentős szerepük van a fiatalok felhasználók személyiségfej-

⁶⁴ Például a német alkotmánybírói döntés alapján az ISP-nek tulajdonképpen nincs is előzményadat-tárolási kötelezettségük, így például a nagy szolgáltatók is csak hét napig tárolnak adatokat a kiosztott IP-címekről.

⁶⁵ Az Apple Inc. ügyvezetője, Tim Cook 2016. februári nyilatkozata a készülékek titkosítási rendszeréről.

⁶⁶ 2004. február 4-én kezdte meg működését a Facebook.

lődésében.⁶⁷ Az emberben szunnyadó igény önmaga megmutatására, a nárcisztikus jellem és a fokozott exhibicionizmus a közösségi oldalak hatására fokozódik a felnövekvő nemzedék tagjainak személyiségében. Az ilyen közösségi oldalak megjelenésével szintén megnövekedett a védendő jogi tárgyak száma és tovább variálódtak a lehetséges elkövetési magatartások is. Nem zárható ki, hogy a Facebook sikeréhez vezető rejtett emberi tulajdonságokon kívül további, eddig ismeretlen dolgok törnek elő, és hoznak létre új jelenségeket a kibertérben.

Konklúzió

A bűnüldöző szervek önállóan nem képesek fellépni a kibertérből érkező kihívásokra, ezért együttműködés szükséges:

- más államok rendészeti szerveivel;
- nemzetközi szervezetekkel;
- piaci szereplőkkel, vállalkozásokkal;
- NGO-kkal.

A hatékony rendészeti működéshez szükséges a kapacitásfejlesztés az erők és az eszközök területén is, valamint az innovatív eljárások alkalmazása a rendészetben. A fejlesztések érinthetik az ügyfélkapcsolatokat, a belső folyamatok célszerűsítését, a legjobb gyakorlatok átvételét más rendészeti szervektől, vagy akár vállalkozásoktól is.

A hatékony bűnüldözés érdekében vizsgálni kell az inputokat és azokra a leghatékonyabb outputokat kell megkeresni, azaz törekedni kell az ügyfélelégedettségre.

Kapacitásfejlesztés szükséges a titkosszolgálatok és a rendészeti szervek elemző-értékelő egységeinél a szervezett bűnözői csoportok felderítése és a büntetőeljárás alá vonása érdekében.

A várható veszélyekre történő felkészülés (például készletező adatgyűjtés, bűnmegelőzés, IT-szektor vállalkozásainak bevonása stb.) nem fogja megszüntetni a bűnözést a kibertérben, de ez egy hosszú sakkjátszma, ahol a nyitó lépések nagyban meghatározzák a végeredményt.

IRODALOMJEGYZÉK

- Broadhurst, Roderic – Grabosky, Peter (2005): *Cyber-crime: The Challenge in Asia*. Hong Kong, Hong Kong University Press, 347–360.
- Broadhurst, Roderic – Grabosky, Peter (2014): Organizations and Cyber Crime: An analysis of the nature of group engaged in cybercrime. *International Journal of Cyber Criminology*, Vol. 8.
- Chabinsky, Steven R.: *The Cyber Threat: Who's Doing What to Whom?* Forrás: <https://archives.fbi.gov/archives/news/speeches/the-cyber-threat-whos-doing-what-to-whom> (2017. 07. 21.)

⁶⁷ Zella-Moeller (2017) 70–73.

- Hathaway, Melissa – Demchak, Chris – Kerben, Jason – McArdle, Jennifer – Spidalieri, Francesca (2015): *Cyber readiness index 2.0*. Potomac Institute for Policy Studies. Forrás: www.potomac institute.org/images/CyberReadinessIndex2.0.pdf (2017. 07. 21.)
- Horsman, Graeme (2017): Can we continue to effectively police digital crime? *Science & Justice*. Forrás: <https://doi.org/10.1016/j.scijus.2017.06.001> (2017. 07. 21.)
- Kshetri, Nir (2013): “Cybercrimes in the Former Soviet Union and Central and Eastern Europe: Current Status and Key Drivers”. *Crime, Law and Social Change*, Vol. 60. No. 1. 39–65. Forrás: <https://libres.uncg.edu/ir/uncg/listing.aspx?id=15333> (2017. 08. 03.)
- Lusthaus, J. (2013): How organised is organised cyber crime? *Global Crime*, Vol. 14. No. 1. 52–60. Forrás: <https://doi.org/10.1080/17440572.2012.759508> (2017. 07. 31.)
- McGuire, M. (2012): *Organised Crime in the Digital Age*. John Grieve Centre for Policing and Security and BAE Systems Detica. London.
- Morgenson, Gretchen (2000): S.E.C. Says Teenager Had After-School Hobby: Online Stock Fraud. *The New York Times*. Forrás: www.nytimes.com/2000/09/21/business/sec-says-teenager-had-after-school-hobby-online-stock-fraud.html (2017. 08. 03.)
- Octopus Conference (2016): *Cooperation against Cybercrime – Key messages*. Forrás: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806-be360> (2017. 07. 31.)
- ORFK Kommunikációs Szolgálat (2017): *Nemzetközi kampány a gyermekek online szexuális kizsákmányolása ellen*. Forrás: www.police.hu/hirek-es-informaciok/bunmegelozes/aktualis/nem-vagy-egyedul-0 (2017. 07. 31.)
- Overill, Richard E. (2013): “The ‘inverse CSI effect’: further evidence from e-crime data.” *International Journal of Electronic Security and Digital Forensics*, Vol. 5. No. 2. 81–89.
- Perl Raphael F. (2007): *Drug Trafficking and North Korea*. Forrás: www.fas.org/sgp/crs/row/RL32167.pdf (2017. 07. 13.)
- Simon Béla (2016a): Hacktivism and its status in Hungary. *Magyar Rendészet*, 16. évf. 2. sz. 161–174.
- Simon Béla (2016b): Az igazságügyi szakértés egyes kérdései a büntetőeljárásban, különös tekintettel az informatikai szakterületre. *Belügyi Szemle*, 64. évf. 7–8. sz. 87–105.
- Sipress, Alan (2004): An Indonesian’s Prison Memoir Takes Holy War Into Cyberspace. In: *Sign of New Threat, Militant Offers Tips on Credit Card Fraud*. Washington Post Foreign Service, A-19. Forrás: www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A62095-2004Dec13.html (2017. 08. 03.)
- Velasco, Cristos (2017): Cybercrime jurisdiction: past, present and future. *Science & Justice*, Vol. 57. Issue 6. 448–454. Forrás: [www.scienceandjusticejournal.com/article/S1355-0306\(17\)30080-1/fulltext](http://www.scienceandjusticejournal.com/article/S1355-0306(17)30080-1/fulltext) (2017. 07. 31.)
- Wang Jingqiong (2010): *Internet policing hinges on transnational cyber crime*. Forrás: www.chinadaily.com.cn/china/2010-11/10/content_11525646.htm (2017. 08. 02.)
- Zell, Anne L. – Moeller, Lisa (2017): Narcissism and “likes”: Entitlement/Exploitativeness predicts both desire for and dissatisfaction with responses on Facebook. *Personality and Individual Differences*, Vol. 110. No. 1. 70–73.

Internetes források

- Az Európai Parlament 2013. szeptember 12-i állásfoglalása az Európai Unió kiberbiztonsági stratégiájáról: nyílt, megbízható és biztonságos kibertér (2013/2606(RSP) Forrás: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B7-2013-0386&language=EN> (2017. 08. 03.)
- Bhattacharjee, Yudhijit (2011): *How a Remote Town in Romania Has Become Cybercrime Central*. Forrás: www.wired.com/2011/01/ff_hackerville_romania/ (2017. 08. 02.)

- Bratus, S. (2007): Hacker curriculum: How hackers learn networking. *IEEE Distributed Systems Online*, Vol. 8. No. 10. 2.
- Conference Washington, D.C. Forrás: www.archives.fbi.gov/archives/news/speeches/the-cyber-threat-whos-doing-what-to-whom (2017. 05. 10.)
- Council of Europe: *Cloud Computing and cybercrime investigations: Territoriality vs. the power of disposal? – Project on Cybercrime*. Forrás: <https://rm.coe.int/16802fa3df> (2017. 07. 31.)
- Council of Europe: *Octopus Conference: Cooperation against Cybercrime – Key messages*. 2012. Forrás: www.coe.int/en/web/cybercrime/octopus-interface-2012 és www.rm.coe.int/16802f23ae (2017. 07. 31.)
- Décary-Hétu, David (2012): *The social network of hackers*. Forrás: www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17440572.2012.702523 (2017. 08. 10.)
- Digitális egységes piac*. Forrás: https://ec.europa.eu/commission/priorities/digital-single-market_hu (2017. 08. 12.)
- European Policy Centre: *The economic impact of a European Digital Single Market*. Forrás: www.epc.eu/dsm/2/Study_by_Copenhagen.pdf (2017. 08. 12.)
- Europol (2016a). Forrás: www.europol.europa.eu/activities-services/public-awareness-and-prevention-guides/infographic-fraud-scams-targeting-employees (2017. 08. 03.)
- Europol (2016b). Forrás: [www.twitter.com/europol/status/748855809141010433](https://twitter.com/europol/status/748855809141010433) (2017. 08. 03.)
- ec.europa.eu/digital-single-market/ (2017. 08. 11.)
- ec.europa.eu/digital-single-market/en/%20european-cloud-initiative (2017. 08. 11.)
- Horváth Attila – Erdősi Péter Máté – Kiss Ferenc (2016): *Az informatikai sérülékenységek gazdasági összefüggései – A kiberbiztonság megjelenése a makro- és mikroelemzésekben*. Forrás: http://infota.org/wp-content/uploads/2016/11/dr.horvath_attila_%E2%80%93_erdosi_peter_mate_%E2%80%93_dr.kiss_ferenc_az_informatikai_serulekenysegek_gazdasagi_osszefuggesei_%E2%80%93_a_kiberbiztonsag_megjelenese_a_makro%E2%80%93_es_mikroelemzesekben.pdf (2017. 08. 10.)

Jogforrás

1139/2013. (III.21.) Korm. határozat

ABSTRACT

Digital Challenges in Law Enforcement

SIMON Béla

This study aims to give an overview of the challenges that the law enforcement organisations are facing due to the new legislations and possible misuse generated by the informational revolution. The study is based on comparing the international literature review and Hungarian practices. According to the findings of the article, among others, it is crucial to improve the international cooperation based on task sharing approach; integrate best practices; the offensive intelligence work; the extensive crime prevention activity and promoting information security for affected parties.

Keywords: law enforcement, cybercrime, vision, challenge

„Maguknál így soha nem lesz Amerika!” A bűnözés és a rendőrség ábrázolása a Kádár-korszak játékfilmjeiben

BEZSENYI Tamás – LÉNÁRT András¹

A korszak magyar tévéfilmjei olyan világot ábrázoltak, ahol az utcai rablás vagy tolvajlás teljesen kizárt, ám ha mégis megtörténik, annak a nagypolitikát is érintő, nemzetközi összeesküvés van a hátterében. A Kádár-korszak filmjeiben a bűn, a bűnözés megfogalmazása szinte definíciószerűen politikai, vagy a cselekmény során azzá avanszált tette válik. A bűnözés mint a társadalom diszfunkcionalitása hipotézisünk szerint célzatos politikai vagy gazdasági értelmet nyer a filmekben. Az ideológiai ellenségképzés tetten érhető a tévéfilmek szereplőiben, mivel az egykori bujkáló fasiszta, imperialista ügynök vagy a kétes disszidens hangsúlyozottan szerepet kap.

Kulcsszavak: szocialista krimi, tévésorozat, rendőrségi memoár, rendőri szerepek

A magyar kriminalisztikai tudástermelés a szocialista időszakban jelentős fejlődésen ment keresztül. A második világháború végén egy, a Belügyminisztérium melletti épületet, a gróf Vigyázó Ferenc utcai rendőrségi objektumot érő bombatalálat miatt a bűnösök nyilvántartása teljes mértékben elégett, így az újjászervezett rendőrségnek a felderítési munkáit a korábbi nyomozók emlékeire alapozva teljesen újra kellett építenie. A bűnelkövetést felderítő rendőrségi munkát elsősorban kriminalisztikai szempontok határozták meg, azonban ennek formális, tudományos megalapozása még nem intézményesült. A Horthy-korszak nyomozati módszereit összefoglaló Nemes Sándor *A gyakorlati nyomozás* című munkáját ugyan a második világháború végén adták ki, de 1951-ben először a jogászképzésben részt vevők számára már bevezették a kriminalisztika oktatását.² Az Országos Kriminalisztikai Intézet 1961-es felállítását követően a Belügyminisztérium Tanulmányi és Képzési Csoportfőnöksége által kiadott *Kriminalisztikai sorozat* foglalkozott behatóan az emberöléstől az árdrágításon át egészen

¹ BEZSENYI Tamás r. őrnagy, tanársegéd, NKE Rendészettudományi Kar, Kriminalisztikai Intézet, Krimináltaktikai és Metodikai Tanszék, PhD-hallgató, ELTE Állam és Jogtudományi Kar, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
Tamás BEZSENYI p.maj. assz. tanár, NUPS Faculty of Law Enforcement, Institute of Criminalistics, Department of Tactics and Methods in Criminalistics, PhD student, Eötvös Loránd University, Faculty of Law, Doctoral School of Legal Studies
orcid.org/0000-0002-1469-1602, bezsenyi.tamas@uni-nke.hu
LÉNÁRT András PhD, tudományos munkatárs, Országos Széchenyi Könyvtár, 1956-os Intézet
András LÉNÁRT PhD, research fellow, The 1956 Institute – Oral History Archive
orcid.org/0000-0051-1245-1911, lenart.andras@ella.hu

² Ladányi (1956) 297–303.

az építőiparban elkövetett bűncselekménytípusokig bezárólag különféle deliktumok nyomozási módszereivel.³ 1971-ben indult meg a rendőrtisztképzés Magyarországon Győrök Ferenc rendőr ezredes irányításával, miközben a kriminalisztikai irodalmakért a Belügyminisztériumon belül már a Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség volt felelős. Beszédesnek mondható, hogy a kiképzés helyét a propaganda fogalom vette át, amely csak részben magyarázható a Kádár-korszakban megerősödő bűnügyi újságírás legitimációs erejével,⁴ sokkal inkább a bűnözés elleni harc kudarcainak a fikció szintjén való ellensúlyozásával,⁵ illetve a szocialista rendőrség hatékony működésének igazolásával.

Jelen tanulmányban viszont úgy véljük, hogy a szocialista időkorszakban, illetve a korszak diskurzusaiban megjelenő szempontok alapján egy modernizálódó rendőrség képe alakult ki, ami egy speciális látószöveget jelent, hiszen a rendőrség szakszerűsítése a modern nemzetállami fejlődés egyik meghatározó talpköve, amelyre a kelet-európai országokban egy sajátos helyzetben, a szocialista időkorszakban került sor. Így a modernitásban az igazságszolgáltatás által betöltött szerep teljesen más fénytörtésbe kerül a szocialista időkorszakban. Ennek vizsgálata érdekében a rendőrség és a bűnözés különböző megjelenését elmezzük a Kádár-korszak tévéfilmjeiben. Az időkeretet az indokolja, hogy az 1956-os forradalom után a rendőrségi munka sokkal inkább megjelent a művészeti produktumokban, illetve a bűnözés különböző aspektusai egyre nagyobb szerepet kaptak, mint korábban. Ez fokozottan igaz volt a filmgyártásra, ahol hiteles alkotások létrehozása határozott igényként jelentkezett, hiszen ha jelentős költségek mellett lehetséges a szocialista igazságszolgáltatás bármilyen igazolása, akkor kiemelt jelentőségűvé válik a szocialista társadalom közönségbarát ábrázolása, amely pozitív jövőképet is sugall. Mindez azonban a korszak második felében teljesen feloldódik az ironikus és abszurd stílusesszéközök használatával. Jelen írás címét is a *Kojak Budapest* című filmből kölcsönöztük, amelyben a híres New York-i nyomozó, egykori magyar disszidens rávilágít egy magyar professzor elleni „merényletre”, ami valójában egy olyan szívroham, amit a szocialista állam különböző szervei teljesen működésképtelen gépezetének véletlen összejátszása okozott. A felelősség és gyilkosok nélküli országban az egykori Kócsag II. tizedes nadrágot akar venni, amikor kiderül számára, hogy a hét bizonyos napjain kifejezetten rossz termékek készülnek. Erre Kojak lemondóan csak annyit szúr oda: „Maguknál így soha nem lesz Amerika.” Az idézet címként való kiválasztását az indokolta, hogy bűnügyi tematikájú szocialista kori tévéfilmek sajátos világa valóban önálló jelentésvilágot hozott létre, amit nem lehet önmagában az ezen időkorszakban készült amerikai tévéorozatokkal összevetni. Meghatározóbb jelentőségűnek számíthatnak a korszak szovjet tévéorozatai, mint az 1979-ben bemutatott *Fekete macska bandája*, amelyben Vlagyimir Viszockij költő, színész játszotta a főszerepet.

³ A sorozat eredetileg a *Kriminalisztika a nyomozás szolgálatában* című, a Szovjetunió Ügyészségének Össz-szövetségi Kriminalisztikai Tudományos Intézetének írásán alapult, amit lefordítottak magyarra, majd önállóan hazai rendőrök és ügyészek írták meg az egyes bűncselekménytípushoz kapcsolódó anyagokat.

⁴ Horváth (2005) 255–298.

⁵ K. Horváth (2010) 97.

Sajnos az 1970-es évek végén, a brezsnyevi éra adta lehetőségek között leforgatott ötrészes tévésorozat meglepő hasonlóságokat és nagyobb alkotói bátorságot mutat a *Megtörtént bűnügyek* című tévésorozattal, viszont ennek szisztematikus elemzése jelen szöveg kereteit szétfeszítené.

A magyar tévéfilmek közül pedig azért foglalkoztunk azokkal, amelyekben különböző típusú bűncselekmények jelennek meg, mert hipotézisünk szerint egyrészt a normasértéseken keresztül sokkal inkább elmondhatóvá válnak a szocialista igazságszolgáltatás dilemmái a korszakban, másrészt a filmekben ennek deklarálása miatt elkerülhetetlenül felmerülnek a szocialista tudatformálás gátjai is, amelyek értelmezésén keresztül bemutathatóvá válik, hogy milyen magyarázatok születtek a normasértő, bűnös magatartás létrejöttére a szocialista társadalomban.

A bűn értelmezésének ideológiai és praktikus kényszerei

A bűnözést úgy értelmezzük, hogy minden, a korszakban forgatott filmben megjelenő bűncselekményt feljegyeztünk, azonban azokat saját szempontjaink szerint súlyozzuk, mivel a szabotázsakciókat illetőleg a kémkedést elsősorban az állambiztonsági tisztek nyomozták, ugyanakkor a rablásokkal, lopásokkal valamint akár a közveszélyes munkakerüléssel kapcsolatban a bűnügyi rendőrség feladata volt eljárni. Az előbbieket titkos tevékenységként valósultak meg a filmekben, illetve az állambiztonsági nyomozások sok esetben csak operatív eszközök igénybevételével maradtak titokban, így az ilyen témával foglalkozó filmek részletesebb elemzésétől eltekintettünk, mivel úgy véltük, hogy az utóbbi, a bűnügyi rendőrség munkáját feltáró és bemutató filmek révén van lehetőségünk egy többé-kevésbé egységes rendőrségi munka felvázolására.⁶

Mindezzel az a célunk, hogy bemutassuk a különböző rendőri működési módokat, technikákat, amelyek meghatározták a nyomozati munkát a korszak filmjeiben. A kriminalisztikai tevékenység megjelenése a szocialista kori tévéfilmekben egy teljesen új világ beemelését jelentette a fikciós filmek addig ismert témái közé. Részben azért, mert a második világháború előtt a rendőrségi munkát rendkívül korlátozottan mutatták be. A második világháború alatt, 1942-ben készült a *Külvárosi őrszoba* című alkotás. Hamza D. Ákos filmjében a rendőrség állományának feltöltése érdekében a Mosonyi utcai rendőrlaktányában képeztek úgynevezett próbarendőröket, akik többségében vidékről a fővárosba felkerülő polgári iskolás vagy szakmunkás végzettségű fiatalok voltak. Magyar filmben ekkor jelenik meg először létező és a forgatás során is aktívan használt rendőrségi objektum, a Mosonyi utcai laktanya, amely jelenleg a Nemzeti Szakértői Kutató Központ, illetve a Rendőrségtörténeti Múzeum székhelye. A próbarendőrt játszó Nagy István színész tiszthelyettesként kerül a fővárosba, ahol senkit sem ismer. Az egyetlen kapcsolata az angyalföldi kapitányságon főtörzsőrmesterként szolgálatot teljesítő Toronyi Imre által alakított figura, aki ugyanonnan származik,

⁶ A kutatásban nem kívántunk kitérni a bűnügyi és állambiztonsági munka közötti különbségekre vagy adott esetben a szervezeti konfliktusokra, amelyekről több, a korszakban aktív rendőrtiszt későbbi memoárjában is megemlékezett. Lásd: Tonhauser (1999) 110–113.

mint a film főhőse. A történet alapvetően a két világháború közötti komédiák és drámák világát idézi, ahol a fiatal rendőrtiszt egy idealista, tiszta erkölcsű személy, aki besározódik a fővárosi intrikák és féltreértések rendszerében, ám végül mégis tisztázni tudja magát. A Kádár-korszak azért is jelent fontos korszakhatárt, mert a magyar filmekben keresztül láthatóvá válik, hogy a közvélemény mit látott, mit tudott elképzelni a rendőrség bűnügyi munkájával kapcsolatban.

Azért filmekben keresztül vizsgáljuk a bűnözés és a rendőrség munkáját, mert az államszocialista időszakban a filmek finanszírozása, illetőleg forgalmazása egyértelmű állami monopóliumot jelentett,⁷ így pedig lehetővé válik, hogy a Kádár-korszakban bemutatott tévéfilmek alapján narratívákat gyárthassunk arra, hogy a korszak hétköznapi személyei számára miként befolyásolhatta a rendőrségről, illetve a bűnözésről alkotott fogalmait a magyar fikciós mozi.⁸ A filmek által felvázolt fikciós világokban a rendőrség szerepvállalása egyaránt lehetett nevetséges, ostoba vagy adott esetben félelmetes és megkerülhetetlen. Mivel az ideológiai elvárások immanens módon benne voltak a filmekben, ugyanakkor egyértelműen nem elkülöníthetők a történetvezetés praktikus vagy a létrehozó művészek önálló szándékaitól, sokkal meghatározóbbak a filmek narratívájában a bűncselekmények felbukkanásának jelei, illetve a rendőrség tagjainak megjelenése a vásznon. A különböző zsánerekben mozgó magyar filmekben jelentek meg detektívek, rendőrtisztek ugyanúgy, ahogy az elkövetett bűncselekmények is különböző interpretációkat kaptak drámákban, krimikben vagy akár vígjátékokban.

A bűnelkövetés a szocialista Magyarországon folyamatosan ideológiai kérdésként is felmerült, hiszen a normasértés megtörténte révén mondott ellent a szocialista értékekkel való azonosulásnak, illetve a társadalmi rend kollektivistá szemléletének. Az ideológiai kötések a Rákosi-korszakban még egyértelmű dichotómiát mutattak, ahol a film végére megigazuló hősök, illetve az eltökélt gonosztevők közötti határvonal teljesen tisztán elkülönült, az esetleges „határsértéseket” csupán egy-egy félreérthető helyzet indokolhatta, mint a *Nyugati övezet* című kémfilmben. A Várkonyi Zoltán rendezésében 1951-ben készült filmben Somlay Artúr csak azért válhat a szocialista rendszer ellenségévé, mert nem érti a rendszer működését, illetve a nyugati imperialista ügynökök álnokságáról meg kell bizonyosodnia, hogy a film végére már explicit módon is támogassa a szocializmus ügyét.

A korszakban a nyugati krimik világát képviselő tévéfilmek közül ki kell emelnünk az 1975–76 között forgatott *Kántor*-sorozatot, valamint az 1984-től 1989-ig vetített *Linda*-tévéjáték évadjait, amelyeket már társadalomtudományi szempontból korábban feldolgoztak,⁹ valamint a sajátos szocialista rendőrségi sztereotípiákat meglátásunk szerint más, eddig nem feldolgozott tévésorozatok meghatározóbban képviselik, ezért e két sorozatot jelen szövegben nem kívánjuk elemezni. Egy tematikailag külön világot képeznek az 1980-as években bemutatott, szintén nyugati hatást képviselő, de kevésé

⁷ Juhász (2002) 151–163.

⁸ Lénárt (2010) 160–162.

⁹ Zsámba (2014) 18–25.; K. Horváth (2011) 90–104.

ismert tévéfilmek és sorozatok. A *Szemet szemért* című filmben a Szilágyi Tibor alakította rendőrtiszt szisztematikusan felkeresi, és megpróbálja megölni a lányát egy házi-buliban megerőszkoló, illetve ezt közbeavatkozás nélkül végignéző életművészeket. Az amerikai *Bosszúvágó* című szemléletét bemutató hazai alkotásban viszont az Eszenyi Enikő által alakított lány a magát az erőszaktevővel felrobbantani kívánó apát azzal sokkolja, hogy élete legjobb élménye volt az az ominózus házi-buli, továbbá az eljáró rendőrtiszt is jelzi, hogy a szaunába zárt, illetve az autóval elütött „tettetársak” életben maradtak. E két érv hatására végül az apa karaktere megadja magát.

A Gát György producersége mellett készült *Zsarumelő* című sorozat két epizódja pedig egyértelműen az 1984-ben készült *Zsaroló zsaruk* című francia játékfilm hatását viseli magán, amely tévéfilmben a Koltai Róbert által alakított örökké borostás, másnapos Guruczi főhadnagy Karvaly Bálint zászlós karakterét alakító Madaras Józseffel csavaros bűnügyi történetekbe keveredik. A sorozat mindkét epizódjában erős a lóversenypálya, az éjszakai lokálok világa, valamint a nyugati életmód iránti elkötelezett vágy, így érdemes lenne egy külön tanulmányban a *Linda*-, valamint a *Kántor*-sorozatok világával összevetni. Az összehasonlítást indokolja, hogy a *Kojak Budapesten* című filmen kívül Inke László a *Zsarumelő* című sorozatban tűnik még fel mint Kojak, aki a Guruczi melletti irodában dolgozik. Valamint a Koltai Róbert által megformált rendőrtiszten ugyanebben az epizódban Vayer Tamás által alakított Eősze Gábor, a bűnügyi csoport vezetője keresi Guruczint Lindát.

A filmek által képviselt új szemlélet, illetve határozott választóvonal kijelölésére tett szándéokra jellemző példa a „korabeli valóságból” a Belügyminisztérium által létesített, úgynevezett átnevelő intézet, amelyben a prostituáltak számára akarták a szocialista értékeket oktatással, egészségügyi vizsgálatokkal és későbbi munkahelyteremtéssel átadni.¹⁰ Az Országos Rendőr Nevelő Intézetet az 1956-os forradalmat követően bezárták, de az 1950-es évek második felében újságcikkek számoltak be titkos bordélyházak leleplezéséről,¹¹ aminek kapcsán az újságírók felemelték szavukat a szocialista nevelés hiányosságai miatt, konkrétan magát az intézetet is visszasírták.¹² A prostitúciót a bűnügyekkel foglalkozó újságírók a bordélyházak, valamint a hozzákapcsolódó bűnözők miatt egyértelműen az alvilág, a bűnözői hálózatok létét igazoló attribútumként kezelték, így magának a prostitúciónak a léte implicit módon feltételezett bűntettesi együttműködések, amelyeket ugyanakkor veszélyessége és az állam általi ellenőrizhetetlensége miatt egyértelműen vissza kellett utalni a második világháborút megelőző időszakra. Pintér István a *Népszabadság* újságírójaként 1973-ban jelentette meg¹³ a dualista Magyarország idején induló bűnözéstörténeti könyvét, amely időszakban a prostituáltak léte éppen lehetőséget teremtett a rendőrség számára az alvilág

¹⁰ Vértés (1951) 5.

¹¹ Népakarat (1957) 1.; Balla (1957) 4.

¹² Vándor (1957) 3.

¹³ A bűnözés és a hazai rendőrség ezzel szembeni fellépésének történetét elmesélő köteteit 1973-tól kezdte kiadni a Tánácsics Kiadó Budapest 100 éves egyesülése jubileumának alkalmából.

hétköznapi működésébe való betekintésre.¹⁴ A két világháború közötti időszakot először Szabó László, a *Kék fény* című bűnügyi tévéműsor vezetője, illetve a *Népszabadság* újságírója dolgozta fel, majd Egon Erwin Kisch cseh újságíró fogalomhasználatából építkezve *pitaval* helyett *Bűnügyi múzeum* címmel adta ki.¹⁵ Az újságírók érvelése szerint a prostituáltak jelenléte a második világháborút követően a feketegazdaságot élénkítő kereskedőknek, csempészeknek, illetve korábbi katonatiszteknek vagy egyenesen német elköteleződésű szökevényeknek volt köszönhető, akik a népi demokratikus Magyarország felépítésében nem vettek részt, hanem fosztogató és rabló magatartásukkal demoralizálták a lakosságot.¹⁶ A szocialista államberendezkedést megelőző időszakban a bűnelkövetők bűnözői életmódjának értelmezésekor Pintér István, valamint a két világháború közötti időszakra fókuszáló Szabó László lehetőségként egyaránt fenntartotta a társadalmi problémákat mint magyarázatot adó szempontokat, amelyek viszont a narratívák részleteiben egyre kevésbé merülnek fel, sokkal inkább a bűnelkövetők normasértő, abnormális viselkedése válik meghatározóvá. A népi demokratikus rendőrség létrejöttét követően viszont a társadalmi okok megszűnése mellett érveltek, a korszak bűnügyi újságírásának érvelését alátámasztó módon hangsúlyozták a szabálytalan tulajdonszerzési praktikákat, a szexuális vágyak egészségtelen kiélését, azonban ezek már nem számítottak normasértést racionalizáló társadalmi kényszereknek, sokkal inkább egyéni, pszichotikus problémáknak.

A második világháború utáni néhány év az éhezéssel és a vagyonbiztonság nehézségeivel még egy olyan átmeneti időszaknak számított, amikor a bűnözés strukturális és egyéni indítékai egyszerre elképzelhetők voltak. A második világháborút követő, a szocialista társas viszonyok kialakulását és megszilárdulását jelentő évek számítottak a szocialista rendőrség teremtéstörténetének, amely magyarázatot ad arra, hogy az alvilágot, a prostitúciót, illetve egyéb súlyos bűncselekményeket elkövető csoportokat miért nehéz felszámolni. A felszabadulás 30. évfordulójáról több visszaemlékezés is született, köztük Tabák Anna tollából a *Népszava* hasábjain megjelent: *1945 kérdése: enni vagy nem lenni*, amely alatt a főcím: *Bokáig a dollárban*. A cikkben megszólaltatták az egykori közellátásügyi kormánybiztos helyettesét, Gámenczy Bélát és a rendőrség kötelekében a vetkőztetők és a veszélyes bűnözők ellen életre hívott Razzia csoport főnökét, Fóti Andor rendőr alezredest.¹⁷

A különféle bűncselekmények elkövetésének társadalmi támogatottságát jelentette az éhezés mindennapi valósága, az úgynevezett demokratikus rend hiánya, amelyek előidézték a bűncselekményekből származó javakra való keresletet. Az újságcikkben idézett Fóti Andor egyike volt a munkásszármazású detektíveknek, akik karrierjük végén bűnügyi memoárok írására adták a fejüket. *Kelepcében az alvilág* és a *Szemben a bűnözőkkel* című visszaemlékezéseiben részletesen bemutatja, hogy a háború utáni Budapesten a feketegazdaság azért virágzott, mert „a csereüzletekbe hamarosan be-

¹⁴ Pintér (1973) 5–36.

¹⁵ Szabó (1968) 5.

¹⁶ Pintér (1973) 10–41.

¹⁷ Tabák (1975) 4.

kapcsolódtak a bűnözők is. Csakhogy ők nem a saját holmijukat cserélték, hanem azt, amit elraboltak...”¹⁸ A bűnözés elleni fellépés sikeres megvalósítását egyfajta szociálpolitikai akcióprogram részeként képelték el az újságírók és a visszaemlékező rendőrtisztek is, mivel a szocialista államberendezkedés megszilárdulásával, a társadalmi tulajdon megjelenésével, illetve a létebiztonság állami garanciájában találták meg a bűnözés társadalmi reprodukciójának hatékony gátjait. Így a tárgyalt korszakban, főként a Kádár-korszak elején a vallásosság, a magántulajdonlásra való törekvés, a vagyon- és osztálykülönbségek egyéni beállítódásként lettek megmagyarázva, amelyek majd idővel „tudatilag módosulnak”, más szóval elhalnak. Az 1960-as években az NDK társadalomkutatói a *Rudiment-Theorie*-vel magyarázták a bűnözés létét a szocialista társadalomban. Buchholz, Hartmann és Lekschas ideologikus megközelítése szerint a korábbi, kapitalista társadalmi rendszer egyre fogyó hagyatéka csupán a bűnözés, illetve a nem elég fejlett emberek viselkedésmódjára jellemző.¹⁹

Állításunk szerint azért vált lehetségessé, hogy a szakszerűsített szocialista kori rendőrség modernizációjával azonos időszakban megtörtént bűncselekmények a későbbiekben nyilvánosságra kerülhessenek fikciós formákban (visszaemlékezések, bűnügyi regények, krimik, játékfilmek, tévéfilmek), mert a rendőri munka hatékonyságát az állam, illetve különösen a Belügyminisztérium véleményünk szerint a média szintjén is bizonyítani kívánta, így lényegében a tévéfilmek világát legalább olyan fajsúlyos terepként értelmezte, mint a munkájukat meghatározó hétköznapi valóság kihívásait. Az elemzésbe bevont filmekben szereplőábrázolásokban gyakorta találkoztunk bűnügyi újságírók és egykori rendőrtisztek nevével, akik valós eseteket dolgoztak fel könyvek formájában is.

A következő elemzésben tematikai eltérőségük miatt nem vesszük be az elemzésbe a Kádár-korszakban játszódó, csalókról szóló tévéfilmeket. Egyrészt ezekben nem, vagy csak alig jelenik meg a rendőrség, másrészt itt nem beszélhetünk egyértelmű bűncselekményekről, mivel sok esetben a szabályozási hiányosságokkal vagy a szocialista erkölccsel kapcsolatos hatalmi szempontból meghatározó szövegvalósággal élnek vissza az „elkövetők”, a tévéfilmek hősei. Egy külön cikkben lenne érdemes elemezni a Mocsár Gábor *Kerek egy milliócska* című regényéből 1971-ben bemutatott *Vidám elefántkór* című tévéfilmet; az Ilf és Petrov nagyhatású *Aranyborjú* című regényét a Kádár-korszakra alkalmazó, 1974-ben bemutatott, az eredeti mű címét átvevő sorozatot; az 1976-ban bemutatott *Robog az úthenger* és az 1977-ben forgatott *Illetlenek* című tévéjátékokat, valamint az 1978-ban forgatott, majd 1980-ban bemutatott *Látástól vakulásig* című tévéjátékot.

¹⁸ Fóti (1984) 7.

¹⁹ Buchholz–Hartmann–Lekschas (1966) 96–100.

A magyar televízió szerepe a szocialista kori médiában

A rádió az 1950-es évektől kezdve rendkívül fontossá vált az állami szervek számára, mert nagy tömegbefolyásoló erővel rendelkezett. Már 1960. május 17-én tárgyalta a KB Titkársága a Magyar Rádió tánczenekarának kiutazását Franciaországba.²⁰ Habár a szervezést a Nemzetközi Koncertigazgatóság (NKI) intézte, az esemény politikai súlya révén a Magyar Rádió dolgozójának a visszautazás napján be kellett számolnia az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának.²¹

A televízió a hatvanas évektől vált hasonló, majd még nagyobb befolyásoló erővel bíró tömegmédiummá. 1968-ra már 1,3 millió háztartásban, illetve közintézményben megtalálható. Országos méreteket nézve 100 családra 39 televíziókészülék jutott. Az ugyanezen év január 1-jével induló új gazdasági mechanizmus elősegítette az árleszállításokat, a régi raktáron maradt készülékek kedvezményes eladását. Ez nem várt módon növelte a tévékészülékekkel rendelkezők számát. A mechanizmus előbb említett dátumával megegyező napon kezdték meg a hatodik adásnapon, pénteken is a műsorszolgáltatást. 1966. május 23-án a Politikai Bizottság jóváhagyta, hogy a hatodik adásnap kialakítását és az ahhoz szükséges előkészületeket megkezdjék.

Az 1967. április 25-én tett javaslat értelmében az Agitációs és Propaganda Bizottság szerint a kibővített műsorhét a dolgozókat nem zavarhatja meg a társadalmi és a pártéletben való részt vállalásukban. Horváth Edina tanulmányában az iratok alapján úgy fogalmaz: „a kibővült műsorhét nem vehette jobban igénybe a nézők idejét.”²² Mintha csak Hofi első lemezén található Falurádióban szereplő vidéki férfit hallanánk újra, aki állította, az aszályon kívül a másik veszély a mezőgazdaságra a muszáj, vagyis az, hogy muszáj nézni a táncdalfesztivált.

A hétfői napokon a továbbiakban sem volt műsorszolgáltatás. Ennek oka az volt, hogy az munka- és oktatási nap. Az 1968-as hatnapos adáshét bevezetése után az állami szervek nem tervezték a műsorhét további növelését.

A televíziós versennyel magyarázható a hatodik adásnap bevezetése, ugyanis az európai országok közül egyedül Magyarországon volt ötnapos műsorhét. Romániában és Bulgáriában például 6 napon keresztül sugároztak adást, a legtöbb országban pedig mindennap. Az adásnapok növelésével azt is el akarták érni, hogy a távközlési műholdak megléte ellenére ne merüljön fel a lakosokban az ellenségesnek tekintett kapitalista országok tévéadóit valahogy hozzáférhetővé tenni.

A televízió meglévő adásideje nem változott, hiába vezették be az új adásnapot. Így hát az új szempontok figyelembevételével kívánták az adásidőt elosztani a különböző műsorosztályok (művészeti és filmesztály, gyermekműsor osztály, ifjúsági osztály) között. A már korábban meglévő arányokat nem kívánták átalakítani. Viszont az új műsorstruktúra révén az új adásnap bevezetésével lehetőség adódott egy politikai megfontolások szerint is hatásosabb műsorszerkezet létrehozására. Több időszámban,

²⁰ MOL M-KS 288. f. 7/1960 78. ó. e. 5. (Az MSZMP KB titkárságának iratai.)

²¹ MOL M-KS 288. f. 22/1960 10. ó. e. 120–121. (Az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának iratai.)

²² Horváth (2008) 187.

illetve strukturált rendszerben elosztva lehetőséget adott a fontosabb politikai és népművelési műsoroknak.

Az úgynevezett esti műsorsávban, 19:00–21:30 óra között sugározták a legnagyobb nézőszámot ígérő tévéadásokat. Az egyéb, úgynevezett rétegműsorok ezen időszávot megelőzően, illetve 21:30 után kerültek adásba.

Az új műsorpolitika elképzelése szerint minden egyes adásnap egy-egy tematikus napnak felelt meg. Kedden színházi előadásokat, zenés-táncos darabokat vagy operákat közvetített a tévé. A szerda volt a kulcsnap, ugyanis ekkor láthattak különböző tévé- és játékfilmeket. Ez a hetvenes években azt is jelentette, hogy amerikai sorozatok (*Columbo*, *T. J. Hooker*) is adásba kerültek. Ugyanezen a napon a korábbi időpontokban mezőgazdasággal foglalkozó agrárműsorokat, majd a későbbi időszávokban elsősorban külpolitikával kapcsolatos műsorokat adtak. Csütörtökön különböző témájú helyszíni közvetítések, az ifjúságnak szánt műsorok mellett rövidebb tévéfilmek és művészetekkel kapcsolatos (zenei, képzőművészeti) adások is folytak.

Az újonnan bevezetett pénteki adásnapon havonta egyszer volt péntek esti tévészínház, ahol új tévéjátékokat mutattak be. A hónap többi pénteki napján ismeretterjesztő, politikai, szórakoztató műsorokat vetítettek vetélkedőkkel és műveltségi fejtorókkal.

A hétfőre mindkét napját a kultúrának szentelte a tévé. Sportközvetítések, külföldi és hazai játékfilmek, illetve tévéjátékok mellett különböző kulturális és színházi műsorok jelentették a szombati és a vasárnapi programot. A hatnapos adáshét lehetőséget biztosított arra, hogy a televízió a továbbiakban az újság és a rádió tájékoztató funkcióját már ne kiegészítse, hanem azokkal egyenrangú, fontos médiummá váljon a tömegtájékoztatás, a közművelődés és a szórakoztatás területén egyaránt.

A Magyar Rádió és Televízió egykori közvélemény-kutató osztályát 1969. január 1-jével kibővítették és átalakították Tömegkommunikációs Központtá. A széleskörű közvélemény-kutatások lehetőséget adtak arra, hogy megfelelően célzott, átgondoltabb agitációt tervezhessenek meg.²³

Az állami szervek a műsorhét hatnapossá tételét azért alakították ki Horváth Edina kutatása szerint, hogy „a »tévé-rabság« elkerülése érdekében »differenciált tévénézésre« ösztönözzék a nézőket”.²⁴ Erre szolgáltak a Rádió Újságban megjelenő tanácsok, amelyekből a nézők megtanulhatták, mennyire fontos válogatni a műsorok között, illetve miként kell megtanulni tévét nézni. Ez utóbbi megkérdőjelezhető értelme ellenére arra szolgált didaktikus példát, hogy a műsorpolitikával foglalkozó állami vezetők azt remélték, hogy a dolgozók, vagyis a munkásosztály felismeri saját érdekeit, és aszerint választ csatornát. Hofi ezt egy nézői értetlenkedésnél így foglalta össze: „Megmondom maga milyen. Az a tipikus tévénéző, rossz értelemben vett tévénéző, leül a láda elé így, amerre világít arra ül. Aztán vagy tévéműsor vagy villámlik.”

²³ Horváth (2008) 188–189.

²⁴ Horváth (2008) 188.

Miután nyilvánvaló volt, hogy a televízió befolyásoló ereje, a társadalom tagjaira tett hatása meghatározó, az állami vezetés a műsorkészítésben kiemelt feladatnak tartotta a szocialista értékek és eszmeiség kidomborítását.

A szocialista demokratizmus mellett a kultúra demokratizálását is elsősorú kérdésnek tartották. Ez a műsoridő elosztásából is világosan kiténik. 30%-ban szerepeltek játékfilmek és egyéb kulturális, művészeti műsorok, illetve 9%-ban irodalmi és drámai műsorok. Az *Aktuális főosztály* a híradóval együtt az adásidő 29%-át, az *Iskolatévé* dél-előtti műsora pedig a 11,5%-át tette ki. További 11,5%-ban más gyermek- és ifjúsági programok szerepeltek műsoron. Körülbelül 2,5%-nyi ismeretterjesztő műsort sugároztak, míg a maradék 7,5% a műsorszerkesztésé volt a beharangozókkal és egyéb újdonságok bemutatásával.

Horváth Edina az alábbiakban fogalmazta meg, miként kívánta ezt a televízió elérni: „A szocialista demokratizmus érvényesítését az alapos és elegendő informálás útján kívánták elérni. A televízió adjon bőséges tájékoztatást a társadalmi élet, politika kérdéseiről és különösen azokról a problémákról, amelyek időről-időre az érdeklődés középpontjába kerülnek.”²⁵ Vagyis a szocialista demokratizmus az információ alapos és elegendő kombinációjával ragadható meg. A rendszerváltást követően nyilvánvalóvá vált az alapos és az elegendő között feszülő ellentét, ám ironikus módon Hofi előadásai azt erősítik, hogy a fent említett alapos vagy bőséges információ mindenképpen elégséges ahhoz, hogy a szocialista rendszer kritikáját adhassa. Az általa kiválasztott újságcikkek, tévé- és rádióadások Hofi értelmezésében a valóban meghatározó politikai és társadalmi kérdéseket boncolgatták. Fontos szempont volt továbbá, hogy „vegye figyelembe a nézők igényeit, adjon választ a nézők kérdéseire, adjon teret a problémák megvitatására, vonja be a nézőt a műsorszerkesztésbe”.²⁶ A televízió bizonyos műsorai arra szolgáltak, hogy „a kisember napi problémái” előtérbe kerüljenek.

A tévéfilmekben megjelenő rendőri és bűnözői attribútumok

A korszak tévéfilmjeiben megjelenő bűnügyek világát úgy lehetne megfogalmazni, hogy a népi demokratikus államrend létrejöttét követő időszakra koncentráció alkotások között egyre meghatározóbb lesz a szocialista mindennapokban, a Kádár-korszakban megtörtént bűnügyek alapvetően realista célú megközelítése. Az 1961-ben megjelent *Mindenki ártatlan* című mozifilmben már humorosan, de mégis hatékony fellépése révén megjelenik a szocialista rendőr. Az 1967-es *Kártyavár* című krimiben bemutatják a szocialista detektívet, akire még komolyabb hatást gyakorolt a klasszikus angol krimivilág, amit leginkább Agatha Christie tartózkodó, sajátos gondolkodásmódot képviselő hőseivel lehetne fémjelezni. Az 1968-ban mozikba kerülő *Hamis Izabella* című filmben már bűnügyi helyszínélést is láthatott a nagyérdemű, amikor egy idős asszonyt az értékes bélyegei miatt brutálisan meggyilkolnak.

²⁵ Horváth (2008) 189.

²⁶ Horváth (2008) 189.

A tévéfilmek közül – jelenlegi tudásunk szerint – az első bűnügyi tematikájú a *Fekete macska* volt Dayka Margit főszereplésével, aki az idős, nyugdíjas Zsófi asszonyt játszotta. Gyermekei, illetve szomszédai egyaránt próbálnak vigyázni rá, folyton tanácsokkal látják el a rablókkal és csalókkal szemben. Zsófi néninek viszont nincs tévéje, így unokája látogatásakor az elhangzó figyelmeztetések mellé bevágott jelenetekben szerepel a *Kék fény* című műsor, ahogy egy Dobos János rendőrnnyomozóhoz hasonlatos színész, Kósa András szolgálati egyenruhában számol be egy rendkívül veszélyes bűnözőpárosról. A Major Tamás által alakított Jogász megrögzött csaló, aki neve alapján alapos tudással rendelkezik büntető anyagi jogból. A Bunkóként aposztrofált Madaras József karaktere erőszakos férfi hírében áll. A két bűnöző együtt csönget be lakásokba, majd valamilyen közmű képviselőinek kiadva magukat kirabolják a delikvenseket. A rendőrséget a Láng József által alakított főhadnagy, valamint a Benkő Péter megformálta Korszós hadnagy képviseli, akik az alvilági körökben Bunkóként ismert Szabó Jenő bűnelkövető nyomára úgy bukkannak, hogy a fiatal galerista fiúkból kihúzzák az igazságot, miszerint ők támadták meg az ismert bűnözőt. A tévéfilm alapvetően vígjáték, ám a rendőrökben semmi nevetséges sincs, hiszen hiteltelennek látszó bejelentéseket nem fogadnak el igaznak, majd miután megbizonyosodnak a bűnelkövetők jelenlétéről, azonnal nyomkövető kutyát küldetnek magukhoz a helyszínre. A tévéfilmben a komikum fő forrását Zsófi néni adja, aki a rablók valódi személyiségének megmutatkozása után sem esik pánikba, hanem egy látszólag véletlenül elejtett pénzköteggel ellentétet szít közöttük, majd egy csapóajtó segítségével az erősebb Bunkót a pincébe „küldi le”. A pincéhez csatlakozó szekrény aljából nyíló csapóajtóról a rendőrök érkezését követően megtudjuk, hogy egykor elhalálozott férje így bújtatta a szegény sorsúakat a második világháború alatt. A zsidó szó elhangzása nélkül is az embermentés és a kis-pátoszos ellenállói légkör lengi körbe a férjet. Zsófi néni pedig a tévéfilm végére megmutatja a rendőröknek és a bűnözőknek, hogy hova is rejtette a pénzét. Bunkóból kitör a pesti szleng: „A ramaty spinkóját!” Dayka Margit karaktere rendkívül képzettnek mutatva magát a rendőröknek elemzi, hogy a ramaty azt jelenti: belevaló, míg a spinkó hölgyet takar. A tévéfilm komikumát az adja, hogy amíg az idős nő látszólagos tudatlansága, tévéellenessége ellenére valójában a legnyitottabb, a kor divatját ismerő személyként mutatkozik meg, addig az erős fizikumú bűnöző, Bunkó az idős hölgy fekete macskájának hatására többször rosszul lesz, amivel avított világnézetről és babonás hitéről tesz tanúbizonyságot.

A tévéfilmek között viszont a *Megtörtént bűnügyek* című tévésorozat volt az első mérföldkő, amit 1972-ben kezdtek el forgatni, majd 1973-tól 1980-ig tartó időszakban mutatták be az ezen nyolc év alatt leforgatott epizódokat. A korszakban megjelenő és erős támogatottságot élvező bűnügyi memoárirodalom képviselőit sokkal inkább a tévéfilmekben keresztül karolta fel a filmgyártás, a mozifilmek helyett. Ennek részben az lehetett az oka, hogy a fent megnevezett személyek Ádám Zsigmonddal kiegészítve alapvetően az 1970-es évek elejétől publikálták saját személyes emlékeiket novella vagy kisregény formában. Maga a korszak egyik emblemikus alakjának tekintett

Mág Bertalan csak 1968-ban vonult nyugdíjba a rendőrségtől.²⁷ Természetesen a Berkesi András alapvetően állambiztonsági vonalat, a kémek életét a fasiszta időszakban előtérbe helyező alkotásai ez alól kivételt képeztek, azonban ezekben a bűnügyi vonal meglehetősen egyszerű volt, az esetleges bűncselekmények sokkal inkább a háttérrel szolgáltatták a filmekben megjelenő ideológiai köntösbe bújtatott emberi drámákhoz.

Mág Bertalan és Fóti Andor bűnügyi célú visszaemlékezéseire alapult a *Megtörtént bűnügyek* című sorozat, amelynek szorosán véve nyolc epizódja készült el, azonban ebből csak az első hét számított az úgynevezett szocialista film noirhoz, mivel az utolsó, 1980-ban forgatott részben a szereplők megváltozásán túl a filmet már színesben forgatták. Az első epizód címe *Száraz Martini* volt, amelynek irodalmi alapja Fóti Andor tollából *A sírköves tragédiája* címmel jelent meg a *Különös randevú* című kötetben.²⁸ A novellát Maár Gyula adaptálta filmre, aki kiemelt szerepet szánt az áldozatok és családjuk nagypolgári világszemléletének és életmódjának bemutatására. Fóti novellájából csak az áldozatok foglalkozásából és hobbijukból derül ki, hogy feltehetően gazdagabb személyekről van szó. A Mensáros László alakította antikgyűjtőnek rendkívül értékes ékszergyűjteménye van, míg a Csákányi László által megformált sírkőfaragó vállalkozást igazgató személy gazdaságát fektette elsősorban ékszerekbe. Mindketten nagyvilági életet éltek, amit egyrészt a sírkőfaragó cég vezetőjének hűtlen felesége szimbolizál, másrészt az öreg antikgyűjtő szenvedélyes Martini-fogyasztása. Ez utóbbi szempont igazából Maár Gyulának köszönhető, aki az eredeti novellában szereplő hiányzó ujjpercet ellensúlyozó kibélelt kesztyűt elcsépeelt krimifogásnak tartotta, így a kétszeres gyilkost Martini-gyűlölőnek állította be, aki minden más szempontból – az eredeti történethez híven – egy, a második világháború után elszökött magyar férfi, aki Franciaországban kétes üzletelésből tartotta fenn magát.

A *Gyilkosság Budán* című rész viszont hűen tükrözi az eredeti novella narratív szerkezetét, valamint a benne megjelenő karakterek kicsit részletesebb ábrázolását. A filmben szereplő áldozat még továbbra is a korábbi, a Horthy-korszak nagypolgári miliójét képviselő alakként tűnik fel, aki életvitelét a szocialista nagyipari gazdálkodás rendszerében nem tudja megvalósítani, így az imperialista hatalmakat egyedülálló módon képviselő Amerikai Egyesült Államokból kap ruhacsomagokat, amelyeket feláron ad el saját ismerősi hálózatának. A tévéfilm második felére kiderül, hogy a valódi elkövetők viszont problémás fiatalok, illetve fiatal felnőtt bűnözők, akiknek családi háttéréről nem tudunk még semmit. Csupán saját fiatalságuk, már a szocialista időszakban szocializálódott mivoltuk válik problémává, mivel deprivált, deviáns jegyeket mutató közösséget, a korszak nyelvezetén galerit hoznak létre.²⁹ A film végén egy külső pesti kerületben, a háború miatt lerombolódott házak között önkényes lakásfoglalókként mulatnak és élnek fiatalok, amit a pontos évszám megjelölésének hiányában egyaránt el lehet helyezni az 1950-es évekbe, de kis képzelőerővel akár a már konszolidálódó Kádár-rendszer idejében is. Az első két részben a rendőrtisztek minden esetben egy

²⁷ Asbóth (2010)

²⁸ Fóti (1970) 108–123.

²⁹ Bezsenyi (2016) 203–214.

Pobeda autóval szállnak ki a helyszínre, ám ezek jelenléte inkább a későbbi részekben válik hangsúlyossá. Mindazonáltal a rendőrtisztek karakterformálása meglehetősen motivált erkölcsileg, a munka iránti elhivatottságuk megkérdőjelezhetetlen. Még a szereplők közötti humornak is az az alapja, hogy még véletlenül sem hoznak megalapozatlan döntéseket. Ehhez dramaturgiai szempontból szükségeltetett egy kotnyeles titkárnő, Erzsike, akit Schütz Ila formál meg. Erzsike általában a feltételezett elkövetőről ránézésre látja, hogy gyilkos természetű, amivel a pozitivista kriminológia determinista felfogását képviselve folyamatos gúnyos megjegyzésekre ingereli a rendőrtiszteket. A detektívcsoporthoz elsősorban Csipke őrnagy emelkedik ki (aki indokolatlan módon a második részben alezredes, majd a sorozat végéig továbbra is őrnagy), akinek magánéletéről nem tudunk semmit, viszont feltehetőleges munkamániájáról és kialvatlanságáról az asztal fölé támasztott feje, illetve folytonos kávéivási vágya árulkodik. A beosztott munkatársai viszont sokkal egyhangúbb szereplők, akik közül Gál főhadnagy talán egyedül jóképűsége miatt tűnik ki, amire a negyedik részben utalást is tesz egy tanú.

A *négylevelű lóherében*, a harmadik epizódban jelenik meg az első fontosabb módosítás a korábbi apróbb változtatásokhoz képest. A novella címét átvevő részben az áldozattá váló feleségnek, illetve az asszony misztikus eltűnését jelentő férjnek is egyaránt szeretője van. A novellában ez részletkérdés, mivel a férj tudta nélkül a pár évig alkalmazott takarítónő az elkövető, aki egykori munkaadója drága ékszereit lopja, majd adja el. Mivel a feleség később felfedezi a tettet, a munkásasszony saját védelme érdekében a testvére segítségével teszi el láb alól az asszonyt. A filmben az asszonymak egy bokszoló munkásfiú volt az egyik szeretője, akit viszont a szellemi munkát végző nő lenézett. Miután megszakítja a férfival a kapcsolatot, a férfi a lakáskulcsot nem adja vissza, így veszélyben érzi magát a nő. A munkásfiú albérlőtársa, a takarításból élő nő megy el így a középosztályi élethelyzetben lévő asszonyhoz, és testvérével együtt megölik, majd feldarabolják, tetemét pedig elrejtik. A film végén drámai módon jelenik meg a romos bérház hátsó traktusában lévő viskóban élő bokszoló, akihez kimennek a rendőrök, majd kiderül a bűncselekményhez való teljes érzéketlensége, ezzel szemben a Monori Lili által alakított karakter saját vallomása szerint éppen azért követte el a gyilkosságot, mert a társadalmi különbségeket rendkívüli módon éli meg. A Koncz Gábor által alakított műveletlen munkás bokszoló szerint Panni a lenézettsége miatt képes egy darabolási gyilkosságba is belemenni testvérével együtt. A nyomozókat alakító Avar István és Kertész Péter is inkább döbbsent tekintetükkel, majd szomorú beletörődésükkel jelzik, hogy a szocialista Magyarországon létező társadalmi különbségek által generálódott konfliktusok mindennapi jelenlétét egyértelműen elítélik, de jelenlétét nem tudják és nem is kívánják tagadni. Ez a tévéfilm ebből a szempontból komoly párhuzamokat mutat az 1971-ben bemutatott *Jó estét nyár, jó estét szerelem* című tévéfilmmel, ahol a Harsányi Gábor által alakított sötétkék öltönyös férfi erőszakos ölését a film alapjául szolgáló regényben Fejes Endre éppen azzal indokolja, hogy a Tordai Teri által alakított Zsuzsanna csupán érdekből, a diplomataútlevél miatt kíván összeházasodni a főhőssel. A *négylevelű lóhere* című epizód különlegességét az adja,

hogy az áldozat férje a környékbeli kávézók pincéreit kéri meg, hogy mutasson be neki rendőrtiszteket, így ismerkedik meg az Avar István alakította Csipke őrnaggyal, akit először magánnyomozásra kíván felkérni. A magánnyomozás a korszak tévé-, illetve mozifilmjeiből teljes mértékben hiányzik, alapvetően a szocialista gyerekfilmek helyettesítik komikus felhanggal ezt a zsánert, ahogy az a *Kemény kalap és krumpliorrban*, illetve *Az öreg bánya titka* című ifjúsági filmekből kiolvasható.

Meglátásunk szerint *A négylevelű lóhere* című film harmadik részben már nem volt egyértelmű a népi demokratikus időszak hangsúlyozása, hanem a cselekmény jelenidejűsége, a munkásosztály deviáns karakterekben való bemutatása már implicit kritikát jelentett az akkori jelenhez, a Kádár-korszakhoz.

A negyedik epizód véleményünk szerint éppen ezért először alkalmaz évszámkiírást a különböző jelenetek elején. Így egy 1949-ben elkövetett brutális gyilkosságot 1960-ban próbálnak megoldani, amivel a tévéfilm is elismeri, hogy a rendőrtisztek nyomozása a kora Kádár-korra tehető. *A müncheni férfi* című rész az első, amit az előző epizódokat csak rendező Bácskai-Lauró István dramatizált Maár Gyula helyett, továbbá ebben a részben egy Mág Bertalan történetet is filmre adaptáltak. A későbbi Mág-novellákból feldolgozott történetekben is visszatérő elem, hogy a politikai szál folyamatosan jelen van. A negyedik epizódban az áldozat egy Magyar Kommunista Párt-igazolvánnyal rendelkező nő, aki egy levélből tudja meg, hogy egyik ismerőse fasiszta múltja ellenére disszidálásra készül. A kora Kádár-korszaki jelenre talán éppen azért van szükség, mert az egykori disszidálót mint a forradalmat követően Magyarországra visszatelepült ellenséges érzelmű magyart lehet bemutatni, aki nem képes érvényesülni nyugaton sem. A külföldön élő egykori magyar disszidens is kénytelen egy gyilkosság miatt hazatérni, amit természetesen Csipke őrnagy csapata felderít. A filmben először jelenik meg állambiztonsági tiszt, Csépai őrnagy karaktere, aki a bűnügyi munkát minden lehetséges módon támogatja. Az elegáns szállodában a külföldi vendégeket ellenőrző rendőrtisztek nyomozati munkája részben kémelhárító tevékenységnek tűnt fel, hiszen az operatív veszélyek elkerülése érdekében bármilyen büntetőeljárás törvény megszegését sem tekintették hátráltató tényezőnek ebben az epizódban. A nyomozati munka alapvető szókészlete is inkább az idegen, imperialista hatalmak bomlasztó tevékenységének elkerülésére fókuszált, míg a harmadik részben az először eltűnt, majd feldarabolt asszony gyilkosát kinyomozni szándékozó bűnügyi munka egyik fontos újítása a filmben megjelenő luminolos vizsgálat, amelynek a segítségével a korábban vérhez tapadó bőrfelületet vegyszerrel tudják azonosítani. A korszak bűnügyi munkájában az először 1955-ben alkalmazott technika húsz évvel később már a bűnügyi tévéfilmek narratívájába is beépült.³⁰

A sorozat ötödik darabjában egy pesti házmaster azzal fordul a rendőrséghez, hogy az egyik lakója vérnymokkal tarkítottan hozta vissza a kölcsönként sülőlokefét, majd a házmaster elmondása szerint három nagy bőrönddel távozott. Az eljárást Csipke őrnagyék megindítják, majd a bűnügyi helyzetet fokozza, amikor Bajánál egy női holttest

³⁰ Vedres-Láposi (1976) 32–42.

darabját halásszák ki. Az ötödik epizód már egyértelműen a film noir világát idézi azzal, ahogy a későbbi valódi elkövető egy flipperen játszik, ahol a neonfényekkel megvilágított női arcok, illetve angol kiírások jelzik azt a talmi csillogást jelképező kis pénzüsszeget, amit a brutális darabolási gyilkosság révén megszerzett magának. Az epizód végén megtudjuk, hogy a rablógyilkosság révén magához vett pénzt egy olyan látszólagos nyerőgépre önti, amelyben még elvileg sem nyerhet. A darabolással elkövetett emberölések a szocialista időszak egyik legsúlyosabb bűncselekményének számítottak, mivel külön tényállási elembe ezt nem lehetett megfogni, hiszen a különös kegyetlenséghez az áldozatnak még életben kellett lennie.³¹ A halált követő darabolási szándék és végrehajtott tett elsősorban a nyomozati munkát nehezítette meg, így elsősorban kriminálisztikai kihívásként jelentkezett.³²

Az iskolatársak voltak című hatodik, illetve a *Kiskirály* című hetedik epizóddal egyértelműen visszatért a sorozat a Mág Bertalan által képviselt ügyekhez. *A holtak nem beszélnek*, illetve a *Zsákutca* című kötetekben³³ szereplő ügyekben meghatározó jelentőségű volt a fasiszta félmúlt minden szocialista fejlődés ellenére való folyamatos jelenvalósága, valamint az imperialista hatalmak csábító ereje a hétköznapi emberek gondolkodásmódjára. A *Kiskirály* című rész ugyanakkor alkalmas volt a Rákosi-korszak kritikájára is, mivel egy kis vas megyei falu tanácselnöke a helyi párttitkárt leitatja, majd a Rába folyóba fojtja. Az egész falu azonban a bíróság előtt igazolja a nagy hatalmú személyt, a Polgár Géza által alakított tanácselnöki karaktert. Az 1955-ben történt bűnügyről látszólag mindenki elfelejtkezik, míg az áldozat édesapja évekkel később meg nem jelenik a belügyminiszter előtt meghallgatás céljából. A film egyszerre képviseli az állami vezetők bizalommal teli elérhetőségének biztos lehetőségét, másrészt a politikai rendszerben bekövetkező változásokat, hogy az erőszakos tanácselnök már nem rendelkezik aktuálisan hatalommal a Kádár-rendszerben. A vizsgálat során a falu mikroklímáját térképezik fel a nyomozók, valamint rádöbbennek, hogy az elkövető Ausztria felé segítette a disszidálókat komoly pénzüsszegek fejében. Zappe László a *Népszabadság* hasábjain egyenesen Sánta Ferenc vagy Galgóczi Erzsébet tollára érdemes történetként aposztrofálja az epizódot, amelyben a helyi kiskirálynak köszönhetően „kibontakozik a kölcsönös félelmek és függések hálórendszere, amelyet az újra elrendelt nyomozásnak szét kell tépnie, vagy legalábbis fel kell fejtenie.”³⁴ A *Hűs óra*, valamint a *Kinek a törvénye?* című filmek által képviselt világképek szerint mikroszinten a Rákosi-korszak szimptomái, a hatalom miatt torzult személyiségek hatásának esetleges maradványai a Kádár-rendszerben is felfedezhetők. Ez természetesen a fasiszta félmúlt kriminogén hatásának származékaként jelentkezik, hiszen ugyanazokat a szerkezeti elemeket alkalmazza. Nevezetesen egy-egy elhallgatott bűnügy, egy-egy abnormális személyiség és elítélendő morális értékrendszer maradványainak továbbélését.

³¹ Bodor (1965) 182–184.

³² Vedres-Láposi (1976) 7–21.

³³ Mág (1971); Mág (1978)

³⁴ Zappe (1980) 7.

A *Megtörtént bűnügyek* sorozat hatodik része *Az iskolatársak voltak* című rész a népi demokratikus rendőrség kiépülését követően a disszidálni kívánó személyeket kifosztó, névleg embercsempészként felmerülő csoport elleni nyomozásról szól. Ez a rész képviseli legerősebben a Horthy-korszak polgári miliőjére rájátszó karaktereket, akik élesen elutasítják a szocialista értékrendet. Az 1984–85-ben forgatott *Kémeri*-sorozat ötödik része, *Az embercsempészek* hasonló témát boncolgat, sőt az Ungvári Tamás és Polgár András által megírt tévésorozatban pontosan ugyanilyen bűnelkövető csoportot mutatnak be. A második világháború alatt a Horthy kormányzó támogatását élvező arisztokraták fosztják ki gazdagabb zsidó sorstársaikat. A *Kémeri*-sorozatban az 1920-as évektől a második világháború végéig tartó időszakban Kémeri Ferenc egykori jogász magánnyomozóként különböző politikai háttérrel rendelkező bűnügyeket próbál megoldani (aranylopás IV. Károly hatalomra segítése érdekében, az olasz nuncius érkezése miatt a Mussolini támogatását élvező olasz titkosszolgálat képlopási ügye, Matuska Szilveszter viaduktrobbantása utáni statárium, az angol trónörökös, VII. Edward megölése) Bánát Péter budapesti rendőrfőkapitány helyetteseként. A sorozatban a királyi magyar rendőrséget egyértelműen politikai feladatokat ellátó szervként azonosítja, ami a szakmai munka végzését korlátozza. Az egyértelmű bűncselekményeket a nyomozóknak át kell alakítaniuk vagy az emberöléseket egyenesen balesetként kell kezelniük. A *Kémeri*vel egy évtizedben készülő tévéjátékok, mint a *Megtörtént bűnügyek* lezáró, egyetlen színesben forgatott epizódja, *A holtak nem beszélnek*, valamint a *Két pisztolylövés* című tévéfilmben egyértelműen Mág Bertalant kívánták az alkotók visszaidézni. Az előbbi filmben Magosnak, míg az utóbbiban a nyomozást vezető tisztet Mátyusnak nevezik. Mindkét alkotásban a bűncselekmény mögött a második világháború ideje alatti fasiszta beállítódású emberek között szövődött barátságok okán meglévő érdekegyezés van, ami miatt a már a Kádár-korszakban történt bűnügyeket rendkívül nehéz feltárni. *A holtak nem beszélnek* esetében Sugár György mérnök felbérli katonatársát, Gruber Dénest, hogy a feleségét tegye el láb alól, mondván, neki új szeretői vannak. Azonban az egykori magyar katona az otthon tartózkodó két gyermeket is megöli, amivel a tévéjáték végére kivívja a felbújtó Gáti Oszkár által alakított karakter haragját, így jelölve meg a lelkiismeret nélküli, egykori fasiszta barátban a Dózsa László által játszott karaktert. A *Két pisztolylövés*ben viszont Gáti Oszkár egy jugoszláv ellenálló fiát játssza, aki Tatán megismerkedik egy névleg munkaszolgálatból szökött magyar zsidó, Szenes Nándor lányával. Miután beleszeret Szenes Verába, rájön, hogy az édesapa valójában a magyar hadseregben szolgált Verlaki Dénes, aki az újvidéki megszárlások miatti felelősségre vonás miatt még a háború alatt eltűnt. Társai temetést rendeztek neki, hogy a német SS tisztjeként térjen vissza Újvidékre, ahol egy jugoszláv ellenálló bélyeggyűjteményét elrabolva a Kádár-korszakbeli Magyarországon egy szeretőt és egy törvénytelen gyereket is eltartson. A tévéfilmben a fő tét, hogy a jugoszláv tiszta tekintetű fiatal hős hogyan leplezheti le a zsidó származását kassai dokumentumokkal igazoló egykori fasisztabarát katonatisztet. Mindkét alkotásban a nyomozók karaktere munkaszerető, a családját a hivatás érdekében háttérbe szorító elhivatott rendőrtiszt. *A holtak nem beszélnek* című epizódban Mátyus őrnagy a *Megtörtént bűn*

ügyek korábbi részeiben szereplő Csipke őrnagyhoz hasonlóan állandóan fáradt, kárkás szemekkel néz beosztottjaira, azonban azonnal döntené képes rendőri vezető, aki minden egyes irodai jelenetben kávéért kér titkárnőjétől vagy beosztottjaitól. A *Két pisztolylövésben* Magos őrnagy karaktere rendkívül hasonlít Mátyuséhoz, azonban a Garas Dezső által alakított karakternek néha a munkahelyén késő este elalvó titkárnőt is haza kell küldenie. Magos őrnagy szerepének újdonsága, illetve a tévéfilmben szereplő komikum forrása, hogy a nyomozó odaadó szeretettel viseltet mindenféle kutya iránt, továbbá a háromrészes sorozat első epizódjában vásárol magának egy német juhász-kutyát, amelynek felcseperedését végigkövethetjük a sorozatban.

Az 1970-es években meginduló bűnügyi tematikájú tévésorozatok még az évtized derekáig egyértelműen a korszak társadalmi problémáit (társadalmi egyenlőtlenség, munkások által elkövetett erőszakos bűncselekmények, válások növekvő száma) boncolgatták, ám az 1980-as években megerősödött népi demokratikus rendőrség kiépülésekor a feltáratlan bűnügyek újból felbukkantak. A *Linda*-sorozat ugyanebben az időszakban már a magánkereskedelemben, illetve az állami szerveknél jobb beosztásban dolgozó felső középosztály által elkövetett bűncselekményeket, valamint a szerveződé alvilág színváltozását próbálta megragadni.

A szocialista tévéfilmek bűnképe

A szocialista kori játékfilmek által megfogalmazott világképeket Magyarországon még igen részlegesen térképezték fel,³⁵ azonban a tévéfilmek által képviselt narratív konstrukciók teljes mértékben hiányoznak az empirikus elemzések horizontjáról. Jelen tanulmányunkban azért fordultunk a bűn mint toposz felé a korszak tévéfilmjeiben, mert hipotézisünk szerint a normasértő cselekmények diverz megnyilvánulási formáin keresztül lehetséges beszélni a korszak közéleti diskurzusaiban is felmerülő ideológiai elvárások által megkonstruált bűnképről, valamint a szocialista rendőrség egyes aspektusairól. Azt vizsgáltuk, hogy a művészek látszólag önálló alkotásaikban miként képzelelik el a bűncselekményeket, illetve az ennek megakadályozására létrejövő szervezetet, a rendőrséget, miközben az állami monopólium által szabályozott tömegmédiában elfogadható tematikai újításokat valósíthatnak meg, ami így az előállítás során az állammal viszonyrendszerben lévő, részt vevő alkotók számára is felveti a normasértés lehetőségét. Ezzel egyrészt hozzákapcsolódnak a korszak társadalmának tapasztalati teréhez, másrészt olyan képeket és narratívákat fogalmaznak meg, amelyek a korszak emberének viszonyulását is meghatározhatják a rendőrséghez vagy a normasértések mindennapi valóságához.

A korszak játékfilmjeiben megszokottabb volt a részletes családi és motivációs háttért nélkülöző, a társadalmi igazságtalanság elleni küzdeni akarásra vagy korábbi, világháborús élményeiből fakadó negatív élmények ellensúlyozására törekvő rendőr figurája, ami ugyanebben a korszakban a Lengyelországban készült krimikben megjelenő

³⁵ Kéri-Petschnig (1986) 59–69.; Rainer M.–Kresalek (1990) 1–10.; Bezsenyi (2011) 115–152.

detektíveket is jellemezte.³⁶ Magyarországon a detektív memoáirodalom a második világháborút követő időszakban valósult meg Mág Bertalannak, Fóti Andornak és Ádám Zsigmondnak köszönhetően. Haia Shpayer-Makov a londoni rendőrséget vizsgálva jutott arra a következtetésre, hogy a rendőrség sajátos társadalmi képét azzal kezdte el kialakítani, hogy munkásszarmazású rendőrtisztek a 19. század végétől elkezdtek megírni saját önéletrajzukat a korszak fontosabb bűntényeinek megörökítésével együtt.³⁷ Magyarországon erre a Kádár-korszakban került sor először szisztematikusan, nagy példányszámban megjelentetve az ilyen típusú irodalmakat.

Az 1960-as években a lengyel krimiket jegyző rendőrtisztek viszont sokkal nagyobb nyíltsággal fordultak saját életüket illetően is a nyilvánosság felé, míg a hazai társaik erről sokkal inkább hallgattak. Részben ez is magyarázhatta a *Hekus lettem* című film, illetve a *Megtörtént bűnügyek* című sorozat megosztó kritikai értékelését, ahol a rendőrtisztek sokkal élettelenebbnek tündtek, mint az elfogni szándékozott bűnözők, noha éppen az egykori bűnelkövetőket üldöző rendőrök visszaemlékezéseiből tudtak a filmalkotók autentikus képet adni a korszak bűnözőiről.³⁸ Habár ezzel küzdött a lengyel krimik világa is,³⁹ a detektívek mégis közönségbaráttá váltak Magyarországon a nyugati, főként amerikai bűnügyi filmek attribútumainak átvételével. Szemben a lengyel filmek világával, amelyekben Nyugat-Európát a pénzügyi konszernek és a politikai klientúra lobbijereje uralja,⁴⁰ a magyar tévéfilmek nyugatképe a magyar játékfilmekkel szemben korlátozottabban vált pozitívvá. A bűnügyi tévéfilmek hősei sematikusabbak maradtak, a játékfilmekben az 1980-as években megjelenő narratíva, a főnökével folyamatos konfliktusos viszonyt képviselő rendőrtiszt karaktere részben a *Kántor*-sorozatnak, részben az Ötvös Csöpi filmeknek köszönhetően fejlődött ki. Ezekben az amerikai filmek hőstípusa találkozott a szocialista magyar valóság ironikus kezelésével, amikor a magyar tiszthelyettes vagy a lefokozott rendőr a hétköznapi normasértéseket a valódi bűncselekmények elleni fellépés érdekében hajlandó volt maga is elkövetni. Jelen szövegünkben elsősorban a korszakban meghatározó, de eddig kevésbé elemzett bűnügyi tévéfilmek világát kívántuk bemutatni.

A korszak neves büntetőjogász-professzora, dr. Lukács Tibor több könyvet is írt közérthető nyelven a bűn és a büntetés rendszeréről. A szocialista társadalomban megvalósuló illegális cselekmény elkövetésénél fontosnak tartotta jelezni, hogy például a falopást megelőzi véleménye szerint az arra való hiánycikként való hivatkozás, még akkor is, ha elzárt területen a vásárló látja is a még érintetlen fadarabokat.⁴¹ Szamel Lajos, az Államigazgatási Főiskola egykori professzora *A korrupció, a protekció és a többi...* című művében a pozicionális protekció mellett érvelt, amely szerint az embernek a személyes beállítódásától függetlenül részt kell vennie az összeköttetési hálózatban,

³⁶ Anessi (2014) 15–26.

³⁷ Shpayer-Makov (2011) 272–297.

³⁸ Koltai (1986) 10–13.

³⁹ Skotarczak (2014) 77–84.

⁴⁰ Skotarczak (2012) 33–37.

⁴¹ Lukács (1971) 65–67.

hiszen adott időszakra vonatkozó kinevezését megelőző és azt követő időszakban a nyugodt munkafeltételeket csupán az informális hatalmi klikkekben való részvétel lealapozhatja meg.⁴² Ennek a problémának a kiterjesztését Varga Károly szociológus Kornai János *Hiány* című alapmunkájára alapozva írta meg saját kismonográfiájában, amelyben az erőforrás-korlátos szocialista rendszer strukturális problémájának tekinti, hogy a munkaerő erőforráskorlátokat alakít ki önmagában, így saját működését fékezi, hogy ezzel előzze meg a teljesítés során a technikai feltételek kimerülésének meg tapasztalását.⁴³

A szocialista értékekre való fókusz éppen azért fontos, mert ugyanúgy negatív példatárakat mutatnak be a filmek, mint például egy, a vendéglátóipari szakmunkások számára készült etikai szakkönyv, amelyben a munkafegyelem, a kötelességtudat, a felelősségérzet és a becsületesség fogalmainak rövid definiálását követően a szerzők oldalakon át sorolják az adott személyes tulajdonságnak a hiányát jelképező valós trükköket, amelyek még az áruforgalmi osztály figyelmét is elkerülik. Így lényegében nem válik egyértelművé, hogy az *Etika a vendéglátásban* című képzési anyag az etikai elvárások betartását szorgalmazza, vagy inkább kineveti a hallgatókkal együtt azokat a morális inkonzisztenciákat, amelyeket épp maga is megvalósít a könyv megírásával, illetve a későbbi vendéglátósként a hallgató is alkalmazni tud.⁴⁴

A széles rétegeket érintő informális vagy szabálysértő praktikák akkor válnak jól bemutathatóvá, ha eloszthatók egy olyan narratívában, amelyben szerepelnek ennél sokkal jelentősebb, az olvasót vagy nézőt sokkal inkább megütköztető deviáns magatartások is. Jelen kutatásunkban azért is vizsgáltuk a bűnt a játékfilmekben, mert feltételeztük, hogy az emberölés vagy a rablások narratív egységének felállítása során az alkotásokban szerepelni fognak a nagyobb súlyú cselekményeket igazoló kisebb, úgynevezett stiklik, amelyek alapján megvizsgálható a szocialista értékekhez való viszony, vagy az szocialista együttélés mindennapi problémái. Ez a feltételezésünk részben onnan származott, hogy a Belügyminisztérium Sajtóosztályának és az Országos Közlekedésbiztonsági Tanács támogatásával az Idegenforgalmi Propaganda és Kiadó Vállalat évente az Atheneum nyomda gondozásában kiadott egy *Gyilkosság...-sorozatot* (*Gyilkosság az M1-esen, Gyilkosság két millióért, Gyilkosság a bányában, Gyilkosság vagy baleset?, Gyilkosság a levegőben, Gyilkosság az autóban, Gyilkosság a színpadon*), amelyben a cím ellenére több novella a kortárs társadalmi valóság olyan problémáira fókuszált, mint a csalás, a sikkasztás, a családon belüli erőszak, a garázdaság vagy a versengési vágytól vezérelt autós üldözés, amelyek önmagukban nem lettek volna feltétlenül eladhatók, viszont egy-egy nagyobb súlyú életellenes cselekmény mellett már alkalmasnak találtattak a megjelentetésre.

Így vált lehetővé hipotézisünk igazolása, hogy a nagyobb súlyú normasértésekre fókuszáló játékfilmekben – a kutatási kérdésünk alapján – az elkövetők motivációinak

⁴² Szamel (1989) 138–144. A pozicionális protekciót Szamel elkülöníti a karrierista érvényesüléstől, vagyis az utóbbit a közigazgatás széles rétegeiben azonosítja.

⁴³ Varga (1985) 10–25.

⁴⁴ Király-Füzy (1989) 14–34.

elmondhatóvá tétele érdekében az alkotók a szocialista értékeknek a korszakban való konfliktusait mutatták be, illetve annak elkerülése érdekében, hogy a játékfilm önmagában mint vizuális termék ne propagálja a normasértő tevékenységeket, drámai vagy komikus stílusesszközökkel mutatták be a szocialista tudatformálás gátjait, amelyek mégis lehetővé tették a bűn megtörténését – legalábbis a fikció szintjén.

IRODALOMJEGYZÉK

- Anessi, Thomas (2014): Literary Codes of Conduct in PRL Crime Fiction: Barariczak, Joe Alex and the Powiesc Milicyjna. In Marek Wylczynsky ed.: *Crime Scenes: Modern Crime Fiction in an International Context*, 6. Vol. Peter Lang, Frankfurt. 15–26.
- Asbóth Miklós (2010): Fikció és valóság az 1961-es nagy kalocsai pénzlopásról. Félmillió a tüskeborkorban. *Kalocsai Néplap*. Forrás: <https://anzdoc.com/felmillio-a-tskebokorban-fikcio-es-valosag-az-1961-es-nagy-k.html> (2017.12.10.)
- Balla Ödön (1957): Jó házból való úrilány – Az elegáns budai lakásban. *Népszava*, 85. évf., 1957. március 17. 4.
- Bezsenyi Tamás (2011): A műszaki értelmiség érvényesülési lehetőségei és szinterei a hatvanas évek magyar nagyjátékfilmjeiben. In Wessely Anna szerk.: *Társadalmi Tanulmányok*. Budapest, ELTE, 115–152.
- Bezsenyi Tamás (2016): Nem minden Mohikán Indián? – A galeri-bűnözés történeti és kriminológiai aspektusai. In Bartha Eszter – Fóris Ákos: *Kelet-európai sorsfordulók. Tanulmányok a 80 éves Palotás Emil tiszteletére*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 203–214.
- Bodor Endre (1965): *20 év a nép szolgálatában. Élet elleni bűncselekmények*. Budapest, BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség.
- Buchholz, Erich – Hartmann, Richard – Lekschas, John (1996): *Sozialistische Kriminologie*. Berlin, Staatsverlag der DDR.
- Fóti Andor (1970): *Különös randevú*. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó.
- Fóti Andor (1984): *Szemben a bűnözőkkel*. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó.
- Horváth Edina (2008): A Magyar Televízió műsorpolitikája – 1968. *Múltunk*, 58. évf. 3. sz. 187–199.
- Juhász Árpád (2002): A filmterjesztés struktúrájának fejlődése az elmúlt két évtizedben (1960–1978). In Juhász Árpád: *Helybenjárás és/vagy műsorpolitikai kállai kettős? Tények, reflexiók a „pangás” éveiből (1974–1983)*. Debrecen, MOSZ – OPAKFI – DE.
- K. Horváth Zsolt (2010): Ex occidente lux (Drang nach Westen). Az occidentalizmus az 1970-es évek magyar társadalmi képzetében. *Korunk*, 3. évf. 7. sz. 96–101.
- K. Horváth Zsolt (2011): A barbárokra várva: a bűn ábrázolásának teleológiája a Kántor című szocialista krimiben. *Korunk*, 22. évf. 3. sz. 90–104.
- A kedd éjszakai általános razzia eredménye (1957). *Népakarat*, 1. évf. 1957. március 14. 1.
- Kéri László – Petschnig Mária Zita (1986): Mire van idő? – A 80-as évek filmjeinek társadalomképe. *Filmkultúra*, 22. évf. 9. sz. 59–69.
- Király István – Fűzy Pálné (1989): *Etika a vendéglátásban. A vendéglátóipari szakmunkásképzés számára*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Koltai Ágnes (1986): A bűn története – Krimi magyar módra. *Filmvilág*, 29. évf. 10. sz. 10–13.
- Ladányi Ferenc (1956): A kriminalisztikai tudomány fejlesztésének új lehetőségei. *Jogtudományi Közöny*, 11. évf. 5. sz. 297–303.
- Lénárt András (2010): A film mint történeti forrás. *Aetas*, 25. évf. 3. sz. 159–171.
- Lukács Tibor (1971): *A bűnözés és társadalom*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- Mág Bertalan (1971): *A holtak nem beszélnek*. Budapest, Minerva.
- Mág Bertalan (1978): *Zsákutca*. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó.

- Pintér István (1973): *Rendnek muszáj lenni...* Budapest, Táncsics Kiadó.
- Rainer M. János – Kresalek Gábor (1990): A magyar társadalom a filmen. Társadalomkép, érték és ideológia 1948–1956. *Szellemkép*, 1. évf. 2–3. sz. 1–10.
- Shpayer-Makov, Haia (2011): *The Ascent of the Detective. Police Sleuths in Victorian and Edwardian England*. Oxford, University of Oxford.
- Skotarczak, Dorota (2012): The image of the West in the films of socialist. Poland (PRL). *Our Europe. Ethnography – Ethnology – Anthropology of Culture*, Vol. 1. No. 1. 33–37.
- Skotarczak, Dorota (2014): Crime fiction in the period of PRL (PRL crime fiction). *Our Europe. Ethnography – Ethnology – Anthropology of Culture*, Vol. 3. No. 3. 77–84.
- Szabó László (1968): *Bűnügyi múzeum*. Budapest, Minerva.
- Szamel Lajos (1989): *A korrupció, a protekció és a többi...* Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- Tabák Anna (1975): Bokáig a dollárban. *Népszava*, 103. évf. 1975. április 7. 4.
- Tonhauser László (1999): *Nem kérek bocsánatot*. Budapest, Totem Kiadó.
- Vándor Pál (1957): Akiket vissza kell hozni a mélyből. *Népszava*, 85. évf. 1957. január 25. 3.
- Varga Károly (1985): *Ördögi kör*. Budapest, Magvető Kiadó.
- Vedres Géza – Láposi Lőrinc (1976): *A holttest darabolásával leplezett emberölések*, Budapest, BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség.
- Vértés Tivadar (1951): A prostitúció felszámolásának kérdéséről. *Népszava*, 79. évf. 1951. szeptember 1. 5.
- Zappe (1980): Tragédia vagy krimi? *Népszabadság*, 1980. május 4. 7.
- Zsámber Renáta (2014): Szocialista krimi kapitalista díszletekkel: Linda és a nyolcvanas évek. *Korunk*, 25. évf. 3. sz. 18–25.

ABSTRACT

“There Will Never Be America in Here!” – Representation of Criminality and Law Enforcement in Fiction Movies of the Kádár Era

BEZSENYI Tamás – LÉNÁRT András

The Hungarian TV films of the Kádár era depicted a world, where street robbery or theft were completely out of question, but if they happened, there was international conspiracy effecting high politics in the background. In the films of the Kádár era sin and crime were almost by definition political acts, or became such in the plot. Criminality, as a social dysfunction gains tendentious economic or political meaning in the movies according to our hypothesis. The ideological enemy construction can be traced in the actors of the TV films, characters such as the elusive former fascist, the imperialist agent or the dubious defector will receive important roles.

Keywords: socialist crime, TV series, police memoirs, police roles

Belügyi Szemle 1953–1990: politikai elkötelezettség versus tudomány¹

DEÁK József²

A tanulmány arra keresi a választ, hogy Belügyi Szemle elmúlt évtizedekben megjelent számaiban megtalálható információtömeg elemző-értékelő feldolgozása, hasznosítása hogyan szolgálhatná a közszolgálat, a belügyi igazgatás fejlesztését, a szervezet működését. A folyóiratnak a hazai tudományos életbe való bekapcsolódása, annak szabályaihoz történő illeszkedése napjainkban is hozzájárul a minisztériumi tevékenység tudományos szintű elismeréséhez, népszerűsítéséhez. A rendészeti szaklap propagandaeszközkénti alkalmazása pedig tovább gazdagította a belügyi vezetés lehetőségeit saját törekvéseinek kifejezésére. A folyóirat történetében a kezdetben nyíltan hirdetett politikai elkötelezettség a hatvanas évektől fokozatosan teret engedett a szakmai és a tudományos szempontoknak, de mindvégig akadályozta a magasabb szakmai hatások kifejtését, korszakonként más és más intenzitással.

Kulcsszavak: Belügyi Szemle, közszolgálat, belügyi igazgatás, szakmai és tudományos szempontok

A Belügyi Szemle bekapcsolódása a hazai tudományos életbe

Az 1953 óta megjelenő *Belügyi Szemle* eltelt bő fél évszázadának összefoglalásához jó tükör a lapalapító minisztérium jelenlegi vezetőjének értékelése. Dr. Pintér Sándor, a rendészeti szaklapot méltató gondolataiban kiemelte: „A folyóirat értékes hagyatéket halmozott fel a bűnüldözés napi gyakorlatának követésében, a kriminalisztikai kutatásokban, a jogtudomány és a kriminológia eredményeinek bemutatásában.”³

A Belügyminisztérium Kollégiuma az 1962. április 12-ei értekezletén megvizsgálta a minisztérium médiatermékeinek, folyóiratainak szakmai minőségét, és megállapította, hogy a sajtó eszközeivel jobban kell segíteni a BM előtt álló feladatok színvonalas végrehajtását.⁴

A periodika tudományos rangját jelezte, hogy a neves rendőrségi kutatók az évtizedek során tanulmányaikat a *Belügyi Szemlé*ben jelentették meg. A lap arculatának

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projektben működtetett Concha Győző Doktori Program keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

² DEÁK József dr. tanársegéd, NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék, PhD-hallgató, NKE Hadtudományi Doktori Iskola
József DEÁK dr. assistant lecturer, NUPS, PhD student, at National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences
orcid.org/0000-0002-7661-4485, deak.jozsef@uni-nke.hu

³ Deák (2014) 237.

⁴ Deák (2013) 20.

kialakításában részt vettek a rendészettel foglalkozó legjelesebb tudósok, így például Déri Pál alapító szerkesztő mellett kiemelendő Katona Géza és Kertész Imre munkássága. A hat évtized alatt a *Szemle* nemcsak egy jó tudományos szaklappá, hanem igazi szellemi műhellyé vált. Akik itt publikáltak, tudják, hogy álláspontjuk, véleményük olyanokhoz jut el, akik a téma ismerői, szakemberei. Ez a szellemi műhely teret engedett a tudományos vitáknak, szakmailag megalapozott érvek ütköztetésének is, amelynek végül eredménye a rendészeti tudományok fejlődése lett.⁵

Az alapító szerkesztő visszaemlékezéséből kiderül, hogy nem volt egyszerű feladat a tudományos igényeknek azonnal megfelelni, hiszen akkor még nem volt a BM-nek tudományos kutatásokat szervező intézménye. Ehhez át kellett törnie a *Szemle* szerkesztőségének „belügyi misztifikációt”, amihez a külső tudományos élet olyan kiváló embereit vették igénybe, akik a bűnözés elleni küzdelemben szintén érdekeltek voltak. „Mi nem tettünk különbséget a »külsők« és a »belső« között, sem a véleményük igazsága, sem a tiszteletdíjak tekintetében.”⁶

„Természetesen előjáróim mellett mások is felhívtak az első években telefonon, ha egy-egy cikk valamiért nem nyerte meg a tetszésüket, de az ilyen hívásokat udvariasan azzal háritottam el, hogy a következő számban szívesen közlöm az észrevételeit. Mondanom sem kell, hogy ezek a válaszcikkek máig nem érkeztek be a szerkesztőséghez.”⁷

Mindemellett a folyóirat szerkesztői a legnehezebb utat választották, amikor tudatosan olyan lapstruktúrát alakítottak ki, amelyben az állami díjas tudós éppúgy helyt kaphatott, mint a bűnügyi nyomozó, a kriminalisztikai szakértő vagy a közlekedési járőr. Megszámlálhatatlanul sok értékes tapasztalat halmozódott fel ezeken a hasábokon. Ha másért nem, ezért érdemes ott tartani a bekötött példányokat a könyvespolcokon, könnyen hozzáférhető helyen, de leginkább forgatni, hasznosítani!⁸

„Tiszteletreméltó és egyben praktikus az a szerkesztői szándék, hogy a lap hidat alkosson elmélet és gyakorlat, azaz a tudomány képviselői és a végrehajtó állomány tapasztalt szakemberei között. Erről győz meg a folyóirat kítűnő szerzőinek sora, hiszen van közöttük bűnügyi nyomozó és tanszékvezető egyetemi tanár, közlekedési szakember és alkotmányjogász, rendőrségi szolgálatvezető és tudományos főmunkatárs. E lap ad arra lehetőséget, hogy véleményt és információt cseréljenek, hogy megismerjék egymás gondolkodását, hogy az elmélet és a gyakorlat kiegyensúlyozottságában készüljenek feladataik megoldására.” – hangsúlyozta a miniszter asszony.⁹

A *Szemle* szerkesztőségének az volt a véleménye, hogy a folyóiratnak nemcsak formailag kell nyitottnak lennie, tehát természetesnek tekintendő a külső szerzők publikációinak megjelentetése, hanem helyt kell adnia a „hivatalostól” eltérő véleményeknek is. A szerkesztőségben folytatott kerekasztal-beszélgetések során az illetékes rendőrök mellett rendszerint ott ültek a társadalmi, gazdasági, kulturális élet kiemelkedő kép-

⁵ Pintér (2013) 5.

⁶ Déri (2003) 12.

⁷ Déri (2003) 13.

⁸ Korinek (1993) 6.

⁹ Lamperth (2003) 3–4.

viselői is, akik nem „bűncselekmény–tettes–rendőr” szűk kapcsolatrendszerében magyarázták a bűnözést, hanem sokkal szélesebb összefüggésben. „A vitákról megjelent cikkeink váltották ki az olvasók legnagyobb érdeklődését. Merem állítani, hogy mind ebből nemcsak a beosztott olvasók látóköre bővült jelentősen, hanem a rendőri szakágak vezetőié is. Sajnos ez a gyakorlatban csak nagyon akadozva valósult meg.” – zsörtölődött utóbb Déri Pál.¹⁰

Az ilyen célok megvalósítása során, nem lehetett félúton megállnia a szerkesztőség munkatársainak. A viták hevében felvetődött „hivatalostól” eltérő véleményeket, az új vagy rehabilitálandó tudományok felszínre hozását és a körülírás helyett nevüknek ki mondását előbb-utóbb kikényszerítették a résztvevők.

„Mi használtuk térségünkben sokszor először – ha jelzővel is – a kriminológia szót, a szociológiát, a pszichológiát, a kibernetikát, az informatikát, a prognosztikát, a szervezéstudományt és sok más új tudományt, mert a felvetődött problémákra nem lehetett másképp objektív választ adni. Le kell szögezmem, hogy szerkesztési elveinket, amely a tények kendőzetlen felvetésének igényén, a hibák, hiányosságok sokoldalú megközelítésén alapult, gyakran áldozatokkal járó küzdelemben kellett megvédenünk. Egy szerkesztőségnek azonban – ha az nem elv nélküli, bürokrata lelkületű emberekből áll – az ilyen hátrányokat, otromba beavatkozásokat – amelyeknek mértéke a történelmi helyzettől függött – egy jó újság, folyóirat, vagyis az olvasó kedvéért mindig vállalni kellett és kell!”¹¹ – szögezte le a volt főszerkesztő.

A fontosabb, a lakosság vagy az állomány szélesebb körét érintő, a szerkesztőség által kezdeményezett viták, valósággal „vitték” a folyóiratot. A felvetődött, megoldásra váró problémákról ezek a viták gyakran 6–8 hónapig, sőt tovább is eltartottak. Csupán a vitaindító cikket és – az átfutási idő miatt – az első választ szervezte meg a szerkesztőség előre. Ha eltalálták – és általában ez sikerült –, hogy mi is érdeklí az olvasót, akkor a továbbiakban ment minden a maga útján. A vitában egyenrangú félként szólaltak meg, cáfolták vagy támogatták egymást a beosztásuktól és rendfokozatuktól függetlenül a Fórum és a Reflexió rovatokban jelentkező szerzők. A vita hevében megismerve a különböző koncepciók előnyeit és hátrányait formálódtak a vélemények, és megteremtődött egy egységes állásfoglalás, valamint a végrehajtás lehetősége. Igaz, hogy sok minden csak lehetőség maradt, de az olvasók új ismeretekhez, felismerésekhez is jutottak. Például ki hinné el, hogy egy fegyveres testület folyóiratában jelent meg a rendőrök intézkedési készségéről folytatott vitában a következő szöveg: „...rendszerint más a helyzet, ha valamilyen vezető beosztású emberrel vagy annak beosztottjával, legtöbbször gépkocsivezetőjével szemben intézkednek. Ilyenkor a feljelentést még meg sem írták, de már szól a telefon a járástól, vagy sokszor egyenesen a megyétől.”¹²

Meg kellett tehát teremteni a belügyi vezetés és a végrehajtás közötti őszinte, nyílt, rendszeres együttgondolkodást. Ennek feltételeit csak úgy tudta a szerkesztőség megvalósítani, ha a folyóiratban átlépi a fegyveres testületeknél nélkülözhetetlen

¹⁰ Déri (2003) 7.

¹¹ Déri (2003) 7.

¹² Déri (2003) 7–8.

alá- és fölérendeltség szigorúan őrzött határait. Ezért foglaltatta be a *Belügyi Szemlé*-ről készült belügyminiszteri parancsba, hogy minden szerző rangjától és beosztásától függetlenül egyenlő jogokkal rendelkeznek, ezt a jogot senki nem sértheti meg. A parancsot bírálni nem lehet, de a gyakorlatban megmutatkozó fogyatékosaira mindenki felhívhatja a figyelmet. „Megteremtettük tehát a szólás szabadságát, amely nélkül egy folyóirat az olvasók szemében csak reklámkiadvány, amelynek nincsen semmi hatása, sőt kontreminalja [ellenakcióval meghiúsítja – D. J.] a kiadó helyes célkitűzéseit.”¹³

Néhány példa a szerkesztőség által, a szakfolyóirat hasábjain kezdeményezett vitára: Nyomozzon-e a körzeti megbízott? – ez volt a kérdés 1986-ban. Miként alakult a városi kapitányságokhoz beérkezett feljelentések sorsa 1974-ben? Mit írt a belügyi tájékoztatásról az alapító főszerkesztő, Déri Pál 1965-ben? (Azt írta, hogy a tájékoztatás a rendőrségnek nemcsak joga, de kötelessége is. Ez a ma már ártatlannak tűnő kijelentés akkor Dérinek csaknem az állásába került – D. J.)

„Szakmai kérdések, amelyek ma is alapos elemzést igényelnek, és mostanság ez már kockázat nélkül megtehető –, ezeknek is tárháza a *Szemle*. Lehetne névsort összeállítani a fiatal, pályakezdő rendőrökről és határőrökről, akik egykoron írt cikkeikkel bizonyították tehetségüket, írásaik révén váltak elismert belügyi szakemberekké, ma pedig a rendőri vagy a határőrségi vezetés fontos posztjain szolgálnak. Azt is célszerű tudni, hogy volt idő, amikor a nagy tudományos problémák mellett szinte egyedül ez a folyóirat vállalta fel a rendőrök érdekvédelmét. Először a *Belügyi Szemlé*ben lehetett olvasni a gyenge felszerelésről, a rossz kiképzésről, a túrheterlenül alacsony fizetésekről, és mindezt a nyolcvanas évek közepén írták, amikor a minisztérium szakmai vezetése a nyilvánosság előtt még hallani sem akart a gondokról.”¹⁴

A *Belügyi Szemle* szerkesztősége a lap további évtizedeiben is próbált igazodni a Rendészeti Hivatal vezetője (1993-ban dr. Korinek László – D. J.) által a negyvenedik évforduló által megszabott célokhoz. Eszerint a lap legyen továbbra is nyitott minden értékes gondolat, a rendészeti szolgálat területeinek jövőjét építő valamennyi tudományos felismerés számára, és őrizze meg azt a belső szerkezetét, amellyel egyszerre képes szólni a kutatóhoz és a közrendvédelmi járőrhez. Őrizze meg négy évtized eredményeit, és az ideológia béklyóit levetve legyen jobban, mint eddig, egyszerre a rendészeti szakmák mással nem helyettesíthető fóruma és tudományos műhelye.¹⁵

Közszolgálat-fejlesztés a *Szemle* hasábjain – összehasonlító elemzés a hasonló tematikájú jogi szakfolyóiratokkal

A *Belügyi Szemle* hosszú éveken, évtizedeken át a büntetőtudományoknak egyik legfontosabb orgánuma volt. Gödöny József, Gönczöl Katalin, Irk Ferenc, Katona Géza, Kertész Imre, Kilényi Géza, Király Tibor, Pusztai László, Schmidt Péter, Szabó András, Szamel Lajos cikkei már a rendszerváltás előtti évtizedben az idegen eszmeiséget levet-

¹³ Déri (2003) 12.

¹⁴ Korinek (1993) 6.

¹⁵ Korinek (1993) 7.

ni kész, az európai jogi kultúra legjobb hagyományait őrző tudományos közélet becses darabjai voltak. Kár lenne elfeledkezni róluk! Annál is inkább, mert nekik és kutató-társaiknak köszönhető, hogy a pártállam büntetőjog-alkalmazása nem vált az önkény martalékává.

„A rendőrségi szakembereknek és a büntetőjogászoknak egy egész nemzedéke nőtt fel ezeken az emberség diktálta tanításokon, amelyekből erőt meríthettek becsületük megőrzéséhez, és ahhoz is, hogy most megállják a helyüket a jogállami Magyarország bűnüldözői és igazságszolgáltatási kötelezettségeinek a teljesítésében. Mert például kriminológiát e folyóirat szacikkeinek a forгатása nélkül ma sem művelhet senki eredményesen Magyarországon.”¹⁶

De állhat itt példaként Király Tibornak a kriminológiai cikkekhez hasonlóan nívós, a korszakot összefoglaló büntetőeljárás-jogi cikke is: „A »szocialista« büntetőeljárás-jog eszmeileg egységes folyamata több, legalábbis két fő szakaszra bontható. Az első az unifikációé, amikor az eljárási kodifikáció arra irányult, hogy a bíróságon a különböző súlyú ügyekben is egyféle eljárás folyjék, abból a gondolatból kiindulva, hogy az elveknél minden ügyben egyformán kell hatályosulniuk. Ez a folyamat az 1951. évi törvényben teljesedett ki, amikor is a büntett-vétségességességítése után (1950) az eljárás is egységesíthető volt. (A fiatalok, a katonák büntetőeljárás-joga, a magánvádas eljárás azonban mindig kívül maradt az egységesítési tendenciákon.) Ezután megkezdődött a második szakasz, amelyre 1966-tól (lásd a 16. számú tvr.-t) mind erőteljesebben a differenciálásra való törekvés a jellemző. A ma még hatályos büntetőeljárás-jognak egyik jellemvonása éppen a különféle szempontok (a cselekmény súlya, a terhelt személye stb.) alapján kialakított eljárási változat. A kodifikáció ötödik korszaka 1989-ben kezdődött.”¹⁷

A továbbiakban a cikkből megtudhatjuk, hogy a büntetőeljárás-jognak mindig, mindenütt – hacsak nem akar a féktelen elnyomás eszközevé vagy a bűnöző tehetetlen bűnpártolójává lenni – kényes egyensúly megteremtésére kell törekednie. Biztosítania kell egyfelől a társadalmat arról, hogy felelősségre vonják azokat, akik a büntetőtörvénybe ütköző módon szegték meg a társadalom normáit. Másfelől biztosítania kell a polgárokat, hogy a bűnözők elleni fellépés során a hatalom nem korlátozza a jogait alaptalanul és mértéktelenül, valamint nem zaklatja őket lépten-nyomon. A két érdek összehangolásának, egyensúlyban tartásának művészi megalkotásával formálható meg az eszményi büntetőeljárás-jog.¹⁸

A Büntető perrendtartás (Bp.) 2. §-a ugyan ünnepélyesen megfogalmazta a személyi szabadság biztosítékait, és az előzetes letartóztatásáról szóló szabályok is korrektül hangoztak, mindössze arról nem volt szó, hogy a letartóztatott hozzátartozóját értesíteni kell a letartóztatásról és hollétéről. Hosszú időre eltűnhetett az ember, nem tudni, hová.¹⁹

¹⁶ Korinek (1993) 6–7.

¹⁷ Király (2003) 18.

¹⁸ Király (2003) 18–19.

¹⁹ Király (2003) 19.

A törvénytelen perek nemcsak azért voltak törvénytelenek, mert koholt vádak alapján folytak, hanem azért is, mert bennük, félretéve a büntetőeljárás minden garanciális szabályát, „megengedhetetlen eljárási módszereket” alkalmaztak.²⁰

Hasonlóságok és különbözőségek az *Állam és Igazgatás*, valamint a *Belügyi Szemle* folyóirat fejlődésében

Az 1949. május 1-jétől megjelenő hasonló arculatú *Állam és Igazgatás* folyóirat a korszak jellemzőiből is következő fejlődés csaknem ugyanazon lépcsőfokain haladt, mint az alábbiakban láthatjuk. Egyebek mellett a *Belügyi Szemlé*hez hasonlóan nagyratörő célokat tartalmazó, valamint a rendszer működését illetően a megengedett határok közt kritikus és a lap kezdeti lépéseivel kapcsolatosan mértéktartóan önkritikus hangvételt illetően is.

„A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének júniusi és októberi határozatai, az új kormányprogram végrehajtása fokozottabb követelményeket támaszt tanácsainkkal szemben. Az *Állam és Igazgatás* eddigi munkája során igyekezett ugyan a gyakorlati élet követelményeinek megfelelni, azonban ezt csak részben sikerült megoldania. Nem elég élesen és nem elég világosan vetettük fel azokat a kérdéseket, amelyeket pedig az élet, a gyakorlat félreérthetetlenül megjelölt. Nem elég bátran és ugyanakkor nem elég építően bíráltunk. Sokszor csak a »sorok között« mutattunk rá a hibákra és különösen nem vetettük fel a hibák megoldásának módszereit. Nem jelöltük meg a fejlődés helyes irányát. Nem figyeltünk fel eléggé az egészséges, helyes kezdeményezésekre, nem harcoltunk azok általánosításáért. Pedig ez az elmélet feladata.”²¹

Természetesen az *Állam és Igazgatás* folyóiratnak a *Szemlétől* eltérően nem pusztán egyetlen, a Belügyminisztérium és az alá tartozó rendőrség, állambiztonsági szervek, határőrség, tűzoltóság, büntetés-végrehajtás új szervezetét, működését kellett szolgálnia, hanem a korszak egész magyar államszervezetét, közigazgatását: „Államunk, államszervezetünk és közigazgatásunk új jellegének megfelelően új közigazgatási szakirodalmat kell létrehozni. Meg kell ismernünk az állam igazi tartalmát, az államok igazi funkcióit, az új államapparátus sajátosságait... Elsőrendű kötelességünk felmérni országunk államberendezkedésének mai helyzetét, mai adottságát, a hibákat, az előttünk álló közvetlen problémákat és mindezt összhangba kell hozni a népi demokrácia általános igényeivel.”²²

Az *Állam és Igazgatás* hasábjain közölt, a Magyar Jogász Szövetség 1955–56. évi pályázati felhívásából kiderül, hogy a *Szemle* mellett a korszak jogi folyóirataiban is próbáltak kellő hangsúlyt fektetni a büntetőjog fejlesztésére, ezzel is elismerve azt a *Szemlében* szintén többször hangsúlyozott gondolatot, hogy a bűnözés elleni küzdelem nem pusztán belügyi, rendőrségi feladat:

²⁰ Király (2003) 20.

²¹ *Állam és Igazgatás* szerkesztőségi cikke (1953) 605–606.

²² *Állam és Közigazgatás Szerkesztőbizottsága* (1949) 2–3.

„Tanulmány a büntetőjog köréből.

1. A motívumok szerepe a büntetés kiszabásában.
2. A garázdaság büntette a szovjet és a magyar jogban.”²³

Az *Állam és Igazgatás* szándékai szerint szintén teret kívánt adni a szakmai vitáknak, persze az „elvi tisztaság” számukra is előírt korlátok lehetőségei között: „A sok új probléma különféle megoldási lehetőségeket vet fel, ezért szükségesnek tartjuk, hogy a lap teret adjon vitáknak is. Nagyon éberrel kívánunk ügyelni az elvi tisztaságra, de nem gátoljuk, hanem ösztönözzük íróinkat a problémák merész felvetésére és a megoldási javaslatok kidolgozására.”²⁴ – biztatták a jövő szerzőit.

A rendszerváltást közvetlenül megelőző időszakban, az *Állam és Igazgatás*ban is egyre nagyobb teret kaptak a politikai rendszer reformjával kapcsolatos viták, állásfoglalások, gondolatok: „A köztársasági elnöki funkció kialakításának csak akkor van értelme, ha az Elnöki Tanács egyetlen nem kívánatos jelensége sem fog újra megjelenni e jogintézményben.”²⁵ – vélte a szerző.

Az Elnöki Tanács intézményével kapcsolatban a *Belügyi Szemle* már 1987 szeptemberében közölt egy interjút Kilényi Gézával, az MTA Államtudományi Kutatások Programirodájának vezetőjével, aki sürgette a parlament valódi törvényhozó szerepének helyreállítását, az Elnöki Tanács törvényhozásban birtokolt általános helyettesítési jogkörének megszüntetését, a kormányzati munka tartalmi megerősítését, a tanácsrendszer önkormányzattá alakítását.²⁶

A magyarországi politikai reform egyik fontos kérdése a különböző érdekpártikularitásokat közvetítő érdekképviseleti szervezetek részvétele a kormányzati akarat kialakítási folyamatokban.²⁷

A *Belügyi Szemle* szerkesztősége, ha nem is a kormányzat, hanem a Belügyminisztérium szintjén, az érlelődő, bontakozó reformfolyamatok áramában érzékelte, meglátta az érdekképviselet hiányát, e szerep jelentőségét.

Az *Állam és Igazgatás* más feladataiból adódóan a *Szemlénél* részletesebben számolt be a reformfolyamatok állásáról, a politikai-társadalmi véleményformálás, -alakulás jelentősebb eseményeiről, például a tervezett új alkotmánnyal kapcsolatban.

„A tudományos ülésen felmerült problémák is hasznos adalékok lehetnek az új alkotmány koncepciója körül kibontakozó társadalmi vitában” – mutatott rá az elismert szakember.²⁸

A tudományos közigazgatási szakfolyóirat írásaiban is mindinkább tükröződött, hogy a hazai bűnügyi helyzet romló mutatóinak, trendjeinek, tendenciájának javítása nem lehet pusztán rendőrségi feladat. A fővárosi gyermek- és ifjúságvédel-

²³ Szerkesztőségi cikk (1955) 756.

²⁴ Szerkesztőségi cikk (1959) 2.

²⁵ Páricsi (1989) 302.

²⁶ Korinek (2012) 14.

²⁷ Tölgyessy (1989) 408.

²⁸ Ijjas (1989) 563.

mi munkaértekezlet a két hivatásos pártfogó kísérleti munkája alapján állást foglalt a pártfogó-felügyeleti feladatok hivatásos ellátásának szükségessége mellett, de úgy, hogy ez megvalósítsa az állami és a társadalmi segítség összhangját.²⁹

Érdekességként idekívánkozik a jelen KÖFOP-pályázattal összefüggésben, a kormányzati ágazati stratégiák közül a Magyary Zoltán közigazgatás-fejlesztési program névadójával kapcsolatban a *Belügyi Szemlé*ben is rendszeresen publikáló dr. Szamel Lajos 1974 áprilisában megjelent megállapítása, miszerint: „A magyar polgári közigazgatás-tudomány legnagyobb hatású, külföldön is elismert egyénisége Magyary Zoltán volt.”³⁰

A Magyar Jog, a Jogtudományi Közlöny és a Belügyi Szemle az államrend, a hazai jogfejlődés, jogalkalmazás szolgálatában

Az 1954. január 1-jével alapított *Magyar Jog és Külföldi Jogi Szemle* tudományos folyóirat lapindító gondolatai sok vonatkozásban hasonlóak a *Rendőrségi Szemle* beköszöntő cikkéhez, például a jog tiszteletben tartásával kapcsolatban.

Az új szakasz politikája nagymértékben megnövelte a jog szerepét és a jogászai munka jelentőségét. A jog tiszteletben tartása és a jogászai munka megbecsülése terén is új helyzetet teremtettek a kormányprogramban meghatározott elvek, valamint a Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusának határozatai.³¹

A *Magyar Jog*nak az a különösen fontos és megtisztelő feladata, hogy hónapról hónapra lépést tartson az igazságszolgáltatásunk munkájával, időről időre felismerje azokat a legfőbb feladatokat, amelyek jogszolgáltatásunk terén felmerülnek, és ezek minél eredményesebb megoldását a tájékoztatás, a véleménynyilvánítás és a bírálat eszközeivel segítsék elő. A jelenlegi időszakban például azt kell a legfontosabb feladatának tekintenie, hogy a társadalmi tulajdon védelmében, az állami rend és fegyelem erősítésében és az állampolgárok javainak a megóvásában támogassa az igazságszolgáltatás munkájának eredményességét mind a bíróságok munkájának eredményességével, mind a bíróságok büntető gyakorlatának figyelemmel kísérésével, mind pedig a bűnüldözés egyéb kérdéseinek feltárásával.

„A *Magyar Jogot* azzal indítjuk útjára, hogy minden magyar jogászt segítsen jogászai feladatainak legszebb jogászai hagyományainkhoz méltón és nagyszerű feladataink szolgálatában minél teljesebben betöltse.” – hangsúlyozta Erdei Ferenc.³²

„A demokratikus és haladó jogászok feladata, hogy a törvénytértek leleplezésével érveket adjanak az imperialista burzsoázia elleni harcban a legszélesebb tömegmozgalmak részére.” – szólalt meg egy „más hangszerelésű” szólam.³³

²⁹ Gábor (1969) 1141.

³⁰ Szamel (1974) 296.

³¹ Erdei (1954) 1.

³² Erdei (1954) 2.

³³ Vas-Zoltán (1953) 424.

Különös, de Déri Pálnak, a *Belügyi Szemle* főszerkesztőjének éppen a szocialista törvénysértések leleplezése miatt támadt komoly bonyodalma. A skandalum mindjárt a folyóirat közvetlen jogelődjének számító, 1953-tól megjelenő *Rendőrségi Szemle* negyedik számának megjelenésekor következett be.

„A Szovjetunióban lelepleződött, hogy az úgynevezett »terrorista orvoscsoporthoz« gyalázatos koncepció szüleménye volt. Én ezen annyira felháborodtam, hogy az áprilisi szám vezércikkét én írtam; »A szocialista törvényesség sérthetetlen« címmel.”³⁴ A megjelenés estéjén a politikai nevelő osztályra hívták, ahol az osztályvezető-helyettes mellett megjelent a Központi Bizottság adminisztratív osztály helyettes vezetője és egyik munkatársa is: „Ön különböző korszakokat ragadott ki a cikkben a Szovjetunió történetéből, és ezzel nemcsak megzavarja, hanem »demoralizálja a rendőrséget« – szolt a vád ellenem, és ezt a tényt vagy negyedóra hosszan bizonygatták különböző helyről vett idézetekkel. Nem volt más választásom, mert éreztem a »vita« enyhén szólva negatív végkimenetelét, mint hogy utolsó érvként elmondjam, nem mindenki így ítéli meg a cikkemet. Erre kíváncsian felnéztek. Nemrég értesültem arról, válaszoltam, hogy a belügyi szovjet főtanácsadó elolvastatta a cikkemet, és azt üzente az egyik tolmácsával, hogy gratulál, és máskor is ilyeneket írjunk.”³⁵

Közvetlenül a rendszerváltás után dr. Korinek László, a BM Rendészeti Hivatalának elnöke szerint a *Belügyi Szemle* szerkesztői és szerzői a fizikai-szellemi megszállás viszonyai közt is képesek voltak a rendészet legjobb hagyományainak megőrzésére. A folyóirat helyt adott a pártideológiát levető tudományos teljesítményeknek, hasábjaira a szakmai tisztesség visszacsempészte a humanista büntetőjog hazai és nemzetközi értékeit akkor is, amikor ezt a jogot egy kegyetlen diktatúra a végletekig lejáratatta.³⁶

Törvényesség (akkor is, ha ehhez mindig hozzá kellett illeszteni a „szocialista” jelzőt), emberi jogok, Nyugat-Európa büntetőjogi integrációja: mindezekről csaknem húsz éve rendszeresen publikáltak a belügyi folyóiratban. Nem csoda tehát, hogy a rendőrtudományok nyugati szakemberei ismerték, becsülték a *Szemlét*, és szívesen hivatkoztak a megjelent írásokra.³⁷

A *Belügyi Szemle* kiváló fórumává fejlődött a kriminalisztikának, a jogalkalmazásnak, a kriminológiának, a vezetéseleméletnek és a nemzetközi tapasztalatcserének is. Tekintélyt, megbecsülést vívott ki magának e tudományágak hazai és külföldi művelőinek körében egyaránt.³⁸

A *Magyar Jogban* Markója Imre, az igazságügy-miniszter első helyettese tollából 1969-ben született írás: *Büntető jogpolitikánk és a büntetőjog kodifikációja*³⁹ címmel jegyzett, korabeli figyelemre méltó gondolatsora is igazolta a *Belügyi Szemle*ben bő három évtized múltán a Király Tibor tollából megjelent esszé⁴⁰ tudományos értékét.

³⁴ Déri (2003) 10.

³⁵ Déri (2003) 11.

³⁶ Korinek (1993) 1.

³⁷ Korinek (1993) 6.

³⁸ Kovács-Toldy (1973) 5.

³⁹ Markója (1969) 265.

⁴⁰ Király (1993) 17–35.

A *Magyar Jog* szerkesztőbizottsága az elmúlt tíz esztendő alatt következetesen törekedett arra, hogy fórumot biztosítson elsősorban a gyakorló jogászok számára a magyar jogi élet legkülönbözőbb jelenségeiről és kérdéseiről kialakult személyes nézeteik kifejtésére. A *Magyar Jog* szabad vitafóruma a jogászoknak mindkét fogalom legátfogóbb értelmében. A lapban közzétett számtalan vitacikk bizonyítja, hogy a szerkesztőbizottság sohasem helyezkedik a „megfellebbezhetetlen igazság” hibás álláspontjára, minden irányban és minden vonatkozásban elősegíti a bíráló szellem fejlődését.⁴¹

A *Belügyi Szemle* jubileumi évfordulós számaiban megjelent belügyminiszteri köszöntők, méltatások szintén jelentős értékűként említették a rendészeti tudományos szakfolyóirat hasábjain biztosított vitafórumok írásainak köszönhetően létrejött tudományos elméleti megállapításokat, az ehhez igazodó gyakorlati megoldásokat.

Ez a szellemi műhely teret engedett a tudományos vitáknak, a szakmailag megalapozott érvek ütköztetésének, amelynek végül eredménye a rendészeti tudományok fejlődése lett.⁴²

A rendszerváltást közvetlenül megelőző, 1989-ben született megállapítás utal a szocialista állam fennenn hirdetett jogegyenlőségének évtizedeken át megoldatlanul görgetett mély hiányosságainak egyikére is. Dr. Tóth Mihály osztályvezető ügyész tollából olvashatjuk: „A vizsgálat alapján úgy ítéljük meg, hogy a hatóságok a védelem jogaival kapcsolatos kötelezettségeket javuló színvonalon teljesítik.”⁴³

Pedig a tartalmát tekintve szintén jogi témájú társfolyóirat, az 1946. január 1-jén újraalapított *Jogtudományi Közöny* már az 1953-ban megjelent első külföldi mellékletében az ügyvédségre vonatkozó hatályos jogszabályok közül a Csehszlovák Köztársaságból hat jogszabályt, a Lengyel, a Román és a Bolgár Népköztársaságból kettőt-kettőt közölt.⁴⁴

Utalva arra, hogy a frissen létrehozott népköztársaságokban az ügyvédség működésének újraszabályozása nem kevés gondot jelentett. De nem a szocialista politikai berendezkedés működésének alapjaiban találták (a kor viszonyai között nem is igen kereshették – D. J.) meg a kiváltó okot.

„A burzsoa erkölcsök, a burzsoa tudatmaradványok, a burzsoa szemléleti mód mélyen gyökerező akadályai a szocialista védelem és az új típusú védők általános kialakulásának.”⁴⁵

A védelem megoldatlanságának korabeli problémája tükröződött a *Belügyi Szemlé*-ben is. Az 1956-ot követő szabadabb légkör⁴⁶ jele volt, hogy könyvismertetés jelent meg Király Tibor *A védelem és a védő a büntető ügyekben* című munkájáról,⁴⁷ hisz: „A védelem és a védői működés nélkülözhetetlen a szocialista törvényesség megvalósulása érdekében.”

⁴¹ Benedek (1964) 4.

⁴² Pintér (2013) 5.

⁴³ Tóth (1989) 353.

⁴⁴ Cikkyűjtemény (1953) 2.

⁴⁵ Olti (1953) 428.

⁴⁶ Deák (2017) 346.

⁴⁷ Király (1963) 90.

Szerzője még fél évszázad múltán is kitért a *Szemlében* közölt egyik cikkében erre a hiátusra: „A hazai viszonyok között például a Büntető perrendtartás nem ismerte a nyomozásban a terheltté nyilvánítást, vagyis a terhelt kötelező tájékoztatását arról, mi miatt folyik ellene az eljárás. Ha ehhez hozzávesszük, hogy a nyomozásban nem volt a védelem kötelező, hogy a terhelt kihallgatásánál a védő nem lehetett jelen, akkor a terhelt meglehetősen kiszolgáltatott helyzete világossá válik.”⁴⁸

A *Jogtudományi Közlöny* lehetőségei és hivatása szerint szintén síkra szállt az 1956-os forradalmat követő megtorlások során is az – ugyan „szocialista” – törvényesség betartásáért.

„Persze ha a törvény mást mond, mint amit a mögötte – a javaslat mögött – meghúzódo szándék célzott, nyilvánvalóan a törvényt kell alkalmazni.”⁴⁹

Már a rendszerváltozás előtti '80-as évek jogi viszonyai tárulnak fel a *Jogtudományi Közlöny* 1984. októberi számában a *Belügyi Szemle* oldalain is gyakran publikáló dr. Diczig István rendőr ezredes tanulmányának gondolataiból. „A bűnözés megelőzéséhez fűződő társadalmi érdek a politikai döntésekben, a jogalkotásban és a jogalkalmazásban is kifejezésre jut. Különösen az 1960-as évek közepétől indult meg intenzív – a bűnözés megelőzésére irányuló – jogalkotási tevékenység.”⁵⁰ A cikk zárómondataiban olvashatjuk, hogy a bűnözés megelőzése társadalmi feladat. Ha valamennyi állami, társadalmi és gazdasági szerv a lakosság széles körű támogatásával teljesíti feladatát, az eredmény nem marad el.⁵¹

Az említett intenzív jogalkotási tevékenység egyik termékeként született és jelent meg Ádám Antalnak a politikai rendszer alapjait érintő tanulmánya a szocialista alkotmányosság gyakorlatának problémáiról.⁵²

Már közvetlenül a rendszerváltás hangulatát idézi Hevényi Attila, a Rendőrtisztviselői Főiskola főiskolai adjunktusának reflexiója Szabó Andrásnak a büntetőjog reformjáról született írására: „A büntetőjognak nem szabad alattvalóként szolgálnia a közérdeket...” olvasható a cikkben. „Szerintem viszont a büntetőjognak – és közvetítőjének – bizony alattvalóként kell szolgálniuk társadalmunk tagjait.”⁵³

A *Belügyi Szemle* által is meginterjúvolt dr. Kilényi Géza cikke pedig lényegében a két hónap múltán kikiáltott Magyar Köztársaság alkotmányos működése egyik fő kérdésének jogi megoldásához kívánt nemzetközi kitekintéssel hozzájárulni: „A hangsúlyozottan vázlatos nemzetközi jog-összehasonlítással egyetlen célom volt: alapot teremteni a vitához és elősegíteni, hogy megismerhessük ne csupán egymás véleményét, hanem azokat a saját nemzeti megoldásokat is, amelyekkel az egyes népek gazdagították valamennyiünk közös kincsét: a jogállam eszmerendszerét.”⁵⁴

⁴⁸ Király (2003) 20.

⁴⁹ Habermann (1957) 73.

⁵⁰ Diczig (1984) 835.

⁵¹ Diczig (1984) 844.

⁵² Ádám (1969) 5.

⁵³ Hevényi (1989) 445.

⁵⁴ Kilényi (1989) 8.

A rendészeti szaklap mint a belügyi igazgatást és a szervezet működését segítő propagandaeszköz

A kezdetek a Rendőrségi Szemle (1953–1962) időszakában

Az 1953-as évvel együtt színre lépő 98 oldalas *Rendőrségi Szemle* szerkesztőbizottsága szerint a *Szemle* egyik nagy feladata az, hogy a rendőri munka döntő ágaiban irányt szabjon a mindennapi tevékenységnek; a Népköztársaságunk törvényei alapján mutasson rá a szocialista törvényesség mindenkori feladataira, hogy a társadalom építésének soron következő lépésében erre irányuljon a törvényesség éle, a fő csapásiránya. Gondosan kell elemeznie, ezért a törvényekből és a rendelkezésekből reánk háruló feladatokat, hogy felfújt frázisok nélkül, a való tényeknek megfelelően építse a rendőrség munkáját.⁵⁵ Továbbá, hogy kielégítse a tanulni vágyók igényeit, s egyúttal harcoljon az elméleti ismereteket – magát a tanulást – lebecsülők ellen.⁵⁶

A folyóirat a havonta megjelenő lapszámainak köszönhetően mind jobban beágyazódott a szervezet tevékenységébe. Az első évi működésének értékelése szerint a lap: „Helyesen mutatott rá... azokra a gyakori hiányosságokra, amely [sic!] a bűnüldözés tudományos és technikai módszereinek lebecsülése terén tapasztalható egyes szerveknél.”⁵⁷

A *Rendőrségi Szemle* fennállásának ötödik évfordulója kapcsán olvasható, hogy: „Rendőrségünk ez alatt gyors fejlődésen ment át, szervezeti, munkamódszerbeli változások tarkították a mindennapi megszokottságot és külön gyorsította az idő múlását az ellenforradalom időszaka... ez a viszonylag gyorsan eltelt öt év elegendő volt ahhoz, hogy ez a folyóirat, a rendőri munkának és a rendőri életnek ez a teljesen új hajtása megizmosodjék, meggyökeresedjék.”⁵⁸

Ekkor még nem lehetett előre látni, hogy a „gyors fejlődés, a szervezeti és munkamódszerbeli változások” tarkítani fogják a *Rendőrségi Szemle* életét, sorsát is...

A *Rendőrségi Szemle* megalakulását övező, majd az 1956-os forradalomba torkolló belpolitikai helyzet is lényegesen megváltozott a kádári leszámolás utáni konszolidációnak köszönhetően: „...pozitív üzenettel bírt és a további társadalmi megbékélést szolgálta az 1962 novemberében tartott MSZMP VIII. kongresszusa határozatának azon kitétele, miszerint »nincsenek olyan osztályok vagy számottevő társadalmi rétegek, amelyeknek az érdekei ellentétesek lennének a szocializmussal.«”⁵⁹

A *Rendőrségi Szemle* fennállása során hozzájárult sok jelentős elvi, elméleti és gyakorlati kérdés alaposabb megértéséhez, ezáltal hasznosan segítve a belügyi dolgozókat feladataik minél magasabb színvonalú teljesítésében. A *Rendőrségi Szemle* tízéves fennállása után 1962. december 31-én megszűnt, átadva helyét – feladatai magasabb

⁵⁵ Előszó (1953) 4.

⁵⁶ Deák (2014b) 356.

⁵⁷ Deák (2014b) 358.

⁵⁸ Horváth (1958) 3.

⁵⁹ M. Szabó (2008) 13.

szinten történő továbbfolytatójának – a BM. Tanulmányi és Módszertani Osztály kiadásában megjelenő *Belügyi Szemlének*.⁶⁰

Kiteljesedés a Belügyi Szemlében 1963–1990

A *Belügyi Szemlé*t létrehozó korabeli parancs szerint: „1963. január hó 15-től a jelenlegi »Rendőrségi Szemlé«-t a *Büntetés-végrehajtási Szemle* és a *Testnevelési és Sport Szemle* megszüntetése mellett egységes belügyi szemlévé kell fejleszteni. Az új folyóirat neve »*Belügyi Szemle*«.”⁶¹

A *Belügyi Szemlé*t elindító lapszám beköszöntő anyaga szerint a *Belügyi Szemle* akkor végez jó munkát, ha „...bátran harcot indít az elavult nézetek, maradi gyakorlat, hibás módszerek ellen és pártosan állást foglal a mindennapi életünkkel lépést tartó, a tudományos eredményeket figyelembe vevő módszereknek eljárásoknak és modern technikai eszközöknek a belügyi munka széles területén történő bevezetése mellett.”⁶²

A folyóirat *Belügyi Szemlére* keresztelése világosan utalt arra, hogy ezután a publikációival a Belügyminisztérium valamennyi szolgálati ágát és feladatkörét át kívánja fogni: a bűnüldözést, a közrendvédelmet, a közlekedést, az igazgatásrendészetet, a személyügyet, a pénzügyi és anyagi gazdálkodást, az oktatást, a tudományos munkát. Felvállalta a határőrség és a tűzoltóság cikkeinek közlését is. Szakmai folyóiratjellege megmaradt, de már publikációs lehetőséget biztosított a Belügyminisztérium vezetőinek, hogy az egyes kérdésekben kialakított álláspontjukat 12 ezer előfizetőkön keresztül közzéadják a személyi állománnyal.⁶³

Tíz év múlva – beleszámítva a jogelőd *Rendőrségi Szemle* tíz évét is – már a húszéves *Belügyi Szemlé*t köszönti Benkei András belügyminiszter. Hangsúlyozva, hogy a folyóirat 1973 elejéig kiadott, több mint huszonötezer oldal terjedelmű kötetei bizonyítják, hogy a lap eredményesen tevékenykedett a különböző fontos belügyi intézkedések szélesebb körű megismertetéséért, harcolt az öncélúság, valamint a befelé fordulás ellen. Aktívan támogatta a tudományos technikai forradalom eredményeinek felhasználását. A folyóirat a belügyi szervek vezetőinek és beosztottainak elismert fórumaként közkedvelté lett nemcsak a belügyi állomány, hanem a társszervek körében is.⁶⁴

A belügyi testvérpapok szerkesztőségeinek üdvözlétéből kiderült, hogy a '63-tól *Belügyi Szemlé*ként megjelenő folyóirat mind kiállításában, mind tartalmában eleget tesz rendeltetésének: a belügyi állomány politikai, szakmai ismereteinek magas szinten történő gyarapítását szolgálja, s a belügyi szervek egymásrautaltságának propagandáját, a sokoldalú együttműködésének formáit, lehetőségeit bemutató orgánumaként fejt ki tevékenységét.⁶⁵

⁶⁰ A Rendőrségi Szemle búcsúja (1962) 1184.

⁶¹ 0023 MNK BM parancs (1962)

⁶² Pap (1963) 12.

⁶³ Nyerges (1993) 1., 19–20.

⁶⁴ Benkei (1973) 3.

⁶⁵ Kovács–Toldy et al. (1973) 6.

A negyedszázados múltra visszatekintő folyóiratot az 1978. évi első számában – szintén – Benkei András belügyminiszter úgy értékelte, hogy az létrejötté óta eredményes résztvevője a minisztérium tevékenységének.⁶⁶

Ugyanerre az évfordulóra az MRT Tömegkommunikációs Kutató Központ munkatársainak közreműködésével egy tanulmányban kikérdezte olvasóit a *Szemle* cikkeiről, szerkesztéséről. Az összegzésből kiderült, hogy a *Belügyi Szemle* nagyon szép kivitelű, sokoldalú, minden belügyi dolgozó számára hasznos olvasmány, azonban a válaszadók 70%-a előfizette volna a folyóirat csak bizonyos szintű vezetők számára megküldött *Külföldi Figyelő* című negyedéves mellékletét is. A megkérdezettek javasolták az elméleti cikkek részarányának csökkentését, valamint a kritikai hangvételt és az idősebb rendőrök megbecsülésével, illetve a korszerű technikai eszközök alkalmazásával foglalkozó írások számának növelését.⁶⁷

A harmincöt éves évforduló kapcsán született írásban a folyóirat erényei közül kiemelték a vezetési eszközként való alkalmazhatóságát, valamint, hogy hasábjain jól megférnek a gyakorlati és elméleti kérdések a belügyi munkához kapcsolódó tudományos közleményekkel.⁶⁸

Ugyanebben a számban dr. Déri Pál, aki 1953–1955 és 1961–1984 között negyedszázadon át főszerkesztette a *Szemlét*, jó érzéssel idézte fel, miként sikerült kollégáival közösen a szerkesztőségében demokratikus szerkesztési módszereket megvalósítani. Írása zárásaként pedig azt kívánta a *Szemle* akkori szerkesztőségének, hogy használják tevékenységükből, tapasztalataikból, amit jónak látnak, és vessék el, ami rossz volt, vagy legalábbis túlhaladott. Egy demokratikus jogállam követelményeire, a törvény tántoríthatatlan tiszteletére készítse fel az állományt, és bátran védelmezze a szigorúan semleges rendőrség szellemét.⁶⁹

A következő főszerkesztő, dr. Finszter Géza 1984 és 1988 között vezette a *Szemle* szerkesztőségét. Mint találóan jellemzi, olyan különös időszakban, amelynek végén „a tévében sorozat ment a szovjet pártfőtitkárok temetéséről, Gorbacsovtól pedig féltettük aranyérmes helyünket a nyitottságban és a demokráciában (amelyben viszont furcsa módon hittünk)... Amikor a tudományok évtizedekkel jártak a tételes jog és fényvéekkel a joggyakorlat színvonala előtt.”⁷⁰ Az olvasók véleménye mindig nagyon fontos volt a szerkesztőség számára: „Tudtuk, hogy hitelünk csak akkor lesz, ha a lapból azt a valóságot ismerik meg, amelyben valamennyien éltünk. Igyekeztünk betartani Deák Ferenc egymondatos sajtótörvényét, azt hogy »nem szabad hazudni«. Amikor pedig igazat mondtunk, akkor valahogy ettől jó kedvünk támadt.”⁷¹

A fél évszázados folyóirat hagyományos miniszteri köszöntőjében dr. Lamperth Mónika megállapította: „Az elmúlt évtizedekben e lap tárgyalta – bizonyos elkerülhe-

⁶⁶ Benkei (1978) 4.

⁶⁷ Nyerges (1978) 17.

⁶⁸ Váry (1988) 3.

⁶⁹ Déri (1993) 9.

⁷⁰ Finszter (1993) 16.

⁷¹ Finszter (1993) 16.

tetlen ideológiai befolyásokat nem számítva – a rendvédelem aktuális problémáit, a világban érzékelhető tendenciákat és a tudományos eredményeket. Később helyt adott az újabb idők modern tudományainak, olyan publikációknak, amelyek a közbiztonság és a rendészet kérdéseit a kriminológia, a kriminálszociológia, a kriminálpszichológia, a büntetőjog szempontjából értékelik és elemzik. Felvállaltan széles szakmai spektrumába egyaránt belefért a bűnmegelőzés és a bűnüldözés, a határőrizet és a jogalkotás, a közigazgatás-fejlesztés és a nyomozati tapasztalat. Ez a folyóirat volt az első, amely foglalkozott a rendvédelem XXI. századi kihívásaival, és helyt adott a magyar rendőrség minőségfejlesztési programjának.⁷²

Következtetések

A *Belügyi Szemle* a hasonló tematikájú jogi szakfolyóiratokkal: a *Jogtudományi Közlöny*-nyel, a *Magyar Joggal*, továbbá az indulásakor az *Állam és Igazgatás*ként megjelent lappal történő összehasonlító elemzéséből kiolvasható, hogy a rendészeti szaklap propagandaszövegektől alkalmazása tovább gazdagította a belügyi vezetés lehetőségeit a saját törekvéseinek a szervezeten belüli és a társadalmi kifejezésére. A folyóiratnak a hazai jogi tudományos életben való bekapcsolódása, annak szabályaihoz történő illeszkedése egészen a rendszerváltásig és ezt követően napjainkban is hozzájárul a belügyminisztériumi tevékenység tudományos szintű elismeréséhez, népszerűsítéséhez. A folyóirat alakulásakor a lap nyíltan hirdetett politikai elkötelezettsége jó ideig áthatotta a szakmai anyagokat is, bár a hatvanas évektől fokozatosan háttérbe szorultak a politikai hatások és a lap arculatában mindinkább meghatározóvá váltak a szakmai és a tudományos szempontok. Bár a rendszerváltás a politikai hatások közvetve, néha közvetlenül többé-kevésbé mindig akadályozták a magasabb szakmai hatások érvényre jutását.

A tanulmányból látható, hogy a *Belügyi Szemle* és lapelődei által felhalmozott szellemi érték jól hasznosítható értékekkel szolgál napjaink közszolgálatára, belügyi igazgatására, belügyminisztériumi működésére, a mai rendészeti tudományos folyóirat fejlesztésére.

IRODALOMJEGYZÉK

- Állam és Közigazgatás Szerkesztőbizottsága (1949): Közös feladataink. *Állam és Közigazgatás*, 1. évf. 1. sz. 2–3.
- Benedek Jenő (1964): Tízéves a Magyar Jog. *Magyar Jog*, 10. évf. 10. sz. 3.
- Benkei András (1973): Miniszteri köszöntő. *Belügyi Szemle*, 25. évf. 1. sz. 3–4.
- Cikkgyűjtemény (1953): Az ügyvédség problémái a népi demokratikus államokban. *A Jogtudományi Közlöny melléklete*, 8. évf. 1. sz. 1–65.
- Deák József (2013): Az állambiztonsági propagandától a nemzetbiztonságig – a Belügyi Szemlében megjelentek tükrében. *Rendvédelem*, 2. évf. 3. sz. 15–22. Forrás: www.rvki.hu/images/downloads/rentudfoly/2013.%20vi%203.%20szm.pdf (2017. 07. 20.) (2017.07.18.)

⁷² Lamperth (2003) 3.

- Deák József (2014a): The Police, then Interior Review for the forming of the science of law enforcement; from its beginning to the change of the political system. *West Bohemian Historical Review*, Vol. 3. No. 2. 237–254.
- Deák József (2014b): A rendészettudomány kialakulása és fejlődése a Belügyi Szemle tükrében (1953–2013). *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, XV. Pécs. 355–359.
- Deák József (2017): A Belügyi Szemle közpolitikai, rendszertelméleti és szerkezeti fejlődése a rendszerváltásig. *Hadtudományi Szemle*, 10. évf. 2. sz. 339–351.
- Déri Pál (2003): Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve. *Belügyi Szemle*, 50. évf. 1. sz. 5–16.
- Diczig István (1984): A bűnözés megelőzésének néhány kérdése a jogalkotás és a jogalkalmazás tükrében. *Magyar Jog*, 30. évf. 10. sz. 830–845.
- Erdei Ferenc (1954): Mit vár az igazságszolgáltatás a „Magyar Jog”-tól? *Magyar Jog*, 1. évf. 1. sz. 1.
- Finszter Géza (1993): Főszerkesztői önvallomás. *Rendészeti Szemle*, 31. évf. 1. sz. 14–18.
- Gábor József (1969): A hivatásos pártfogókról. *Állam és Igazgatás*, 21. évf. 12. sz. 1138–1143.
- Habermann Gusztáv (1957): A büntetőbírói ítélet kötelező erejének kérdéséhez. *Jogtudományi Közöny*, 11. évf. 1–3. sz. 70–79.
- Hevényi Attila (1989): Reflexió Szabó András: „A büntetőjog reformja – a reform büntetőjoga” című cikkére. *Magyar Jog*, 35. évf. 5. sz. 441–448.
- Ijjas József (1989): Alkotmány és jogállam. *Állam és Igazgatás*, 41. évf. 6. sz. 561–565.
- Kilényi Géza (1989): Az alkotmányosság védelmének szervezeti garanciái a különböző országokban. *Magyar Jog*, 35. évf. 7. sz. 5–12.
- Király Tibor (1963): A védelem és a védő a büntető ügyekben. *Belügyi Szemle*, 10. évf. 1. sz. 90–96.
- Király Tibor (2003): A magyar büntető eljárásjog fél évszázados történetének vázlata. *Belügyi Szemle*, 50. évf. 1. sz. 17–35.
- Korinek László (1993): Egy folyóirat évfordulói. *Rendészeti Szemle*, 40. évf. 1. sz. 5–8.
- Korinek László (2012): *Egy folyóirat útja a szolgálati használattól a társadalom szolgálatáig, Belügyi Szemle 60 év, hatvan bűncselekmény*. Budapest, Belügyi Szemle Szerkesztősége.
- Kovács Jenő – Toldy János (1973): A testvéri lapok szerkesztőségének üdvözlete. *Belügyi Szemle*, 21. évf. 1. sz. 5–6.
- Lamperth Mónika (2003): Miniszteri köszöntő a Belügyi Szemle megjelenésének 50. évfordulójára. *Belügyi Szemle*, 50. évf. 1. sz. 3–5.
- Markója Imre (1969): Büntető jogpolitikánk és a büntetőjog kodifikációja. *Magyar Jog*, 15. évf. 5. sz. 263–269.
- Nyerges Lajos (1978): Olvasói vélemények a Belügyi Szemle cikkeiről, szerkesztéséről. *Belügyi Szemle*, 26. évf. 1. sz. 5–17.
- Nyerges Lajos: (1993) Ünnepi köszöntő. *Rendészeti Szemle*, 41. évf. 1. sz. 19–20.
- Olti Vilmos (1953): A védő szerepe a burzsoá és a szocialista büntető eljárásban. *Jogtudományi Közöny*, 8. évf. 10–11. sz. 424–432.
- Pap János (1963): A Belügyi Szemle elé. *Belügyi Szemle*, 10. évf. 1. sz. 5–12.
- Páricsi Viktor (1989): A Népköztársaság Elnök Tanácsa vagy a Népköztársaság elnöke? (Gondolatok a köztársasági elnöki intézmény időszerűségéről). *Állam és Igazgatás*, 41. évf. 3. sz. 301–306.
- Pintér Sándor (2013): Hatvanéves lett a Belügyi Szemle. *Belügyi Szemle*, 60. évf. 1. sz. 5–6.
- Szamel Lajos (1974): Magyar Zoltán és a közigazgatástudományi iskola. *Állam és Igazgatás*, 36. évf. 4. sz. 294–298.
- Szerkesztőbizottság (1953): Előszó. *Rendőrségi Szemle*, 1. évf. 1. sz. 3–5.
- Szerkesztőség (1962): A Rendőrségi Szemle búcsúja. *Rendőrségi Szemle*, 10. évf. 12. sz. 1184.
- Szerkesztőségi cikk (1953): *Állam és Igazgatás*, 5. évf. 12. sz. 605–606.
- Szerkesztőségi cikk (1955): *Állam és Igazgatás*, 7. évf. 12. sz. 756.
- Szerkesztőségi cikk (1959): Közös feladataink. *Állam és Igazgatás*, 11. évf. 4. sz. 2.
- Tóth Mihály (1989): Nyomozás és védelem (A fal lehet üveg is.). *Magyar Jog*, 35. évf. 4. sz. 351–358.
- Tölgyessy Péter (1989): Érdekképviseleti részvétel az állami döntéshozatali eljárásokban. *Állam és Igazgatás*, 41. évf. 5. sz. 404–410.

- Vas-Zoltán Péter (1953): A törvényesség követelése – az osztályharc eszköze a burzsoá országokban. *Jogtudományi Közlöny*, 8. évf. 10–11 sz. 418–426.
- Váry Miklós (1988): A Belügyi Szemle 1988-as évfolyama elé. *Belügyi Szemle*, 36. évf. 1. sz. 3–5.

Internetes forrás

0023 MNK BM parancs. (1962) Forrás: www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_23_1962.pdf (2017. 07. 20.)

ABSTRACT

Internal Review 1953-1990: Political Commitment Versus Science

DEÁK József

How the analytical-evaluating processing of the great amount of information in the Review may serve the development of public service and the internal administration and operation. The integration of the Review in the national science and adjusting to its norms contributes to scientific-level recognition and popularization of the ministry activities. The application of the law enforcement journal as a means of propaganda further enriched the possibilities of the Interior Ministry leaders to express their aims. In the journal's history, the first openly communicated political commitment gradually left scope for professional and scientific aspects from the 60s, but all along it hindered the expression of higher scientific efficiency, however, with different intensity in different periods.

Keywords: *Internal Review, public service, internal administration, professional and scientific aspects*

Rendőri feladatokat ellátó szervek Spanyolországban

NAGY Nikolett¹

A tanulmányban a spanyol rendészetet kívánom bemutatni. Elsőként az ország földrajzi jellemzőit írom le, ezt követően a spanyol rendészet kettős felvételét vázolom. Ezután a nemzeti rendőrség jellemzését, törvényi szabályozását, felépítését és különleges egységeit mutatom be, végül pedig egy rövid áttekintést adok a nemzeti rendőrség egészéről.

Kulcsszavak: rendészet, spanyol rendőrség, nemzeti rendőrség, központi igazgatás, különleges egységek

Jelen cikk megírását az a tény ösztönözte, hogy a magyar szakirodalomban egy kevésbé ismert témát mutasson be: a spanyol rendőri feladatokat ellátó szerveket.

Az elkészítés során a spanyol szakirodalom és a jogszabályok áttanulmányozását követően a rendőri feladatokat ellátó szervek honlapjait és kiadványait vizsgáltam meg, amelyeknek köszönhetően egy igen részletes és átfogó képet tudtam kialakítani magyar nyelven. Mivel ez az írásmű hiánypótlónak tekinthető, bízom benne, hogy hasznos információkkal bővíthet a hazai rendészettudomány mind az európai rendészeti rendszerek ismerete tekintetében, mind a déli államok egyik legfontosabb országga rendőrségi felépítésének hatékonyabb megismerése kapcsán. Írásomban elsőként az ország földrajzi sajátosságait vázolom. Ezt követően a spanyol rendőri feladatokat ellátó szervek összességéről adok egy átfogó képet, vázolva a Civil Gárda és a Nemzeti Rendőrség kettősségét. Először a Civil Gárda területi tagozódását és feladatait ismertetem, másodsor a Nemzeti Rendőrség központi és periférikus igazgatását, a szervezeti jellemvonásait és tevékenységét foglalom össze. Végül a különleges egységekről adok egy rövid áttekintést.

Spanyolország Délnyugat-Európában helyezkedik el az Ibériai-félszigeten. Északról a Vizcayai-öböl, északkeletről a Pireneusok (amely Franciaországtól választja el), keletről és délről a Mediterrán-tenger, míg nyugatról az Atlanti-óceán veszi körül.² Az ország sajátos földrajzi adottságát leginkább egy erkélyhez lehet hasonlítani, amely az óceán irányába nyitott: mind Észak-, mind Dél-Amerika felé. Ilyen helyzetben egyik európai

¹ NAGY Nikolett, mesterszakos hallgató, NKE Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kar, Nemzetközi közszolgálati kapcsolatok, rendészeti szakirány
Nikolett NAGY, MSc student, NUPS Faculty of International and European Studies, International Public Service Relations, policing studies
orcid.org/0000-0001-7849-5582, n.nikolett.nagy93@gmail.com

² www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/sp.html (2018. 04. 28.)

ország sincsen, hiszen földrajzilag Spanyolország Európához tartozik, ám kulturálisan és etnikailag szorosan kötődnek a dél-amerikai államokhoz.³ Az ország 1986 óta tagja az Európai Uniónak. A csatlakozás számukra egyrészt gazdasági fellendülést hozott,⁴ másrészt a Franco-diktatúra általi elnyomásból kiszabadulva társadalmi és emberi jogi stabilizációt is jelentett.

Az ország területe 505 370 km², amelyből 498 980 km² szárazföld és 6390 km² vízi terület.⁵ Mivel egy igen kiterjedt területről beszélünk, indokolt, hogy említést tegyünk azokról a szervekről, amelyek az ország határellenőrzésében vesznek részt. Egyrészt a Nemzeti Rendőrség Periferikus igazgatásának bizonyos szervei, mint például: Rendőri és Adóügyi Koordinációs Központok, amelyek a közös határszakaszokon helyezkednek el, vagy a Határátkelőhelyeken lévő ellenőrzési pontok, illetve a Biztosi Hivatalok Ceuta és Melilla városában.⁶ A tengerek felügyeletét a fegyveres erők vízi részlege látja el.⁷ Spanyolország közigazgatási szempontból 17 autonóm jogállású tartományra osztható, valamint a Kanári- és a Baleár-szigetek is az országhoz tartoznak. Fontos megemlíteni továbbá, hogy rendelkezik két olyan autonóm jogállású várossal, amelyek az ország területén kívül,⁸ Észak-Afrikában helyezkednek el, ezek Ceuta és Melilla. E két város biztonságpolitikai szempontból is kihívást jelent, például a jelenleg ismert migrációs válság kapcsán, amely Spanyolországot, így az Európai Uniót is érinti. Érdekes kérdés továbbá, hogy az ország déli részén elhelyezkedő Gibraltár-szoros tekintetében (amely brit fennhatóság alá esik) a Brexitet követően hogyan lesz megoldva a terület megfelelő szabályozása.⁹

A spanyol rendszet felépítésének a kettőssége

Spanyolországban a rendőri feladatokat két fő szerv, a Nemzeti Rendőrség és a Civil Gárda látja el. A Nemzeti Rendőrség egy olyan szervezet, amelynek fő feladata a jogok és a szabadságok szabad gyakorlásának, illetve az állampolgárok biztonságának a garantálása. Tevékenységét az ország egészére kiterjeszti. Céljait és feladatait két dolog határozza meg: egyrészt a Nemzeti Rendőrség jogi utasításai, másrészt a 2/1986. március 13-ai alapvető törvény a biztonság erőiről és szerveiről. A felelősség, a hatáskörök, az utasítások és a funkciók betöltése a hierarchia elvéből fakadnak. A Nemzeti Rendőrség felsőbb utasítása a Belügyminiszter feladata, amelyet a Biztonsági Államtitkáron keresztül valósít meg. A közvetlen utasítás a rendőrség főigazgatójának a feladata,

³ Mondta dr. Szente-Varga Mónika, *Spanyolország a 21. században* című előadáson.

⁴ www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/sp.html (2018. 04. 28.)

⁵ Uo.

⁶ www.boe.es/buscar/pdf/1986/BOE-A-1986-6859-consolidado.pdf (2017. 04. 25.)

⁷ www.boe.es/buscar/pdf/2011/BOE-A-2011-12961-consolidado.pdf (2017. 04. 25.)

⁸ Spanyolország tengeren túli területeiként tartjuk számon továbbá az Islas Chafarinas szigettengert, valamint a Peñón de Alhucemas és a Peñón de Velez de la Gomera sziklatömböket, amelyek földrajzilag szintén Afrikához kapcsolódnak, de a spanyolokhoz tartoznak közigazgatási szempontból. Forrás: www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sp.html (2018. 04. 28.)

⁹ www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gi.html (2018. 04. 28.)

amelyet a Biztonsági Államtitkár útmutatásával valósít meg.¹⁰ Az autonóm jogállású közösségek rendőrség alakítási szempontja tekintetében különbséget kell tennünk három szint között. Az első típusba Baszkföld (*Ertzaintza*), Katalónia (*Mossos d'Esquadra*) és Navarra (*Policía Foral de Navarra*) tartoznak. Jogállásuk egyedinek mondható, ugyanis alkotmányjogi helyzetükből adódóan saját rendőrséget alapíthatnak.¹¹ A második típusba Andalúzia, Valencia, Galícia és a Kanári-szigetek (*Cuerpo General Policía Canaria*) tartoznak. Ezen közösségeknek szintén megvan a lehetőségük önálló rendőrségek alakítására, ám – Andalúzia kivételével – nincs arra lehetőség, hogy a Nemzeti Rendőrség egységeit a saját feladataik megvalósítására használják. A harmadik típusba a többi közösség tartozik, vagyis ezeknek nincs biztosítva a lehetőség, hogy saját rendőrséget alapítsanak, csupán a Helyi Egységek koordinálásában és az épületek/létesítmények védelmében van szerepük.¹² A szervezet bővebb jellemzését a következő alponthban fejtem ki.

A fegyveres erők másik ágát a Civil Gárda (*La Guardia Civil*) adja. A szervezet eredetét 1844-re lehet visszavezetni, amikor egy fegyveres gyalogságot és lovasságot hoztak létre, amely speciális szervnek volt mondható a korban. A legfőbb különbség a Nemzeti Rendőrséggel szemben, hogy míg a Belügyminisztérium a feladatok, a célok és az eszközök terén ad utasításokat, addig a Védelmi Minisztérium az előmenetelben és a katonai jellegű küldetésekben alkot szabályokat. Ezen két minisztérium mellett az Adóhatósági Minisztériummal szemben is vannak kötelességei, például az Államkincstár őrzése vagy a különböző normák, szabályok érvényre juttatása mind a központi, mind a helyi államigazgatási szervek tekintetében. Az Igazságügyi Minisztériummal kapcsolatban nem elhanyagolható az Igazságszolgáltatási Rendészettel való az együttműködése. Munkájuk során a Környezetért, Vidékért és Tengerért Felelős Minisztériummal (*El Ministerio de Medio Ambiente y Medio Rural y Marino*) is együttműködnek környezetvédelmi ügyekben. Alapvető tevékenységük az állampolgárok védelme a bűncselekményekkel szemben, a jogszabályok betartatása, valamint a jogok és szabadságok szabad érvényesülésének elősegítése.

Az irányadó jogszabályként a 2/1986-os fegyveres erőkről szóló törvényt és a 400/2012. február 17-i Királyi Rendeletet lehet megjelölni, amely a Belügyminisztérium felépítéséről szól, valamint a PRE/422/2013. március 15-i utasítást, amely a Civil Gárda Főigazgatóságának a központi szolgáltatásait írja le. A szervezet élén a főigazgató áll, aki a Biztonsági Államtitkárságtól függ. Közvetlen utasítást adhat a Civil Gárda Testületének, és eljárhat azokban az esetekben, amelyekben a Védelmi Minisztérium határoz.

¹⁰ www.policia.es/cnp/cnp.html (2017. 03. 30.)

¹¹ Az első típusba tartozó tartományok azzal, hogy ilyen egyedi jogokkal rendelkeznek, igencsak veszélyeztetik az irányadó törvényi szabályokat. A cikk írója kifejti, hogy ez a típusú szeparálódás egyfajta veszélyforrást jelenthet az ország számára, ugyanis politikai széthúzást eredményezhet, hiszen más testületek is jelentkezhetnének akkor, hogy a saját Autonóm jogállású Közösségüknek kiváltságosabb szabályokat szeretnének. Barcelona Llop (1996) 112.

¹² Berrocal Díaz (2016) 188–189.

A Civil Gárda Főigazgatósága (központi szint) az alábbi szervekből épül fel:

- Üzemeltetési Segédigazgatóság;
- Személyügyi Aligazgatóság;
- Támogatási Aligazgatóság;
- Műveletek Vezetése.¹³
- A testületi szervek között kell említeni a Tanácsot, a Felső szintű Tanácsot, valamint a Technikai irodát, amelyek adminisztratív és logisztikai segítséget nyújtanak az egységek számára.¹⁴

A Gárda periférikus egységei:

- zonális egységek, amelyek minden autonóm jogállású megyében megtalálhatók;
- parancsnokságok, amelyek a megyéken belül tovább tagozódnak, tehát provincia szintű egységek;
- századok (*Companía*), amelyek a provinciák alatt, de a városoknál nagyobb egységekben működnek;
- helyi szintű egységek.¹⁵

A Civil Gárda feladatai között találjuk a Nemzeti Rendőrséghez hasonlóan az állampolgári jogok és szabadságok szabad gyakorolását, a törvények és jogszabályok érvényre juttatását; azon közintézmények őrzését, védelmét, amelyek ezt megkövetelik; magas rangú személyek védelmének biztosítását; a rend és a közbiztonság fenntartását és visszaállítását; más biztonsági szervekkel való együttműködést. Más sajátos feladatként ki lehet emelni: a fegyverekkel és a robbanószerekkel kapcsolatos érvényben lévő szabályozás betartatását; az Államkincstár őrzését; a forgalom őrzését például helyközi utakon; a földi, a parti, a kikötői és a reptéri kommunikációs csatornák őrzését. Ezen tényezőkből következik, hogy a Védelmi Minisztérium felügyelete alatt elláthatnak katonai jellegű feladatokat is.¹⁶

Összefoglalva tehát ez egy olyan szerv, amely az állampolgárok szolgálatában áll, segítséget nyújt számukra, együttműködve a Polgári Védelmi szervekkel. Emellett a forgalom őrzése, a környezet védelme, a hegyi és a tengeri terepekről való mentések elvégzése is a feladatkörükbe tartozik. Egységeik a nemzeti terület egészén jelen vannak több mint 2000 létesítménnyel, és közel 80 ezer fős személyi állománnyal.¹⁷

A Nemzeti Rendőrség jellemzése

A 2/1986. március 13-ai alapvető törvény értelmében a jelenleg is működő Nemzeti Rendőrség Szerve a korábbi Legfőbb Rendőri Szervek és a korábbi Nemzeti Rend-

¹³ www.guardiacivil.es/documentos/pdfs/Orden_15_03_2013_Estructura_DGGC.pdf (2017. 04. 18.)

¹⁴ www.guardiacivil.es/es/institucional/Conocenos/estructuraorganizacion/index.html (2017. 04. 18.)

¹⁵ www.guardiacivil.es/documentos/pdfs/Orden_15_03_2013_Estructura_DGGC.pdf (2017. 04. 18.)

¹⁶ www.guardiacivil.es/es/institucional/Conocenos/misiones/index.html (2017. 04. 18.)

¹⁷ www.guardiacivil.es/es/institucional/Conocenos/index.html (2017. 04. 18.)

őrség integrációjából született meg. Az egyesüléssel kívánták megoldani az utasítási és együttműködési kérdéseket; homogenizálni a szerveket egy testületben, amelyek korábban hasonló vagy kiegészítő funkciókat láttak el, hogy létrejöhessen egy olyan növekedés a szolgáltatásnyújtás kapcsán, amely hatékonyak mondható. Az összevonas eredményeképpen egy egységes rendfokozati rendszer alakult ki:

- Felső szintű beosztásban (*Escala Superior*):
  - *Első kategória*: főfelügyelő, ezredes (*Comisarios Principales, Coroneles*)
  - *Második kategória*: biztos, alezredes (*Comisarios, Tenientes Coroneles*)
- Végrehajtói beosztásban (*Escala Ejecutiva*):
- *Első kategória*: albiztos, kapitány, első számú felügyelő (*Subcomisarios, Capitanes e Inspectores de primera*)
  - *Második kategória*: másod- és harmadrangú ezredesek és felügyelők (*Tenientes e Inspectores de segunda y tercera*)
- Alfelügyelői beosztásban (*Escala Subinspector*): altisztek (*Suboficiales*)
- Alapvető beosztásban (*Escala Básica*):
  - *Első kategória*: őrzetők (*Cabos*)
  - *Második kategória*: járőrök (*Policías Nacionales*)

A munkavégzés és egy poszt betöltése minden szinten szigorú szabályok szerint történik. Az alapvető beosztás feletti szinteken a tisztségeket csak az irányadó előírások alapján lehetséges betölteni.¹⁸

Az ellátandó feladatok ismertetése

A 2/1986-os alapvető törvény értelmében a rendőrség kétirányú kompetenciáját határolhatjuk el egymástól. Az első csoport az állammal kapcsolatos funkciókról szól, amelyeket a tartományok fővárosaiban és a kormány által meghatározott helységekből kell végrehajtaniuk. Ide tartoznak:

- a törvényeknek és az általános rendelkezéseknek érvényt kell szerezniük, végrehajtván az utasításokat, amelyeket a felettes szervtől kapnak;
- az emberek segítése; a javak megőrzésének biztosítása, amelyek valamilyen ok miatt veszélybe kerülnének;
- azon középületek és intézmények védelme és megőrzése, amelyek ezt igénylik;
- a kiemelten fontos személyek (magas tisztviselők) védelmének és biztonságának biztosítása; a rend fenntartása és visszaállítása;
- az állampolgárok biztonságának biztosítása;
- a bűncselekmények elkövetésének megelőzése;
- a felderítendő bűncselekmények nyomozása és a feltételezett bűnösök feltartóztatása, a bűncselekmények eszközeinek, bizonyítékainak biztosítása az illetékes

¹⁸ www.policia.es/cnp/origen/origen.html (2017. 03. 31.)

bíró/bíróság részére és az ezekből származó szakmai és technikai információk rendelkezésre bocsátása;

- azon adatok megszerzése és elemzése, amelyek valamely módon kapcsolatosak lehetnek a rendfenntartással és a közbiztonsággal, valamint azon módszerek és technikák kidolgozása, megtervezése és elemzése, amelyek a bűnözés megelőzését segítik;
- együttműködés azokkal a Polgári Védelmi Szolgálatokkal, amelyek súlyos kockázat, katasztrófák, természeti csapások esetén illetékesek olyan mértékben, mint azt a Polgári Védelemről szóló szabályozás megkívánja.

A kompetenciák másik része azokról a feladatokról szól, amelyek kizárólagos jogot biztosítanak a rendőrségnek az egész ország területén. Ezek közül kiemelendő:

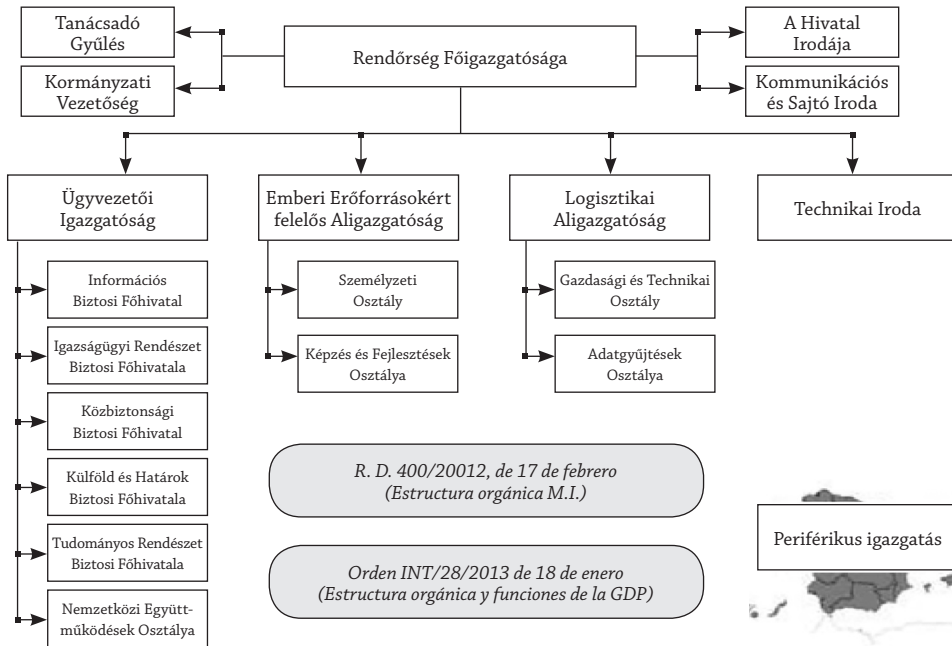
- a nemzeti azonosító okmányok és az útlevelek ellenőrzése;
- a be- és a kimenetelnek a felügyelete a nemzeti területre/területről mind a spanyolok, mind a külföldiek tekintetében;
- előrelátó szabályok meghozatala a külföldiekkel, a menedékkérőkkel és menedékekkel kapcsolatban, kiadatási és kiutasítási ügyekben, be- és kivándorlás tekintetében;
- a szerencsejátékkal kapcsolatos normák felügyelete;
- a drogokkal összefüggésben lévő bűncselekmények felderítése és üldözése;
- együttműködés és segítség nyújtása más országok rendőrségeinek, a nemzetközi egyezmények/szerződések betartása, ezek érvényesítése a nemzeti törvények felett, a belügyminiszter irányítása alatt, és
- minden egyéb olyan feladat, amelyet az érvényes szabályozás előír.¹⁹

Szervezeti felépítés

A Nemzeti Rendőrség szervezetenként elhatárolható központi, vagyis centrális igazgatásra (1. ábra); valamint külső, vagyis periférikus igazgatásra (2. ábra).

Itt szeretném megjegyezni, hogy számos esetben szembekerültem fordítási nehézséggel, mert gyakran az adott szervezetet nem lehet magyarul megfeleltetni, így sok esetben körülírom azokat vagy az alapján adok elnevezést az egységnek, hogy leginkább milyen típusú feladatokat lát el.

¹⁹ www.policia.es/cnp/competencias/competencias.html (2017. 03. 31.)

1. ábra: A rendőrség főigazgatóságának a felépítése.

Forrás: www.policia.es/cnp/estructura.html (2017. 03. 31.) alapján készítette a szerző

A fenti ábra értelmezéséhez röviden jellemzem a Nemzeti Rendőrség szervezetét. A Központi igazgatás esetében a Rendőrség Főigazgatósága (*Dirección General de la Policía*) és annak alegységei számos feladatot látnak el. Ezek az INT/28/2013. január 18-i rendeletben vannak részletezve.

A Főigazgatóság közvetlen irányítása alatt van:

Ügyvezetői Igazgatóság (Dirección Adjunta Operativa), amely a Főigazgatósággal szorosan együttműködik irányítási, koordinációs, felügyeleti ügyekben mind a területi szervek, mind az azok felett álló egységek tekintetében; operatív programok nyomon követése és ellenőrzése az emberi erőforrások és a felhasznált javak tekintetében; más országok rendőrségeinek az együttműködése az Interpol-, az Europol- és a SIRENE-irodák által. E szerv igazgatója látja el a főigazgató helyettesítését.

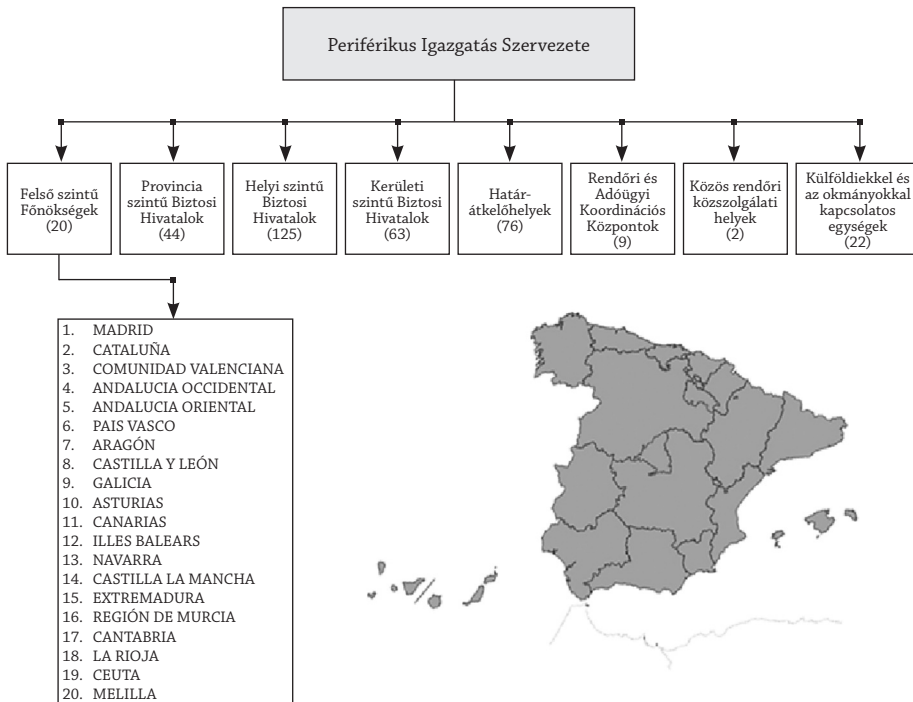
Az *Ügyvezetői Igazgatóság* alatt a következő hat alegységet határolhatjuk el egymástól: *Információs Biztosi Főhivatal (Comisaría General de Información)*: az értékes információk vétele, befogadása, kezelése, amelyek a rend és a közbiztonság területét érintik és a Főigazgatóság funkcióiba tartoznak, legyen az nemzeti vagy nemzetközi jelentőségű, például robbantások, terroristaellenes ügyek.

- *Igazságügyi Rendészet Biztosi Főhivatala (Comisaría General de Policía Judicial)*: a tartományok feletti áthágások nyomozása és üldözése, különösképpen a drogokkal, a szervezett bűncselekményekkel, a gazdasági, a pénzügyi, a technikai és a szerencsejátékkal kapcsolatos bűncselekmények. Ebből adódóan ennek a hivatalnak a feladata a pénzügyi bűncselekmények, a pénzzel kapcsolatos tevékenységek felfedésének irányítása és a Spanyol Bank szerveivel való szoros együttműködés.
- *Közbiztonsági Biztosi Főhivatal (Comisaría General de Seguridad Ciudadana)*: a közbiztonsággal kapcsolatban a megelőzés és fenntartás megszervezése, ügyintézése, illetve a rend helyreállítása, a közbiztonsági vállalatok felügyelete, a közrendezvényeken való őrködés, de minden esetben oly mértékben, mint ahogy az állam eljárhat; magas rangú személyek, méltóságok védelme, illetve olyan középületek védelme, amelyek érdekükénél fogva ezt igénylik.
- *Külföld és a Határok Biztosi Főhivatala (Comisaría General de Extranjería y Fronteras)*: a külföldiek és a spanyolok ki- és belépésének ellenőrzése az országhatáron; az illegális migrációs hálókat felkutatása és az ilyen jellegű tevékenységek megelőzése. Általános értelemben a külföldiekkel kapcsolatos rendőri intézkedések lefolytatása úgy, mint a menedékkérés vagy a bevándorlási kérdések rendezése.
- *Tudományos Rendészet Biztosi Főhivatala (Comisaría General de Policía Científica)*: olyan szolgáltatásokat biztosítanak, amelyek a kriminalisztika, az azonosítás, az elemzések, a technikai jellegű nyomozások során elengedhetetlenek, továbbá feladatuk a szakértői dokumentumok elkészítése.
- *Nemzetközi Együttműködések Osztálya (División de Cooperación Internacional)*: együttműködés és segítségnyújtás más országok rendőrségének az Európai Unió területén, valamint egyéb egységeknek a nemzetközi világban és olyan misszióknak, amelyek a harmadik világ országaiban segédkeznek.
- *Emberi Erőforrásokért felelős Aligazgatóság (Subdirección General de Recursos Humanos)*: a Főigazgatósággal együtt kell működnie irányítási, koordinációs, adminisztrációs területen a személyzettel és a képzéssel kapcsolatban. Ezen belül osztályt lehet elhatárolni egymástól:
  - *Személyzeti Osztály (División de Personal)*: amely a személyügyi feladatokat látja el, úgymint nyilvántartások vezetése, adminisztrációs teendők elvégzése.
  - *Képzés és Fejlesztések Osztálya (División de Formación y Perfeccionamiento)*: olyan funkciókat lát el a rendőrség személyi állománya tekintetében, mint a kiválasztás, az előléptetés, a képzés vagy a szakosítás.
- *Logisztikai Aligazgatóság (Subdirección General de Logística)*: a Főigazgatósággal együtt kell működnie az anyagi források irányításában, a vezetésében, az ügyintézésében, valamint a külföldiek és a spanyolok dokumentálásában és a rendőri archívumok készítésében.
- *Gazdasági és Technikai Osztály (División Económica y Técnica)*: fő feladata a szükségletek tanulmányozása, a minőség ellenőrzése és elemzése, a felszerelések beszerzése, azok elosztása, dokumentálása.

- *Adatgyűjtések Osztálya (División de Documentación)*: álláshelyekkel, a rendőrségi archívumok vezetésével, a spanyolokkal és külföldiekkel kapcsolatos ügyek intézésével foglalkoznak.
- *Technikai Iroda (Gabinete Técnico)*: mint az egyik legfontosabb egység segítséget és technikai ellátást biztosít a Főigazgatóság számára az irodákban, és összehangolja a kapcsolatát azokkal a szervekkel és egységekkel, amelyek tőle függenek. Elkészíti a szükséges tanulmányokat és jelentéseket, illetve intézi azokat a rendelkezéseket, amelyek általános jelleggel bírnak, és a hatáskörébe tartoznak, valamint más megbízásokat is ellát, amelyeket elrendel a Főigazgatóság.

Központi szinten szólnunk kell még az úgynevezett Kormányzati Vezetőségről (*Junta de Gobierno*) és a Tanácsadó Gyűlésről (*Consejo Asesor*), amelyek az érvényes jogi szabályozás szerint vannak felépítve, működnek és kiegészítő, tanácsadói feladatokat látnak el.²⁰

2. ábra: A Nemzeti Rendőrség periférikus szervezeti felépítése.

Forrás: www.policia.es/org_periferica/index.html (2017. 03. 31.) alapján készítette a szerző

²⁰ www.policia.es/org_central/rd_2012_0400.pdf (2017. 04. 16.)

A Periférikus Szervezet jogi alapjait az INT/28/2013. január 18-i intézkedés határozza meg. Felépítését az alábbi egységekben határozhatjuk meg:²¹ Martín Fernández értelmezésében ezt a típusú igazgatást egy olyan emberhez lehet hasonlítani, aki eléggé „meghitt”, de csekély kapacitással rendelkezik a tekintetben, hogy a helyi, összetettebb problémákat megoldja. Majd fokozatosan alkalmazkodott a közösséghez és az utóbbi időkben már egy olyan tisztviselő áll rendelkezésre, aki a növekvő szociális és egyéb kihívásokra megfelelően tud válaszolni. Ezért mondhatjuk, hogy a Periférikus Szervezet tradicionális feladatokat lát el, amelyek az adott régió népét szolgálják elsősorban.²²

Felső szintű Főnökségek (Jefaturas Superiores): ezek utasításadási szervek, amelyek koordinálási és felügyelői tevékenységet végeznek. A Rendészeti Főigazgatóságtól függenek. Minden autonóm jogállású megyében működnek területi illetékességgel. Számuk 20-ra tehető, mivel Andalúzia két részre van felosztva.

Provincia szintű Biztosi Hivatalok, valamint Ceuta és Melilla városai (*Comisariás Provinciales*): minden provincia fővárosában és a két autonóm jogállású városban is található egy-egy ilyen hivatal. Területi jellegű feladatokat látnak el a Biztosi Főhivatalok megbízásából, mint koordinációs vagy az adott területen tevékenykedő egységek segítése. Jelenleg 44 ilyen hivatal működik az országban.

Biztosi Hivatal (Comisariás Zonales): amely több helyi szintű (kerületi) hivatalt foglal össze.

Helyi szintű Biztosi Hivatalok (Locales): működésük hasonló a provincia szintű hivatalokhoz, de ezek helyi szinten a meghatározott területen fejtik ki tevékenységüket. Jelenleg 125 ilyen egység működik.

Kerületi szintű Biztosi Hivatalok (Distrito): működnek a nagyvárosok területén, amelyekből összesen 63 egység található.

„Többfunkciós” Biztosi Hivatalok (Comisariás Conjuntas o Mixtas)

Határátkelőhelyek (Puestos Fronterizos): a nemzeti terület ki- és belépési pontjai, amelyek a reptereken is megjelennek, illetve említést kell tenni még azokról a pontokról, amelyek a Schengen külső határvonalán helyezkednek el. Spanyolországban 76 ilyen jellegű átkelő van.

- *Rendőri és Adóügyi Koordinációs Központok, vagyis Közös Közszolgálati Helyek (Centros de Cooperación Policial en los Centros de Cooperación Policial y Aduanera):* ezek elsősorban azokhoz a határokhoz kapcsolódnak, amelyek közösek valamely országgal (Franciaország 4 db, Portugália 5 db, Marokkó 2 db), és ezekre a jelenleg is hatályban lévő nemzetközi szabályok vonatkoznak. Abban az esetben, ha a határátkelőhelyen amúgy is van szolgálati hely, akkor ebbe vannak betagozódva a rendőri és adóügyi koordinációs központok. Más esetekben a Provincia szintű Biztosi Hivatalokhoz kapcsolódnak.

²¹ www.policia.es/org_periferica/index.html (2017. 04. 18.)

²² Fernández (1994) 165.

- *Külföldiekkel és az Okmányokkal kapcsolatos Egységek (Unidades de Extranjería y Documentación)*: ezek az egységek azzal a céllal jöttek létre, hogy az állampolgárok és a külföldiek számára is okmányokat adjanak ki.
- *Rendőri együttműködési központok*.²³

Különleges egységek

A Spanyol Nemzeti Rendőrség egyes különleges szervei azzal a céllal lettek létrehozva, hogy sajátos feladatot lássanak el, ugyanis a kívánt eredményesség eléréséhez speciális felkészültség szükséges. Ezek közül az egyes osztályokat az állampolgárok jól ismerik, míg mások az ellátandó tevékenységük okánál fogva egyediek. Ebben az alpontban ezeket mutatom be.

Különleges Műveletek Egysége (Grupo Especial de Operaciones – G. E. O., az Üzemeltetési Segédigazgatóság alárendeltségében): a Nemzeti Rendőrség elit egysége, amely 1977 óta harcol a terrorizmussal és a szervezett bűnözéssel. Különleges felkészítésben kell részt venniük, amelyben arra fókuszálnak, hogy a kritikus helyzetekben jól felkészülten és életerősen tudjanak helytállni. Központja Guadalajarában található. Fő feladatai közül kiemelendő: a túszul ejtettek kiszabadítása; a terrorista csoportok, fegyveres csapatok vagy veszélyes bűnözők jelenlétének csökkentése vagy megsemmisítése; bármilyen küldetés elvégzése, amely sajátos képesítést igényel.²⁴

Különleges Egység a nukleáris, sugárzó, biológiai, kémiai robbanószerkezetek inaktiválására (Técnico Especialista en Desactivación de Artefactos Explosivos: Nucleares, Radiantes, Biológicos, Químicos – TEDAX-NRBQ, az Információs Biztosi Főhivatal alárendeltségében): ez az úttörő szakasz 1975-ben jött létre azzal a fő céllal, hogy robbanószerkezeteket semlegesítsenek, hatástalanítsanak. Napjainkban beavatkozási tevékenységük szintén kiterjed a nukleáris, a sugárzó, a biológiai és a vegyi fegyverek területére is. Feladatuk ellátását védőöltözetben végzik, és specializálódott robotok segítségére számíthatnak. Tagjai a Nemzeti Rendőrség több mint két éve állományban lévő dolgozói közül kerülhetnek ki. A felvételi követelmények fizikai és pszichológiai alkalmasságra, továbbá kémiai, fizikai, biológiai, informatikai és elektronikai területekre terjednek ki. A szakembereknek olyan tulajdonságokkal kell rendelkezniük, mint: érzelmi stabilitás; a képzés, továbbképzés iránti vágy; koncentrációs, megfigyelési, elemzési, döntéshozási képességek; fegyelem, a szolgálat iránti elköteleződés; csoportban való munkavégzés készsége. Képzésüket egy 1260 órás kurzus elvégzésével valósítják meg, amelynek 44%-a a gyakorlati részre fókuszál, majd egy hónapos gyakorlati idő következik az operatív csapatoknál.²⁵

Technikai Nyomozás Brigádja (Brigada de Investigación Tecnológica – B. I. T., az Igazságügyi Rendészet Biztosi Főhivatalának alárendeltségében): ez a rendőrség olyan ága, amely az új technikai bűnözési formák leküzdését célozza, mint például gyermekpor-

²³ www.boe.es/boe/dias/2013/01/24/pdfs/BOE-A-2013-662.pdf (2017. 04. 18.)

²⁴ www.policia.es/org_central/dao/geo/funciones.html (2017. 04. 17.)

²⁵ www.policia.es/org_central/informacion/quienes.html (2017. 04. 17.)

nográfia, internetes csalások, kommunikációs csatornákon megvalósított átverések, kibertámadások, kalózkodások.²⁶

Kábítószer-ellenes Központ Egysége (Brigada Central de Estupefacientes – B. C. E., az Igazságügyi Rendészet Biztosi Főhivatalának alárendeltségében): ez az osztály a jogtalan kábítószer-kereskedelemmel foglalkozik. Az egységek modern informatikai felszereltséggel dolgoznak, így szakmai tevékenységük a drogterjesztés hálójára is kiterjed. Együttműködnek az Europollal és az Interpollal is, valamint közreműködnek nemzeti és nemzetközi szinten a kábítószer-függőség kezelésében.²⁷

Család- és Nősegítő Központ (Unidad Central de Atención a la Familia y Mujer, az Igazságügyi Rendészet Biztosi Főhivatalának alárendeltségében): olyan nyomozásokat végeznek, amelyek erőszakos bűncselekményekre, családi erőszakra, szexuális bűncselekményekre irányulnak. Emellett az áldozatok védelmének koordinálásában is részt vesznek.²⁸

Rendőri Beavatkozó Egységek (Unidades de Intervención Policial – U. I. P., speciális egység a közbiztonság érdekében): ezek olyan mobilizálható egységek, amelyek a nemzeti terület egészén bevetethetők megelőzés céljából vagy a közvetlen veszély elkerülése végett, ami nagy változás a közbiztonság tekintetében.²⁹

Lovas Egység (Unidad de Caballería – speciális egység a közbiztonság érdekében): ez az egyik legrégebbi rendészeti tagozat, amely nagy kapacitással bír a mozgósítás és a megfélemlítés területén. Gyökerei a 19–20. századra nyúlnak vissza. Kezdetben 1940 fővel működött, majd 1986-ban a rendőrség egyik fontos egységévé vált. Hatékonyan vesznek részt a tömegoszlátások, a személyek védelme, a közbiztonság visszaállítása és a szélsőségesek kontrollálása kapcsán. Felső szintű Főnökségek (*Jefaturas Superiores*) találhatóak Madridban, Sevilleában, Valenciában, Barcelonában és Zaragozában.³⁰

Kutyás Egység (Unidad de Guías Caninos, speciális egység a közbiztonság érdekében): az idomított állatok segítségével számos különböző típusú bűncselekménnyel szembeni harc lehetséges. Ilyen jellegű tevékenységek például a robbanószerkezetek lokalizációja, a drogkeresés, a kísérés és védelem, a kimentés, a holttestek helymeghatározása. Az első ilyen egység 1945-ben nyolc német juhászkutyával indult, és alapvető célja volt a kor bűnözésével felvenni a harcot. Két év elteltével megalapították a Rendőrség Kísérőkutyáinak Kiképzőiskoláját. Az évek elteltével sok más funkcióval bővült feladatkörük, például 2010-ben egy, az eltűnt személyek meghatározására irányuló egység is megalakult.³¹

²⁶ www.policia.es/org_central/judicial/udef/bit_quienes_somos.html (2017. 04. 17.)

²⁷ www.policia.es/org_central/judicial/udyc/udyc_cen_estup.html (2017. 04. 17.)

²⁸ www.policia.es/org_central/judicial/ufam/ufam.html (2017. 04. 17.)

²⁹ www.policia.es/org_central/seguridad_ciudadana/uip/unidades_uip.html (2017. 04. 17.)

³⁰ www.policia.es/org_central/seguridad_ciudadana/unidades_especiales/Caballeria/origen_caballeria.html (2017. 04. 17.)

³¹ www.policia.es/org_central/seguridad_ciudadana/unidades_especiales/Guias_caninos/guias_caninos_origen.html (2017. 04. 17.)

Rendőrség a közlekedésben (Brigada Móvil-Policía en el Transporte, speciális egység a közbiztonság érdekében): fő céljaként lehet meghatározni a bűncselekmények megelőzését, az utasok biztonságára való odafigyelést, illetve olyan közösségi közlekedési eszközök használatát, amelyet szervezett bűnözők (kábitószer-kereskedők, embercsempészek) is használnak. Jelen vannak repülőtereken, vonatokon, hajókon és autóbusz-állomásokon. Az egység gyökere 1924-re vezethető vissza, amikor még Vasúti és Határőrizeti Egységként működtek. A '80-as években jelentős reformok ment keresztül a szervezet. 1989-ben a szolgáltatásokat racionalizálták, jelenlétük ki-rajzolódott, amit mind a mai napig megőriztek.³²

A Felszín alatti és Környezetvédelmi Egység (Unidad de Subsuelo y Protección Ambiental, speciális egység a közbiztonság érdekében): a Felszín alatti Egység igen jelentős szereppel rendelkezik. Egyrészt a felszíni rendőrség kiegészítő funkciójaként van jelen, másrészt olyan speciális megelőzési és nyomozási tevékenységet látnak el, amelyek a bűnözéssel vagy az ahhoz számos szálon kapcsolódó aktivitásokkal kívánnak szembeszállni. 1958-ban még csupán 37 hivatalnokkal működtek, és olyan kihívásokkal kellett szembeszállniuk, mint: a vezetékek ellopása, az ivóvízhálózattal kapcsolatos csalások vagy a telefonhálózattal összefüggő bűnözői tevékenységek. 2002-től a szervezet központi szinten működik, és olyan környezetvédelmi feladatokat is ellát, mint például a csatornázási vagy a szennyvizek áramlásának a felügyelete.³³

A Megelőzés és Reagálás egységei (Unidades de Prevención y Reacción, speciális egység a közbiztonság érdekében): létük alapvető céljaként azt lehet megemlíteni, hogy a Nemzeti Rendőrség Stratégiai Tervében meghatározott célok, eszközök, módok minél hatékonyabban legyenek ellátva. Tevékenysége többek között arra is irányul, hogy a rendőrség által elvégzett műveletek sikeresebbek legyenek, következetesen legyenek felépítve és a kellő szakmai ráfordítással legyenek kidolgozva.³⁴

Magánbiztonság egységei (Unidades de Seguridad Privada, speciális egység a közbiztonság érdekében): ellenőrzési funkciót lát el azon vállaltok és személyzetük felett a magánbiztonság területén, amelyek e területhez kapcsolódnak. Jelenlétük elengedhetetlen, így mára minden autonóm jogállású megye központjában, illetve számos fontos közintézményben megtalálhatók.³⁵

Légi közlekedés (Medios Aéreos, a Gazdasági és Technikai Osztály alárendeltségében): a Nemzeti Rendőrség kiegészítő, segítő szerveként van jelen, ugyanis tevékenységének középpontjában a humanitárius missziók megvalósítása és az állampolgárok segítése áll.³⁶

³² www.policia.es/org_central/seguridad_ciudadana/unidades_especiales/Brigada_movil/origen_brigada_movil.html (2017. 04. 17.)

³³ www.policia.es/org_central/seguridad_ciudadana/unidades_especiales/subsuelo/subsuelo_origen.html (2017. 04. 17.)

³⁴ www.policia.es/org_central/seguridad_ciudadana/unidades_especiales/upr/upr.html (2017. 04. 17.)

³⁵ www.policia.es/org_central/seguridad_ciudadana/unidad_central_segur_pri/unid_central_pro_pri_origen.html (2017. 04. 17.)

³⁶ www.policia.es/org_central/medios_aereos/presentacion.html (2017. 04. 17.)

Az Illegális Bevándorlási Hálózatok és az Okmányok Hamisítása Elleni Egység (Unidad Central de Redes de Inmigración Ilegal y Falsedades Documentales – U. C. R. I. F. Central, a Külföld és a Határok Biztosi Főhivatalának alárendeltségében): olyan nemzeti és nemzetközi nyomozási, kutatási tevékenységet fejt ki, amely az emberkereskedéssel, az irreguláris bevándorlással és az okmányhamisítással kapcsolatos.³⁷

Az Illegális Bevándorlás Válaszára létrehozott Brigád (Brigada de Respuesta a la Inmigración Clandestina – B. R. I. C., a Külföld és a Határok Biztosi Főhivatalának alárendeltségében): ez a szerv arra specializálódott, hogy az illegális migrációval szemben vegye fel a harcot. A határok védelmét látják el, fókuszálva a határátkelőhelyekre, ügyelve a légi, a vízi és a földi szolgáltatások kínálta igen sokszínű bejutási lehetőségre az ország területére.³⁸

Összegzés

Spanyolországban egy kettős felépítésű rendészeti modelltől beszélhetünk. Ennek egyik ágát a Nemzeti Rendőrség adja, amely a Belügyminisztérium alá tartozik, a másikat pedig a kettős irányítású Civil Gárda képezi, amelynek a felépítését, a területi tagozódását ismertettem röviden. A főbb különbségek szemléltetéséhez lásd az alábbi táblázatot:

1. táblázat: A spanyol rendőri feladatokat ellátó két fő szerv különbségei

	Nemzeti Rendőrség	Civil Gárda
Alárendeltség	Belügyminisztérium	Belügyminisztérium és Védelmi Minisztérium
Irányadó jogszabály	INT/28/2013. január 18-i rendelet	PRE/422/2013. március 15-i utasítást
Szervezeti felépítés	központi, periférikus és különleges egységek	központi és periférikus egységek
Sajátos feladatok (nem teljes körű a felsorolás)	INT/28/2013. január 18-i intézkedés alapján (lásd a cikkben fentebb)	az Államkincstár őrzése; a forgalom őrzése például helyközi utakon; a földi, a parti, a kikötői és a reptéri kommunikációs csatornák őrzése.

Forrás: saját szerkesztés

Tekintettel az ország földrajzi nagyságára – 505 370 km² a szárazföldi és a vízi területekkel együtt – szükséges egy jól szervezett és felépített rendőrség kialakítása, amely mind az ország területén belüli kihívásokra (például állampolgári jogok érvényesítése, bűnmegelőzés), mind a külső fenyegetésekre (például migrációs hullám kezelése) képes hatékonyan és az elvárásoknak megfelelően cselekedni. A Nemzeti Rendőrség a törvényi szabályozás értelmében (Alkotmány, 2/1986-os törvény a biztonság erőiről) ellát országos jelentőségű feladatokat, illetve minden autonóm jogállású tartományban ren-

³⁷ www.policia.es/cnp/cnp_unidades.html (2017. 04. 17.)

³⁸ Uo.

delkezik kirendeltségekkel, alegységekkel. A felépítés szerkezetét ábrákkal igyekeztem bemutatni, kiemelve a fontos osztályok feladatát. Az organigrammok értelmezését követően átfogó képet kaphatunk a Központi és Periférikus igazgatásról. Végül a Nemzeti Rendőrség különleges egységeit jellemeztem.

IRODALOMJEGYZÉK

- Barcelona Llop, Javier (1996): Reflexiones Constitucionales sobre el modelo policial español. *Revista Espanola de Derecho Constitucional*, ano 16., Núm. 48. 112. Forrás: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=79564> (2017. 04. 04.)
- Berrocal Díaz, Santiago (2016): *El camino a un nuevo modelo de Policia en España*. Tesis doctoral no publicada. Universitat Politècnica de València. Forrás: <https://riunet.upv.es/handle/10251/63143> (2017. 04. 04.)
- Martín Fernández, Manuel (1994): *La Policía Local ante una nueva cultura profesional*. Cuadernos de Trabajo Social n7, Universidad Complutense Madrid. Forrás: <http://revistas.ucm.es/index.php/CUTS/article/view/CUTS9494110165A/8470> (2017. 04. 04.)
- Szente-Varga Mónika: Nagyköveti Fórum. Előadás a *Spanyolország a 21. században* című konferencián. Forrás: saját jegyzet alapján.

Internetes források

- www.boe.es/boe/dias/2013/01/24/pdfs/BOE-A-2013-662.pdf (2017. 04. 18.)
- www.boe.es/buscar/pdf/1986/BOE-A-1986-6859-consolidado.pdf (2017. 04. 25.)
- www.boe.es/buscar/pdf/2011/BOE-A-2011-12961-consolidado.pdf (2017. 04. 25.)
- www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gi.html (2018. 04. 28.)
- www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/sp.html (2018. 04. 28.)
- www.guardiacivil.es/documentos/pdfs/Orden_15_03_2013_Estructura_DGGC.pdf (2017. 04. 18.)
- www.guardiacivil.es/es/institucional/Conocenos/estructuraorganizacion/index.html (2017. 04. 18.)
- www.guardiacivil.es/es/institucional/Conocenos/index.html (2017. 04. 18.)
- www.guardiacivil.es/es/institucional/Conocenos/misiones/index.html (2017. 04. 18.)
- www.policia.es/cnp/cnp.html (2017. 03. 30.)
- www.policia.es/cnp/cnp_unidades.html (2017. 04. 17.)
- www.policia.es/cnp/competencias/competencias.html (2017. 03. 31.)
- www.policia.es/cnp/origen/origen.html (2017. 03. 31.)
- www.policia.es/org_central/dao/geo/funciones.html (2017. 04. 17.)
- www.policia.es/org_central/informacion/quienes.html (2017. 04. 17.)
- www.policia.es/org_central/judicial/udf/bit_quienes_somos.html (2017. 04. 17.)
- www.policia.es/org_central/judicial/udyco/udyco_cen_estup.html (2017. 04. 17.)
- www.policia.es/org_central/judicial/ufam/ufam.html (2017. 04. 17.)
- www.policia.es/org_central/medios_aereos/presentacion.html (2017. 04. 17.)
- www.policia.es/org_central/rd_2012_0400.pdf (2017. 04. 16.)
- www.policia.es/org_central/seguridad_ciudadana/uip/unidades_uip.html (2017. 04. 17.)
- www.policia.es/org_central/seguridad_ciudadana/unidad_central_segur_pri/unid_central_pro_pri_origen.html (2017. 04. 17.)
- www.policia.es/org_central/seguridad_ciudadana/unidades_especiales/Caballeria/origen_caballeria.html (2017. 04. 17.)

www.policia.es/org_central/seguridad_ciudadana/unidades_especiales/Guias_caninos/guias_canimos_origen.html (2017. 04. 17.)

www.policia.es/org_central/seguridad_ciudadana/unidades_especiales/Brigada_movil/origen_brigada_movil.html (2017. 04. 17.)

www.policia.es/org_central/seguridad_ciudadana/unidades_especiales/subsuelo/subsuelo_origen.html (2017. 04. 17.)

www.policia.es/org_central/seguridad_ciudadana/unidades_especiales/upr/upr.html (2017. 04. 17.)

www.policia.es/org_periferica/index.html (2017. 04. 18.)

Jogszabályok

2/1986. március 13-i alapvető törvény a biztonság erőiről és szerveiről

9/2011. július 27-i alapvető törvény a fegyveres erők tagjainak a jogairól és kötelezettségeiről

INT/28/2013. január 18-i intézkedés, amely a Rendőrség Főigazgatóságának Központi és Periférikus Igazgatás felépítéséről, funkcióiról szól

Spanyolország Alkotmánya

ABSTRACT

Law Enforcement in Spain

NAGY Nikolett

The main goal of this article is to present the Spanish Law Enforcement. First of all, I will describe the geographical characteristics of the country. Secondly, I will focus on the dual concept of Law Enforcement. Then, I will describe the National Police focusing on its character, law regulation, structure and the description of its special units. Finally, I will give a brief summary of the entire National Police.

Keywords: law enforcement, Spanish police, National police, central direction, special units

Teljesítményértékelés és hatékonyságmérés a rendőrségen. Kérdőíves kutatás az egyéni teljesítményértékelésről¹

VÁRI Vince²

Kérdőíves kutatásomat a rendőrség hivatásos állományú tagjainak körében végeztem el. Ennek során a szervezeti, de főleg az egyéni teljesítményértékelést érintő hipotéziseimre kerestem igazolást. A vizsgálat eredményei többek között arra világítottak rá, hogy a teljesítményértékelési rendszer erősen elfogult, szubjektív elemekkel terhes, és szorosan tapad a szervezeti pozícióhoz. Az egyéni teljesítményértékelés az erős szervezeti behatása miatt nem tud reális képet nyújtani az egyedi dolgozói teljesítményekről, így alkalmatlan arra is, hogy - eredeti rendeltetésének eleget téve - ösztönző eszközként szolgáljon a teljesítmény fokozására, ezáltal az életpályamodell egyéni szintű fejlesztő motorjává váljon.

Kulcsszavak: teljesítményértékelés, indikátor, rendőrség, hatékonyság, életpályamodell

Az új életpályamodellben kiemelt szerepet kapott az egyéni teljesítményértékelés, hiszen ez egyrészt az előmenetelt is befolyásolja, másrészt évente két alkalommal külön juttatást is biztosít. A megnövelt jelentőségénél fogva nagyon lényeges, hogy a teljesítménymérés rendszere mentes legyen a szubjektív elemektől. Objektivitása pontosan definiálható, átlátható és egyöntetű mérőszámokon kell hogy nyugodjon. Hiszen, ha annak módszertana az állomány körében nem kap kellő „legitimitást”, úgy a szervezetre gyakorolt hátránya meghaladhatja előnyeit, amivel komoly belső feszültségek forrása lehet. A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati viszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény (Hszt.) hatálybalépését megelőzően a rendőrségi hatékonyságmérés normatív alapjainak újraszabályozásához szükséges és elengedhetetlen normák megszülettek, úgy mint:

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Egyed István posztdoktori program keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

² VÁRI Vince dr. PhD, r. őrnagy, tanársegéd, NKE Rendészettudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, Büntetőeljárásjogi tanszék
Vince VÁRI dr. PhD, police major, assistant lecturer, NUPS Faculty of Law Enforcement, Institute of Criminal Sciences, The Department of Criminal Procedure Law
orcid.org/0000-0001-6416-1645, vari.vince@uni-nke.hu

- a belügyminiszter irányítása alatt álló egyes fegyveres szervek hivatásos állományú tagjai teljesítményértékelésének ajánlott elemeiről;
- az ajánlott elemek alkalmazásához kapcsolódó eljárási szabályokról;
- a minősítés rendjéről és a szervezeti teljesítményértékelésről szóló 26/2013. (VI. 26.) BM rendelet (továbbiakban SZTÉR);
- valamint a belügyminiszter irányítása alatt álló egyes fegyveres szervek szervezeti teljesítményértékelése keretében elvégzendő, a szervezeti működés teljesítménymutatói értékelésének szempontrendszeréről szóló 36/2013. (XII. 21.) BM utasítás.

Kutatásom során a mérési rendszerrel kapcsolatos egyéni véleményeket mértem fel. Vagyis azt, hogy az értékeléssel érintettek szerint mennyire váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Alkalmas-e az egyéni teljesítményértékelés arra, hogy tényleges ösztönző hatást fejtson ki a munka minőségének és a mennyiségének növelésére, ezáltal arra, hogy az életpályamodell lényegi építőkövévé váljon. Ennek bemutatását megelőzően fontosnak tartom néhány lényeges elméleti kérdés tisztázását.

A rendőrség teljesítményértékelésével szemben megfogalmazható elvárások³

A menedzsment felfogású teljesítményszemlélet leginkább a szervezet finánciális és eredményességi területéhez kapcsolódik, és a humán erőforrás-gazdálkodás javításán át törekszik a nagyobb hatékonyság elérésére. Amennyiben növeljük a dolgozói lojalitást és proponáljuk a magasabb teljesítményt, úgy a szervezet összhatékonyságára vagyunk hatással. Aligha férhet kétség ahhoz, hogy bármely szerv működési költségeit jelentősen növeli a dolgozók magas fluktuációja miatt növekvő kiképzési és betanítási kényszer. A munka minősége és gyorsasága pedig szorosan kapcsolódik a munkavállalók képzettségéhez, munkabíráshoz és motivációjához.

A rendőrség különféle szolgálati ágainál a sokrétű feladatot ellátó kollégákkal szembeni teljesítményelvárások, a személyes és szakmai kompetenciák egészen más elvárási rendszerben működnek, mint a civil vagy akár a közszféra más alrendszerében. A rendőrség sokkal inkább hasonlítható egy, a piacon működő szolgáltató egységhez, mintsem bármely más közintézményhez. A teljesítményt ösztönző hajtóerő elsősorban a humán erőforrás motivációjában ragadható meg. Ennek mibenlétét, jelentését illetően számos elmélet született, de lényege abban a magatartásban is rejlik, amit a vezető tanúsít a beosztottjaival szemben annak érdekében, hogy őket a szervezeti célok elérésére készítse.⁴ A rendőrség feladatainak, így teljesítményértékei eredményének elsősorban nem saját belső szervezeti céljaival, hanem társadalmi rendeltetésével kell összefüggnie, így nemcsak szervezeti, hanem valódi társadalmi érdek a pozitív és mű-

³ Vári (2014)

⁴ Pedagógiai és pszichológiai ismeretek rendőri vezetőknek (2009) 50.

ködőképes teljesítményértékelési rendszer kialakítása. Ahogy Finszter megfogalmazza: „az a szervezet, amelyik hierarchikus rendje következményeként szinte minden tagját szolgálai szerepre kárhóztatja, azt kockáztatja, hogy a külső kapcsolataiban minden együttműködési készségét elveszíti és úgyszólván egész környezetére, mint ellenségre tekint. A szervezethez tartozó így adhatja tovább a környezetnek mindazt a megaláztatást és sérelmet, amelyet a szervezeten belül elviselni kényszerült.”⁵

A motivációtól eltérő fogalom az ösztönzés, amely bár lényegileg a külső erőket takarja, kapcsolódik a belső érzésekhez, amelyek a jó teljesítmény elérésekor keletkeznek.⁶ A teljesítményértékelés az ösztönzés és a motiválás egyik módja. A szervezeti élet velejárája, hogy résztvevői kölcsönösen értékelik egymás teljesítményét, ugyanis közös céljuk a szervezet egészének sikere és eredményessége. Alapvetően kétféle értékelési módot különböztethetünk meg:

- az informális értékelés: spontán módon történik azzal, hogy a vezetők állandóan figyelemmel kísérik a beosztottjaik munkáját, és arról ítéletet alkotnak.⁷ Ennek sajátossága, hogy szubjektív és személyes vélekedésen alapul. Az információáramlás hiányosságaiban is nyomon követhető, a szolgálati út túlzott szabályozottságának kikerülésére inkább informális hálókön történik az információ cseréje, amely szintén a bizalom kialakulásának gátjává válik;⁸
- formális értékelés: a szervezet által tudatosan kifejlesztett rendszer, amelynek segítségével rendszeresen és szisztematikusan értékelik alkalmazottaik teljesítményét.⁹

A teljesítményértékelés az új típusú közszolgálati modellben lényegét tekintve egy fejlesztésközpontú, kompetenciaalapú, egyénre szabott, évente ismétlődő célmeghatározás, ami strukturált formában nyújt visszacsatolást. A vezető által támogatott és figyelemmel kísért, a permanens fejlődést szolgáló folyamat, amely a köztisztviselői önértékelésből, a vezetői előértékelésből és a kettőjük megegyezéséből áll.¹⁰ Az értékelés alapja a kettejük közötti kommunikáció, ahol előre kitűzik a világosan és részletesen meghatározott és ténylegesen mérhető célokat, amelyek alkalmasak lehetnek az összehasonlításra, ezzel objektív elemeket hordoznak.¹¹ Azonban az értékelési szempontok jelentős része az emberi képességek, készségek tartományában jelentkezik, amelyek mérése direkt módon nehezen, vagy egyáltalán nem kifürkészhető, gondolva itt olyanra, mint a döntési képesség vagy a kapcsolatteremtő készség. A vezető és beosztott közötti konszenzuális teljesítményértékelési modell igyekszik feloldani az egyébként a hierarchiából fakadó szubjektív informális tényezőt. Amennyiben viszont formálissá válik vagy az egyoldalú megegyezés kikényszerítésével szemben a dolgozó számára nem áll

⁵ Finszter (2006) 648.

⁶ Bakacsi et al. (2006) 92.

⁷ Gyökér (2007) 67.

⁸ Krémer–Molnár–Valcsicsák (2010) 269–306.

⁹ Krémer–Molnár–Valcsicsák (2010) 67.

¹⁰ Útmutató az új típusú közszolgálati teljesítményértékeléshez (2008) 8.

¹¹ Amberg–Molnár (2004) 133–147.

rendelkezésre jogorvoslati csatorna vagy érdekérvényesítési fórum, úgy ez a megoldás sem tesz mást, mint legalizálja a szubjektivitás térnyerését a teljesítményértékelésben. Naivitás lenne azt gondolni, hogy a szubjektivitás teljesen kiküszöbölhető egy egyéni teljesítményértékelési rendszerből, azonban annak a szervezet általános célkitűzésével összhangban kell érvényre jutnia és kifejeződnie a vezetői elvárásokban. Ettől függetlenül az értékelési rendszer minden objektív elemének megfogalmazása szükséges, csak így kaphatunk egy kézzelfogható teljesítménymérési formulát.

A lojalitás és a teljesítményösztönzés szempontjából még ma is legjelentősebb téma a motiváltság elérésének módozata.¹² Még egy döntően eredménycentrikus elvárási rendszerben is elősegíthető az ösztönzés azzal, ha a túlzó elvárások és a munkamegosztás racionalizálásával megszüntetjük a folyamatos túlterheltséget, biztosítjuk a rehabilitációt és a kikapcsolódást. Emellett lehetőséget teremtünk a kollégáknak arra, hogy több időt fordítsanak fizikailag és szellemileg önmagukra és családjukra. A dolgozók így kellő háttérrel és energiával rendelkezhetnek, ami a teljesítményük színvonalában és ezzel együtt az ott elért eredményeikben is megmutatkozhat. Tudvalevő, hogy a munkaerő rossz helyzete erősen korrelál a szervezeti kultúra deprivációjával. Mindezt már a '90-es évek végén is vizsgálni kezdték, aminek hatására számos megállapítás is született. Tipikusan a rendőrségre jellemző tulajdonságok: a kizsákmányolás, a túlterheltség,¹³ nincs figyelemmel a személyes szükségleteikre, nincs rendőregylet, a társas színterek, nincsenek ápolható hagyományok, szokások, nincs kontroll, a működést segítő szupervízió, a bűnt morális defektusnak tartja, ez látszik intézkedései során, a statisztika nem ad valós képet a rendőrség működéséről.¹⁴

A szervezeti hatékonyság és az egyéni teljesítménymérés viszonya

Tény, hogy egy jól működő teljesítményértékelésnél meghatározott szempontok sohasem lehetnek teljesek és munkaköröktől függetlenül homogenizáltak. Azonban alapvetésként leszögezhető, hogy egy, a szervezeti hatékonysággal szinkronban kialakított teljesítményértékelési szisztéma alapjaiban változtatná meg a szervezet működési rendszerét, és állítaná a hatékonyabb működés irányába. Ebből is következik, hogy az egyéni szinten is akceptálható szervezeti stratégiai célok nélkül a teljesítményértékelés rendszere el lesz utasítva. Vagyis egy, a szervezet „öncélú” vagy társadalmi rendeltetéstől távoli, inkább belső működési elveknek megfelelő vagy érzékelhetően csupán a hierarchiát megerősítő hatékonysági mutatóinak teljesítményértékelési célokká konvertálása valódi ösztönzésre nem lesz alkalmas.¹⁵

¹² A szerző hangsúlyozza, hogy a motivációs eszköztár minél pontosabb személyre szabása és tervezése lehet csak valóban hatékony: Marsell (2017) 260.

¹³ Ombudsmani jelentés a hivatásos állományú tagok emberi jogi helyzetéről: OBH 5007/1997.

¹⁴ Németh (2007)

¹⁵ A társadalomba beágyazott rendőrség kialakítására kell törekedni, amihez az egyéni teljesítményértékelés csak eszköz. Lásd: Vári (2016) 519.

A teljesítmény mérése a rendőrség hatékonyságának szempontjából azért bír jelentőséggel, mert az egyéni teljesítmények növelésén keresztül a rendszer egészének fejlesztése valósul meg. Ehhez meg kell teremteni a szervezet távlati és közvetlen céljai, valamint az egyes tagok céljai közötti összhangot. Ennek fejlesztésére nézve a vezetéselmélet irodalma ad tudományos igényű megközelítést, meghatározva a korszerű vezetési elvek és módszerek alkalmazásának előnyeit, illetve a teljesítménymotiváció növelésének differenciált eszközrendszerét. A rendőrségnél végzett sikeres teljesítménymérés magában foglalja:

- az elkötelezett vezetőséget;
- az alárendeltek aktív részvételét;
- a következetes igyekezetet;
- a rendszeres elismerést;
- a következetességet a jutalmazási rendszerben;
- a megfelelő és időszakos tréningeket a szükséges képességek fejlesztésére.

Amennyiben a szervezet sikeresen akar működni, olyan kultúrát kell kialakítania, amely értékeli az erőfeszítéseket azzal, hogy az eredményekre és a teljesítményekre koncentrálnak. Mindez segít abban, hogy a megfelelő teljesítményközpontú és igyekezetre épülő kultúra kialakuljon.¹⁶

A teljesítményértékelésnél, sőt a szervezeti hatékonyság mérésénél sem szerencsés, ha azok döntően a nemzetközi tudományos irodalomban megfogalmazott kimeneti, vagyis „outcome” adatokra épülnek. A kimeneti adatok többek között: a kiszabott bírságok, a feljelentések, az előállítások száma. Ezek egyöntetű alkalmazása a szervezet stratégiai hatékonyságára nézve szándékos félrevezetés a társadalom, a közvélemény és az egyes állampolgár esetében is, azon túl, hogy egyben önbecsapás is.¹⁷ Így az ilyen mutatók túlhangsúlyozása a teljesítményértékelés szempontrendszerében indokolatlan. Alkalmazási célszerűtlenségük alapján az ok és az okozat közötti kapcsolat kölcsönösségében bújik meg, ugyanis a közbiztonsági helyzet olyan objektív tényezők és jelenségek összessége, amelyet sok más tényező mellett ugyancsak jelentősen befolyásol a rendőrség hatékonysága és célorientáltsága.

A kimeneti mutatók teljesítménymérésre való alkalmatlansága összefoglalva az alábbi tényezőkön alapszik:

- Nincs kauzális összefüggés a teljesítmény és a kimeneti mutatók között, azaz a fordított arányosság e mutatók és a bűnözés helyzete között következetesen nem mérhető vagy igazolható.¹⁸ Ez azt jelenti, hogy a javuló (például növekvő elkövetői, szabálysértői szám, elfogási szám vagy csökkenő bűncselekményi, felderítési vagy szabályszegési szám) mutatók nem feltétlenül tükrözik a bűnözési helyzet javulását, mindössze arról árulkodnak, hogy a rendőrség aktivitása

¹⁶ Morgan (1995) 119–127.

¹⁷ A közbiztonságról kialakult közvélemény méréséhez állandó, rendszeres közvélemény-kutatásokra van szükség. Lásd: Finszter (2008)

¹⁸ Dános (1995) 128.

bizonyos területeken fokozódott. Így például, ha nőttek a bűnözési mutatók, akkor romlott a közbiztonság, tehát rosszul dolgozott a rendőrség. Miközben ha ez egy magas látencijú bűncselekménytípus esetében történik (ittas vezetés, családon belüli erőszak, prostitúció stb.), akkor biztosan állíthatjuk, hogy sokkal inkább az adott rendőri szerv aktivitásának növekedéséről kapunk tanúbizonyosságot.¹⁹ A bűnügyi helyzet, vagyis az objektív biztonság olyan komplex tényezők függvénye, amelyek nagymértékben a bűnüldözés hatékonyságától függnnek, ebben nem mérhető vagy különíthető el effektíve a bűnüldöző vagyis processzuális és regresszív modell szerepe és hatása, illetve a proaktív modell²⁰ érvényesülésének hatása. Ennek a kettőnek az elkülönített mérése indokolhatná csak az alkalmazásuk szükségességét.²¹

- A bűnözési fertőzöttség adatai nem vesznek figyelembe olyan szempontokat, amelyek jelentősen meghatározzák a bűnözés jellegét, mint a lakosság összetétele vagy a bűnözés felépítése.

Dános szerint a célmeghatározás rendőrségi víziót vagy alapfilozófiát takar, amely meghatározza a teljes rendőrség, annak egységeinek és az egyes tagok tevékenységeinek vezérmotívumait. A mennyiségi mutatók által meghatározott mérés elsősorban összhangban kell hogy legyen a rendőrség alapelvi szinten rögzített céljaival, ezt szigorúan és szoros összhatásukban vizsgálhatjuk. A közösségi szempontú célkivetítésnél elsősorban a megelégedettségi mutatók jöhetnek számításba. A számszerűsíthető mutatók, mint az elfogások, az előállítások, az igazoltatások, a feljelentések vagy a felderítési és nyomozáseredményesség minden esetben csak közvetett és torzított képet ad arról, hogy a rendőrség milyen minőségben teljesítette feladatát. Összehasonlítva ez olyan, mint ha a törvényhozás abban látná saját eredményességének kulcsát, hogy hány törvényt fogadott el az adott évben. Ezzel szemben kizárólag a törvények társadalmi hatása lehet egyedül üdvös és eredményes. Átfordítva akkor mondhatjuk igazán eredményesnek az állam bűnüldözési és rendészeti funkciót ellátó intézményét, ha minél kevesebb mennyiségi adatot produkál, mert leginkább a társadalmi békét, vagyis a közbiztonságot kellene garantálnia. Az objektív biztonsági helyzet garantálása, vagyis a negatív bűnüldözési mutatók hangsúlyozottan a szubjektív biztonságérzet növekedésében és a látencia csökkenésében jelentkeznek.²²

¹⁹ Kertész (2002) 129.

²⁰ Nyeste (2016) 227.

²¹ Tartózkodni kell attól, hogy az össz-bűnözés alakulásából vonjunk le a rendőrség működésének minőségére vonatkozó, messzemenő következtetéseket. Ennek megfelelően a szerzők csak kijelölik a jogsértéseknek azon körét, amelynek alakulására a rendőrség egyáltalán képes bármiféle hatást gyakorolni, ezzel is jelezve, hogy a minőség komplexebb értelmezés alá esik: Lásd: Sallai et al. (2017) 208.

²² Szubjektív közbiztonságról bővebben: Tihanyi (2017)

A kutatás tárgya

A rendőrség szervezeti teljesítményértékelése olyan, már a bevezetőben említett értékelő rendszerként lett meghatározva, amely elősegíti a rendvédelmi feladatokat ellátó szerv professzionális, jogszerű és szakszerű működését, javítja tevékenysége hatékonyságát és eredményességét, támogatja a vezetői döntés-előkészítést és döntéshozatalt. Az ott említett két norma alapján az egyéni teljesítményértékelés rendszerének gyakorlati működése képezte a kutatás tárgyát, amelyre tekintettel röviden bemutatnám a mérés lényegi elemeit.

Az SZTÉR a fogalmi elemek meghatározásán túl alapvetően a kötelező és az ajánlott elemek százalékos súlyozásával minősít. Az elemek kötelezően munkakörhöz és kompetenciaként munkamagatartáshoz kapcsolódnak, e kettő súlya attól függően, hogy tiszthelyettes, beosztott vagy helyi szerv vezetője az értékelt személy, 30–55% között alakul. Lényeges elem a szervezeti működés teljesítménymutatója, ami szintén az előzők függvényében 15–35% között alakulhat. Az ajánlott elemek között fejlesztési célok, stratégiai teljesítménykövetelmények és ismételten kompetenciák jelenhetnek meg, 30–35%-os súlyozási értékkel. Hozzá kell tenni, hogy amíg az utóbbi a tiszthelyettesnél és a tisztnél nem jelenik meg, addig a két vezetői szintnél igen, ennek ellenére mindössze csak 5% az eltérés a három elem együttes súlyozásával. Az egyéni teljesítmény értékelésénél megállapítható, hogy amíg a vezetők esetében jóval magasabb súlyt tölt be a szervezeti teljesítménnyel összefüggő értékelés eredménye, addig a beosztottnál jobban dominál a vezető szubjektuma. Amennyiben tehát nem konkrét elemekre és mérőszámokra épülnek a szervezeti teljesítmény mérésének mutatói, a vezetők egyéni teljesítményének mérése is könnyen kiszolgáltatottá válik, és értelemszerűen pozitív irányba fordul, közelítve a maximum értékhez.

A teljesítmény három pillére három szempont alapján értékelendő, úgymint a vezetési tevékenység értéke (25%-os), a funkcionális tevékenység értéke (25%-os), a szakmai tevékenység értéke (50%-os). Ezeket a célterületeket értékelik évenként meghatározott szempontok és teljesítménykövetelményi minimumok alapján. Az értékelés során hangsúlyos szerep jut a szervezet önértékelésének. A különböző szervek teljesítménye az adott évben elért, illetve a korábbi rövid, valamint középtávú idősoros teljesítményértékelésének összevetése alapján értékelendő. A rendszerről elmondható, hogy roppant szerteágazó, a rendőrség egészét lefedő mérőszámok meghatározására törekszik. Valamennyi szervezeti teljesítményértékelésnél közös sajátosság, hogy a szervezeti célkitűzések elérésének mértékét végső soron a célokat meghatározó vezető értékeli. A rendőrség esetében ez lineárisan felfelé mutat. Az értékelés alapját képező célmeghatározást a rendőrséget felügyelő miniszter február 15-ig ágazati célkitűzéseként fogalmazza meg. Az országos parancsnok ezek figyelembevételével tárgyév február 28-ig megállapítja a szervezeti teljesítménycélokat és a szakmai teljesítménykövetelmény-minimumokat a területi szervek részére. A területi szerv vezetője tárgyév március 15-ig állapítja meg a területi szerv számára a meghatározott szervezeti teljesítménycélokat és a szakmai teljesítménykövetelmény-minimumok alap-

ján a helyi szerv szervezeti teljesítménycéljait és szakmai teljesítménykövetelmény-minimumait.²³ Maga az értékelés a fent vázolt folyamatok irányának megfelelően zajlik. Ehhez hozzá kell fűzni, hogy a felettes rendőri szerv vezetőjének értékelése részben az alárendelt szerv vezetőjének merőben szubjektív önértékelésén alapul. Az utasítás elsősorban a szervezeti működés teljesítménymutatóihoz ad az egyes szolgálati ágak és szakterületek esetében rendkívül pontos és részletes útmutatást a szervezet munkájának és azon belül a vezető teljesítményének értékeléséhez. Magával a megfogalmazott szempontok adekvátságával legkevésbé sem lehet vitatkozni, az ott meghatározott követelmények önmagukban képesek lennének a szerv munkájának mennyiségi és minőségi volumenét megjeleníteni. Azonban talán éppen a túlzott részletességük és szerteágazóságuk miatt nem alkalmasak az ott rögzített szempontok arra, hogy összehasonlítható és egzakt mérési adatokkal szolgáljanak, így ne csak „önigazoló” szubjektív adatokat generáljanak. Már csak azért sem alkalmasak, mert az utasítás szinte csak általános megfogalmazásokkal dolgozik, így például színvonalat, pontosságot, következetességet, elégedettséget, eredményességet vár el bizonyos teljesítménykörökben, nem pedig konkrét indikátorokat, mutatószámokat. Éppen a módszertani hiátust tartom az utasítás legnagyobb gyengeségének, gondolván arra, hogy az általánosságok a konkrét indikátorok mérésével szemben rendkívül szubjektív válaszokra adnak lehetőséget. Egy lakosság és rendőri szerv létszámához igazított fajlagos adat országos összehasonlításban már képes megmutatni, hogy az adott tevékenységi körben milyen eltérések jelentkeznek az egyes szerveknél az országos átlaghoz képest, illetve változásában egy vagy több évre visszamenőleg. Ennek alkalmazása lehetővé tenné, hogy figyelembe vegyük annak a társadalmi közegnek a valóságát, amelyben a rendőrség kifejti működését, és nemcsak az adott rendőri szerv szervezeti tevékenységére reflektáljunk, ráadásul erősen szubjektív módon.

A kutatás köre és módszere

A kutatásomban kérdőíves módszerrel vizsgáltam az egyéni teljesítményértékeléssel kapcsolatos averziók kérdéskörét elsősorban a rendőrség hivatásos állományába tartozó vezetők és beosztotti állomány körében. A kérdőíves vizsgálat önkéntes és anonim volt. A papíralapú kérdőíveket 2017. szeptember 27–28-án töltöttem ki személyesen az ORFK-n, amikor az állománynak az új Be.-törvényről tartottam felkészítő mentori előadást. A kérdőívek összesen 15 zárt kérdést tartalmaztak, ahol a 14. kérdés két alkérdésből, míg a 15. kérdés további nyolc alkérdésből állt. Összesen 118 fő töltötte ki a kérdőívet. A kérdőív két részre tagolódott. Tartalmazott egy személyes alapadatok felölelő kérdéssort: életkor, nem, szolgálati éveinek száma, beosztott vagy vezető, milyen szakterületen dolgozik. A kérdőív második felében kapott helyet az irányított, zárt kérdéssor, amelyek elsősorban a kiinduló hipotéziseimre épültek. A kérdőív végén lehetősége volt a kitöltőnek saját szöveges véleményét is megfogalmazni, ezekből majd

²³ SZTÉR 14. § (1)–(3) bekezdés.

a kapcsolódó ábráknál fogok szemezgetni. A kérdések megszövegezésénél törekedtem az érthetőségre, az egyértelműségre, és próbáltam a szakzsargon elemeivel segíteni a helyes értelmezést és válaszadást. Ötfokozatú Linkelt-skálán kellett a résztvevőknek válaszolni. A válaszok közül az 1-es érték az egyáltalán nem, a 2-es az inkább nem, a 3-as is-is, a 4-es inkább igen, míg az 5-ös érték a teljes mértékben értékelést hordozta. A 3-as értéket a válaszok feldolgozásánál figyelmen kívül hagytam, mert csak a határozott álláspontok közötti eltérésekből, különbségekből tudtam érdemi következtetéseket levonni. A kutatással érintettek köre természetesen az említett belső szabályozó normák hatálya alá tartozó, leginkább vezető beosztású (76%) rendőr volt, akik már dolgoztak az új teljesítményértékelési rendszer bevezetésekor és az eltelt időszakban, így azóta további tapasztalatokat szereztek. Egyrészt a saját értékelésükön, másrészt a beosztottjaik értékelésén keresztül. Kutatási célkitűzésemben a hipotéziseim miatt elsősorban a vezetői beosztást tartottam releváns szempontnak, a nem, a kor, a szolgálati terület kérdése nem volt szignifikáns elem, így e kérdésekkel kapcsolatban nem végeztem vizsgálatot. A vezetői beosztás ellenben feltételezte számomra a szakmában eltöltött több évet és nagyobb tapasztalatot, amit szintén lényeges elemnek tartottam a kérdőívet kitöltőknél. Ez az összefüggés be is igazolódott, ugyanis a kitöltők átlagos szolgálati éveinek száma 16 év volt. A vizsgálati minta 76-24%-os vezetői-beosztotti megoszlása és a szakmai tapasztalat kérdése nagy pontossággal lefedte az alapsokaság összetételét, és illeszkedett a résztvevőkkel szemben támasztott alapvető kutatási követelményeimhez. A kutatási eredmények értékelésénél nem minden kérdést vettem alapul, csak azokat, amelyek relevánsabbak voltak felvetéseimnél.

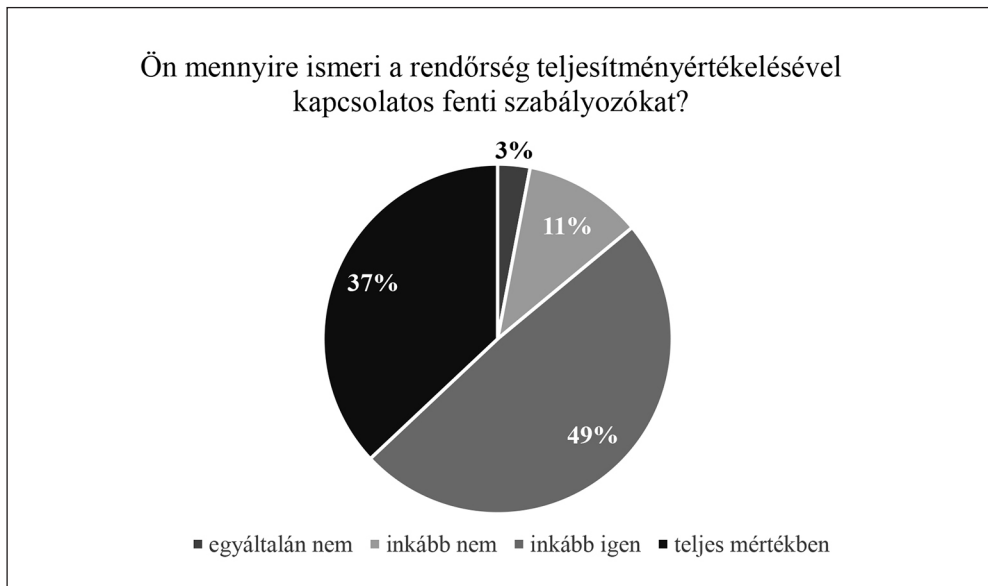
A kutatás hipotézisei

Kérdőíves kutatásomban az alábbi feltevésekre kerestem igazolást:

1. Általánosságban alacsonyabb az elégedettség az új értékelési rendszerrel, mint a saját, egyéni értékeléssel.
2. A szervezeti teljesítmény mutatói a jogszabályban meghatározott formális súlyozásnál jelentősebben befolyásolják az egyéni teljesítményértékelést, így az azzal kapcsolatos elégedettség vagy elégedetlenség jellemzően befolyásolja az egyéni teljesítményértékelés megítélését is.
3. Az egyes szervezeti egységekhez, alegységekhez eljuttatott teljesítményértékelés után járó összegek elosztása kifogásokkal terhes, azaz nem a szervezet által végzett munka mennyiségének és a „teherviselés” arányos elvének betartásával vannak allokálva a pénzügyi források.
4. A hatályos egyéni teljesítményértékelés szubjektív elemekkel terhes, erősen dominál a vezetői szimpátia vagy antipátia.

A kutatás eredményei

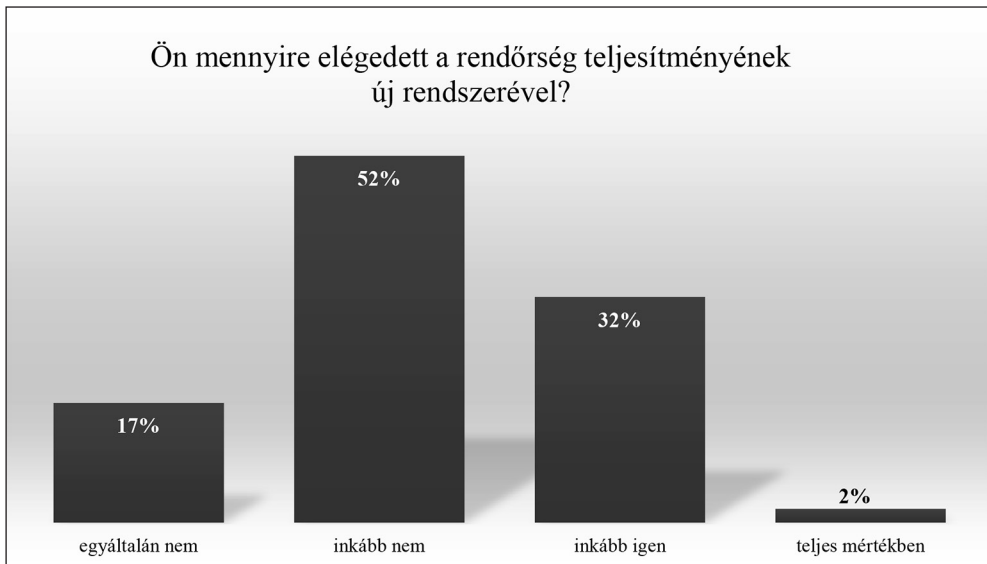
Az alábbi ábra kérdése az egész kérdőíves felmérés szempontjából lényeges volt, kiváltképp, mert a szabályozók elvi és gyakorlati ismerete nélkül nehéz véleményt formálni és álláspontot elfoglalni. A szabályozók ismertségével kapcsolatban rendkívül kevesen, mindössze 3%-uk mondta azt, hogy egyáltalán nem ismeri, míg 37% úgy nyilatkozott, hogy teljes mértékben ismeri, és az inkább ismeri kategória is csaknem a felét tette ki. Így összességben kijelenthető, hogy az új szabályozók megfelelő ismertséget szereztek, ami a vezetők oldaláról cseppet sem meglepő, tekintve, hogy beosztottaik teljesítményét is értékelniük kell, így alapvető elvárás az ilyen szabályozók ismerete. A szakmai lelkiismeretességét jól tükrözi, hogy az anonim kérdőív kitöltése ellenére is zömében úgy nyilatkoztak, hogy tisztában vannak a szabályozók szakmai tartalmával, vagyis a mérés elveivel és módszertanával.

1. ábra: A rendőrség teljesítményértékelésével kapcsolatos szabályozók ismerete.

Forrás: szerkesztette a szerző

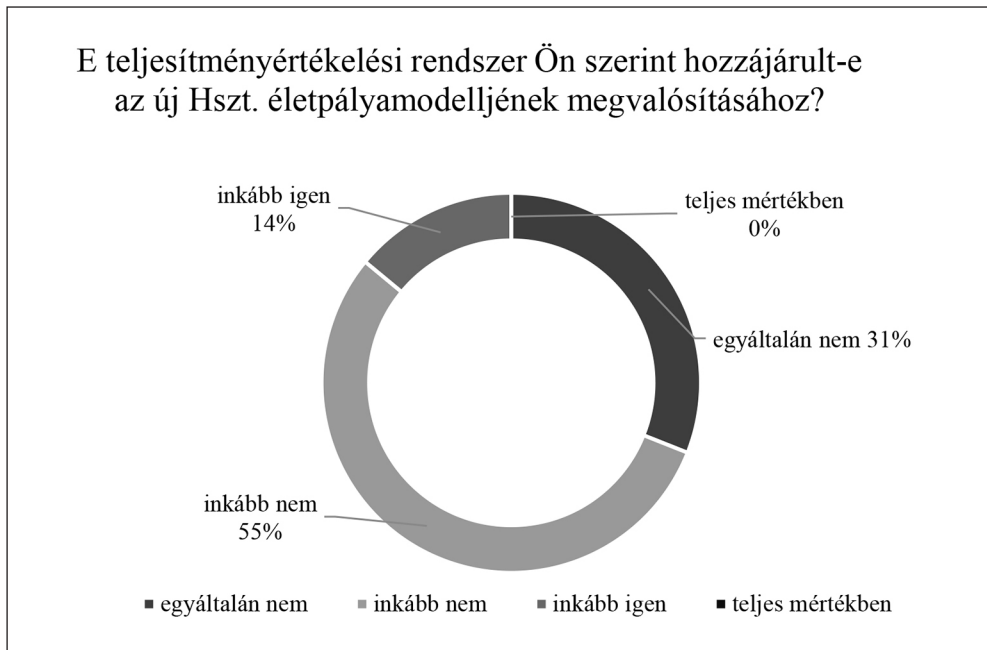
A 2. ábra kitűnően szemlélteti, hogy általánosságban a válaszadók nem tekintik az egyéni teljesítményértékelési szisztémát jól működőnek. A kérdés csak az általános vélekedés minőségének megállapítására irányult, hogy konkrétan miért nem tartják jónak, arról a válaszok feltehetően megoszlottak, ahogy ez a későbbi kérdéseknél körvonalazódik is. Feltűnő, hogy az *egyáltalán nem* válaszok száma kiugró a *teljes mértékben* értékhez képest, de javarészt az *inkább nem*, mintsem az *inkább igen* válaszokat preferálták a válaszadók, ami alapján egyértelmű ténynek tűnik, hogy a kutatás tárgyát képező rendszert aggályosnak és problémákkal terhesnek tekintik.

2. ábra: A rendőrség teljesítményértékelésével kapcsolatos elégedettség.

Forrás: szerkesztette a szerző

A 3. ábra már összetettebb dimenziót vizsgál, mivel összekapcsolja a teljesítményértékelési rendszert és az új Hszt. életpályamodelljét. A kérdés egyben természetesen állásfoglalás is a rendszer működésének minőségéről, a másik oldalról viszont a kérdés megválaszolása komplexebb véleményformálást igényelt, mivel ismerniük kellett az életpályamodell pilléreit és az egyéni teljesítményértékelési rendszer kapcsolódási pontjait is. Ami a kapott eredmények alapján igazán lesújtó, az az, hogy az egyéni teljesítményértékelésnek leginkább az életpályamodell formálásában és kialakításában szánt a jogalkotó és a szakpolitika komoly szerepet, és még az általános véleménynél is rosszabb megítélést kapott ebben a konstellációban. Az *egyáltalán nem* válaszok száma csaknem az összes kategorikus válasz egyharmadát tette ki, az *inkább nem* pedig önmagában több mint a felét. Az *inkább igen* csupán 14%-ot kapott, és olyan pedig egyáltalán nem volt, aki *teljes mértékben* egyetértett volna azzal, hogy a teljesítményértékelési rendszer és az életpályamodell szinkronban van. Úgy gondolom, talán ezt a területet érdemes a leginkább felülvizsgálni és feltérképezni, vagyis azt, hogy milyen paraméterekkel kellene rendelkeznie az egyéni teljesítményértékelési rendszernek, hogy kielégítse az életpályamoddellel szemben támasztott dolgozói elvárásokat. Szeretnék néhány általános megjegyzést is idefűzni, amelyeket a résztvevők megfogalmaztak, íme néhány: „Jelen állás szerint nem a teljesítményt értékeli.” „Amolyan »pofapénz«.” „A vezetők irreálisan magas összegeket kapnak, a végrehajtó állomány felé már csak »csurran-cseppen«.”

3. ábra: Vélemények megoszlása a teljesítményértékelési rendszer hozzájárulásáról a Hszt. életpályamodellhez. Forrás: szerkesztette a szerző

A következő ábrán szereplő adatok azt tükrözik vissza, hogy mennyire érzik úgy a minősítéssel érintettek, hogy a teljesítményértékelésük illeszkedik a konkrét munkakörhöz és feladatellátásukhoz. A kérdés főként arra irányult, hogy milyen mértékben sikerült megfelelően felmérni az egyes dolgozói és vezetői munkakörök feladatainak és kompetenciájának jellemzőit, és azokat adekvát módon az adott munkakörhöz rendelni. Kétségtelen, hogy az adott beosztást betöltő dolgozó és közvetlen vezetője pontosan tudja, hogy milyen képességeket, készségeket vár el tőle a munkaköre. A válasz értékelése alapján kiegyensúlyozott megoszlást tapasztalhattunk, ami inkább a pozitív megítélés felé billent. A két szélső érték közötti eltérés (9% *egyáltalán nem*, 22% *teljes mértékben*) jobban tükrözte a markáns véleménykülönbséget. Így az a következtetés vonható le, hogy a kompetenciák és a feladatszabások tekintetében a teljesítményértékelés általában véve jó, de természetesen folyamatos felülvizsgálatot és korrekciót igényel a dolgozói és a vezetői vélemények és javaslatok bekérése után. A viszonylag pozitív kicsengésű értékelés kapcsán ugyan tekintettel kell lennünk arra az összefüggésre, ami a saját pozitív értékelés és az értékelő metódus megítélése között fennáll. Egy konkrét vélemény szerint: „Jelenlegi rendszer katasztrofális. Nem független kompetenciánkon alapul. Elképesztően szubjektív az egész, de a szervezet vonatkozásában is.”

4. ábra: A teljesítményértékelés szempontjainak illeszkedése a munkakörökhöz.

Forrás: szerkesztette a szerző

Az 5. ábra már kertetés nélkül az egyéni teljesítményértékelés minősítésének kialakításában a vezető szubjektumának jelentőségére, súlyának megítélésére irányult. Vélhetően ez az egyik olyan domináns terület, ami miatt az első kérdésnél a válaszadók oly mértékben leminősítették az új szisztémát és annak életpályamodellhez való kapcsolódását. Az értékelésből kiderül, hogy a konkrét válaszokat adók több mint fele (55%) szerint inkább a vezetői szubjektum, vagyis a vezetői elem, míg egyharmada (32%) szerint *teljes mértékben* az befolyásolja a beosztottak minősítésének kialakítását, mintsem a tényleges teljesítmény valós értékelése. Mindez arra enged következtetni, hogy az egyéni teljesítményértékelés rendszere hiába van szabályozva és súlyozva a jogszabályban rögzítettek szerint, ezen tényezők mégsem hatnak „kényszerítő” erővel az objektív, elfogulatlan vezetői álláspont kialakítására. Két ok is felmerülhet ennek magyarázatául: az egyik, hogy az egyéni értékelési rendszer még egyszerűen kiforratlan, túlzott mértékben általános és nagy mozgásteret biztosít, így az objektivitás kialakítása céljából pontosítására és konkretizálásra szorul a tényleges teljesítménytermékek megfelelő, arányos és összehasonlítható mérésével, értékelésével, és minősítésével. A másik, hogy a norma készakarva hagy nagy mozgásteret a vezetői minősítésének, és engedi, hogy a minősítés elkészítésére jogosított két azonos területen dolgozó beosztottja azonos vagy fordított előjelű tényleges teljesítménye esetében hátrányos megkülönböztetéssel élhessen. Ami viszont a vezetéselmélet alapvető téziseinek ellentmondó működést és a humán erőforrás-gazdálkodást érintő káros folyamatokat indukál, nem beszélve arról, hogy ez nyilvánvalóan hátrányosan hat a szervezeti (külső) hatékonyságra nézve is.

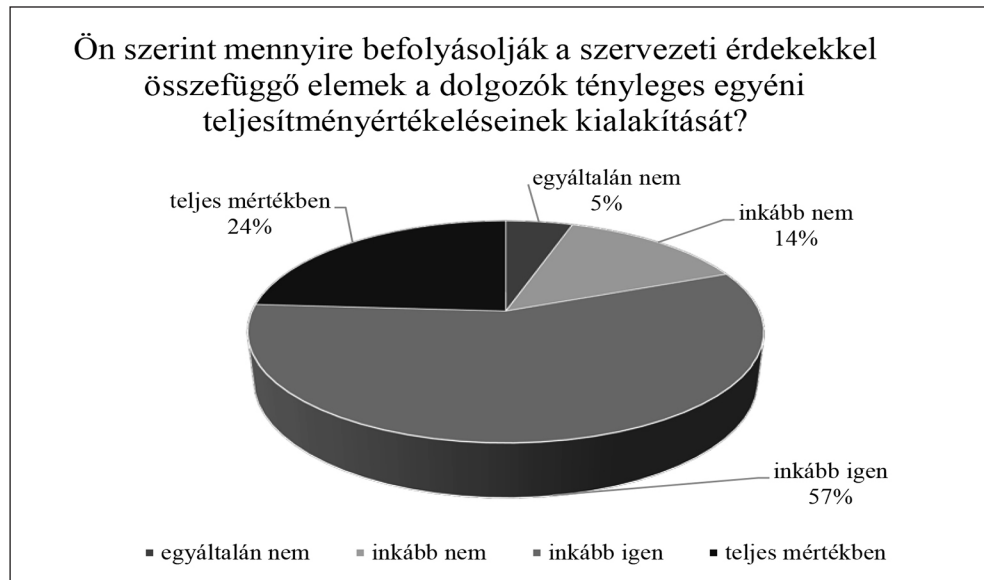
5. ábra: Szubjektív tényezők befolyásoló ereje a teljesítményértékelés során.
Forrás: szerkesztette a szerző

Az 6. ábra kérdése a 2. hipotézishez kapcsolódott: *A szervezeti teljesítmény mutatói a jogszabályban meghatározott formális súlyozásnál jelentősebb befolyást gyakorolnak az egyéni teljesítményértékelésre, így az azzal kapcsolatos elégedettség vagy elégedetlenség jellemzően befolyásolja az egyéni teljesítményértékelés megítélését is.* A szervezeti érdekekkel összefüggő elemek a szervezeti értékelés szerepének, jelentőségének az egyéni teljesítményértékelésekben való megjelenését, illetve arra irányuló „befolyását” vizsgálta. Itt voltaképpen arra kerestem a választ, hogy az egyéni teljesítményértékelés egészséges és észszerű működés esetén inkább a munkaköri feladatok és kompetenciák minőségi ellátásának eredményeképpen jön létre, vagy netalántán a szervezeti hatásoknak van kitéve. A szervezet teljesítménymutatói az adott szervezeti egységénél dolgozók által ellátott, elvégzett feladatok, elért célok vagy tanúsított magatartásainak reális és észszerű summázata. Normál esetben tehát éppen hogy az egyéni teljesítményértékeléseknek kellene befolyásolni a szervezeti mutatókat, és nem fordítva. A válaszokból sajnálatos módon éppen az ellenkezőjére következtethetünk, mégpedig arra, hogy a megalkotott és elfogadott szervezeti teljesítménymutatók alakítják ki az egyéni teljesítményértékelések minősítési szintjét is. Így akár egy „rosszabbul” dolgozó kolléga is kaphat magasabb minősítést, ha a szervezeti egység „magasan” teljesít, ellenben egy kitűnően dolgozó, de alacsonyabb minősítésű szervezetnél a dolgozó minősítését eleve alulértékeli a szervezet minősítése. Ez a visszas működési attribútum az értékelési rendszer felülről lefelé irányuló hierarchikus-lineáris jellemzőjéből következik, ami irracionális módon nem a dolgozói teljesítmények összegének tekinti és alulról felfelé építkező mó-

don alakítja ki az egyén és a szervezet teljesítményértékelését, hanem éppen fordítva. Ergo a központi célmeghatározásnak megfelelően kell teljesíteni az egyéni célokat is. Amennyiben ez nem vagy nem teljes mértékben sikerül, a tényleges teljesítményt felülírja a szervezet teljesítménymutatója. Ezt az okfejtést támasztják alá a kutatás tárgyánál a prioritást élvező szervezeti célok alábontási szintek szerinti kitérésének egymást követő időpontjai, amelyből egyenesen következik, hogy a követelmény felülről lefelé áramlik, ami ebben a felállásban ezt a csöppet sem racionális eredményt hozza. Ez a tény önmagában rendkívül komolytalanná és súlytalanná tesz az egyéni teljesítményértékelés jelentőségét és szervezeti rendeltetését. Úgy vélem, hogy ez lehet a másik olyan anomália, ami miatt hátrányos megítélés alakulhatott ki a válaszadók körében. Íme, néhány konkrét vélemény is:

„A teljesítményértékelési rendszer lehetőséget ad a vezető szubjektív vagy elfogult megítélésére. Az értékelés után járó összeg a beosztotti állományban nagyon kevés, inkább megalázó jellegű.”

„Feszültséget vált ki a dolgozók között, mert nem méri a dolgozói teljesítményt. A másik dolog pedig, hogy milyen eredmény és hozzáállási kompetenciák alapján születik döntés. Elterjedt, hogy ez »pofapénz«.” „Az értékelő vezető korábbi pályafutása nagyban befolyásolja értékelését, túl szubjektívvá válik ezáltal (a korábbi osztálya, szakterülete mindig indokolatlanul jobb értékelést kap). Alapvetően túl sok a szubjektív tényező benne. Speciális szakterületekre, például gazdaságvédelem, speciális értékelő rendszer alkalmasabb lenne.”

6. ábra: Vélemények megoszlása a szervezeti érdekek és az egyéni teljesítményértékelés kapcsolatáról. Forrás: szerkesztette a szerző

A 7. ábra az előbbihez hasonlóan a teljesítményértékelés vezetői elosztásának rendjét, illetve a szervezethez társított szórás „egyénesítésének” aspektusát, ráhatását vizsgálja az értékeléssel érintettek szemszögéből. Ez leginkább annak megítélését szolgálja, hogy a vezetőnek van-e, és ha igen, mekkora a mozgástere az egyéni teljesítmények markánsabb megjelenítésére a beosztottak minősítése kapcsán. Álláspontom szerint a csökkenő mozgástér egyszerűen nem vezethető vissza más okra, minthogy a dolgozók szervezeten belüli minősítéseiben is elsődlegesen a „felülről” érkező szervezeti minősítési elveknek kell érvényesülniük, ami logikusan szűkíti az egyes vezetői szintekhez illeszkedő minősítési eltéréseket. Az *egyáltalán nem* 18%-os értéke és az *inkább nem* 40%-os eredménye arra enged következtetni, hogy a vezetők nagyobb mozgásteret szeretnének az egyéni minősítések oldaláról, ebből fakadóan egy szervezeten belül a százalékos értékekben visszaköszönő eredményekben megjelenő különbségek nem fejezik ki a dolgozók valóságos munkateljesítménye közötti eltéréseket. Mivel a válaszolók zöme vezető volt, úgy gondolom, hogy nem tévedek annak a következtetésnek a levonásával, hogy a szervezeti érdekek vélhetően szűkítik az egyéni teljesítményértékelés döntési mozgástereét. Nézzünk egy-két konkrét véleményt is, ami alátámasztja ezen okfejtést: „A szervezet magasabb minősítése érdekében a vezető nem reális, amikor az egyént értékeli. A juttatás elosztása nem igazodott sem az értékeléshez, sem a tényleges teljesítményhez. Demoralizál, hogy a kevésbé motivált, hanyagul teljesítő munkatárs is ugyanannyit kap.” „A konkrét célok nem bírnak tényleges jelentőséggel. Mint értékelő, csak az adott személy általános teljesítményét lehet csak mérni. A konkrét százalékokat ehhez igazítom. Az értékelések általában irreálisan magasak (az enyém is), a szervezet értékelése egyenesen nevetségesen irreális (magas).”

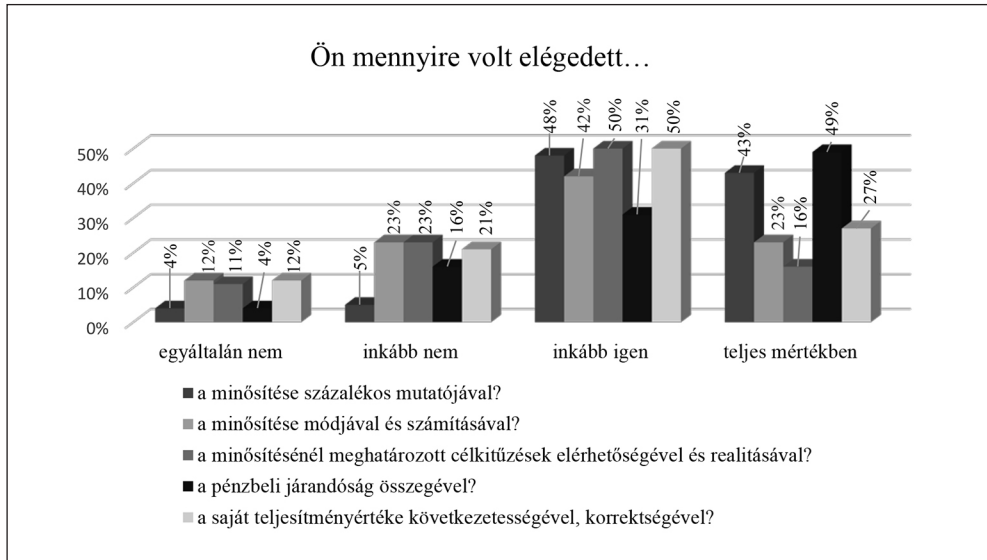
7. ábra: Az egyénesítésről való vélemények megoszlása. Forrás: szerkesztette a szerző

8. ábra: A teljesítménymérés után járó díjazásról való vélemények megoszlása.

Forrás: szerkesztette a szerző

A fenti ábra a korábban fejtegetett szervezeti érdekekkel kapcsolatos befolyásoló tényezőt, az adott szervezeti egységet megillető járandóság elosztási arányára vonatkozott. A résztvevők markánsan emellett foglaltak állást, hogy a szervezetek közötti elosztási elvek nem igazságosak, vagyis bizonyos szervezetek több, míg más szervezetek kevesebb összeget „érdemelnének” aszerint, hogy a szervezetnek mi a funkciója, és milyen minőségben teljesítette a feladatait. Ami ennél a kérdésnél is rendkívül jól tükröződik, és egyben igazolja a hipotézisemet, az az, hogy az egyéni teljesítményértékelésekben a szervezeti teljesítménymutatókat tartják erősebbnek, tehát egy a saját szervezetük-nél magasabb szinten keletkező döntésből vezetik le a saját szervezeti egységüket érintő konkrét teljesítményértékelések célszerűtlenségét. Amit konkrétan a disztribúció, azaz a források elosztásának aránytalanságával és indokolatlanságával hoznak összefüggésbe. Ez a tény jól mutatja, hogy amennyiben felülről érkezik egy olyan döntés, amelynek eredménye a munkájukat szervesen érinti, és nem a szervezeten belül alulról a döntéshozatali folyamatok átláthatóságával jön létre, úgy annak elfogadása kritikával terhes lesz, még akkor is, ha az a döntés egyébként megalapozott, viszont keletkezése nem átlátható és megismerhető. És egy sajátos vélemény, ami szinkronban van az elemzéssel: „A bűnügyi vezetők meghatározták, hogy az egyes osztályok dolgozói minimum-maximum hány %-os teljesítményértékelést kaphatnak. Ez nem volt reális %-os meghatározás. A bűnügyi osztályvezető által elkészített értékelést a felsővezető felülbírálta, és kijavítására utasította a középvezetőt. »Ti csak megfeleltek lehettek.«” „Százszázalékos eredménytől függetlenül mindenki ugyanolyan teljesítmény-juttatást kapott. Mindezt vezetői döntésre.”

9. ábra: A saját teljesítményértékeléssel kapcsolatos elégedettségi mutatók.

Forrás: szerkesztette a szerző

Az utolsó ábra a saját teljesítményértékelés megítéléshez való viszonyt vizsgálta. A kiinduló hipotézisem pozitívabb megítélést várt ezektől a válaszoktól, amelyek nagyrészt be is igazolódtak. Ami a korábban kifejtettek szellemében azzal függ össze, hogy általában véve magas értékelést kaptak a kérdőívet kitöltő résztvevők vezetői mivoltuknál fogva, így önellentmondásos lett volna, ha rossz véleményt alkotnak a saját konkrét értékelésük, illetve minősítésük módszertanával, jellemzőivel kapcsolatban. Ami leginkább szembeötlő, hogy a minősítés százalékos mutatójával, illetve a pénzbeli járandóság összegével való elégedettség rendkívül magas, ami arra enged következtetni, hogy a teljesítményértékelési rendszer a jutalmazás után járó elégedettség és elismerés kiváltására képes volt, így ezt a feladatát kiválóan ellátta. Következésképpen bizonyos, hogy a rendszer jobban működik, mint akár a korábban pusztán alanyi jogon járó 13. havi juttatás, hiszen az így kiérdemelt pénzösszeg és az adott időszak munkáját értékelő magas százalékos értékelés jobban szolgálja a dolgozói önbecsülés növelését. Tökéletesen látszik az egymás mellé helyezett diagramokon az összefüggés, ahogy a magas százalékos értékelés és a járandóság összegével való elégedettségi szint korrelál a célkitűzések, az elérhetőségének és a realizálásának elfogadásával, vagy akár a következetesség és a korrektség pozitív megítélésével.

Összegzés

A kutatás kiinduló hipotézisei nagyrészt igazolódtak a válaszok elemzését és feldolgozását követően. Rávilágítottak, hogy az új teljesítményértékelési rendszer sem men-

tesül a részrehajlásra lehetőséget nyújtó informális elemektől, vagyis a vezetői szubjektív megítélés is dominál a dolgozói minősítésekben. Ezenkívül a szervezeti érdekek meghatározó befolyást gyakorolnak az egyéni teljesítményértékelésre, így az adott egységen belüli egyéni teljesítményértékelések szorosan kötődnek az értékelt személy szervezetben belüli hierarchiában elfoglalt szerepéhez. Olybá tűnik, hogy az egyéni teljesítményértékelési rendszer csupán az általános szervezeti működés teljesítménymutatóinak egyénre redukált intézménye, amely lényegét tekintve egy, az alapilletményen felüli prémiumok juttatásának eszköze. A hatályos értékelési rendszerben a szervezeti egységhez tartozás és a hierarchiában elfoglalt pozíció már karakteresen kifejezi az egyéni teljesítményértékelés szintjét is. És bár igaz, hogy egy szervezet hatékonysága lényegében a dolgozói teljesítmények eredője, korántsem lehet annak egyszerű vetülete, különben ez katalizátorként hat arra, hogy egy alacsony hatékonyságú szervezeten belül magas egyéni teljesítményértékelések ne keletkezzenek, amely tendencia egyértelműen kontraproduktív mind az egyéni, mind a szervezet teljesítményére nézve. Máskülönben, ha a szervezeti teljesítménymutató alapvetően önértékelésre épít, szubjektív bázisú vagy túlzottan általános értékelési elveken nyugszik, úgy az az egyéni teljesítményértékelésre is ilyen irányú befolyással lesz, különösen, ha a kettő formálisan és informálisan is koherens. A jelenlegi egyéni teljesítményértékeléseknél a minősítő vezető diszkrecionális mozgásterét jelentősen szűkítik a szervezeti érdekek, ráadásul e szűk mozgástéren belül a minősítés számításának módszertana olyan, amely a vezető számára megkönnyíti az objektív teljesítménytől eltérő szubjektív, részrehajló értékelések és minősítések elkészítését. Úgy tűnik, még a vezetők sincsenek megelégedve azzal, hogy a szervezeti érdekeknek nagyobb befolyásuk van az egyéni értékelésekre, mint magának a szervezeti egység vezetőjének, ahol a tényleges teljesítmény keletkezett az adott időszakban. Azonban pozitív hatás is érzékelhető az egyéni teljesítményértékelés esetében: méghozzá azzal a ténymegállapítással kapcsolatosan, hogy az alanyi jogon járó juttatáshoz képest a szisztéma alkalmas arra, hogy a dolgozói tevékenységek értékelésével és elismerésével növelni tudja a dolgozói önbecsülést, és az elismerésként való alkalmazása különösen a vezetők és a magas százalékos értékeléssel rendelkező beosztottak esetében fejt ki ösztönző hatást. Ez utóbbi jól érzékelhető volt abban a vizsgálati eredményben, amely pozitív korrelációt mutatott a résztvevők – nagyrészt vezetők – saját értékelésükkel kapcsolatos jellemzőinek megítélésével kapcsolatosan.

Az elméleti elemzés és a kutatás eredményei alapján levonható az a következtetés, hogy sokkal élesebben kell megkülönböztetni egymástól az egyéni teljesítmény és a szervezeti hatékonyságmérést. Míg az egyik az egyes rendőr javadalmazásának, elismerésének vagy előmenetelének függvénye, addig a másik a szervezeti stratégiai célok elérésének a mutatója. Az egyéni teljesítményértékelés esetében a szervezeti egységek autonómiájának lényegesen nagyobb teret kell engedni, a döntéshozatalt átláthatóvá, megismerhetővé kell tenni. Meg kell fordítani az értékelés irányát, hogy az alulról felfelé és nem a hierarchiában felülről lefelé „áramlás” legyen meghatározó. Ezzel elérhető, hogy a teljesítmények ne az előre megszabott tervekhez igazítottan jelenjenek

meg, ezzel formális aktussá téve a minősítést, hanem azt a ténylegesen létrehozott teljesítmény, rosszabb esetben innovációs érték generálja, nagyobb önállóságot és döntési szabadságot engedve az alsóbb vezetési szinteknek. Az erők, az eszközök, a reagálási mód, valamint a szervezet működési sajátosságainak, elveinek és általános feladatellátásának a mérésére a szervezeti hatékonyságmérés a megfelelő módszer. Meg kell vizsgálni, hogy azokat a célokat, amelyeket stratégiai (akár központi, akár helyi szinten) kitűztek, milyen mértékben érik el a különféle szervezeti szinteken. Ahol elérték a kitűzött célokat, ott értékelni kell az ehhez felhasznált erőforrásokat, majd eldönteni, hogy ezek nem voltak-e túlzók az adott célok vonatkozásában. Egy további tényezőt is figyelembe kell venni, nevezetesen a szervezet „nyereségességét” a költségek tekintetében. Ez annak a felmérése, hogy mennyi veszteség keletkezett, mennyi energia és idő ment kárba. Itt az eredmények és módszerek közötti arányra kell figyelmet fordítani. Mindebből következik, hogy míg a szervezeti hatékonyságot alapvetően a stratégiai célok határozzák meg, addig az egyéni teljesítményértékelést kevésbé, ezzel szemben konkrét, specifikus és egzakt elemekkel értékelhető, amelyből az indokolt mértékben ki kell szorítani a szervezeti érdekek felesleges és torzító befolyását, legfőképp a hierarchiát. A minősítés módszertanának ugyancsak jól definiált munkaköri kritériumokhoz és kompetenciákhoz kell igazodnia, ezzel is csökkentve a vezetői részrehajlás esélyét az egyes dolgozók minősítésénél.

IRODALOMJEGYZÉK

- Amberg Erzsébet – Molnár Katalin (2004): Személyiségfejlesztő módszerek felhasználása a kommunikációban. *Magyar Rendészet*, 4. évf. 4. sz. 133–147.
- Bakacsi Gyula – Takács Sándor – Gelei András – Bokor Attila – Császár Csaba – Szöts-Kováts Klaudia (2006): *Stratégiai Erőforrás Menedzsment*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Dános Valér (1995): A rendőri munka hatékonyságmérésének és teljesítménymérésének egyes kérdései. *Új rendészeti tanulmányok*, 1. 128–137.
- Finszter Géza (2006): A bűnüldözés működési modelljei. In Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Gyökér Irén – Finna Henrietta – Daruka Eszter (2007): *Emberierőforrás-menedzsment*. Budapest, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Üzleti Tudományok Intézet.
- Kertész Imre (2002): Statisztikai mozaik. *Belügyi Szemle*, 50. évf. 4. sz. 29–32.
- Korinek László – Lévay Miklós szerk.: *Kriminológia – szakkriminológia*. Budapest, Complex Kiadó.
- Krémer Ferenc – Molnár Katalin – Valcsicsák Imre (2010): A rendészeti foglalkozási kultúra átalakulása – stratégiai koncepció. *Rendészeti Szemle*, különszám, 269–307.
- Németh Zsolt (2007): Bizalomhiány a magyar rendőrségnél – okok és következmények. Előadás a Magyar Helsinki Bizottság által szervezett *Panaszmechanizmusok a rendőri eljárásokkal kapcsolatban* című konferencián. Forrás: http://helsinki.hu/wp-content/uploads/panaszeljaras_eloadas_NemethZs_20070405.pdf (2017. 05. 04.)
- Marsell, Philipp (2017): Der „Mythos” Motivation in der Polizei. In Christian Bartel – Dirk Heide- mann (Hrsg.): *Führung in Polizei. II. Band*, Springer Gabler.
- Morgan, Patric J. (1995): A rendőri tevékenység mérése, teljesítményfejlesztés és a felmérés. *Új Rendészeti Tanulmányok*, 1. évf. 19–27.

- Nyeste Péter (2016): *A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei*. PhD-értekezés.
- Sallai János – Tihanyi Miklós – Vári Vince – Mátyás Szabolcs (2016): A „jó rendészet” közpolitikai kapcsolódási lehetőségei. In Kaiser Tamás szerk.: *A jó állam nagyító alatt: speciális jelentések A-tól V-ig (az adóbürokráciától a versenyképességig)*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- Útmutató az új típusú közszolgálati teljesítményértékeléshez nem vezető beosztású köztisztviselők számára (2008). Budapest, Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Személyügyi és Közigazgatási Minőségfejlesztési Szakállamtitkárság; Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Személyügyi Szolgáltató és Közigazgatási Képzési Központ.
- Vári Vince (2014): Bűnügyi statisztika és a bűnüldöző szervezet teljesítményértékelése – avagy hatékony-e, ami „objektív”? In Ádám Antal szerk.: *PhD Tanulmányok 13*. Pécs, PTE ÁJK Doktori Iskola, 389–422.
- Vári Vince (2016): *A bűnüldözés relatív hatékonysága és a rendőrség*. Miskolc, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Deák Ferenc Állam és Jogtudományi Doktori Iskola.

Jogforrás

Ombudsmani jelentés a hivatásos állományú tagok emberi jogi helyzetéről: OBH 5007/1997.

ABSTRACT

Performance and Efficiency Measurement in the Police, Questionnaire Research on the New Personnel Performance Metering System

VÁRI Vince

My questionnaire survey was carried out among police officers. In doing so, I looked for answers for my hypotheses about organizational, but mostly individual performance evaluation. The results of the study highlighted that the performance appraisal system is highly biased, subjective and adherent to the organizational positions. Individual performance evaluation cannot provide a realistic picture of individual employee performance due to its strong organizational positioning, so it is also unable to increase performance thus to become an individual development of the career system.

Keywords: *performance measurement, indicator, police, efficiency, career model, indicator*

A börtönmisszió helye, szerepe a büntetés-végrehajtásban¹

TIHANYI Miklós²

A szerző a Börtönlelkészi Szolgálat és ezen keresztül lényegében az egész börtönmissziós szolgálatnak a büntetés-végrehajtásban betöltött szerepét vizsgálja. Főbb megállapításai szerint az egyházak szerepe túlmutat a vallásgyakorlás biztosításán. Ellenben nagyon hangsúlyos a reintegrációban vállalt szerepük. E tekintetben a börtönmisszió nem kizárólag vallási, hanem kultúrmisszió is. A kultúrmisszió kifejezés arra utal, hogy a szolgálatnak nem csupán a vallási tanításokat kell továbbadnia, nem szorítkozhat a vallási rítusok gyakorlására, hanem mindezzel együtt az önző és kizsákmányoló börtöntörvények helyébe egy olyan értékrendet kell állítania, amely magában foglalja a „Ne ölj!”, „Ne lopj!”, „Ne paráználkodj!”, „Szeresd felebarátodat mint önmagadat!” parancsolatokat, a békés és rendezett társadalmi viszonyok közötti együttélést, és ezen keresztül csökkenti a visszaesés kockázatát.

Kulcsszavak: vallási program, börtönlelkészi szolgálat, vallási értékek a börtönben, visszaesés

Problémafelvetés

Az Európai Börtön szabályok 46. pontja szerint: „Amennyire az keresztülvihető, minden fogoly számára biztosítani kell, hogy kielégíthesse vallásos, lelki és erkölcsi életének szükségleteit azzal, hogy részt vehet az intézményben tartott vallásos összejöveteleken és birtokában tarthat bármely szükséges könyvet vagy szakirodalmat.” A hazai szabályozás általános szintjén a Bv. tv. az állam számára aktív cselekvést ír elő. E szerint „bv. intézetben minden elítélt számára lehetővé kell tenni, hogy lelkiismereti és vallási meggyőződését szabadon megválassza vagy megváltoztassa, vallását gyakorolhassa.”³ Ugyancsak lehetővé kell tenni, hogy az elítélt az egyházi személy, a vallási tevékenységet végző szervezet vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagja, az egyházi jogi személy vagy a vallási tevékenységet végző szervezet által megbízott más személy általi gondozásban részesülhessen.⁴ A vallásgyakorlás módja nem sértheti a fogva tartás

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Egyed István Posztdoktori Program keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

² TIHANYI Miklós tanársegéd, PhD, NKE Rendészettudományi Kar, Közbiztonsági Tanszék
Miklós TIHANYI assistant lecturer, PhD, NUPS Faculty of Law Enforcement, Public Safety Department
orcid.org/0000-0003-2692-5389, tihanyi.miklos@uni-nke.hu

³ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 2013. évi CXXL tv. (továbbiakban: Bv. tv.) 126. § (1) bekezdés.

⁴ Bv. tv. 126. § (2) bekezdés.

rendjét és biztonságát. A bv. intézet rendjére vonatkozó előírásokat a házirend tartalmazza, amely külön meghatározza a vallási szertartások időrendjét.⁵

A Bv. tv. megfogalmazásában: „Az elítélt számára lehetővé kell tenni, hogy a bv. intézetekben megvalósítható vallásos szertartásban részesüljön a vallási közösség előírásainak megfelelően.” Figyelmet érdemel a törvény szóhasználata. A használt kifejezés nem a *részvétel*, hanem a *részesülés*. Ez utóbbi több annál, mintha a jogalkotó a vallási szertartáson való részvételt kívánná lehetővé tenni. A *részvétel* joga lényegében a közösségi vallásgyakorlást biztosítaná. A *részesülés* kifejezés ezzel a szűkebb körű megközelítéssel szemben magában hordozza az olyan egyénileg gyakorolható vallásos rítusokban való részesülést is, amelyet az egyházak szolgáltatnak ki, mint például keresztség, konfirmálás, áldozás, bérmálás, úrvacsora, házasságkötés stb. A másik figyelmet érdemlő szempont, hogy a jogalkotó a vallási közösség saját előírásainak megfelelő szertartást írja elő. Ez az alkotmányjogilag szép és aggálytalan megfogalmazás több gyakorlati problémát is felvet. Például azt, hogy némely vallási közösség szertartásai olyan kellékeket igényelnek, amelyek intézeti keretek között nehezen biztosíthatók. Ilyen szertartás lehet például a bemelegítés. Az elméleti jogász könnyen kimondja, hogy ezek megoldása az állami szerv feladata, s ezzel részéről a problémát lezártnak tekinti. Ugyanakkor ez korántsem nyújt kielégítő megoldást, mert nem mutat túl a felelős kijelölésén. A fogva tartás során felmerülő problémák alkotmányos megoldása állami feladat, de ez néhol csak a keretek biztosítását jelenti, míg ennek a tartalommal való megtöltése már együttműködésen alapul. Tipikusan ilyen a vallásszabadság, hiszen az állam nem nyújthat vallási szolgáltatást, csak ezek feltételeit, kereteit kell biztosítani. A kereteket az egyházak tudják megtölteni tartalommal az állammal való együttműködésük eszközeivel.

Az Európai Börtön szabályok 47. pont 1. alpontja az alábbiak szerint rendelkezik: „Ha az intézményben jelentékeny számú, azonos vallású fogoly él, ezen vallás egy szakértett képviselőjét kell kinevezni és jóváhagyni. Ha a foglyok száma indokoltá teszi, valamint a körülmények megengedik, ezt az intézményben állandó igénybe vételre kell hozni.” Az ajánlószzerű szabályok megfogalmazzák a vallásgyakorlás szervezettségének követelményét. Az egyházak elsődleges feladata a vallásgyakorlás szervezése, illetve a közösségi vallásgyakorlás szervezeti kereteinek megteremtése. A vallásgyakorlásnak nem képezi feltételét a szervezett közösségi forma. Ugyanakkor tagadhatatlan, hogy a jogok érvényesítésében előnyösebb helyzetet teremt azok szervezett keretek között zajló, kollektív elemeket sem nélkülöző gyakorlása. Annak érdekében, hogy a vallásgyakorlás során az egyházak lehető legszélesebb köre tudja betölteni rendeltetését, a Bv. tv. hivatalos kapcsolattartói rangra emelte azoknak a vallási közösségeknek a képviselőit, amelyek a büntetés-végrehajtási szervvel együttműködési megállapodást

⁵ A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 44. § (2) bekezdés.

kötnek.⁶ Az együttműködési megállapodások jogi alapját megteremtő rendelkezés szerint ezek célja a reszocializációban, a szabadulás utáni társadalmi beilleszkedés elősegítésében, valamint egyéb karitatív tevékenységben, és ezeken keresztül a büntetés céljának elérésében való közreműködés.

Az egyházak szerepe elsődlegesen a vallási tevékenységek szervezése, amely feladat nem csupán az egyház saját felfogása szerinti tagjainak vallási életére terjed ki, hanem magában foglalja azokat a térítő jellegű tevékenységeket, amelyek a legtöbb egyház önmeghatározásának attribútumát képezik. Mindemellett az egyházak tényleges társadalmi szerepe nem szűkíthető le a hitéleti tevékenységek szervezésére. Nem tagadom, korábban úgy gondoltam, a Börtönlelkészi Szolgálat legfőbb szerepe a vallásgyakorlás biztosítása egy, a külvilágtól elzárt közegben. Úgy tekintettem a szolgálatra, mint alkotmányos garanciára, amelynek révén biztosítva van a bebörtönzöttek lehető legteljesebb vallásszabadsága. Ezt mind igaznak tartom ma is, de be kellett látnom, hogy ennél sokkal többről van szó. Egyfelől a börtönmisszió túlmutat a szolgálaton, mert ezenkívül számtalan egyházi szervezet vállal ilyen feladatokat. Ugyanakkor el kell ismerni, hogy ezek között a legmeghatározóbb az állami keretek között működő Börtönlelkészi Szolgálat. Másfelől e missziót végző egyházi szervezetek olyan értéket képviselnek és olyan értékrendszert mutatnak meg, amelynek követése alkalmas lehet arra, hogy a prediktív faktorok ellenére az egyén elkerülje a visszaesést, vagy legalábbis jelentősen csökkentse ennek kockázatát. Az Ehtv. szabályozása szerint az egyházak tevékenysége és ezáltal társadalmi szerepe kiterjedhet nevelési, oktatási, felsőoktatási, egészségügyi, karitatív, szociális, család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, valamint kulturális, környezetvédelmi és sporttevékenységekre, továbbá a nemzeti tudat ápolására.⁷ Az egyházaknak a büntetés-végrehajtásban betöltött szerepe kiegészíti az Ehtv. felsorolását a fogvatartottak reintegrációjában való közreműködéssel.⁸

A börtönmisszió szerepe a reintegrációban, avagy a börtönmisszió kulturális szerepfelfogása

A Börtönlelkészi Szolgálat és tágabban értelmezve a börtönmisszió szerepében az egyházak részéről meghatározó az a körülmény, hogy missziós szolgálatként értelmezik.⁹ Kétségtelen, hogy a börtönmisszió egy sajátos missziós terület. Többek között célja,

⁶ Bv. tv. 3. § 9. pont e) alpont. Az együttműködési megállapodással rendelkező közösségekhez tartozók képviselője már az intézetbe való bejutás során előnyösebb helyzetben van azokhoz képest, akik együttműködési megállapodással nem rendelkeznek. Esetükben a feladat ellátására feljogosító igazolvány, okmány, határozat, megbízólevél vagy meghatalmazás felmutatása elegendő a bv. szerv területére való belépéshez. Vö. a büntetés-végrehajtási szervek területére történő be- és kilépés, valamint a büntetés-végrehajtási szervek területén tartózkodás részletes szabályairól 44/2007. (IX. 19.) IRM rend. 4. § j) pont, illetve 5. § (1) bekezdés.

⁷ A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. tv (továbbiakban: Ehtv.) preambulum, illetve 9. § (1) bekezdés.

⁸ Vö. Ehtv. 3. § (1) bekezdés., illetve Bv. tv. 5. § (3) bekezdés.

⁹ Ennek egyik külső megnyilvánulása, hogy a Magyarországi Református Egyházon belül működik a Börtönmissziói Szolgálat, amely ugyan nem szervezeti egység vagy szervezeti elem, ennek ellenére magába tömöríti a református börtönlelkészeket.

hogy olyan emberek számára is elérhetővé, megismerhetővé tegye a vallási tanításokat, akik más módon aligha találkoztak volna vele, és így a vallás tanításának elfogadásával elfogadják annak értékrendjét. Az értékrend meghatározó jelentőségű lehet a személyes döntések meghozatalában, ezért az értékrend változása a visszaesés valószínűségének szempontjából úgyszintén meghatározó jelentőségű. Nincsenek illúzióim. Nem vizionálok zsoldárt zengő fogvatartotti tömegeket, akik szabadulásuk után megtöltik a templomok üres padosrait. De hipotézisem szerint a vallási értékek közvetítése és azok – még ha kevesek általi is – átvétele jótékonyan hat a visszaesés kockázatára.

A meghatározott értékrendszerek egymásra gyakorolt hatásának tanulmányozása azt igényli, hogy megvizsgáljuk ezek kulturális sajátosságait. Ezért legalább vázlatosan meg kell nézni, hogy a börtönpopuláció milyen kulturális jellemzőkkel bír. A pönológiai szakirodalomban elterjedt kifejezésmód szerint a börtönpopuláció egyfajta szubkultúrát képez, amelynek alapjait a börtöntörvények teremtik meg. Érdemes röviden kitérni ennek a kifejezésmódnak a tartalmi helyességére, vagyis annak bemutatására, hogy a börtön felfogható-e szubkultúraként, és ennél fogva rendelkezik-e sajátos értékrenddel. A szubkultúra-kutatások atyja, Rolf Schwendtner szerint a szubkultúrák a társadalomnak azok a részei, amelyek eltérnek az uralkodó értékek rendszerétől és intézményrendszerétől. Ebben a viszonyrendszerben egyfajta hatás-ellenhatás érvényesül, amelyben mindkét csoport a saját értékeit védi.¹⁰ Albert K. Cohen szubkultúra-elmélete szerint az egyén társadalmi beágyazottsága döntő befolyással bír a cselekvéseire: vagyis az egyén a felmerült, meg nem oldható problémák megoldása érdekében kilép abból a csoportból, amelyben éppen van, és olyan egyénekkel keres kapcsolatot, akiknek hasonló alkalmazkodási problémájuk van, ez pedig elvezet a szubkultúrák kialakulásához: „...az új kultúraformák felmerülésének döntő feltétele hasonló alkalmazkodási problémákkal küszködő több olyan cselekvő személy létezése, akik tényleges interakcióban állnak egymással”.¹¹ Vagyis Cohen a szubkultúrát egy adott társadalmon belüli csoportként határozza meg, amelyben a legerősebb csoportformáló erő az azonos élethelyzetből fakadó hasonló szükségletek. Ez a helyzet termeli ki a szükségletek kielégítésének a közösség által bevett formáit. Több hazai kutató vállalta a jelenség vizsgálatát. Közülük Piczil Márta akként határozta meg a fogalmat, hogy „a szubkultúra egy nagyobb társadalmon belül élő kisebb csoportok kultúráját jelenti. Ennek a kultúrának megvannak a saját normái, hiedelmei és értékei, melyek eltérhetnek a többség kulturális értékeitől, de nem feltétlenül a deviáns viselkedés irányába. A szubkultúrák tehát a társadalomban, nem pedig azon kívül léteznek.”¹² E szerint a többségi társadalomtól elkülönült norma- és értékrendszer teszi körülírhatóvá az adott szubkultúrát. Lényeges, hogy a szubkultúra a társadalmon belüli jelenség, tehát a szubkultúra közössége része a társadalomnak. Más felfogásban a szubkultúra egy társadalom átfogó kultúráján belül a sajátos habitus és a sajátos normák alapján elkülönülő kulturális egység. Jellegzetes formái 1. a területi (regionális) kultúrák, 2. az etnikai csoportok kultúrája,

¹⁰ Schwendtner (1976) 75–90.

¹¹ Cohen (1969) 264–286., 273.

¹² Piczil (2002) 43–52.

3. a vallási kisebbségek kultúrái, 4. a generációs kultúrák, 5. a nemek kultúrája, 6. a társadalmi osztályok, rétegek, csoportok kultúrája.¹³ A vázlatosan ismertetett nézőpontok közös metszete, hogy a szubkultúrák egy meghatározott társadalmi problémára történő válaszként létrejövő csoportok, amelyek saját norma- és értékrendszerrel bírnak. Ugyanezért ez a csoport a társadalom része, nem pedig azon kívüli. A szociológia a szabad társadalomban létrejövő, attól önmagát megkülönböztető csoportként tekint a szubkultúrákra.

Ezzel szemben a börtönöket éppen a szabad társadalomtól való részbeni elszigeteltség jellemzi. Ebben az elszigeteltségben sajátos szabályok mentén alakulnak ki az uralkodó értékrend jellemzői. A bekerült személy a prizonizáció folyamatában sajátítja el az elfogadott viselkedésmintákat. A prizonizáció fogalma a szocializációval rokon, azt jelenti, hogy a fogvatartott életében immár a börtön lesz a normális való világ, nem a kinti lét.¹⁴ Donald Clemmer eredeti definíciója szerint a prizonizáció „...a fegyintézet társadalmi gyakorlatainak, erkölcsének, szokásainak és általános kultúrájának többé vagy kevésbé történő az átvétele”.¹⁵ E meghatározás részei a „társadalmi gyakorlatok” (a viselkedés helyes módja), az erkölcs (elterjedt gyakorlatok, tradíciók és egyfajta ítélet a rabok magatartására nézve; az erkölcs helyett leginkább egyfajta törvény, a rabtörvény határozza meg a magatartási szabályokat), a szokások és az „általános kultúra”. (Ennek egyik jellemzője a totalitás, vagyis az, hogy minden személyre hatással van, és ez az egyént egészen széles spektrumon befolyásolja. Magába foglalja a bevett cselekvéseket, a viselkedési mintákat, a tradíciókat, a történelmet, a szokásokat, a társas gyakorlatokat, a törvényeket, a rabokra vonatkozó jogokat és szabályokat, az ideáikat, a véleményeiket, az attitűdjeiket az otthonnal, a családdal, az oktatással, a munkával, a pihenéssel, a kormányzattal, a börtönökkel, a rendőrséggel, a bírakkal, más rabokkal, fegyőrökkel stb. kapcsolatban.) Clemmer detektálja a prizonizáció szintjét befolyásoló tényezőket. Ezek között legerősebb a büntetés hossza. Ezenkívül említi meg a személyiség stabilitását, a szabad világgal való kiegyensúlyozott kapcsolat színvonalát, a börtönbeli csoportokba való integrálódás szintjét, a börtöntörvények és dogmák elfogadásának színvonalát, a zárkatársak személyiségét, az abnormális szexuális viselkedéshez és a szerencsejátékhoz való viszonyt.¹⁶

A prizonizáció magyarázatoként két elterjedt modell szolgál. Az egyiket „deprivációs modellként” szokás jellemezni. E modell követői szerint a börtönkörülmények frusztrációs hatásai eredményezik a fogvatartottak sajátos értékrendszerének kialakulását. Ennek megfelelően a börtöntársadalom a negatív pszichológiai hatásokra adott válaszként szerveződik. Szerveződésük a társadalom megvetésével való szembenézés eredményeként jön létre, és fő funkciója, hogy megvédje tagjait a társadalom elutasításától.¹⁷ Különböző frusztrációs élmények generálják a csoportszerveződést. Ezek közé

¹³ Hivatkozik rá: Keszeg (2006) 3–7.

¹⁴ Fliegauf (2013) 33.

¹⁵ Clemmer (1965) 299.

¹⁶ Clemmer (1965) 301–302.

¹⁷ McCorkle–Korn (1955) 88–98.

tartozik a javaktól és a szolgáltatásoktól, a heteroszexuális kapcsolatok lehetőségétől, az autonómiától, valamint a biztonságtól való megfosztottság. A prizonizáció okaira és folyamatára magyarázatként szolgáló másik elmélet az „importációs” modell. Ennek kiindulópontja, hogy a börtönbe kerülők többsége már rendelkezik bizonyos szintű kriminalitással. Ez feltételez egy kialakult kriminális értékrendet. Ennek a pontos elemeit és a különböző elemek egymáshoz viszonyított súlyát nem ismerjük.

A fogvatartottak a külvilágban létező deviáns értékrendszerüket a börtönben tovább alkalmazzák a benti viszonyokhoz igazodva.¹⁸ A modell szerint háromféle börtön-szubkultúra létezik: a tolvajoké, a raboké és az első büntényeseké. A ’tolvajok’ azok, akik a szabad társadalomból hozzák az értékrendszerüket és az erkölcsi világképüket, és ez hatással van a börtönkultúrára. Az e csoporthoz tartozókban a korábbi tapasztalataik és a társadalmi közegük (ennek részeként a szűkebb környezet, a család, a baráti kör) hatására kialakul egy alapjaiban társadalomellenes, kriminalitási értékrend, amelyet a fogvatartottak magukkal visznek a börtön falai közé. A csoport tagjai két közös vonással rendelkeznek: az egyik, hogy bűncselekményt követtek el, a másik pedig a szociokulturális háttér. Ez utóbbira jellemző az alacsony iskolázottság és a hátrányos társadalmi helyzet. A fogvatartottak másik csoportjába azok tartoznak, akiket a börtönrendszer termel ki, ők a ’a rabok’. A harmadik csoportot az első büntényesek alkotják, akikre az a jellemző, hogy inkább az adminisztráció értékrendjével azonosulnak.¹⁹ A megfigyelések alapján az feltételezhető, hogy a börtönlét inkább növeli az egyén már meglévő kriminalitását.²⁰ A későbbi pönológiai munkák kritizálják Clemmert, mert úgy vélik, hogy az általa meghatározott prizonizációs okok némelyike inkább indikátora, semmint kiváltó oka a börtönbeli nézetek és szokások átvételének.²¹ Az mindenestre megállapítható, hogy börtönben zajló prizonizációs folyamat kétségtelenül a re-integráció ellen hat.

Elismerve a „rabtársadalom” kulturális inhomogenitását, megkísérlem a szakirodalmi adatok alapján vázolni a prizonizációs folyamatok által kicsiszolt börtönpopulációt jellemző értékrendszert. Az általam későbbiekben alkalmazni kívánt értékeszttel még nem készültek empirikus vizsgálatok, ezért most kizárólag a szakirodalmi adatokra hagyatkozom. Kutatási tervem szerint Shalom Schwartz értékelméletének felhasználásával vizsgálom a börtönnépességet jellemző értékrendszert. Schwartz tíz értékosztályt határoz meg, amelyek mentén kultúrától függetlenül megállapítható egy társadalmi csoportra, vagy akár egy egész társadalomra jellemző értékrendszer. Anélkül, hogy ezek tartalmi meghatározását citálnám, csupán felsorolásszerűen jelzem, hogy ezek közé tartozik az univerzalizmus, a jóakarát, a konformitás, a tradíció, a biztonság, a hatalom, a teljesítmény, a hedonizmus, a kockázatvállalás (izgalom, kihívás) és az autonómia.²² Ennek az írásnak a keretei között a pönológiai szakirodalom és az értékelmélet

¹⁸ Irwin-Cressey (1962)

¹⁹ Irwin-Cressey (1962) 142–155.

²⁰ Clemmer (1950) 319.

²¹ Wheeler (1961)

²² Schwartz (2003)

kategóriái közötti átfedés megállapításához szükséges tartalmi összehasonlítás első felét végzem el, aminek keretében a börtönvilág jellemző értékrendjének vázlatoszerű szakirodalmi bemutatására vállalkozom.

Az amerikai klasszikusok között elsőként Charles Wellford igyekezett modellezni, hogy a rabtörvényre mint érték- és normarendszerre milyen tényezők hatnak. Elmélete szerint a külső tényezők közé tartoznak az általános kulturális elemek és a kriminális szubkultúra elemei. A belső tényezők közé sorolta a totális intézeti elemeket, illetve és a börtönkulturális elemeket.²³ A totális intézetek elméletének kritikusi szerint a börtönéletre jellemző tiltott tárgyak és tiltott cselekmények jelenléte arra utal, hogy korántsem beszélhetünk totális intézetekről.²⁴ Az egyik legmeghatározóbb érték az elítéltek közötti lojalitás a külvilágot megtestesítő őrökkel szemben. Ugyanígy érték az örök manipulálása, kihasználása.²⁵ Lloyd E. Ohlin szerint a fogvatartottak érték- és normarendszere a szabad életük időszakára vezethető vissza. Magában foglalja azon értékek legtöbbszörét, amiket az elítéltek a szabad társadalomban az elítélésük előtt követtek. Ezek között hangsúlyos a fizikai erőszak, az erő, a kihasználáson alapuló szexuális kapcsolat, valamint az erős kötődés a pénzhez és a vagyonhoz, továbbá a csoporthoz való hűség és szolidaritás, valamint az agresszív és kizsákmányoló kapcsolat a civil társadalommal szemben. Ohlin azt állítja, hogy ez a kriminális értékrendszer adaptálódik a börtönbeli viszonyok közé. A kriminális értékrendszerben fontos szerepet tölt be a gazdagság és a siker, illetve azok a képességek, amelyek ezek megszerzéséhez vezetnek.²⁶

A külső kapcsolatok erőssége és a börtönön belüli értékrend közötti összefüggést tekintve érdekes megállapításra jut Papp Gábor. A Váci Börtön és Fegyházban végzett empirikus kutatásai alapján a nemzetközi trenddel ellentétben arra a megállapításra jut, hogy minél intenzívebbek a fogvatartott külső kapcsolatai, annál kevésbé képvisel a börtön elvárásaihoz igazodó konform értékeket.²⁷ Fiáth Titanilla megállapításai szerint a börtönnépességet egyszerre jellemzi az autonómiára törekvés és az azonosulás törekvése. Míg előbbi a börtön uniformizmusa ellen igyekszik hatni, addig az utóbbi a csoporttudatot erősíti. Emellett hangsúlyosan jelen van a hatalom, az erő, az érdekérvényesítés és az önkontroll értéke.²⁸ Az erő és az érdekérvényesítés szoros összefüggést mutat a hatalommal, hiszen ez előző kettő önálló értéknek is és a hatalom megszerzésének, érvényesítésének feltételeként is értelmezhető. Az önkontroll és az autonómia szintén értelmezhető egyazon érték tengely mentén, minthogy mindkettő az individuumhoz, annak kifejezéséhez, megéléséhez szükséges, és a másoktól való függetlenség kifejezésére szolgál. Fiáth jellemző értéknek határozza meg a hipermaszkulinitást, amely dominanciát, fizikai- és akaraterőt, függetlenséget, heteroszexualitást,

²³ Wellford (1967) 197.

²⁴ Fliegauf (2013) 33–35.

²⁵ Clemmer (1965) 152.

²⁶ Ohlin (1956)

²⁷ Papp (2012)

²⁸ Fiáth (2011) 76.

versengést hordoz magában.²⁹ Fliegauf Gergely emellett említi a kockázatkeresést mint jellemző attitűdöt, és példaként a kábítószer-használatot hozza fel. Eszerint nem csupán a kábítószeres tiltottak, hanem a használatukhoz szükséges eszközök is, ezért a fogvatartott hajlandó a szerhasználat érdekében több kockázatot vállalni. Lebukhat a szerrel, az eszközökkel, a szerhasználati ártalmakkal pedig semmiképp nem fordul orvoshoz, mert ő is a börtön része.³⁰

A szakirodalmi adatok – és tegyük hozzá a megfigyelések – alapján megállapítható, hogy a börtönnépesség rendelkezik saját kultúrával, norma- és értékrendszerrel, saját szimbolikával, amelynek révén elkülönül a többségi társadalomtól. De ennek az elkülönülésnek a kialakulása eltér a szubkultúrák jellegzetes formáitól. Nem beleszületéssel alakul ki, mint például valamely társadalmi réteg vagy etnikai csoport esetében. Nem is egy, a társadalmi többségi értékrendet tudatosan elutasító közösségként formálódik a börtönnépesség. Igaz ugyan, hogy az indokok, amelyek létrehozzák ezt a közösséget, az a többségi társadalom által elfogadott és védett normákkal való többnyire tudatos szembehelyezkedés, de ettől még a börtönkultúra sok szempontból eltér a börtönnépesség kinti életét jellemző kultúrától, és attól eltérő új értékrendszert alkot. Ezért ez a közösség nem az értékek mentén szerveződik, hanem kényszerű módon, amelyben a benti értékek elfogadása az alkalmazkodás része. Az is kérdéses, hogy a börtönnépesség mennyire része a társadalomnak. A büntetés-végrehajtás nagy paradoxona az, hogy az elítélteket attól a társadalomtól zárja el, amelybe való visszatérést, beilleszkedést elő kellene készítenie. Jogi szempontból nem kétséges, hogy az adott társadalom tagjai, hiszen nem jogfosztottak, nem kítaszítottak, hanem jogaikban korlátozott személyek, akiknek a korlátozás által nem érintett jogairól jórészt az állam gondoskodik. Ugyanakkor az sem kétséges, hogy a fogvatartottak a társadalmi folyamatokban legfeljebb marginálisan vesznek részt. A gazdasági életbe történő bevonásuk és a börtönökben folyó oktatási lehetőségek enyhítenek ezen a megállapításon. Ez még azzal együtt is igaz, hogy a börtönökben zajló foglalkoztatás, úgy tűnik, nem pusztán reintegrációs célokat szolgál, hanem olcsó állami munkaerőt is jelent. A fogvatartottak a társadalomhoz legerősebben talán a családjukon keresztül kötődnek, akikkel a kapcsolattartás a reintegrációs esélyeket növelheti. Ugyancsak társadalmi kötődést jelenthet a reintegrációt támogató civil szervezetekkel és az egyházakkal való kapcsolat. Mindezek alapján megállapítható, hogy a szubkultúra fogalmát kellően tágan értelmezve a börtönnépesség is ilyen közösségnek tekinthető. A szó eredeti jelentéstartalma szerint azonban a szubkultúra helyett helyesebb volna a csoportkultúra kifejezés használata. Ennek ellenére mára elfogadottá vált a börtönök esetében a szubkultúra kifejezés használata, ezért a továbbiakban én is ezt használom. A börtönsubkultúrát nem lehet homogén kultúráként értelmezni, mert a falakon belül is többféle értékrenddel találkozni, amelyek létére a szakirodalom több magyarázattal is szolgál. Az egyik legelterjedtebb elmélet az importfelfogás.

²⁹ Fiáth (2013) 63.

³⁰ Fliegauf (2013) 40.

A börtönmisszióban részt vevő egyházi szervezetek szerepe ebben a viszonyrendszerben az, hogy a vallási értékek alkotta értékrendszert közvetítse a börtön szubkulturális viszonyai közé. Az eltérő kultúrák találkozása mindig izgalmas jelenség, mert ennek eredményeként valami új érték, valami olyan keletkezik, amely magán viseli az elődök nyomait, de attól mégis eltérő értéket képvisel. A különböző kultúrák egymásra gyakorolt hatásai többfélék lehetnek. Ezek egyike azt feltételezi, hogy az egyik kultúra befogadja a másik értékeit, és így alakul ki valamiféle új értékrend. A keresztény kultúra rendszerében a vallási tanítások és az ezen alapuló vallásos életforma átadását a misszió kifejezéssel lehet leírni. A némileg túlzóképpen kereszténynek mondott Európában irreálisan hangzik keresztény misszióról beszélni. Ennek ellenére úgy tűnik, hogy az a szociokulturális közeg, ahonnan a fogvatartottak jelentős része származik, nem teszi elérhetővé, megismerhetővé, értelmezhetővé a különböző vallási tanításokat. A prizonizáció folyamata, ha lehet, még tovább ront a helyzeten. A börtönmisszióknak – és ezen belül a Börtönlelkészi Szolgálatnak – vallási- és egyben kultúrmissziós szerepet is be kell töltenie. A kultúrmisszió kifejezés arra utal, hogy az egyházaknak nem csupán a vallási tanításokat kell továbbadniuk, nem szorítkozhatnak a vallási rítusok gyakorlására, hanem mindezzel együtt az önző és kizsákmányoló börtöntörvények helyébe egy olyan értékrendet kell állítaniuk, amely magában foglalva a „Ne ölj!”, „Ne lopj!”, „Ne paráználkodj!”, „Szeresd felebarátodat mint önmagadat!” parancsolatokat, a békés és rendezett társadalmi viszonyok közötti együttélést és ezen keresztül a visszaesés elkerülését is szolgálja.

A börtönmisszió ebben a folyamatban betöltött szerepének és kihívásainak megismerésére a kulturális egymásra hatás, más szóval az inkulturáció elméletéhez fordulok. Az elmélet követői többnyire történelmi léptékű kultúrák egymásra gyakorolt hatását vizsgálják. Többek között ilyen a hellenizmusban testet öltött görög-római kultúra, vagy a spanyol közvetítéssel Dél-Amerikába került kereszténység és az Inka Birodalom egymásra gyakorolt hatása. Azt állítom, hogy az inkulturáció jelensége közel sem csak a világtörténelmi léptékű kultúrák találkozásának, hanem egy adott társadalmon belüli többségi, és az ettől eltérő kultúrák viszonyának leírására úgyszintén alkalmas.

A missziós területek egyik sajátja azok inkulturális vonása, közelebbről annak igénye, hogy az adott vallás tanítását „le kell fordítani”, érthetővé és elfogadhatóvá kell tenni a célközönség számára. Az inkulturáció nem egyirányú folyamat: az egyház az általa sikeresen kommunikált üzenettel gazdagít egy kultúrát, amely a maga sajátos értékeivel gazdagítja az egyházat. Az egyházak képesek közvetíteni a fogvatartottak felé a bűnök bocsánatának üzenetét, amely ebben az élethelyzetben az újrakezdés reményét és lehetőségét hordozza. Az ember teológiai értelemben bűnös természete, az ebből eredő bűnök és az Istennek erre adott kegyelmi válasza az emberek közötti egyenlőséget is hirdeti, ami a méltóság alapja. Ezek az értékek a bűnöktől való szabadulás lehetőségét ígérik, amely egy lehetséges kiutat mutat a bűnözői karrierből. A börtöntapasztalatok gazdagítják az egyházakat is. Korábbi kutatási tapasztalataim szerint a börtönlelkész nem a kényelmes és a keresett szolgálati helyek közé tartozik. A börtönben lévők, akik vallási gyakorlatot folytatnak, lényegét tekintve egy missziói

gyülekezetet alkotnak. E gyülekezet kulturális jellege, sajátosságai mindenképpen különböznek a külvilág gyülekezeteitől.³¹ A teljesség igénye nélkül az alábbi különbségek adódnak:

1. Hiányzik a társadalmi reprezentáció, nincsenek a gyülekezet tagjai között gyerekek, nők, teljes családok. A reprezentativitás hiányából eredő homogenitás azonban csak látszólagos, minthogy minden egyén más és más értéket képvisel.
2. Nem érvényesül a szabad gyülekezetválasztás. Ennélfogva a börtöngyülekezet – akárcsak maga a börtönpopuláció teljessége – kényszerközösség. Valaki vagy tagja a gyülekezetnek, ha annak értékeit elfogadja, vagy nem, de helyette nem választhat másikat. Ez a börtönlelkésztől a szokottnál is nagyobb toleranciát, konfliktuskezelő képességet követel.
3. A közösség tagjainak közös élete nem csupán a gyülekezeti alkalmakra szorítkozik. E megállapítás ugyancsak a börtönöket jellemző közösségi kényszerre, illetve a zárt intézményi jellegre vezethető vissza. A szorosabb összefonódás, a privát szféra hiánya, avagy nagyon csekély volta különös terhet jelenthet a gyülekezet tagjainak. Az ebből eredő konfliktusok feloldásában a lelkészre óriási szerep hárul. A különleges élethelyzetek és problémák arra kényszerítik az egyházakat és képviselőiket, hogy kilépjenek a komfortzónájukból. Az itt megtapasztalt élethelyzetek arra ösztönzik az egyházakat, hogy merjenek szakítani az európaiságot jellemző komfort-kereszténységgel, és ennek következtében a missziós parancsokat tartalma tovább gazdagodik.

Az inkulturáció elméletének egyik tétele szerint minden egyháznak és gyülekezetnek ki kell alakítania az evangélium különös, helyi viszonyokra alkalmazott kifejezését.³² Máskülönben az egyházak által közvetített értékek nem találnak befogadó közegre. Itt teljesebb ki a börtöntörvény uralta értékrendszer és a börtönmisszióra leginkább jellemző keresztény vallás értékrendszere közötti áthidalhatatlannak tűnő különbözőség. Ezt a szakadékot kell a börtönmissziós lelkésznek áthidalnia, és úgy közvetítenie a vallási értékeket, hogy azok érthetővé, vonzóvá és megélhetővé váljanak. Az inkulturáció mértéke szenzitív terület. Egyfelől el kell fogadni, hogy az evangelizáció, a vallási tanítás nem azt jelenti, hogy az egyházak magasabb rendű értéket közvetítenek, mert ezzel degradálnák a befogadó kultúrát.³³ Különböző értékek között ilyen módon nem lehet különbséget tenni. Úgy viszont igen, melyek a társadalmi normák szerint támogatott, elfogadott, megtűrt, elutasított vagy éppen megvetett értékek. Ebben az olvasatban az egyházak által közvetített értékek pozitív előjele nem lehet kérdéses. Másfelől az inkulturáció nem eredményezhet egyik félnél sem önmeghasonlást, mert az a pozitív értékek elvesztését eredményezi. Abban az esetben, ha elégtelen mértékű az egyházi tanítás helyi kultúrához kapcsolása, akkor az egyház „szubkulturális gettó” lesz. A másik véglet pedig az, ha a kulturális perspektívákhoz és értékekhez való alkalmazkodás válik

³¹ Vári (2008) 54.

³² Barnóczki (2012)

³³ Hunsberger–Gelder (1996)

meghatározóvá a folyamatban, mert ez esetben a kultúra fogja átalakítani az egyházi tanítást.³⁴ Míg az első esetben megvan az esélye annak, hogy a börtönben a hitét megélni akaró fogvatartott kitaszítottá válik, addig a másik lehetőség ahhoz vezet, hogy a bűnözői karrierből kivezetni képes hit és annak értékrendszere súlytalaná válik. A modern teológia megalkotta a kontextualizálás fogalmát, amely arra irányítja a figyelmet, hogy az evangélium közlése során a ma élő emberek teljes élet kontextusában kell Isten Igéjének megszólalnia. A kontextualizáció tehát sokkal inkább folyamat, mint esemény, és mélységében áthatja az egyén és a közösség gondolkodását, kultúráját. Az inkulturáció pedig mindezek alapján a megfelelően kontextualizált és befogadott vallási tanítás sajátos átélése és megélése, amely a befogadó szempontjából értelmezi a hit és kultúra kapcsolatát, és lehetővé teszi, hogy az adott kultúrához tartozó saját kulturális gyökereinek megfelelően válaszolhasson Isten hívására.³⁵ A missziót végző szervezet feladata, hogy a vallási tanítást kellő módon inkulturálja annak érdekében, hogy a befogadó közeg saját élethelyzetében, saját közegében a vallási tanítást értelmezni és a mindennapjaiban meg tudja élni. Inkulturációs problémaként is értelmezhető Fiáth Titanillának az a kérdése, hogy azok a programok, amelyek a „kinti társadalom” vilásképe felől tekintve – vagy ahhoz illeszkedve – a személyiség fejlődését és a később jól hasznosítható tudás gyarapítását szolgálják, vajon hogyan épülnek be az ettől sok esetben különböző prioritásokkal bíró emberek értékrendjébe.³⁶ A kutatás további elemeinek célja éppen ennek a kérdésnek a megválaszolása, vagyis annak vizsgálata, hogy a börtönmisszió milyen hatást képes gyakorolni a fogvatartottak értékrendszerére.

A börtönök szubkultúráját a prizonizáció eredményeként jellemző értékek minden valószínűség szerint eltérnek a vallási értékektől. Azt is el kell ismerni, hogy a kereszténység mint közös kulturális alap ellenére a keresztény vallás értékrendszere eltér a társadalom többségi értékrendszerétől. Az European Value Survey kutatások tanulsága szerint a keresztény vallás rendszeres hitéletet élő követői társadalmi kisebbséget alkotnak.³⁷ Ettől még igaz az a megállapítás, hogy az európai és ezen keresztül a hazai társadalmat jellemző értékrendszer a kereszténységben gyökerezik. A fogvatartottak és a civil társadalom magát kereszténynek valló és hitét rendszeresen gyakorló csoportjának értékrendje közötti eltérések mértéke egy későbbi összehasonlító kutatás eredményeként lesz megállapítható.

Hipotéziseim szerint a Börtönlelkészi Szolgálatnak és általában valamennyi egyházi börtönmisszióknak a keresztény vallás tanításaival merőben ellentétes kulturális közegben kell ellátnia a szolgálatait. E szolgálat egyik szerepe a vallás értékeinek közvetítése. Ez pedig alighanem egyfajta inkulturáció, mivel a vallási tanítások missziós hirdetése azt feltételezi, hogy a vallási kultúra értékeit megismerhetővé, érthetővé,

³⁴ Hunsberger–Gelder (1996)

³⁵ Barnóczki (2012) 46.

³⁶ Fiáth (2013) 63.

³⁷ A vallási alkalmak látogatásának gyakorisága és annak százalékos megoszlása: www.europeanvaluesstudy.eu/files/pages/visitreligiousservices.jpg

elfogadhatóvá kell tenni a börtön szubkultúrájában, ami a vallásótól merőben eltérő értékek mentén szerveződik. A börtönmisszió nem pusztán vallásgyakorlás, nem is csak vallásra térítés. Lényegesen túlmutat a vallásos cselekmények gyakorlásán is. Mindezeket magában foglalva egyik legfontosabb célja a vallási igazságok megértetése, elfogadtatása és ezen keresztül egy olyan, a társadalmi együttélés szempontjából pozitív értékrendszer átadása, amely eltér a bekerülést megelőző kriminális értékrendszertől, a prizonizáció útján kialakult börtönkultúra értékrendjétől, és képes arra, hogy az egyén döntéseit befolyásolja.

A Börtönlelkészi Szolgálat alkotmányjogi sajátosságai

Eddig általában véve a börtönmisszió szerepét igyekeztem körbejárni. Nem kerülhető meg azonban a kérdés, hogy valamennyi missziós szervezet közül kiemelkedik a Börtönlelkészi Szolgálat. Ezért indokolt ennek a szervezetnek a legfőbb alkotmányjogi sajátosságait bemutatni.

Hazánkban az első országos büntetőintézet 1772-ben nyílt meg Szempczen, Pozsony megyében, ahonnan 1780-ban Tallósra helyezték át. Tallósról a férfirabokat 1785-ben, a női rabokat 1790-ben a szegedi várba szállították át. Itt 1790–1832 között működött fenyítőház. Már e korai időszakra jellemző, hogy a rabok „megjobbításának” szándékát két pillérre helyezték: a munkára és a vallásra.³⁸ Ma már groteszknek hat a Szegedi Fenyítőház számára kiadott, 1803. november 20-án kelt, 21442. számú utasítás, amelyben megfogalmazták, hogy mindenki számára kötelező a mise, a rabok általa kijelölt imák meghatározott napszakban történő elmondása és mindaz, hogy ezektől a külsőségektől hogyan remélhették a rabok felelősségérzetének növekedését. A 19. századi magyarországi börtönügyi reform következtében az 1850-es évek végére a fogvatartottak felekezeti megoszlásának figyelembevételével a fegyintézetek mellé állandó lelkészeket neveztek ki, akik gondoskodtak a kötelező vallási és erkölcsi oktatásról. Ugyanennek az évszázadnak a '60-as évei végére kialakultak a fegyintézetek mellett működő lelkészi állomások „az összes népesebb hitfelekezetek részére”.³⁹ Ez időtől kezdve vesznek részt az egyházak szervezeten és állami támogatással az állami büntetés-végrehajtásban. Olyan, a hitéleti tevékenységeken (istentiszteleti alkalmak, hitoktatás, egyéni lelki gondozás) túlmenő sajátos feladatokat vállaltak az egyházak, mint például az erkölcsi nevelés, a családtagokkal való levelezés lebonyolítása, amelyen keresztül a családi viszonyok erősödését remélték.⁴⁰ Ez utóbbi feladat már előrevetíti a reintegrációs célokban vállalt közreműködést.

Természetes, hogy a szocializmus fémjelezte történelmi korszakban nem működhetett börtönlelkészség. Ez összeegyeztethetetlen lett volna a szocialista ideákkal.

³⁸ Vajna (1906) 27.

³⁹ Börtönügy a Magyar királyi országos fegyintézetekben – ismertetés az 1885. évi budapesti országos általános kiállítás alkalmából (1885) 4–5.

⁴⁰ Börtönügy a Magyar királyi országos fegyintézetekben – ismertetés az 1885. évi budapesti országos általános kiállítás alkalmából (1885) 6.

Éppen ezért csak a rendszerváltás kezdetekor, némely bv. intézetbe 1989 őszétől, általános jelleggel azonban 1990-től léphettek be egyházi szolgálat végzése céljából az egyházak képviselői. Ezt követően tíz esztendő volt szükséges ahhoz, hogy normatív kereteket kapjon a börtönmissziós tevékenység legfőbb szervezeti keretét jelentő Börtönlelkészi Szolgálat.⁴¹ A jogalkotási folyamatban a jogalkotónak követnie kellett volna a Tábori Lelkészi Szolgálat létrehozásánál megfogalmazott, és az Alkotmánybíróság által helyeselt álláspontot, amely szerint az érintett egyházakkal való megállapodás hiányában az állami szerv nem hozhatta volna meg a kérdéses rendelkezést a szolgálat felállításáról.⁴² A Börtönlelkészi Szolgálatról szóló 13/2000. (VII. 14.) IM rendelet (a továbbiakban e fejezetben: IM rendelet) eredeti szövege nem az egyházakkal kötött megállapodásokra hivatkozott, hanem a Bv. tv.-nek az igazságügyi miniszternek a büntetések végrehajtására vonatkozó részletszabályok megalkotására felhatalmazó rendelkezéseire.⁴³ A rendelet kibocsátója egy huszárvágással oldotta meg a kérdést, amikor úgy rendelkezett, hogy a szolgálat a büntetés-végrehajtási tevékenység része.⁴⁴ Kérdéses volt már akkor is, hogy az állam büntetőjogi igényét megvalósító tevékenységnek mennyire része a vallás szabad gyakorlása: a büntetés-végrehajtásnak nem képezi részét, hanem ez egy jog, amelyet mindenki számára biztosítani kell, és amelyet mindenki szabadon igénybe is vehet. A későbbi jogalkotói döntés alapján ez a szövegrész kikerült a rendelethől. A korábban hatályban volt a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. tv. 6. §-ban foglaltak szerint is lehetővé kellett tenni a bv. intézetekben fogvatartottak számára a vallásgyakorlást. E törvény hatályba lépése és az IM rendelet megalkotása között eltelt tíz évben az egyházak a bv. intézetekkel együttműködve a fogvatartottak körében kialakították a vallás szabad gyakorlásának intézményes formáit. Így tehát az IM rendelet egy meglévő, tevékeny együttműködésnek adott jogi formát, és ezáltal keretet, ily módon törekedve arra, hogy megszüntesse a gyakorlatban felmerülő jogbizonytalanságot. Ezért a jogalkotási hiátus nem kérdőjelezi meg a Börtönlelkészi Szolgálat legalitását, sem pedig az általuk végzett tevékenység legitimitását. Az állam és az egyház közötti partneri kapcsolat ennek ellenére feltételezné a normativitás talaján álló előzetes megállapodást.

A jogalkotási folyamat következő eredménye a börtönlelkészi szolgálatról és a börtönmissziós tevékenységről szóló 8/2017. (VI. 13.) IM rendelet (továbbiakban: hatályos IM rendelet). Rögtön a rendelet címe felvet két érdekességet. Egyfelől meglepő, hogy a belső jogforrás nem a büntetés-végrehajtási szervezetet irányító belügyminiszter, hanem továbbra is az igazságügyi miniszter. A másik figyelemre méltó jelenség – és ez

⁴¹ Hajdú (2006) 33.

⁴² A kormány és a különböző egyházak között megkötött együttműködési megállapodások közül a büntetés-végrehajtásban való közreműködést csak a Magyarországi Református Egyházzal és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségével megkötött megállapodás tartalmazza.

Vö. a Magyar Köztársaság Kormánya és a Magyarországi Református Egyház között 1998. december 8-án létrejött Megállapodás közzétételéről 1057/1999. (V. 26.) Korm. Határozat 4. cikkely, valamint a Magyar Köztársaság Kormánya és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége között 2000. december 21-én aláírt megállapodás közzétételéről szóló 1045/2001. (IV. 20.) Korm. Határozat 12. cikkely.

⁴³ Bv. tvr. 127. § (1) bekezdés. 2000. július 14-ei közlönyállapot.

⁴⁴ A Börtönlelkészi Szolgálatról szóló 13/2000. (VII. 14.) IM rend. 6. § (2) bekezdés hatályba lépéskori szövege.

pozitív előrelépés –, hogy a hatályos IM rendelet nem ragad meg a Börtönlelkészi Szolgálatnál, hanem elismeri és jogilag szabályozza azoknak az egyházi szervezeteknek a börtönmissziós tevékenységét, amelyek nem vesznek részt a szolgálat működésében. Nem meglepő módon a szolgálatban kizárólag bevett egyházak vehetnek részt. Ez a szabályozás korántsem tekinthető diszkriminatívnak. Jogi analógiát alkalmazva érdemes hivatkozni az Alkotmánybíróságnak a Tábori Lelkészi Szolgálattal (TLSZ) kapcsolatban meghozott döntésére. Mint ismeretes, a HM irányítása alatt álló TLSZ eredeti, 1994. évi szabályozása szerint a szolgálatban mindösszesen négy egyház vehetett részt. De iure a Börtönlelkészi Szolgálatban valamennyi bevett egyház, tehát az AB által a TLSZ körében vizsgálnál nagyobb létszámú vallási közösség vehetne részt. A TLSZ esetében az újrakodifikáció 2013-ban megtörtént, és ennek alapján itt is valamennyi bevett egyház részt vehetne a Szolgálatban. Ennek ellenére de facto mindkét szolgálatban résztvevő egyházak köre megegyező módon arra a négy vallási közösségre szűkül, amelynek tevékenysége korábban alkotmányossági vizsgálat alá került. Ennélfogva alkalmazható az AB-nek az a megállapítása, amelyben saját korábbi határozataira hivatkozva kimondta, hogy az egyházak társadalmi szerepében meglévő tényleges különbségeket az állam figyelembe veheti az együttműködés során. Amíg ez nem valósít meg diszkriminatív szabályozást, addig alkotmányos keretek között marad. Ennek megfelelően a TLSZ összetételét az AB nem találta diszkriminatívnak, mert az egyházak tényleges társadalmi szerepének megfelelően állapítja meg a részt vevő egyházak körét. Az AB további megállapítása szerint a vallásgyakorlást és az egyházak egyenjogúságát az sértené, ha a szóban forgó kormányrendelet bármelyik vallási közösséget, vagy az azokhoz tartozó katonákat korlátozná a szabad vallásgyakorlásban.⁴⁵ Ha elfogadjuk, hogy a TLSZ-ben résztvevő egyházak körének taxatív felsorolása nem diszkriminatív, akkor okszerűen adódik a következtetés, hogy a Börtönlelkészi Szolgálat esetében sincs ez másként, feltéve, hogy a többi vallási közösség tagjai számára is biztosítva van a vallásgyakorlás. Végignézve a bv. kódex, illetve a hatályos IM rendelet szabályain, csupán néhány marginális jellegűnek tűnő különbség fedezhető fel. Az első és legjelentősebb különbség a lelkész, és ezáltal az egyházi szolgáltatás elérhetősége. Míg a Börtönlelkészi Szolgálat lelkészei gyakorlatilag bármikor tarthatnak kapcsolatot a fogvatartottakkal, addig a többi lelkész és missziós szervezetnek erre csak előre egyeztetett időpontban nyílik lehetősége. Külön érdekesség, hogy ezzel kapcsolatban a közalkalmazotti státuszú börtönlelkésznek kell egyeztetnie, aki így abba a helyzetbe kerül, hogy köteles egy számára idegen egyház tanításainak terjesztését elősegíteni még akkor is, ha ennek az egyháznak a tanításai homlokegyenest ellenkeznek saját belső meggyőződésével. Úgy tűnik, mintha a jogalkotó azzal a logikával élt volna, hogy minden vallási kérdés a lelkészhez tartozik, mondván, mégiscsak ő a szakember, függetlenül a saját belső meggyőződésétől.

⁴⁵ 46/1994. (X. 21.) AB határozat.

A Börtönlelkészi Szolgálat szervezete

A Börtönlelkészi Szolgálat esetében tényleges módon nem találkozunk szervezeti szabállyal. A hatályos IM rendelet megállapítása szerint a Börtönlelkészi Szolgálat az azt végző bevett egyházak szerint önálló, azonos jogállású szolgálati ágakra tagozódik. Ez azonban de facto nem jelent semmiféle szervezeti keretet. A hatályos IM rendelet nem határozza meg a Börtönlelkészi Szolgálat szervezetét, ehhez hiányoznak a közigazgatásra jellemző szervezetalakító normák. Ezért szervezeti értelemben de iure sem beszélhetünk a szolgálatról. Éppen e szervezeti hiány miatt zavaró a normatív megfogalmazás, mert a gyanútlan jogász természetes módon szervezeti keretet vél felfedezni a „szolgálati ág” kifejezés mögött. Ennek egyik oka, hogy a tábori lelkészség esetében ugyanez a kifejezés állami- és egyházi jogi szempontból egyaránt önálló szervezetet takar. A szervezeti jogállás hiánya miatt kérdésként fel sem merülhet a központi közigazgatással való hierarchikus viszony. Tehát a szolgálat és a büntetés-végrehajtást felügyelő Belügyminisztérium közötti viszony egyértelműen az elválasztás ténye mellett szól. Nemhogy hierarchikus viszony, de semmilyen jogilag szabályozott szervezeti viszony nincs az állam és a szolgálat között. Az egyházak által kirendelt lelkészek azzal a bv. intézettel állnak közalkalmazotti viszonyban, amelyiknél a szolgálatukat teljesítik. Ezért maga a szolgálat tényleges módon az egymástól független bv. intézetekhez kirendelt lelkészek összességé anélkül, hogy jogi értelemben vett szervezetté formálódna.

A különböző intézeteken belül a lelkészek az intézet parancsnokának közvetlen alárendeltségében szolgálnak. A szabályozásban érvényesül az egyházak önrendelkezési joga, mivel a hatályos IM rendelet értelmében „*börtönlelkész*: az az egyházi személy, illetve az az egyházi vagy felekezeti elöljáró által e feladattal megbízott személy, aki rendszeres jelleggel börtönlelkészi szolgálat körébe tartozó tevékenységet végez.”⁴⁶ A kinevezés természetes módon állami aktus, de ennek egyik feltétele az adott egyház előzetes engedélye. Ez az engedély nem az állam cselekvési szabadságát korlátozza, hanem az egyházak autonómiáját védi. Az egyházi törvényeknek megfelelően általánosan bevett gyakorlat, hogy a lelkészeket a saját egyházuk rendeli ki e feladatra. A börtönlelkészek egyházi értelemben sem alkotnak önálló szervezetet. Egyedül a Magyarországi Evangélikus Egyház törvényei között találni olyan rendelkezéseket, amelyek szabályozzák a Börtönlelkészi Szolgálat működését. E szabályok sem határozzák meg a szolgálat egyházon belüli szervezetét.⁴⁷ A Magyarországi Református Egyház esetében a Református Missziói Központ Református Börtönmissziója tömöríti magába a börtönlelkészeket. Ez azonban egyházi jogi értelemben nem minősül önálló jogalanyisággal bíró egyházi testületnek, illetve intézménynek.⁴⁸

Az intézményes működés oldaláról nézve az elválasztás ténye mellett szól, hogy a vallásgyakorlás céljára megfelelő helyiségről és annak alapvető berendezéséről a bv. intézet, az egyházi szolgáltatásokhoz szükséges vallási felszerelésekről a vallási közösség

⁴⁶ Börtönlelkészi szolgálatról és a börtönmissziós tevékenységről szóló 8/2017. (VI. 13.) IM rendelet 1. § 1. pont.

⁴⁷ A Magyarországi Evangélikus Egyháznak az egyházi szolgálat külön területeiről szóló 2005. évi V. tv. IX. fejezete.

⁴⁸ A Magyarországi Református Egyház (MRE) által kiadott 1992. évi II. tv. az MRE Alkotmányáról és kormányzatáról.

gondoskodik.⁴⁹ Ez megfelel annak a követelménynek, hogy az állam a vallásszabadság érvényesüléséhez nem elégedhet meg a passzív tűréssel, hanem aktív cselekvéssel meg is kell teremtenie gyakorlásának lehetőségeit. A szolgálat szempontjából tehát minden téren megvalósul az államtól való elválasztott működés követelménye. Ezért a szervezeti megoldás alkotmányjogilag aggálytalanak tekinthető.

IRODALOMJEGYZÉK

- Barnóczki Anita (2012): Az inkulturáció jelenségéről. On the Phenomenon of Inculturation. *Sárospataki Füzetek*, 16. évf. 1. sz. 39–58. Forrás: http://srta.hu/wp-content/uploads/2015/08/az_inkulturacio_jelensegerol1.pdf (2017. 11. 09.)
- Börtönügy a Magyar királyi országos fegyintézetekben – ismertetés az 1885. évi budapesti országos általános kiállítás alkalmából (1885). Budapest, A Királyi Igazságügyministerium.
- Clemmer, Donald (1950): Observations on Imprisonment as a Source of Criminality. *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 41. No. 3.
- Clemmer, Donald (1965): *The Prison Community*. New York.
- Cohen, Albert K. (1969): A szubkultúrák általános elmélete. In Huszár Tibor – Sükösd Mihály szerk.: *Ifjúságszociológia*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 264–286.
- Fiáth Titanilla (2011): Hugo Boss a tyúklábmintán. *Börtönügyi Szemle*, 30. évf. 3. sz. 75–84.
- Fiáth Titanilla (2013): Édenkert a rácsokon túl. *Börtönügyi Szemle*, 32. évf. 2. sz. 63–74.
- Fliegaufer Gergely (2013): Mi történt Goffman után? Pönológiai szemelvények a hetvenes évek amerikai kutatási eredményeiből. *Börtönügyi Szemle*, 32. évf. 1. sz. 33–46.
- Hajdú Miklós (2006): A börtönpasztoráció lehetőségei. *Börtönügyi Szemle*, 25. évf. 1. sz. 33–36.
- Hunsberger, George R. – Gelder, Craig Van szerk. (1996): *Church between Gospel and Culture. The Emerging Mission in North America*. Michigan.
- Irwin, John – Cressey, Donald R. (1962): Thieves, Convicts, and Inmate Culture. *Social Problems*, Vol. 10. No. 2.
- Keszeg Vilmos (2006): Csoportok és kultúrák. *Korunk*, 16. évf. 9. sz. 3–7. Forrás: <http://epa.oszk.hu/00400/00458/00117/1814.html> (2017. 11. 16.)
- McCorkle, Lloyd W. – Korn, Richard (1955): Resocialization within Walls. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Vol. 293. No. 1.
- Ohlin, Lloyd E. (1956): *Sociology and the Field of Corrections*. New York.
- Papp Gábor (2012): Az elítéltek külső kapcsolatai, a szabadulás utáni várakozások és a prizonizáció összefüggései – Egy előadás utóélete. *Börtönügyi Szemle*, 31. évf. 1. sz. 29–44.
- Piczil Márta (2011): Kultúra és szubkultúra elméletek. In Pikó Bettina szerk.: *A deviáns magatartás szociológiai alapjai és megjelenési formái a modern társadalomban*. Szeged, JATEPress Kiadó.
- Schwendtner, Rolf (1976): A szubkultúra elmélete. *Helikon*, 22. évf. 1. sz. 76–85.
- Vajna Károly (1906): *Hazai régi büntetések*. I. kötet. Budapest, Lőrincz János „Univer” Könyvnyomdája.
- Vári Krisztina (2008): A börtönlelkészség hét éve Magyarországon. *Börtönügyi Szemle*, 27. évf. 1. sz. 48–62.
- Wellford, Charles (1967): Factors Associated with Adoption of the Inmate Code: A Study of Normative Socialization. *Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, Vol. 58. No. 2.
- Wheeler, Stanton (1961): Socialization in Correctional Communities. *American Sociological Review*, Vol. 26. No. 5. 697–712.

⁴⁹ A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rend. 113. § (1) bekezdés.

Internetes források

Schwartz, Shalom (2003): A Proposal for Measuring Value Orientations across Nations. Forrás: www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/core_ess_questionnaire/ESS_core_questionnaire_human_values.pdf (2017. 11. 20.)
www.europeanvaluesstudy.eu/files/pages/visitreligiousservices.jpg (2017. 11. 20.)

ABSTRACT

The Role of Prison Mission in the Corrections

TIHANYI Miklós

The author examines the role of prison chaplaincy and prison faith mission in the penalty. According to his main findings the role of church goes far beyond the religion practice. However, their role in reintegration is very pronounced. The service of church is not only a religious mission but also a cultural mission. The "cultural mission" term expresses the fact that prison chaplaincy services not only spread religion but they also try to persuade inmates that instead of selfishness and exploitation, an attitude of follow-up reduces the risk of recidivism. This value system is based on the teaching of the Bible, such as: "Do not kill!", "Do not steal!", "Do not commit adultery!", "Love your neighbour as you love yourself!"

Keywords: *faith based prison, prison chaplaincy, faith value in prison, recidivism*

Közlési feltételek

A szerkesztőség olyan kéziratokat fogad el közlésre, amelyek a rendészeti szervezetek történetéhez, feladataihoz, gyakorlati munkavégzéséhez kötődő tudományterületek – különösen a rendészettudomány – újabb kutatási és szakmai eredményeivel, hazai és nemzetközi tapasztalataival foglalkoznak.

Terjedelem

A kéziratok maximális terjedelme negyvenezer karakter lehet, beleértve a szóközöket, az irodalomjegyzéket, a lábjegyzeteket és a két rövid rezümét is.

Formázás

A Word-dokumentumot Times New Roman betűtípussal, 12-es betűmérettel, szimp-la sortávolsággal, sorkizárással, oldalszámozás nélkül kérjük elkészíteni. Az alcímek számozás nélkül, félkövér kiemeléssel, balra rendezve álljanak! A címeket, alcímeket, különálló idézeteket a szövegtől egy-egy sor válassza el! Kérjük kerülni a szükségtelen vagy rendhagyó formázásokat, illetve az egyéni beállításokat mind a főszöveg, mind a lábjegyzetek tekintetében. Szerzőink lehetőleg ne használjanak tabulátort, élőfejet vagy élőlábat, az új bekezdések pedig minden esetben új sorban kezdődjenek! A ki-emelésekhez kérünk csak kurziválást használni (az aláhúzás, valamint a félkövér vagy kiskapitális betűtípus egyaránt kerülendő).

Hivatkozás

Minden, a főszövegben említett, idézett vagy az íráshoz felhasznált műre pontosan hivatkozni szükséges (lábjegyzet és irodalomjegyzék), ennek formai követelményeit kérjük betartani. A lábjegyzetek a lap alján, az irodalomjegyzék a közlemény végén (utóbbi sorszámozás nélkül) kapjon helyet! Minden lábjegyzetben szereplő forrás pontos, részletes kifejtése az irodalomjegyzékben történjen!

Mellékletek

Az írásokhoz minden esetben mellékelni kell két – egy magyar és egy idegen nyelvű – rezümét (rövid összefoglalást, áttekintést), melyek terjedelme legfeljebb 600-600 karakter lehet. Az idegen, elsősorban angol nyelvű rezümé esetében a címet is szükséges lefordítani. Mellékelni kell továbbá a szerző nevét és postacímét, ahová a tiszteletpéldány küldhető, és ha van, rendfokozatát, tudományos fokozatát, beosztását, szolgálati vagy munkahelye megnevezését, telefonszámát és e-mail-címét. A kiadvány fekete-fehér nyomdatechnikával készül, kérjük ezt figyelembe venni! Az esetleges képeket vagy egyéb objektumokat (diagramot, táblázatot, ábrát) külön fájlként is kérjük csatolni, és a szövegben ezek helyét a fájlnevvvel megjelölni!

